

Ioana Jieanu, Katarina Marinčič,
Marjana Šifrar Kalan (ur.)

**ŠTIRIDESET LET LEKTORATA
ROMUNŠČINE NA FILOZOFSKI
FAKULTETI UNIVERZE
V LJUBLJANI**

**PATRUZECI DE ANI DE LIMBĂ
ROMÂNĂ LA FACULTATEA
DE LITERE A UNIVERSITĂȚII
DIN LJUBLJANA**

Štirideset let lektorata romunščine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani

Patruzeci de ani de limbă Română la Facultatea de Litere
a Universității din Ljubljana

Zbirka: *Historia facultatis* (ISSN 2712-6242, e-ISSN 2712-6250)

Uredniški odbor zbirke: Tine Germ, Janica Kalin, Ljubica Marjanovič Umek, Gregor Pompe,
Jure Preglau, Matevž Rudolf, Tone Smolej
Odgovorni urednik: Tine Germ
Glavni urednik: Tone Smolej

Urednice: Ioana Jieanu, Katarina Marinčič, Marjana Šifrar Kalan
Recenzentki: Meta Lah, Alina Bako
Lektorici: Metka Šorli (slovenščina), Anca Ștefan (romunščina)
Tehnično urejanje: Jure Preglau
Prelom: Žiga Valetič

Izdala in založila: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani
Za založbo: Roman Kuhar, dekan Filozofske fakultete

Tisk: Birografika Bori d. o. o.
Ljubljana, 2021
Prva izdaja
Naklada: 200 izvodov
Cena: 19,90 EUR

Knjiga je izšla s podporo Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije v okviru Javnega razpisa za sofinanciranje izdajanja znanstvenih monografij v letu 2020.

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca (izjema so fotografije). / This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (except photographs).

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/>
DOI: 10.4312/9789610604815

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga
COBISS.SI-ID=66534403
ISBN 978-961-06-0480-8

E-knjiga
COBISS.SI-ID=66600195
ISBN 978-961-06-0481-5 (PDF)

Kazalo vsebine / Cuprins

Uvodna beseda	7
<i>Ioana Jieanu, Katarina Marinčič, Marjana Šifrar Kalan</i>	
Cuvânt înainte	11
<i>Ioana Jieanu, Katarina Marinčič, Marjana Šifrar Kalan</i>	
40 let romunščine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.	15
<i>Marjana Šifrar Kalan</i>	
40 de ani de limba română la Facultatea de Litere a Universității din Ljubljana	19
<i>Marjana Šifrar Kalan</i>	
40 let slovenščine na Univerzi v Bukarešti	23
40 de ani de limba slovenă la Universitatea din București	
<i>Katarina Dovč</i>	

IN HONOREM

Spomini na profesorja dr. Mitjo Skubica ob 40. obletnici lektorata romunskega jezika na Filozofski Fakulteti Univerze v Ljubljani.	31
<i>Jasmina Markič</i>	
Amintiri despre profesorul dr. Mitja Skubic la aniversarea a 40 de ani de existență a lectoratului de limba română la Facultatea de Litere a Universității din Ljubljana	35
<i>Jasmina Markič</i>	
Eva Catrinescu (1955–2018)	39
<i>Metka Šorli</i>	
Eva Catrinescu (1955-2018).	41
<i>Metka Šorli</i>	
Profesorul universitar doctor Marius Ilie Oros (1940-2017)	43
<i>Katalin Balázs</i>	
Univerzitetni profesor dr. Marius Ilie Oros (1940–2017).	45
<i>Katalin Balázs</i>	

ŠTUDIJE / STUDII

- Slovenske leksikalne prvine v istroromunskem narečju 49**
Elemente lexicales slovene în dialectul istroromân
Richard Sârbu
- Lingvistul sloven Ivan Koštiál și limbile romanice 63**
Slovenski jezikoslovec Ivan Koštiál in romanski jeziki
Agata Šega
- Ob rob okrogli mizi o prevajanju slovenske literature v romunščino
in romunske literature v slovenščino. 73**
**Pe marginea mesei rotunde despre traducerile slovene din literatura
română și despre cele în limba română din literatura slovenă**
Marjeta Prelesnik Drozg
- Din dilemele și certitudinile unui traducător de literatură 81**
Paula Braga Șimenc
- Predarea ca o poveste vs. povestea predării – între experiența
din Slovenia și practica din Ungaria 83**
**Poučevanje kot zgodba vs. zgodba poučevanja na podlagi izkušnje
iz Slovenije in Madžarske**
Florin Cioban
- Note etimologice asupra unor elemente lexicale turcice în limba română. . . 91**
**Etimološke ugotovitve o nekaterih turških leksikalnih elementih
v romunskem jeziku**
Nicolae Stanciu
- Aspecte ale comunicării copiilor români din Slovenia 113**
Vidiki komunikacije romunskih otrok v Sloveniji
Ioana Jieanu
- Druženje z romunskim antijunakom (Spominski zapis) 125**
De vorba cu un antierou român (Amintiri)
Katarina Marinčič
- Nichita Stănescu în contextul generației '60. Formule poetice 131**
Nichita Stănescu v kontekstu generacije '60. Pesniške formule
Lidija Dimkowska
- Teatrul ca mijloc de dezvoltare a abilităților de comunicare orală în
clasele de limbi străine. 147**
**Gledališče kot sredstvo za razvijanje govornih spretnosti
pri pouku tujih jezikov**
Klara Rus

Influențe lingvistice franceze în română și slovenă.165
Francoski jezikovni vpliv v romunščini in slovenščini	
<i>Meta Kompara</i>	
Ideja nacionalnosti v poeziji zgodnjega 20. stoletja Luciana Blage in Srečka Kosovela179
Ideea de naționalitate la începutul secolului al xx-lea în opera lui Lucian Blaga și a lui Srečko Kosovel	
<i>Klara Katarina Rupert</i>	
Sodobna mednarodna selitvena gibanja v izbranih državah: Romunija . .	.191
Mișcarea migrațională actuală din România în context internațional	
<i>Nika Knez</i>	
O avtorjih / Despre autori213
Imensko kazalo / Index de nume225

Uvodna beseda

Ioana Jieanu, Katarina Marinčič, Marjana Šifrar Kalan

Monografijo *Štirideset let lektorata romunščine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani* je pripravil lektorat za romunski jezik in književnost, ki je s svojim delom začel leta 1978, z njo pa se želi pokloniti vsem, ki so neposredno povezani s promocijo romunskega jezika in kulture v slovenskem okolju: članom Oddelka za romanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Ljubljani, romunskim lektorjem, prevajalcem in kulturnim delavcem, seveda pa tudi slovenskim študentom, ki so se učili romunščine in se je še učijo.

Delo obsega osemnajst člankov, napisanih v slovenščini in romunščini, prispevali pa so jih profesorji Univerze v Ljubljani, profesorji romunščine z različnih univerz, nekdanji lektorji romunščine, ki so predavali v Ljubljani, kulturniki in seveda študentje lektorata.

Monografijo uvedeta članek Marjane Šifrar Kalan, ki na kratko predstavi lektorat romunščine, njegovo zgodovino, dosežke in ljudi, ki so na njem delovali, ter članek Katarine Dovč, v katerem nas avtorica seznanja z lektoratom slovenščine na Univerzi v Bukarešti. Sledijo spomini Jasmine Markič, Metke Šorli in Katalin Balázs, posvečeni profesorju Mitji Skubicu, začetniku lektorata romunščine v Sloveniji, ter Mariusu Iliusu Orosu in Evi Catrinescu, nekdanjima lektorjema romunščine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Znanstveni del monografije se začne s prispevkom *Slovenske leksikalne prvine v istroromunskem narečju* univerzitetnega profesorja Richarda Sârbuja, prvega lektorja romunščine na Univerzi v Ljubljani, v katerem avtor predstavi rezultate svojega štiridesetletnega raziskovanja, katerega prvi zametki segajo v leta, ko je živel v Sloveniji. V nadaljevanju nas Agata Šega, strokovnjakinja s področja romanskega primerjalnega jezikoslovja, seznanja s po krivici spregledanim slovenskim jezikoslovcem češkega rodu, ki se je v svojih študijah posvečal tudi romunskim jezikovnim in etnografskim prvinam. Sledi podrobna analiza slovensko-romunskih in romunsko-slovenskih književnih prevodov, ki jo je pripravila Marjeta Prelesnik Drozg, tudi sama prevajalka. V svojem članku govori o vplivu in vlogi romunškega in slovenskega lektorata pri promociji romunske in slovenske književnosti v Sloveniji in Romuniji. Na začetku so romunski in slovenski lektorji sodelovali s knjižnimi prevajalci, pozneje pa so nekdanji študentje lektoratov, na primer Aleš Mustar in Alina Irimia, postali profesionalni prevajalci in danes s svojimi prevodi prispevajo k promociji romunske ter tudi slovenske književnosti. Prevajalski sklop zaključijo Paula Braga Šimenc, znana kulturnica in plodovita prevajalka slovenske književnosti v romunščino, s predstavitevjo nekaterih dilem, s katerimi se srečuje pri prevajanju.

Naslednji sklop predstavljajo prispevki romunskih lektorjev, ki so poučevali v Sloveniji: Florina Ciobana, Nicolaeta Stanciuja in Ioane Jieanu. Avtorji v svojih poglobljenih raziskavah predstavijo: Florin Cioban poučevanje kot zgodbo – način poučevanja romunščine, ki ga je uporabljal tako v Ljubljani kot tudi v Budimpešti, Nicolae Stanciu obravnava turške leksikalne elemente v romunščini, Ioana Jieanu pa nas seznanja z določenimi vidiki romunsko-slovenske dvojezičnosti, značilne za romunske otroke v Sloveniji. Znanstvene prispevke v monografiji nadaljujeta Katarina Marinčič in Lidija Dimkovska, znani sodobni pisateljici, ki se ukvarjata s temami iz primerjalne književnosti. Katarina Marinčič je tako v enega izmed svojih romanov vključila lik Iona Mihaia Pacepe, znane osebnosti iz obdobja komunizma v Romuniji, in v svojem zapisu pripoveduje o tej pisateljski izkušnji. Lidija Dimkovska pa z izredno zrelostjo, estetskim čutom in veliko svežino primerja med seboj nekatere romunske neomodernistične pesnike.

Zadnji del monografije je posvečen prispevkom študentk lektorata romunščine in se, glede na njihove lastne interese, ukvarja z različnimi vidiki

romunskega jezika, književnosti in kulture. Klara Rus obravnava vlogo gledališča pri poučevanju tujega jezika, s poudarkom na primerih iz gledališkega krožka v romunskem jeziku na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Meta Kompara analizira vplive francoščine na romunsko in slovensko besedišče. Klara Katarina Rupert primerja, kako Lucian Blaga in Srečko Kosovel v svojih delih razvijata nacionalno idejo. Sklop teh člankov zaključuje Nika Knez, ki raziskuje različne vidike aktualnih romunskih migracij v evropskem prostoru.

Raznolika in prodorna dvojezična monografija *Štirideset let lektorata romunščine na Filozofski Fakulteti Univerze V Ljubljani/ Patruzeci de ani de limbă română la Facultatea de Litere a Universității din Ljubljana* je namenjena tako romunski kot slovenski javnosti, strokovnjakom s področja jezikoslovja, primerjalne književnosti, poučevanja tujih jezikov in prevajanja, tujim študentom, ki se učijo romunščine, in vsem, ki se kakor koli ukvarjajo z romunskim jezikom, književnostjo in kulturo. Poudariti velja še, da pričujoča monografija 40 let obstoja romunskega lektorata obeležuje tudi v kontekstu 100-letnice ustanovitve Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Cuvânt înainte

Ioana Jieanu, Katarina Marinčič, Marjana Šifrar Kalan

Volumul *Patruzeci de ani de limbă română la Facultatea de Litere a Universității din Ljubljana* este rezultatul întregii activități a Lectoratului de limbă, cultură și civilizație românească care a luat ființă în anul 1978 și, în același timp, un omagiu adus celor implicați direct în promovarea românismului în mediul sloven: membri ai Departamentului de Limbi Romanice al Facultății de Litere din Ljubljana, lectorii de limba română, traducători și promotori culturali și, nu în ultimul rând, studenți sloveni care au studiat și continuă să studieze limba română.

Volumul cuprinde un număr de 18 articole științifice scrise în limba română și în limba slovenă de către profesori ai Universității din Ljubljana, lectori de limba română care au predat la Ljubljana, oameni de cultură și, bineînțeles, de studenți ai lectoratului.

Volumul se deschide cu articolele Marjanei Šifrar Kalan care prezintă lectoratul de limba română: istorie, reprezentanți, realizări și, respectiv, al Katarinei Dovč care vorbește despre lectoratul de limba română de la Universitatea din București, România. Urmează o serie de memorii scrise de Jasmina Markič, Metka Šorli și Katalin Balázs aduse lui Mitja Skubic, profesorul care a înființat lectoratul de limba română în Slovenia în urmă cu 40 de ani, lui Marius Ilie Oros și Evei Catrinescu, foști lectori de limba română la Facultatea de Litere din Ljubljana.

Contribuțiile științifice ale prezentei monografii încep cu articolul *Elemente lexicale slovene în dialectul istroromân* al profesorului univ. dr. Richard Sârbu, primul lector de limba română la Universitatea din Ljubljana, în care prezintă rezultate ale cercetării sale din ultimii patruzeci de ani, ale cărei începuturi se regăsesc în timpul anilor petrecuți în Slovenia. În paginile următoare, Agata Šega, specialist în lingvistică romanică comparată, ne face cunoscut un filolog sloven de origine cehă, Ivan Koštiál, ale cărui studii surprind și aspecte lingvistice și etnografice românești. O analiză minuțioasă a traducerilor literare româno-slovene și sloveno-române este realizată de Marjeta Prelesnik Drozg, ea însăși traducătoare. În articolul său, vorbește despre impactul și rolul avut de lectoratele de limba română și de limba slovenă în promovarea literaturii române, respectiv a celei slovene, în Slovenia și România. Inițial, lectorii de limba română și de limba slovenă au lucrat cu traducătorii literari, iar, ulterior, foști studenți ai lectoratelor, de exemplu Aleš Mustar și Alina Irimia, au devenit traducători profesioniști contribuind prin traducerile lor la promovarea literaturii române și a celei slovene. Cunoscut om de cultură român, Paula Braga Šimenc, traducătoare prolifică a literaturii slovene în limba română, ne împărtășește câteva dintre dilemele unui traducător.

Volumul continuă cu articolele lectorilor de limba română care au predat în Slovenia: Florin Cioban, Nicolae Stanciu și Ioana Jieanu. Fiecare dezvoltă, în ample studii, interesele lor științifice: Florin Cioban vorbește despre predarea ca o poveste, metodă folosită în predarea limbii române atât în Ljubljana, cât și la Budapesta; Nicolae Stanciu propune anumite etimologii turcice pentru lexicul românesc; Ioana Jieanu surprinde aspecte ale bilingvismului româno-sloven, caracteristic copiilor români din Slovenia. Seria de contribuții științifice este continuată de Katarina Marinčič și de Lidija Dimkovska, cunoscute scriitoare contemporane, care tratează subiecte de literatură comparată, cum ar fi introducerea de Katarina Marinčič a unei personalități comuniste cunoscute, Ion Mihai Pacepa, drept personaj al unuia dintre romanele sale sau comentarea cu maturitate, cu simț estetic și cu multă prospețime de către Lidija Dimkovska a unor poeți români neomoderniști.

Ultima parte a monografiei este dedicată contribuțiilor studenților lectoratului de limba română care prezintă aspecte diverse ale limbii, literaturii și civilizației românești, în funcție de interesele proprii. Klara Rus discută despre

rolul teatrului în predarea limbilor străine, exemplificând cu atelierul de teatru în limba română din cadrul Facultății de Litere din Ljubljana. Meta Kompara analizează contrastiv influența francezei asupra lexicului românesc și a celui sloven. Klara Katarina Rupert compară modul în care funcționează ideea de naționalitate în operele lui Lucian Blaga și ale lui Srečko Kosovel, iar Nika Knez analizează anumite aspecte ale migrației actuale românești în spațiul european.

Diversă și lucidă, monografia bilingvă *Patruzeci de ani de limba română la Facultatea de Litere a Universității din Ljubljana* se adresează atât publicului român, cât și celui sloven, specialiștilor în lingvistică, literatură comparată, predarea limbilor străine, traducătorilor, studenților străini care studiază limba română și tuturor celor preocupați de limba, cultura și civilizația românească. Nu în ultimul rând, volumul marchează 40 de ani de existență a lectoratului de limba română în contextul sărbătoririi a 100 de ani de la înființarea Facultății de Litere a Universității din Ljubljana.

40 let romunščine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani

Marjana Šifrar Kalan

Filozofska fakulteta kot ena izmed petih ustanovnih članic Univerze v Ljubljani je v častitljivih stotih letih delovanja (1919—2019) postala osrednja kulturna, izobraževalna in znanstvena ustanova. Razvija zelo različna strokovna področja, mnoga med njimi najdejo prostor za razvoj le na Filozofski fakulteti, med njimi tudi takšna, za katera bi lahko rekli, da so butična (po številu udeležencev), a vendar pomembna. Med njimi je tudi romunščina kot eden izmed več kot tridesetih jezikov, ki se poučujejo na Filozofski fakulteti. Z vsakim jezikom, ki ga fakulteta ne le poučuje, ampak tudi strokovno in znanstveno proučuje, je naša družba bogatejša. Slovenski narod si na prvem mestu mora prizadevati za ohranitev in bogatitev slovenskega jezika, na drugem mestu pa za poznavanje čim širšega nabora tujih jezikov in kultur, ki nas in naš materni jezik lahko še bolj obogatijo.

Čeprav je danes moderno govoriti o razno- in o večjezičnosti, pa so se tega bogastva zavedali že naši prednamci. Prof. dr. Mitja Skubic, zaprisežen romanist, se je v sedemdesetih letih 20. stoletja trudil za vzpostavitev lektorata romunščine na Filozofski fakulteti. Leta 1970 je bil podpisan sporazum med Romunijo in Jugoslavijo o vzajemnem lektoratu, vendar je zaradi zapletov v tistem desetletju najprej poučevala Cristina Formagiu, študentka

romunske narodnosti, ki je obiskovala Filozofsko fakulteto, med njenimi učenci pa sta bila tudi prof. dr. Mitja Skubic in predavateljica francoskega jezika Elza Jereb.

Prvi uradni lektor, Richard Sârbu z Zahodne univerze v Temišvaru, je poučeval med letoma 1978 in 1982. Ob praznovanju 40. obletnice romunščine na Filozofski fakulteti nas je profesor Sârbu počastil z obiskom in podal zanimivo predavanje o istroromunščini, ki je njegovo glavno raziskovalno področje. Naslednje štiriletno obdobje romunskega lektorata (1982–1986) je prevzel Marius Ilie Oros z Univerze Babeş-Bolyai v Cluju-Napoci, ki se je poleg poučevanja veliko posvečal tudi znanstvenemu raziskovanju, predvsem na področju romunsko-slovanske toponimske interference na dvojezičnih območjih. Oba lektorja sta objavljala v slovenskih znanstvenih revijah, s knjižnimi prevodi iz romunščine v slovenščino pa sta obogatila slovenski kulturni prostor. Tako je izšla antologija romunske poezije, v sodelovanju s Katjo Špur pa so nastali prevodi del *Človek človeku* (*Arta Conversatiei*: Ileana Vulpescu), *Delirij* (*Delirul*: Marin Preda) in *Samoljubje* (*Orgolii*: Augustin Buzura). Po štiriletnem premoru je bila na javnem natečaju Ministrstva za izobraževanje za lektorico imenovana Eva Catrinescu, ki je na fakulteti poučevala med novembrom 1990 in septembrom 2001, hkrati pa je delovala tudi kot tolmačka iz slovenskega v romunski jezik. Od oktobra 2001 do septembra 2004 je mesto lektorice prevzela izr. prof. Florica Hrubaru z Univerze Ovidius v Konstanci, ki je leta 2005 skupaj z nekdanjimi študenti izdala učbenik romunskega jezika za Slovence *Manual de limba română pentru Sloveni*. Med študijskim letom 2004/2005 je romunščino poučevala Gabriela Biriş z Univerze v Craiovi. Po polletnem premoru je lektorat romunskega jezika prevzel Florin Cioban z Univerze v Oradei in skupaj s svojimi študenti romunščine objavil knjigo poezije, v slovenščino prevedene pesmi Luciana Blage. Z Ireno Santoro je sodeloval pri pripravi prvega romunsko-slovenskega in slovensko-romunskega slovarja. Od oktobra 2007 do septembra 2012 je romunski jezik, kulturo in civilizacijo poučeval Nicolae Stanciu, nasledila pa ga je dr. Ioana Jieanu z Univerze Petrol-Gaze v Ploieştiju.

Od leta 2012 Ioana Jieanu zelo angažirano skrbi za bogat doprinos romunskega jezika, kulture in književnost v slovenski prostor na ravni fakultete in širše strokovne javnosti. Z bogatim kulturnim programom, ki se mu na

veliko veselje udeležencev pogosto pridruži še gurmanski del, lektorica nadaljuje tradicijo prejšnjih lektorjev za promocijo in uzaveščanje romunskega jezika in kulture. Med aktivnostmi velja izpostaviti *Mărțișor*, romunsko praznovanje pomladi, sodelovanje na poletni šoli romanskih jezikov, ki jo vsako leto avgusta organizira Oddelek za romanske jezike in književnosti, kratek tečaj romunščine na Dan romanistike, ki je bil dve leti del projekta Noč raziskovalcev Univerze v Ljubljani. V okviru sejma akademske knjige Liber.ac, ki ga organizira Znanstvena založba Filozofske fakultete, je romunski lektorat sodeloval z romunsko folklorno plesno skupino in z gledališko igro *Migraaaaanți*, v kateri so nastopali študenti in učitelji Oddelka za romanske jezike in književnosti. Za promocijo je pomembno tudi branje v romunščini na bralnem maratonu, ki poteka v vseh romanskih jezikih in ga Oddelek za romanske jezike prireja od leta 2013 ob svetovnem dnevu knjige v aprilu. Med različnimi književnimi deli, branimi v izvirniku in v prevodih v skoraj vse romanske jezike, je bila leta 2015 zbirka kratke proze romunskega pisatelja Mircea Cărtărescuja *Zakaj ljubimo ženske*, leta 2019 pa pesnitev *Lucifer* romunskega pesnika Mihaia Eminescuja. To bogato štiridesetletno dogajanje smo v okviru praznovanj stoletnice Filozofske fakultete obeležili z mednarodno konferenco, ki je potekala 6. 9. 2019 na Filozofski fakulteti in so se je udeležili nekateri nekdanji lektorji za romunski jezik, pa tudi lektorji slovenščine v Romuniji, prevajalci in tolmači slovenskega in romunskega jezika, mnogi romanisti ter predstavniki Veleposlaništva Romunije v Republiki Sloveniji in Romunskega inštituta (Institutul Limbii Române), s katerima Oddelek za romanske jezike in književnosti odlično sodeluje.

V zadnjem desetletju se je močno okrepilo sodelovanje med romunskimi in slovenskimi profesorji s področja romanskih jezikov, predvsem v okviru Erasmus štipendij.

Študentom Univerze v Ljubljani so kot izbirni predmet na voljo tri ravni romunščine: A1, A2 in B1 in več poletnih štipendij za spoznavanje romunskega jezika in kulture na različnih romunskih univerzah. Z individualnimi urami, prevajalskimi ali gledališkimi delavnicami ter z udeležbo na poletnih šolah v Romuniji pa so nekateri študenti dosegli že raven izpopolnjevanja C1 in tako kasneje postali prevajalci, sodelovali v romunsko-slovenskih znanstvenih

projektih ali pa so se zaposlili v romunsko-slovenskih podjetjih ali na romunskem veleposlaništvu. S ponosom se lahko ozremo na preteklo delovanje lektorata romunščine in samozavestno načrtujemo nove projekte za prihodnje sodelovanje na jezikovnem in kulturnem področju med Slovenijo in Romunijo.

Povzetek

Lektorat romunščine, ki temelji na medinstitucionalnem in medvladnem sporazumu, je bil ustanovljen leta 1978. Članek predstavi vse lektorje romunščine, ki so v štiridesetih letih delovanja tega lektorata na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani poučevali romunski jezik, kulturo in književnost. Slovenski prostor so obogatili z znanstvenoraziskovalnim delovanjem in objavami, pedagoškim delom, literarnimi prevodi, slovarji, mnogimi kulturnimi dogodki in strokovnimi srečanji. Študentom Univerze v Ljubljani so kot izbirni predmet na voljo tri ravni romunščine: A1, A2 in B1 in več poletnih štipendij za spoznavanje romunskega jezika in kulture na različnih romunskih univerzah.

Ključne besede: romunski jezik, zgodovina romunskih predavateljev, lektorji, dejavnosti

40 de ani de limba română la Facultatea de Litere a Universității din Ljubljana

Marjana Šifrar Kalan

Fiind unul dintre cei cinci membri fondatori ai Universității din Ljubljana, Facultatea de Litere a devenit o importantă instituție culturală, educațională și științifică în cei o sută de ani de existență (1919-2019). În cadrul Universității din Ljubljana s-au dezvoltat, de-a lungul timpului, domenii profesionale foarte diferite, multe dintre acestea găsind spațiu de dezvoltare doar la Facultatea de Arte, unele ca domenii de studiu principale, altele, chiar dacă secundare, importante. Printre ele se numără și limba română, alături de cele peste treizeci de limbi predate la Facultatea de Litere din Ljubljana. Cu fiecare limbă predată la facultate și studiată profesional și științific, societatea noastră este mai bogată. În primul rând, națiunea slovenă trebuie să depună eforturi pentru păstrarea, îmbogățirea și promovarea limbii slovene și, în al doilea rând, pentru cunoașterea unei game cât mai largi de limbi și culturi străine, care să contribuie la dezvoltarea cunoașterii în domeniul lingvisticii, în general, dar și a slovene, în special. Astăzi este la modă să vorbim despre diversitate și despre multilingvism, însă specialiștii ai Facultății de Litere din Ljubljana erau conștienți de această bogăție încă de la începuturi.

Prof. dr. Mitja Skubic, romanist sloven recunoscut la nivel internațional, a contribuit, în anii '70, la înființarea lectoratului de limba română în cadrul facultății noastre. În 1970, a fost semnat un acord de reciprocitate între România

și Iugoslavia cu privire la studiul limbii române și slovene, dar, din cauza complicațiilor din acel deceniu, limba română la Ljubljana a fost predată pentru prima dată de Cristina Formagiu, o studentă de națională română care a urmat cursurile Facultății de Litere, iar printre studenții ei au fost și profesorii: Mitja Skubic și Elza Jereb.

Primul lector oficial, Richard Sârbu, de la Universitatea de Vest din Timișoara, a predat între 1978 și 1982. La sărbătorirea celei de-a 40-a aniversări a limbii române la Facultatea de Litere, profesorul Sârbu ne-a onorat cu vizita sa și a susținut o interesantă prelegere despre istroromână, care este principalul său domeniu de cercetare. Următoarea perioadă de patru ani de cursuri de limba română (1982-1986) a fost preluată de Marius Ilie Oros de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, care, pe lângă predare, s-a dedicat și cercetării științifice, în special interferenței toponimice româno-slave. Atât Richard Sârbu, cât și Marius Ilie Oros au publicat studii științifice în reviste slovene și au îmbogățit spațiul cultural sloven cu traduceri literare din limba română în slovenă. Astfel, a fost publicată o antologie de poezie românească, iar în colaborare cu Katja Špur, au fost publicate traduceri ale unor romane românești: *Arta Conversației* de Ileana Vulpescu, *Delirul* de Marin Preda și *Orgolii* de Augustin Buzura. După un hiatus de patru ani, în funcția de lector de limba română a fost numită Eva Catrinescu. Ea a predat la Facultatea de Litere din Ljubljana între noiembrie 1990 și septembrie 2001 și, în același timp, a fost și interpretă din slovenă în română. Din octombrie 2001 până în septembrie 2004, funcția de lector a fost preluată de conf. univ. prof. Florica Hrubaru de la Universitatea „Ovidius” din Constanța, care, în 2005, împreună cu foștii ei studenți, au publicat un manual de limba română pentru sloveni. În anul universitar 2004-2005, limba română a fost predată de Gabriela Biriș de la Universitatea din Craiova. După o pauză de jumătate de an, lectoratul de limba română a fost preluat de Florin Cioban de la Universitatea din Oradea și, împreună cu studenții săi de la limba română, a publicat un volum cu poezii ale lui Lucian Blaga, traduse în slovenă. Alături de Irena Santoro, a participat la pregătirea primului dicționar român-sloven, sloven-român. Din octombrie 2007, până în septembrie 2012, dr. Nicolae Stanciu a predat limba, cultura și civilizația românească și a fost succedat de lect. univ. dr. Ioana Jieanu de la Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești.

Începând cu 2012, Ioana Jieanu s-a angajat foarte mult în promovarea limbii, culturii și literaturii române în spațiul sloven la nivel universitar. Cu un program cultural bogat, însoțit, adesea, de o secțiune gastronomică, spre deliciul participanților, Ioana Jieanu continuă tradiția lectorilor din trecut în promovarea și sensibilizarea limbii și culturii române. Printre activitățile de menționat se numără Mărțișorul, o sărbătoare românească de primăvară, participarea cu un curs de limba română la Școala de vară de limbi romanice organizată de Departamentul de Limbi și Literaturi Romanice, în fiecare an, în luna august, și la proiectul *Noaptea Cercetătorilor Universității din Ljubljana*. În cadrul evenimentului Liber.ac, o festivitate culturală anuală a Facultății de Litere, lectorul de limba română, Nicolae Stanciu, a colaborat cu un grup de dansuri folclorice românești și au încântat auditoriul cu un spectacol autentic românesc în 2011, iar în 2019, Ioana Jieanu a contribuit la punerea în scenă a piesei de teatru *Migraaanași sau suntem prea mulți pe o barcă*, de Matei Vișniec, în care au jucat studenți și profesori ai Departamentului de Limbi și Literaturi Romanice. Lectura în limba română se face auzită anual, în cadrul maratonului de lectură, organizat de Departamentul de Limbi Romanice încă din 2010, cu ocazia Zilei Mondiale a Cărții din 23 aprilie. Printre diferitele lucrări literare citite în original și în traduceri în aproape toate limbile romanice, în 2015, a fost citită cartea *De ce iubim femeile* a scriitorului român Mircea Cărtărescu, iar în 2019, poemul *Lucafașarul* de Mihai Eminescu. În cadrul sărbătorilor centenarului Facultății de Arte, Departamentul de Limbi Romanice a celebrat aniversarea a 40 de ani de existență cu o conferință internațională, care a avut loc în 6 septembrie 2019, la Facultatea de Litere. La eveniment, au participat foști profesori ai lectoratului de limba română din Ljubljana, lectori de limba slovenă din România, traducători și interpreți sloveni de limbă și literatură română, profesori, studenți și reprezentanți ai Ambasadei României în Republica Slovenia și ai Institutului Limbii Române, buni colaboratori ai Departamentului de Limbi și Literaturi Romanice.

În ultimul deceniu, cooperarea dintre profesorii români și sloveni în domeniul limbilor romanice a crescut semnificativ, în special în cadrul programului Erasmus.

Trei niveluri de limba română, curs opțional, sunt oferite studenților de la Universitatea din Ljubljana: A1, A2 și B1, precum și mai multe burse pentru

studiul limbii, literaturii și culturii române la diferite universități românești. Prin lecții individuale, ateliere de traducere sau teatru și prin participarea la școlile de vară din România, unii studenți au atins deja nivelul de competență C1 și, ulterior, au devenit traducători, au participat la proiecte științifice româno-slovene sau au fost angajați în companii româno-slovene sau românești. Putem privi cu mândrie înapoi la activitățile lectoratului de limba română din Ljubljana și putem planifica, cu încredere, noi proiecte pentru cooperarea viitoare în domeniul lingvistic, literar și cultural dintre Slovenia și România.

Rezumat

Lectoratul de limba română la Universitatea din Ljubljana a fost înființat în anul 1978, pe baza unui acord interinstituțional. Articolul de față prezintă toți lectorii de limba română care au predat limba, cultura și literatura română la Facultatea de Litere a Universității din Ljubljana în cei patruzeci de ani de existență și activitățile cu care aceștia au contribuit la promovarea culturii române în spațiul sloven: conferințe și studii științifice, lucrări pedagogice, traduceri literare, dicționare, evenimente culturale și întâlniri profesionale. Trei niveluri de limba română sunt oferite studenților de la Universitatea din Ljubljana sub formă de cursuri practice în regim opțional: A1, A2 și B1, precum și diverse burse pentru învățarea limbii și culturii române la diferite universități românești.

Cuvinte cheie: limba română, istoria lectoratului de limba română, lectori, activități.

40 let slovenščine na Univerzi v Bukarešti

40 de ani de limba slovenă la Universitatea din București

Katarina Dovč

Leta 2019 smo praznovali 40. obletnico lektorata slovenščine v Bukarešti. Slavnostni dogodek smo organizirali 26. novembra, ko se nam je iz Ljubljane pridružilo vodstvo fakultete in Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik ter glasbena skupina Muzke. Povabili smo tudi prvo dolgoletno lektorico v Bukarešti, Vido Rus, in iz prve roke slišali, v kako težkih in neizprosnih razmerah je delovala. Obujali smo spomine, slišali, kako delujejo ostale slovenistike po svetu, študente dodatno motivirali s predstavitvijo ekskurzije po Sloveniji, ob vsem tem pa smo prisluhnili še čudovitim slovenskim skladbam. Na dogodku smo se poklonili in izrekli prepotrebne zahvale tudi zdaj že pokojni Evi Catrinescu, prevajalki in lektorici, ki je bila naši slovenistiki zelo naklonjena in vedno v pomoč.

Lektorat slovenščine na podlagi reciprocitete deluje že od študijskega leta 1978/79. Takrat je namreč v Romunijo kot prvi lektor prišel učitelj slovenščine Peter Pal. Ko je po enem letu odšel, je za ohranjanje zavesti o slovenščini skrbel profesor Mirko Živković, ki je študentom srbohrvaščine pripravil seminar o slovenski književnosti in ga izvajal en semester vsako študijsko leto. S prihodom lektorice Vide Rus leta 1984 je lektorat ponovno zaživel. Lektorica je v

Bukarešti delovala polnih dvanajst let in lektoratu zagotovila trdno mesto znotraj študijskega programa. Študente je opremila s priročnikom *Curs introductiv de civilizatia, literatura si limba slovena* (1989) in romunsko-slovenskim vodičem za konverzacijo, *Ghid de converzatie roman-sloven* (1997). V kasnejših letih so na lektoratu delovali še naslednji lektorji: Irena Santoro (1996–2001/2), ki je kasneje, leta 2006 prispevala *Romunsko-slovenski in slovensko-romunski slovar*, Mojca Šoštarško (2002/3–2003/4), Irena Oder (2004/5–2006/7), Aleksandra Boj (2006/7–2007/8) in Boštjan Božič (2008/9–2016/17). Od študijskega leta 2017/2018 na slovenistiki deluje Katarina Dovč.

Lektorat slovenščine deluje v okviru Oddelka za rusko in slovansko filologijo Univerze v Bukarešti (UNIBUC). Njegov status se je od skromnih začetkov vendarle začel počasi spreminjati; v začetku je bil dolgo časa zgolj izbirni jezik s po dvema urama na teden v prvem, drugem in tretjem letniku. V študijskem letu 1997/1998 so lektorati postali dostopni tudi slušateljem drugih fakultet, zato se je slovenščine začelo učiti tudi nekaj nejezikoslovcev. Večja sprememba statusa se je zgodila šele v študijskem letu 2012/2013, ko je slovenščina dobila status obveznega izbirnega predmeta. Slovenščino so takrat namreč kot tretji oz. C-jezik prvič ponudili v naboru petih jezikov, med katerimi so izbirali študenti na prvostopenjskem bolonjskem študiju programa *Prevajalstvo*. Slovenščina je v ta nabor prišla vsako drugo leto, od študijskega leta 2017/2018 pa je prisotna vsako leto. V zadnjih treh letih se praktične ure slovenskega jezika izvajajo za študente od prvega do tretjega letnika na smereh *Filologija* ter *Prevajanje in tolmačenje*, za podiplomske študente programa MA *Balkanske kulturne študije* ter predmet Slovenska kultura in civilizacija za študente slavistike in drugih filoloških smeri. Na smereh *Filologija* ter *Prevajanje in tolmačenje* študentom za tretji oz. C-jezik vsako leto ponudijo pet izbirnih slovanskih jezikov. Kombinacija teh petih je vsako leto drugačna, stalnica pa je slovenščina, ki je po dogovoru v tem naboru vsako leto. Zaradi pozitivnih sprememb in potreb na trgu se je tudi število študentov od začetka delovanja lektorata do danes znatno povečalo. Od začetka do leta 2012 je bilo študentov v povprečju med 10 in 12 na leto, do leta 2017 se je število povečalo na 25 študentov na leto, v zadnjih treh letih jih je med 30 in 35 na leto.

Študenti prevajalstva imajo obvezne štiri semestre. Po dveh semestrih za opravljen izpit dobijo tri kreditne točke. Nekateri študenti fakultativnih skupin

ure slovenščine obiskujejo tudi po končanih štirih semestrih. Celostnega študija slovenistike ni, je pa v šolskem letu 2011/2012 študent Bogdan Daniel Ciurezu zaključil 1. stopnjo diplomskega študija z diplomsko nalogo *Aspecte ale influenței croate și slovene a supra dialectului istroromân*, v kateri se je deloma ukvarjal tudi s slovenščino.

Študentom poleg praktičnih jezikovnih ur ponujamo še veliko obštudijskih dejavnosti. Vsako leto v okviru Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik prejmemo dve štipendiji¹ za udeležbo na Seminarju slovenskega jezika, kulture in literature, ki poteka vsako leto prvih štirinajst dni julija. S tema štipendijama dvema študentoma omogočimo, da za dva tedna prideta v Ljubljano in se поблиže spoznata s kulturo, mentaliteto in seveda jezikom. S prijetno izkušnjo sta potem najboljša ambasadorja za pridobivanje novih študentov.

Od leta 2017 tudi redno organiziramo ekskurzijo v Slovenijo. Do sedaj so se je vsako leto udeležile po tri študentke. Namenjena je predvsem bližnjemu spoznavanju Slovenije in slovenskega jezika; vsako leto obiščemo pomembne institucije in tudi kakšno kulturno prireditvev.

Med študijskim letom pripravljamo filmske večere, gostovanja pisateljev in drugih umetnikov, gledališka gostovanja in prevajalske delavnice. S študenti sodelujemo pri Svetovnih dnevih, ki jih organizira Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik. V tem okviru nastajajo predvsem študentski prevodi; 2004 izbor slovenskih literarnih besedil, 2005 filmski podnapisi, 2014 *Žepna slovenščina*, 2018 prevodi odlomkov del Ivana Cankarja itd.

Prevodi pa nastajajo tudi za potrebe lektorata in jih v zadnjih letih dela predvsem doktorandka Alina Irimia. V študijskem letu 2018/19 je za potrebe gostovanja gledališča Glej prevedla besedilo predstave *Nikita. Rojena 1985.*, v letošnjem letu pa nastaja prevod gledališke igre *Naj bo konec lep* za gostovanje ljubljanskega Mini teatra.

Pred letom 2006 je Romunijo pokrivalo Veleposlaništvo RS v Varšavi, zato so bili stiki praktično nemogoči in kulturno delovanje omejeno na lektorjevo samoiniciativo. Ko pa je bilo leta 2006 vzpostavljeno Veleposlaništvo RS v Bukarešti, so se lahko začeli skupni projekti. Tako že več kot deset let skupaj organiziramo gostovanja slovenskih književnikov in drugih umetnikov ter ustvarjalcev, postavljamo razstave, se predstavljamo na Evropski tržnici ipd.

1 Lektorica Vida Rus še vedno »drži rekord«, saj je leta 1990 na SSJLK pripeljala kar 6 študentov.

V zadnjih letih je vedno boljši soorganizator tudi Univerza v Bukarešti; v letu 2017/18 smo na prodekanovo pobudo pripravili *Teden slovanskih jezikov*.

Slovenistika v Bukarešti ima dolgoletno tradicijo in skupna želja je, da jo ohranjamo in nadaljujemo z dobrim delom. V prihodnjih letih se lahko celo nadejamo spremembe statusa slovenščine v B-študij.

Literatura

- Božič, Boštjan. 2010. "Predstavitev programa Slovenščina na tujih univerzah (STU)." *Romanoslavica*, vol. XLVI, nr.1: 41–46.
- Dovč, Katarina. 2019. "Slovenistika na Univerzi v Bukarešti." *Slovenščina in slovenistike na univerzah po svetu*. Mojca Nidorfer Šiškovič, Simona Kranjc, Mateja Lutar (ur.): 119–120.
- Pogorelec, Breda. 1999. "Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik." *Zb. Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik*: 7–15.
- Santoro, Irena. 2008. *Slovenščina na tujih univerzah: Slovene at Foreign Universities*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

Povzetek

Lektorat slovenščine v Bukarešti deluje že od študijskega leta 1978/79. Lektorji, ki so delovali tam, so: Peter Pal, Vida Rus, Irena Santoro, Mojca Šoštarko, Irena Oder, Aleksandra Boj, Boštjan Božič in Katarina Dovč. Slovenščina ima status obveznega izbirnega in fakultativnega jezika. Praktične ure slovenskega jezika se izvajajo za študente od prvega do tretjega letnika na smereh *Filologija* ter *Prevajanje in tolmačenje*, za podiplomske študente programa MA *Balkanske kulturne študije* ter predmet Slovenska kultura in civilizacija za študente slavistike in drugih filoloških smeri. Lektorat vsako leto skupaj s Centrom za slovenščino kot drugi in tuji jezik ter Veleposlaništvom RS Slovenije organizira veliko občudijskih dejavnosti in kulturnih prireditev.

Ključne besede: lektorat slovenščine v Bukarešti, status slovenščine, občudijske dejavnosti

Rezumat

Lectoratul de limba slovenă din cadrul Universității din București a fost înființat în 1978. Lectorii de slovenă care au predat în România sunt: Peter Pal, Vida Rus, Irena Santoro, Mojca Šoštarško, Irena Oder, Aleksandra Boj, Boštjan Božič și Katarina Dovč. Slovena are statut de limbă obligatorie și opțională. Cursurile practice de limbă slovenă sunt predate studenților de la programul de licență de la specializările Filologie și Traducere și interpretare, precum și celor din cadrul programului de studii culturale MA Balcanice. La Universitatea din București sunt predate și cursuri de Cultură și civilizație slovenă pentru cei care studiază limbi slave. În fiecare an, lectorul de limba slovenă organizează multe activități extracurriculare și evenimente culturale împreună cu Centrul de Slovenă ca Limbă Străină și Ambasada Republicii Slovenia în România.

Cuvinte cheie: lectoratul de limbă slovenă din București, statutul limbii slovene, activități extrașcolare

IN HONOREM

Spomini na profesorja dr. Mitjo Skubica ob 40. obletnici lektorata romunskega jezika na Filozofski Fakulteti Univerze v Ljubljani

Jasmina Markič

Lektorat za romunski jezik praznuje 40 let delovanja na naši fakulteti, hkrati pa naša fakulteta in univerza praznujeta 100 let delovanja. Ob tem jubileju se radi spominjamo dr. Mitje Skubica (1926–2015), romanista, zaslužnega profesorja Univerze v Ljubljani, filologa v pravem pomenu besede, predstojnika Oddelka za romanske jezike in književnosti Filozofske fakultete in ustanovitelja študija hispanistike na Slovenskem. Na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer je diplomiral iz italijanskega in francoskega jezika s književnostma, je leta 1965 doktoriral z disertacijo s področja italijanskega glagola. Leto pozneje je postal docent za romansko filologijo, leta 1972 pa izredni profesor za zgodovino italijanskega jezika. Za rednega profesorja za romansko jezikoslovje in španski jezik je bil imenovan leta 1982. Upokojil se je leta 1997, a je tudi po upokojitvi tesno sodeloval z našim oddelkom.

Raziskovalno se je posvečal trem glavnim tematikam. Proučeval je skladnjo italijanskega in nasploh romanskega glagola, ukvarjal se je s primerjalnim romanskim jezikoslovjem in s proučevanjem istroromunščine, z raziskovanjem beneških govorov v Istri in zahodnih slovenskih govorov na etnično in jezikovno stičnih območjih. Njegova znanstvena radovednost in široka strokovna razgledanost ga

je vodila k raziskovanju jezikovnih pojavov v različnih romanskih jezikih, poleg italijanščine in španščine še romunščine, furlanščine, katalonščine. Strokovni javnosti doma in po vsem svetu je znan kot avtor številnih znanstvenih in strokovnih člankov, treh znanstvenih monografij, recenzij in drugih prispevkov v najmanj petih jezikih. Napisal je tudi dva zdaj že klasična učbenika *Uvod v romansko jezikoslovje* in *Romanski jeziki* ter strokovno monografijo *Romanistika na Slovenskem*. Ravno interes za primerjalno romansko jezikoslovje ga je privedel do odločitve, da velja posebno pozornost posvetiti iberoromanščini, rezultat česar je tudi ustanovitev študija hispanistike na naši univerzi, kar kaže na profesorjev izjemen organizacijski čut. Dolgo se je pripravljala študij španščine na univerzi v Ljubljani, bil je potreben donkihotski boj proti najrazličnejšim mlinom na veter.

Vselej je stremel k temu, da so bili na ljubljanski romanistiki vsaj v obliki lektorata zastopani tudi drugi romanski jeziki, od romunščine, portugalsčine, katalonščine, furlanščine do galicijsčine. Profesor Skubic je tudi zaslužen za uvedbo romunskega lektorata na naši fakulteti, ki ga je vseskozi aktivno podpiral. Romunščine se je tudi sam učil in romunski jezik poučeval in proučeval predvsem v okviru primerjalnega romanskega jezikoslovja. S študijskega in znanstvenega vidika je menil, da je študij romunščine pomemben za romanistiko iz več razlogov:

Prvi je vsekakor ta, da je romunščina ohranila neko dokaj staro fazo latinščine [...], tisto iz 2. in 3. stoletja. Zaradi tega je mogoče reči, da je romunski jezik velikokrat razsodnik za romanske jezikovne pojave, namreč v tem pomenu, da odloča o kronologiji [...]. Drugi razlog zanimanja romanistike za romunščino pa je dejstvo, da je ravno romunščina tisti jezik v romanski družini, ki je najbolj korenito spremenil latinsko podobo; edinole francoščina je v nekaterih delih jezika še bolj radikalna. Le da pri romunščini ni sporno, kateri adstrat je vplival na jezikovni sistem in na besedišče: gre za slovanski vpliv.

Romanistiko privlači pri študiju romunščine še nekaj, namreč skladnost v nekaterih jezikovnih pojavih z nekaterimi romanskimi jeziki in neskladnost z drugimi. Tokrat ne mislimo na inovativnost ampak na ohranjanje starega, latinskega, pri čemer ne gre za sovpadanje. Ugotavljanje skladnosti romunščine z iberoromanskimi

jeziki ali z odročnimi predeli v Alpah potrjuje Bartolijevo teorijo o osrednjih in obrobni predelih. (Skubic, Mitja. *Romanski jeziki*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 1988: 103–105)

Pomena njegovega prispevka k romanskemu jezikoslovju se je zavedala tako Univerza v Ljubljani kot širša mednarodna javnost: na matični univerzi je takoj po upokojitvi postal zaslužni profesor, prejel pa je med drugim tudi visoki državni odlikovanji: italijanski naziv *Commendatore* in španski Red Izabele Katoliške.

Amintiri despre profesorul dr. Mitja Skubic la aniversarea a 40 de ani de existență a lectoratului de limba română la Facultatea de Litere a Universității din Ljubljana

Jasmina Markič

Lectoratul de limba română sărbătorește 40 de ani de activitate în cadrul facultății noastre, în timp ce facultatea și universitatea sărbătorească 100 de ani de activitate. Cu ocazia acestei aniversări am dori să ne amintim de dr. Mitja Skubic (1926-2015), romanist, profesor emerit al Universității din Ljubljana, filolog în adevăratul sens al cuvântului, șef al Catedrei de Limbi și Literaturi Romanice la Facultatea de Litere și fondator al studiilor de hispanică în Slovenia. Mitja Skubic a absolvit italiana și franceza la Facultatea de Litere cu o diplomă în literatură, iar, ulterior, și-a luat doctoratul în 1965, cu o lucrare dedicată verbului italian. Un an mai târziu a devenit lect. univ. de filologie romanică, iar în 1972 conferențiar universitar de istorie italiană. A fost numit profesor universitar de lingvistică romanică și spaniolă în 1982. S-a retras în 1997, dar a continuat să colaboreze cu Departamentul de Limbi Romanice în următorii ani.

Studiile sale se concentrează pe trei direcții principale: sintaxa limbii italiene și a verbului romanic în general, lingvistica romanică comparată și studiul istororomânei, discursurile în dialectul venețian din Istria și în dialectele slave

occidentale din zonele de interferență etnică și lingvistică. Curiozitatea sa științifică și cunoștințele sale profesionale l-au determinat să exploreze diverse aspecte lingvistice în mai multe limbi romanice: italiană, spaniolă, română, friulană și catalană. Este cunoscut în mediul academic internațional ca autor de numeroase articole științifice și profesionale, trei monografii științifice, recenzii și alte contribuții, redactate în cel puțin cinci limbi străine. De asemenea, a scris două manuale: *Introducere în lingvistică romanică* și *Limbile romanice* și o monografie despre studiile romanice din Slovenia. Interesul său pentru lingvistica romanică comparată l-a determinat să acorde o atenție deosebită studiilor iberice, ceea ce a dus la înființarea unei specializării de limbă și literatură spaniolă la universitatea noastră, fapt ce demonstrează abilitățile organizatorice excepționale ale lui Mitja Skubic. Introducerea studiului limbii spaniole la Universitatea din Ljubljana a necesitat mult timp și, în plus, o luptă quijotică împotriva diverselor mori de vânt.

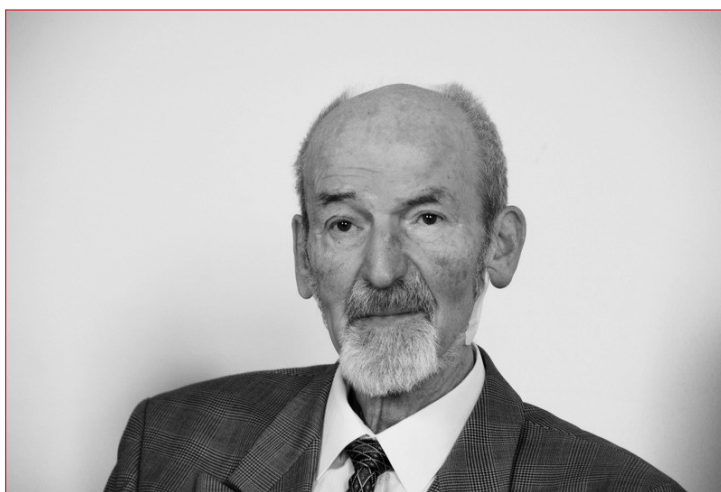
Mitja Skubic a încercat permanent să completeze studiul limbilor romanice și cu ore de română, portugheză, catalană, friulană sau chiar galeză, chiar dacă aceste cursuri erau doar opționale. Profesorul Skubic are, de asemenea, meritul de a fi introdus cursurile de limba română la facultatea noastră, cursuri pe care le-a susținut, întotdeauna, activ. A învățat el însuși limba română și a predat limba română în cadrul cursurilor de lingvistică romanică comparată. Din punct de vedere științific, a considerat studiul limbii române important în cadrul romanisticii din mai multe motive:

În primul rând, pentru că româna a păstrat o variantă veche a latinei, cea din secolele al II-lea și al III-lea, acesta fiind motivul pentru care se spune că româna este arbitrul fenomenelor lingvistice romanice și că, în acest sens, decide în privința cronologiei [...] Celălalt motiv pentru care romaniștii sunt interesați de română este faptul că româna este limba din cadrul familiei limbilor romanice care a schimbat radical imaginea latinei, doar franceza fiind mai radicală în anumite aspecte ale limbii. Cu toate acestea, influența slavă asupra sistemului limbii și a vocabularului este incontestabilă.

Romaniștii sunt atrași de studiul limbii române datorită similității anumitor fenomene lingvistice cu alte limbi romanice, dar și datorită diferențierii ei de altele. De data aceasta, nu ne referim

la inovație, ci la păstrarea elementelor latine vechi. Comparația românei cu limbile iberice și cu limbile vorbite în anumite zone din Alpi confirmă teoria lui Bartoli referitoare la regiunile centrale și periferice. (Skubic, Mitja. *Romanski jeziki*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 1988: 103-105)

Importanța contribuției sale la lingvistica romanică a fost recunoscută atât de Universitatea din Ljubljana, cât și de publicul internațional larg: a devenit profesor emerit la universitatea de origine imediat după pensionare și a primit, printre altele, înalte onoruri naționale: Ordinul Italian *Commendatore* și Ordinul Spaniol Isabela Catolică.

Slika 1: Prof.dr. Mitja Skubic

Eva Catrinescu (1955–2018)

Metka Šorli

S krbno urejena in umirjena gospa – to je bil moj čisto prvi vtis o novi romunski lektorici Evi Catrinescu, ko sva se na dan njenega prihoda v Ljubljano leta 1990 zatekli v kavarno Roža na Židovski cesti. Med pogovorom, ki sva ga pletli v slovenščini, srbohrvaščini in francoščini, sem sicer zvedela nekaj skromnih drobcev iz njenega življenja, predvsem pa začutila, da je sogovornica, ki je počasi srkala kavo iz skodelice, na kateri je ostal rdeč odtis njenih ustnic, izkušena, samozavestna in razgledana mlada ženska.

Med desetletnim delovanjem Eve Catrinescu na Filozofski fakulteti (1990–2000) se podoba, ki sem si jo ustvarila o njej za kavarniško mizico, ni bistveno spremenila; le nekateri obrisi so z leti pridobili jasnejše poteze. Med pogovori v tajništvu, kjer sva običajno urejali študijske formalnosti, na raznovrstnih romunskih dogodkih, oddelčnih srečanjih ali ob kaki kratki kavici izven fakultetnih zidov sem imela priložnost uvideti, od kod izhaja njena samozavest in kako široka je njena razgledanost. Odlikovalo jo je znanje več romanskih jezikov, zlasti francoščine, ki jo je študirala, tekoče govorjeni srbohrvaščina in slovenščina, v katero je suvereno tolmačila na mnogih srečanjih, odlično poznavanje literature, gledališke in filmske umetnosti.

Domača ji je bila pisana beseda. Poglobljeno branje literarnih in kritičkih besedil jo je spodbudilo k pisanju primerjalne študije o poeziji šestdesetih let v Sloveniji, Franciji in Romuniji ter k prevajanju slovenske književnosti, a tudi

neliterarnih besedil, v romunščino. Cobiss sicer izkazuje le 10 zadetkov, kjer je navedena kot avtorica ali prevajalka (zlasti prevodov literature za otroke), a njenih »nevidnih« prispevkov je mnogo več. Sem sodita npr. tudi dokumentarna filma *Aleksandrinke* Metoda Pevca in *Sfinga* Vojka Anzeljca in Gregorja Kresala.

Še bliže od napisane ji je bila govorjena beseda – pogovor, dialog s kolegi, študenti, kulturniki. Zlahka je navezovala stike, ne oziraje se na družbeni status sogovornika. Vsebina in način podajanja sta bila namreč tisto, kar je vzbudilo in vzdrževalo njeno pozornost.

Eva Catrinescu je odprla mnoga vrata, zaprla le redko katera. V Slovenijo se je pogosto vračala; kot tolmačka, prevajalka, romunska predstavica založbe Mladinska knjiga ali »zgolj« kot ljubiteljica slovenske kulture. Nazadnje sva se pogovarjali pred nekaj leti v romanistični knjižnici. Od spoznavnega srečanja je minilo skoraj trideset let. Pred mano je sedela ista urejena in umirjena gospa, a z ostrejšimi potezami, ki jih ji je še dodatno zarisalo življenje. Na mizi ni bilo skodelice kave, na kateri bi lahko pustila sled. Pustila jo je, dragocenejšo, v mojem spominu.

Eva Catrinescu (1955-2018)

Metka Šorli

O doamnă foarte îngrijită și liniștită – aceasta a fost prima mea impresie despre noul lector de limba română, Eva Catrinescu, când, în anul 1990, în ziua în care a sosit la Ljubljana, ne-am aciuat amândouă la ROŽA, de pe Židovska cesta. În timpul discuției, pe care am purtat-o în slovenă, sârbo-croată și franceză, am aflat câteva mici frânturi din viața ei, dar, mai ales, am simțit că interlocutoarea mea, care își sorbea încet cafeaua dintr-o ceașcă pe care rămăsese urma roșie a buzelor ei, era o tânără cu experiență, sigură de sine și cultă.

În cei zece ani de colaborare cu Eva Catrinescu la Facultatea de Litere și Filozofie (1990-2000), impresia pe care mi-o făcusem despre ea în timp ce băusem o cafea nu s-a schimbat în mod fundamental; numai conturul chipului ei a devenit cu vremea mai precizat. În timpul discuțiilor noastre de la secretariat, unde aveam de rezolvat chestiuni oficiale legate de ore, al diferitelor evenimente românești, al ședințelor de catedră sau la câte o cafea în afara facultății, am avut ocazia să îmi dau seama de unde îi vine siguranța de sine și cât de amplă este cultura ei. Excela în cunoașterea mai multor limbi romanice, mai ales a francezei, pe care a studiat-o, vorbea fluent sârbo-croata și slovena, fiind o excelentă interpretă de slovenă la numeroase reuniuni, avea cunoștințe excelente de literatură, teatru și film.

Îi era aproape și cuvântul scris. Cititul aprofundat al literaturii și al textelor de critică literară a reprezentat un imbold în scrierea unui studiu comparativ despre poezia anilor '60 din Slovenia, Franța și România, în traducerea literaturii slovene, chiar și a unor texte neliterare, în limba română. Cobiss cuprinde 10 intrări în care este menționată ca autoare sau ca traducătoare (mai ales de literatură pentru copii), dar contribuțiile ei „invizibile” sunt mult mai numeroase. Aici pot fi incluse și cele două filme documentare „Aleksandrinke” de Metod Pevec și „Sfinga” de Vojko Anzeljc și Gregor Kresal.

Chiar și mai aproape decât cuvântul scris îi era cel rostit – discuția, dialogul cu colegii, cu studenții, cu oamenii de cultură. Stabilea contacte cu ușurință, indiferent de statutul social al interlocutorului. Atenția îi era stărnită și întreținută de conținutul și de modul de a împărtăși lucrurile.

Eva Catrinescu a deschis numeroase uși, rareori a închis vreuna. S-a întors deseori în Slovenia; ca translatoare, ca traducătoare, ca reprezentantă în România a editurii Mladinska knjiga sau „pur și simplu” ca iubitoare a culturii slovene. Ultima dată am stat de vorbă acum vreo câțiva ani, în biblioteca de romanistică. Trecuseră aproape treizeci de ani de la prima noastră întâlnire. În fața mea stătea aceeași doamnă îngrijită și liniștită, dar cu trăsături mai aspre, pe care viața le adăugase chipului ei. Pe masă nu era nicio ceașcă cu cafea pe care să fi lăsat o urmă. A lăsat, însă, una de preț în amintirea mea.

Traducere Paula Braga Șimenc

Slika 2: Eva Catrinescu in Metka Šorli

Profesorul universitar doctor Marius Ilie Oros (1940-2017)

Katalin Balázs

Absolvent al Facultății de Filologie din Cluj-Napoca, secția rusă-română în 1963, obținând diploma de doctor în filologie în 1975, profesorul Marius Oros a fost preparator universitar din 1963 până în 1966, asistent universitar din 1966 până în 1976, lector universitar din 1976 până în 1990, conferențiar universitar din 1990 până în 1996, iar din 1996 – profesor universitar, la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și a ținut cursuri de: *Limba rusă contemporană*, *Istoria limbii ruse*, *Limba slavă veche*, *Gramatica comparată a limbilor slave*, *Onomastică*, *Relații slavo-române*, *Contacte lingvistice*.

Domeniile sale predilecte de cercetare au fost: contactul lingvistic și interferența lingvistică, etimologia, semantica, dialectologia, geografia lingvistică. Este de remarcat contribuția sa la studierea onomasticii românești și a celei de origine slavă pe teritoriul țării noastre. Profesorul Oros a tras atenția asupra necesității îmbinării în studiul onomasticii a laturii sincronice cu cea diacronică, precum și a luării în considerare a factorului etnic și socio-psihiologic.

A scris: *Studii de toponimie* (Editura ICPIAF, Cluj-Napoca, 1996); *Paleografie și limbă slavă veche* (Editura Presa Universitară Clujeană, 1996); *Gramatica istorică a limbii ruse* (Editura „Craiu Munților”, Cluj-Napoca, 1998), numeroase studii și articole publicate în reviste de specialitate din țară și din străinătate. A făcut

stagii de documentare și cursuri de perfecționare în centre universitare precum Moscova, Cracovia, Praga, Belgrad, Sofia, Bratislava, Sankt-Petersburg, Skopje.

În perioada decembrie 1982 – septembrie 1986 a predat limba română la Universitatea din Ljubljana (Slovenia), implicându-se în promovarea limbii, culturii și civilizației românești. În același interval, a fost membru al cercului de lingvistică al Facultății de Litere și a publicat în revista *Linguistica* un studiu dedicat interferențelor toponimice româno-slave din zone bilingve. A contribuit și la receptarea literaturii române în mediul sloven prin colaborarea cu Katja Špur la traducerea romanului *Arta Conversației/ Človek človeku* (Ileana Vulpescu), 1983 și a unei antologii de poezie românească.

A fost prodecan al Facultății de Litere din Cluj-Napoca, membru în Consiliul Facultății, șeful Catedrei de Filologie slavă din cadrul Facultății de Litere, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj (1990-2005), iar în anul 1999 profesorul Oros a înființat secția de Limbă și literatură ucraineană.

Univerzitetni profesor dr. Marius Ilie Oros (1940–2017)

Kati Balázs

Diplomiral je l. 1963 na Filološki fakulteti v Cluj-Napoci, na rusko-romunskem oddelku. Naziv doktorja filologije je prejel l. 1975. Profesor Marius Oros je bil na Univerzi Babeş-Bolyai v Cluj-Napoci lektor od l. 1963 do l. 1966, asistent od l. 1966 do l. 1976, docent od l. 1976 do l. 1990, izredni profesor od l. 1990 do l. 1996 ter nato od l. 1996 dalje redni profesor. Predaval je naslednje predmete: *Sodobni ruski jezik*, *Zgodovina ruskega jezika*, *Stara cerkvena slovanščina*, *Primerjalna slovnica slovanskih jezikov*, *Onomastika*, *Slovansko-romunski odnosi*, *Jezikovni stiki*.

Glavna področja njegovega raziskovanja so bila: jezikovni stik in jezikovna interferenca, etimologija, semantika, dialektologija, jezikoslovna geografija. Poudariti je potrebno njegov doprinos k preučevanju romunske onomastike ter onomastike slovanskega izvora na teritoriju naše države. Profesor Oros je opozarjal, da je potrebno pri študiju onomastike kombinirati sinhronični način z diahroničnim, prav tako pa upoštevati etnični in socio-psihološki dejavnik.

Napisal je: *Študije toponimije* (Založba Cluj-Napoca, 1996); *Paleografija in stara cerkvena slovanščina* (Založba Presa Universitară Clujeană, 1996); *Historična slovnica ruskega jezika* (Založba „Craiuil Munților”, Cluj-Napoca, 1998) ter številne študije in članke, ki so bili objavljeni v romunskih in tujih znanstvenih revijah.

Svoje pripravništvo na področju dokumentiranja ter nadaljnja izpopolnjevanja je opravljal na univerzitetnih centrih v Moskvi, Krakovu, Pragi, Beogradu, Sofiji, Bratislavi, Sankt Petersburgu in Skopju.

Med letoma 1982 in 1986 je predaval romunski jezik na Univerzi v Ljubljani, kjer se je posvečal promociji romunskega jezika ter romunske kulture in civilizacije.

Bil je prodekan na Filozofski fakulteti v Cluj-Napoci, član Sveta fakultete, predstojnik Oddelka za slovansko filologijo na Filozofski fakulteti v Cluju (1990–2005). Leta 1999 je profesor Orosa ustanovil Oddelek za ukrajinski jezik in književnost.

Slika 3: Prof. dr. Marius Ilie Oros

ŠTUDIJE / STUDII

Slovenske leksikalne prvine v istroromunskem narečju

Elemente lexicales slovene în dialectul istroromân

Richard Sârbu

Na prvi pogled se zdi, da med slovenščino in romunščino ni nobenih povezav, saj jezika pripadata različnima jezikovnim družinama in nista v stiku. Če pa na to pogledamo z zgodovinskega vidika, lahko ugotovimo, da je bil eden izmed treh južnodonavskih dialektov, in sicer istroromunščina, ki se je odtrgala od dakoromunščine v 14. stoletju (torej kasneje, kot sta se odtrgala od praromunščine aromunski, imenovan tudi cincarski, in meglenoromunski dialekt), dalj časa v stiku s slovenščino, namreč s slovenskimi istrskimi govori.

Istroromunski dialekt je bil skozi več stoletij pod močnim vplivom štirih jezikov: hrvaškega, slovenskega, italijanskega (istrobeneškega), v dobi avstrijske administracije pa tudi nemškega jezika.

Istroromuni so nasledniki ene od vej balkanskih Vlahov, tako imenovanih "zahodnih Romunov" (cf. Vassilich 1899–1900; Pușcariu et al 1926; Dragomir 1924a, 1924b, 1959; Kovaz 1946), ki so se v začetku 15. stoletja izselili iz severozahodne Srbije proti jugu, preko Bosne, kjer so pustili veliko sledi v toponimiji in tudi v ovčarski terminologiji, in prodrli proti severu čez dalmatinsko obalo do Krka, kjer so prebivali več kot sto let. Ko je bila Istra v 16. stoletju popolnoma

zapuščena zaradi kuge, je grof Ivan Frankopan na predlog italijanske vlade preselil del zahodnih Romunov – v takratnih beneških dokumentih jih imenujejo Morlaki – iz Dalmacije (s Krka) v Istro, kjer živijo še danes. Današnji Istroromuni – “Rumeri” (< *rumeni*, z rotacizmom), “Čiči”, “Čiribiri”² ali “Istrovlahi” (cf. Miličević 1989, 1995),³ ki jih je trenutno manj kot petsto, živijo v dveh glavnih skupinah v hrvaški Istri: na jugu pod Učko v Šušnjevi in nekaj okoliških vaseh, na severu pa v Čičariji, namreč v vasi Žejane, ki je nekoč spadala pod slovensko upravo s središčem v Podgradu.

Danes ima največji vpliv na ti dve narečji hrvaščina, natančneje sosednji mestni istrski govori čakavskega tipa. Kljub temu so se v istroromunščini in še posebej v žejanskem narečju ohranile stare romunske oblikoslovno-skladenjske oblike pa tudi stari romunski osnovni leksikalni fond. Žejanci so namreč bolj oddaljeni od glavnih cest. V narečju Šušnjevice, ki leži blizu ceste Pazin–Labin–Reka, so se arhaične značilnosti romunskega izvora zaradi močnega in dolgotrajnega vpliva italijanskega in hrvaškega jezika na primer ohranile le v manjši meri.

Analiza precejšnjega števila besedil, ki sem jih v letih 1982, 1992, 1994, 1995, 1996, 1999 in 2000 zbral v Žejanah in Šušnjevi in deloma objavil v knjigi *Dialectul istroromân. Texte și glosar*, Timișoara, Editura Amarcord, 1998 (soavtor je Vasile Frățilă), potrjuje prepričanje, da je vpliv čakavske različice hrvaškega jezika zaznaven v vseh plasteh istroromunščine, celo v oblikoslovju in skladnji (cf. Sârbu 1991, 1994). Pri tem smo ugotovili, da pri vsakdanjih temah prevladuje staro romunsko besedišče, besedila s socialno-administrativno ali politično-ekonomsko tematiko pa vsebujejo veliko slovanskih izrazov, hrvaških ali slovenskih.

Na to temo je bilo objavljenih veliko število razprav, zlasti v začetku dvajsetega stoletja (cf. Miklošič 1881–1882; Maiorescu ([1874] 1900); Popovici 1914 (I), 1919 (II); Vassilich 1899–1900; Pușcariu et al 1926; Kovaz 1946), pa tudi v zadnjih desetletjih (cf. Coteanu 1957; Densusianu 1961; Petrovici/Neiescu 1964;

1 Etnonim iz hr. *čiča* “stric”, tudi s pomenom “mestni knez, vitez”, ali po istrskem fevdalcu vlaškega rodu, ki se je imenoval Pasculus Chichio. Od etnonima *Čiči* je ime prešlo na toponim *Čičarija*.

2 Etnonim iz turškega *ceri beri* “graničarji, stražarji meje”, t.i. “vlahi vojnici”, omenjeni v srednjeveških kronikah kot zaščitniki srbskih mej proti Turkom, zaradi česar so imeli t.i. “vlaško pravico” (na primer v času kralja Uroša III.; cf. Pușcariu et al. 1926: 9). Drugi jezikoslovci pa menijo, da se v etnonimu kaže istroromunska glasovna značilnost – t. i. “rotacizem” (cf. rom. *cine* – istr. *čire* “kdo”, rom. *bine* – ir. *bire* “dobro”).

3 Traducere aproximativă realizată de Ioana Jieanu.

Petrovici 1967; Flora 1967; Kovačec 1971; Dahmen/Kramar 1976; Ivănescu 1980; Mihăilă 1983; Rosetti 1986; Kovačec 1995a, 1995b; Scărlătoiu 1998).

Preden predstavimo glavne rezultate naših raziskovanj, moramo poudariti, da se nekateri jezikoslovci ne strinjajo z mnenjem, da naj bi bil v istrorumunščini prisoten neposreden vpliv slovenščine (na primer, Petrovici/Neiescu 1964)⁴.

Naš istroromunski glosar vsebuje 2521 besed, od katerih je po našem mnenju samo 500 izposojenk iz slovenskega jezika.

Iz slovenščine si je besede neposredno izposojalo izključno žejansko narečje, tako na primer: *škornja* (<sln. *Škorenj*), *volitve* (< sln. *volitev*, *-tve*), *hârbăt* (< sln. *hrbet*), *modăr* (< sln. *moder*), *grah*, *roža*, *beseda*, *t"ă* (sln. *tja*), *briga*, *precej*, *petărșin* (< sln. *petrșil*), *kumpir* (< sln. *krompir*), *șula* (< sln. *šola*), *fajou* (< sln. *fižol*), *komendirui* (< sln. *komandirati*), *brenta*, *șpital* idr. (cf. Bajc 1970–1991).

Neposredno ali prek slovenščine so bile prevzete tudi besede italijanskega izvora: *nona*, *nono*, *čebula* (< it. *cebula*, friul. *cevole*, sln. *čebula*), *palenta* (< it. *polenta*, sln. *polenta*), *brișcula* (< it. *briscola*, sln. *brișcola*), *maneștra* (< it. *ben. manestra*, sln. *minestra*), *farmentin* (< it. *formentone*, sln. *fromentin*), *mizerie* (< it. *miseria*, sln. *mizerija*), *votę* (< it. *vota*), *rovinęi* (< it. *rovinare*), *bareta* (< it. *baretto*, sln. *baretkă*), *ben* (< it. *bene*), *cuiin* (< it. *cugino*), *soldat*, *baienete*, *zermăn* idr.

S to tematiko se je veliko ukvarjal August Kovačec iz Zagreba. V svojem članku o italijanskih leksikalnih prvinah v istrorumunščini Kovačec (1992) na kratko predstavlja kulturnozgodovinska in sociolingvistična dejstva, ki zadevajo usodo istrorumunščine. Po splošni predstavitvi istrorumunščine so navedeni italijanizmi v tem narečju, in sicer neposredne in posredne izposojenke iz različnih zvrsti italijanskega jezika. Samostalniki so razvrščeni po pomenskih poljih, druge izposojenke po besednih vrstah. Posebne obravnave sta deležna vloga beneškega narečja in odnos hrvaškega in italijanskega jezika (hrvaščina je tudi posrednik). Predstavljene so tudi razlike med severno in južno varianto istrorumunščine z vidika prevzemanja iz italijanskega besedišča. Na koncu članek analizira vplive leksikalne izposoje na nekatera področja istrorumunškega slovničnega sestava.

Druga vrsta izposojenk iz slovenščine so besede nemškega izvora: *frăier*, *frăierița*, *măistru* (< sln. *mojster*), *fruștic*, *șula* (< nem. *Schule*, sln. *šola*), *șumăistru*

4 Etnonim iz hr. *čiča* "stric", tudi s pomenom "mestni knez, vitez", ali po istrskem fevdalcu vlaškega rodu, ki se je imenoval Pasculus Chichio. Od etnonima *Čiči* je ime prešlo na toponim *Čičarija*.

(< nem. *Schulmeister*), *şpugert* (< nem. *Sparherd*), *ţăit* (< nem. *Zeit*, sln. *dial. cajt*) *zajfa* (nem. *Seife*; cf. sln. *Zajfa*), *tâvzânt* idr.

Pri navedenih izposojenkah se še zmeraj zastavlja vprašanje razmejitve slovenskih in hrvaških prvin v istroromunščini. Zelo težko je ugotoviti, kako so v istroromunščino prišle besede nemškega izvora: neposredno ali prek slovenščine oziroma slovenskih istrskih govorov ali pa prek hrvaških istrskih govorov (*şpital*, *şumăistru*, *komendirui* idr.). Domnevamo, da je bila večina teh besed prevzeta v istroromunščino s slovenskim posredovanjem, zlasti zato, ker si je slovenščina zaradi svojega geografskega položaja v večji meri izposojala nemške besede, te pa potem predajala istroromunščini. Vseeno pa ne moremo izključiti možnosti izposoje germanizmov tudi prek hrvaških govorov, čeprav so jih ti sicer prevzemali predvsem prek slovenščine.

V žejanskem narečju je včasih težko ugotoviti, katere besede so slovenskega izvora in katere hrvaškega, ker najdemo oblikovne in pomenske vzporednice zanje tako v slovenščini kot tudi v hrvaščini, tako na primer: *krij*, *kmet*, *krsti* (< sln./hrv. *krstiti*), *osăm* (sln. *osem*, hrv. *osam*), *tăt*, *vărbe* (sln./hrv. *vrba*), *blad*, *ielen* (< sln./hrv. *jelen*), *părşut* (< sln./hrv. *pršut*), *jivi* (< sln./hrv. *živeti*), *żeli* (< sln./hrv. *zeleti*) itd.

V teh primerih bi lahko govorili o prisotnosti leksikalnih pojavov, ki so posledica jezikovne simbioze s sosednjimi istrskimi narečji, v katerih pa je prav tako navzoča slovensko-hrvaška interferenca. V zvezi s tem velja omeniti rezultate statistične analize istroromunskih besedil, ki jo je naredil pokojni jezikoslovec Radu Flora⁵ (1971: 67–93) iz Vojvodine. Ugotovil je, da v istroromunščini obstaja več kot 300 besed slovenskega izvora (od *babe* do *zăifê*). Med njimi jih ima 201 zagotovo slovensko etimologijo. Pomembno je, da 75 odstotkov teh besed pripada osnovnemu leksikalnemu fondu, ostale pa spadajo v splošno besedišče. Te besede slovenskega izvora pričajo o pomenu imenovanih predmetov in njihovi vlogi v materialnem in duhovnem življenju Istroromunov.

Vendar se v našem glosarju (Sârbu/Frăţilă 1998: 183–306), ki se opira na veliko število sodobnih istroromunskih besedil, zbranih v letih 1982–2000 v

5 Etonim iz turškega *ceri beri* "graničarji, stražarji meje", t.i. "vlahi vojnici", omenjeni v srednjeveških kronikah kot zaščitniki srbskih mej proti Turkom, zaradi česar so imeli t.i. "vlaško pravico" (na primer v času kralja Uroša III.; cf. Puşcariu et al. 1926: 9). Drugi jezikoslovci pa menijo, da se v etnonimu kaže istroromunska glasovna značilnost – t. i. "rotacizem" (cf. rom. *cinë* – istr. *çire* "kdo", rom. *bine* – ir. *bire* "dobro").

Žejanah in v Šušnjevi, pojavlja samo 85 besed s seznama R. Flore⁶, kar pomeni, da se je v govoru današnjih Istroromunov število slovenskih izposojenk zelo zmanjšalo in da te postopoma izginjajo iz govorne rabe, hkrati pa se povečuje vloga hrvatizmov.

Zaradi tega smo mnenja, da bi bilo potrebno vzpostaviti vsaj splošne kriterije za razlikovanje med slovenskimi in hrvaškimi elementi, in sicer glede na stopnjo prilagojenosti (»fonetične prilagojenosti«) jeziku izposoje.

V nedavnih raziskavah istroromunščine so bila že predlagana merila za razmejitve elementov staroslovanskega izvora od zahodno- in južnoslovanskih, torej od izposojenk iz hrvaščine in slovenščine. Menimo pa, da je potrebno predlagati še dodatne kriterije, ki so bistvenega pomena za razlikovanje besed s podobno morfoleksično strukturo, izposojenih iz hrvaščine, od tistih, ki so bile prevzete iz slovenščine (Sârbu 2014: 652–660). Ta merila so:

(1) Kriterij geografske razširjenosti, ki je v preteklosti funkcioniral, danes pa je bolj ali manj subjektiven: na severu prevladujejo besede slovenskega izvora, na jugu hrvaškega. Danes to merilo ni več relevantno ne na severu in tudi ne na jugu, kjer je vpliv hrvaškega standardnega jezika in hrvaških narečij enako močan. Na podlagi geografskega merila se lahko odločimo za dvojno etimologijo, ko ima beseda enako obliko in pomen enak tako v hrvaščini kot v slovenščini. Glede na prestiž jezika, iz katerega je bila prevzeta beseda, se pogosto šteje, da je hrvaški vpliv bistven. Toda tudi ko lahko istroromunsko besedo razložimo z dvojno etimologijo, se bomo odločili za status te besede kot slovenske izposojenke, če jo bomo našli le v severnih govorih, oziroma kot hrvaške izposojenke, če jo bomo našli le v južnih govorih. To pomeni, da bomo v teh primerih dejansko uporabili *funkcionalno merilo*. Toda na podlagi tega merila je izjemno težko določiti izvor besed zaradi velike narečne raznolikosti, ki vlada na tem območju, in zaradi pomanjkanja dovolj obsežnega korpusa besedil, ki bi pomagal razjasniti ta vprašanja. Takih

6 V zadnjem času nekateri hrvaški etnologi, zastopniki teorije o "iranski pradomovini Hrvatov" in o "pedslovanskem zgodnjehrvaškem prajeziku" Ćiribircev, razvijajo čudno neznanstveno teorijo v nasprotju z očitnimi konkretnimi dejstvi in v neskladju z zgodovinsko resnico o nastanku Istroromunov in njihovega jezika. Gl. na primer članek v reviji "Glas Istre" (z dne 9. junija 2000), *Žejanci su Prahravati, a ne Rumunji* (sic!). Napisali so ga Ivan Biondić, A. Z. Lovrić, Stjepan Murgić in Mladen Rac, ki trdijo: "...Zato su naših 150 Žejanaca danas posljednji živi preostaci prediranskih Prahravata (Huratele), jer je najbliža Murlaška besyda kod Glamoča nedavno uništena u Domovinskom ratu, a Veyska-Zayk iz Krka je već na izdišaju s desetak zadnjih staraca koji još razumiju".

leksikalnih vzporednic je zelo veliko: *bodi* < sln./hr. *bosti*, prim. tudi romun. *a îmboldi*; *bradvę* „bardă” < sln./hr. *bradva*; *comar* < sln./hr. *komar*; *crai* < sln./hr. *kraj*; *criv* < sln./hr. *kriv*; *crov* < sln./hr. *krov*; *gospodar* < sln./hr. *gospodar*; *divii* < sln./hr. *divolji*; *mârşav* < sln./hr. *mršav* in druge.

(2) **Fonetični kriterij** je izjemno pomemben, fonetična prilagoditev besed se pri vstopu v narečje udejani enkrat po hrvaškem, drugič po slovenskem modelu. Na primer:

- o obravnava nekaterih samoglasnikov in soglasnikov, ki so v hrvaščini in slovenščini enaki ali pa se razlikujejo: ir. *sused* / hr. *sused* / sln. *sošed*; ir. *miren* / sln. *miren* / hr. *miran*; ir. *prazān* / sln. *prazen* / hr. *prazan*; ir. *şula* / sln. *šola* / hr. *šola*; ir. *lehco* / slov. *lehko* / hr. *lahko*; ir. *udovăţ* / sln. *vdovec* / hr. *udovac*; ir. *roja* / sln. *roža* / hr. *ruža*; ir. *iazbăţ* / sln. *jazbec* / hr. *jazbac*; ir. *juoĉ* / sln. *žolĉ* / hr. *žuĉ*; ir. *jiveţ* / sln. *živec* / hr. *živac*; ir. *olie* / sln. *olje* / hr. *ulje*; ir. *gostilna* / sln. *gostilna* / hr. *gostiona*; ir. *delniţa* „acţiune” / slov. *delniţa* / hr. *deoniţa*; *osām* / slov. *osem* / hr. *osam*; ir. *odličan* / hr. *odličan* / sln. *odličan*, ir. *orúĵie* / sln. *oróžje* / hr. *oružje*; ir. *rob* „margine” / sln. *rob* / hr. *rub*; hr. *nemşki* / sln. *nemški* / hr. *nemački*; hr. *rozmarin* / sln. *rožmarin* / hr. *ružmarin*; ir. *paleţ* / sln. *palec* / hr. *palac*; ir. *fraier* / sln. *frajer* / hr. *frajar* itd.

- enak naglas in izreka kot v slovenščini, še posebej pri številkah: *sédām* / sln. *sédem* / hr. *sédam*, *dváiset* / sln. *dvájset* / hr. *dvádeset*, *sedāmdesét* / sln. *sedemdesét* / hr. *sedamdésset*, *osāmdesét* / sln. *osemdesét* / hr. *osamdésset*, *devedesét* / sln. *devedesét* / hr. *devedésset*; *petnáist* / sln. *petnájst* / hr. *petnaest*; *osāmnáist* / sln. *osemnájst* / hr. *osamnaest* itd.

- o naglas, ki je enak hrvaškemu, na primer: ir. *odličan* / hr. *odličan* / sln. *odličan*, *ódmor* / hr. *ódmor* / sln. *odmór*.

(3) **Oblikoslovni kriterij** lahko apliciramo tako na pridevnike moškega spola in oblike sedanjika in preteklika pri glagolu kot tudi na nekatere samostalnice, na primer: ir. *kisel* / sln. *kisel* / hr. *kisao*; ir. *vesel* / sln. *vesel* / hr. *veseo*; ir. *morām* / sln. *moram* / hr. *moram*; ir. *uzel* / sln. *uzel* / hr. *uzeo*; ir. *misle* / sln. *misel* / hr. *misao* etc.

(4) **Onomastični kriterij** deluje pri imenih mesecev v letu, ker imajo hrvaški izrazi popolnoma drugačno konfiguracijo, medtem ko se njihove istroromunske ustreznice približujejo oblikam ustreznih slovenskih leksemov:

ienār (Žejane – Ž) / sln. *januar* / hr. *siječanj*; *febrār* (Ž) – sln. *februar* / hr. *veljača*; *māreṭ* (Šušnjeviča – Š) – sln. *marec* / hr. *ožujak*; *avril* (Ž, Š) – sln. *april* / hr. *travanj*; *māi* (Ž) – sln. *maj* / hr. *svibanj*; *iuni* (Ž) – sln. *junij* / hr. *lipanj*; *iuli* (Ž) – sln. *julij* / hr. *srpanj*; *angust* (Š), *anyusat* (Ž) – sln. *avgust* / hr. *kolovoz*; *setembār* (Ž) – slov. *september* / hr. *ružanj*; *otobār* (Ž), *otobre* (Š) – sln. *oktober* / hr. *listopad*; *novembār* (Ž) – sln. *november* / hr. *studeni*; *deṭembār* (Ž) – sln. *december* / hr. *prosinac*.

- (5) **Semantični kriterij.** Včasih istroromunska beseda v enem od pomenov sovpada s svojo slovensko homofonično ustreznico, v drugem pomenu pa s hrvaškim izrazom, na primer ir. *skriña*, ki v prvem pomenu »zaboj« sovpada s slovenskim izrazom *skrinja*, v drugem pomenu pa s svojo hrvaško homofonično ustreznico *škrinja* »krsta«. Isto velja za ir. besedo *nedela* »teden«, ki je lahko prevzeta le iz hrvaščine, saj ima ta beseda v slovenščini pomen »sedmi dan v tednu«, kot tudi za glagol *nelojí* v pomenu »prižgati ogenj«, ki je izposojenka iz hrvaščine (*naložiti vatru / ognaj* »povečati ogenj«), pri čemer ima ta glagol v slovenščini samo pomen »položiti« (*naložiti* »položiti, postaviti«), ki ga je prevzela tudi istroromunščina.

V večini primerov pa imajo hrvaške in slovenske vzporednice izposojenih istroromunskih izrazov enake ali podobne pomene.

Na koncu zgornjih navedb lahko med istroromunskimi izposojenkami iz hrvaščine in slovenščine, o katerih govorimo v tem prispevku, strukturno razločimo naslednje vrste besed: (1) izraze *slovenskega* izvora, (2) izposojenke iz *hrvaščine in/ali slovenščine*, ki pričajo o medsebojnih hrvaško-slovenskih leksikalnih vplivih, ki se kažejo v govorih na tem območju, zlasti pa v istroromunščini, (3) besede *hrvaškega* izvora, ki jih najdemo tudi v drugih istrskih govorih. Zgovorne primere takih medsebojnih vplivanj najdemo v našem *Glosarju* (prim. Sârbu-Frătilă 1998, 184–306) in tudi v besedilih, ki smo jih posneli kasneje, se pravi med raziskavami v letih od 2000 do 2007.

Tako v omenjenem *Glosarju* kot objavah besedil, ki smo jih posneli med kasnejšimi raziskavami, je v seznamih dosledno navedeno, ali gre za: (1) izposojenke iz slovenščine, (2) izposojenke nejasnega izvora, in sicer hrvaškega in/ali slovenskega, le selektivno pa tudi (3), se pravi tiste, ki so izposojene izključno iz hrvaščine. Slednjih je največ in torej med istroromunskimi slavizmi prevladujejo.

Istroromunskih leksikalnih inovacij kot *câtyod* »karkoli« in *iuvayod* »kjerkoli« pri tem nismoupoštevali.

- (1) *Izposojenke iz slovenščine: cup, čerišna, četártec, četárnaist, délniša, dešember, dogai se, dóta, drúšcviša* „prijateljica“, *Dunái, dváiset, dvanáist, dvaistréči* „triindvajseti“, *éno drúgo; falót, fazóniša* „spectacol“ (slov. *fazona*), *glás, gostilna, grabí, hárbát, hláden, jázbeř, iúni, iúli, jívveř, juóuř, kísel, léhco, let, mališa, máreř, míren, misle* (slov. *misel*), *miza, mutást, namlad* (sln. *pomlad*), *napeléi, náscoz* (sln. *skoz/i*, hr. *naskroz*; možnost kontaminacije!), *némřki, novembär, óbruba* (sln. *rob*), *ólíe, omehči* (sln. *omehčati*, hr. *omekřati*), *ostárji* „ostriči“, *petáist* „petnajst“, *pedesét, ponedélec, popär, pošculéi, přeja, přeěi, proverúí* „prepričati“, *rába, rij* „riž“, *rob, róje* „roža“, *rójiša (J), rójiř (S)* „rožica“, *rojmarín* „rozmarin“, *sárnác, scartáče* (sln. *krtača*), *scória* (sln. *skorja*), *scríne, scupína, setémbär, slavóneř, slovenář, slovenca, spílí* (slov. *peljati*), *stanovánie, starína, starínski, storí, řcrelub, řcrelúb* „smetana“, *řúla* (sln. *řola* < germ. *Schule*), *řumáistär* (sln. *řo/l/master* < germ. *Schulmeister*) , *ta* (sln. *tja*) , *tárd* „trd“, *tejec* „težek“, *ticní* (sln. *tekniti*), *tlac, tórec, tredi* (slov. *trditi*), *trinaist, túdi, řéno* (sln. *cenen*) , *udoveř, udovář, uzigrí* „prigrizniti“ (slov. *ugriziti*), *velá* (slov. *veljati*), *vesel, vlaieči* „vleči“, *volitve, zabelí, zadovolen*, *zahaií* (sln. *zahajati*), *zahvalen* „hvaležen“, *zäifa* „milo“ (< germ. *Seife*). Gre za vsega skupaj 102 izposojenki.
- (2) *Izposojenke iz hrvaščine ali/in iz slovenščine (izvzete so izposojenke iz praslomanščine): besęda, blítva, bólän, breřta, cápuz* „zelje“, *cmet, kmetie* „kmetija“, *čluč, cníga* „knjiga“, *cója* „koža“, *cojúh* „telovnik“, *colí* „(za)klati“, *conóple, crij* „križ“, *criv, cruh, cúhan, cubęi* „kuhati“, *cozlíc, cúhiņa, kulturni, částna, čebúla, číst, četártína, čistí* „čistiti“, *därjáva* „država“, *därjavni, dárvo* „les“, *dívolí* „divji“, *dojivó* „doživetí (neko starost)“, *domačle* (sln., hr. *domać*), *domislí/se/* „spomniti, domisliti se, *dopovedęi* „pripovedovati“, *drob* „drobovina“, *droben, droban, drugáče, dvosobni, fajó/u/* (hr. dial. *fařol*, sln. *fiřo/l*), *farmentín* (sln. *fromentin*), *február, festival, řin, řräier, řräiar* „ljubimec“, *řräieriša, řriřki* „sveř, mlad“, *řriřer/ca/ ganęi(ř)* „govoróiti“ (hr. *ganeti* „govoriti“, slov. *ganati* „prerokovati“), *garáj* (hr., sln. *garaža*), *generářia, gimnázie, gladän* „lačen“, *gláva, glávni, glávariša* „ogljena kopa“, *globa* „kazen“, *golída, yolída, gräh, gripa, hitęi* (sln. *hiteti*, hr. *hitati*), *hlád, hidrofor, hladí se* „hladaiti se“, *hlapář* „hlapec“, *hodnic, hulahope, iélen, iej* „jeř“, *ielva* „jelka“, *iésän* „jesen“, *iézero, iétrá* „ficat“, *íme, inflářia, injenér, iúba, iútro, jába* „žaba“, *jeiäneř, jelezän* „železen, *jeli* „želeti“, *jena* „žena“, *jensca* „ženska“,

jet/zet „zet”, *jila, jířa* „žica”, *jiv, jiví* „živeti”, *kémiski, kímen, láibăř* „suknjič”, *lávorika, lávor* „lovor”, *léctrica, létni, líbrić*, deminutiv od *líbra* „utežna enota, 250–500 gr.”, *lísiřa, litra, lopátiřa, lov, lóvăř, loví* „loviti”, *luca* „pristanišče”, *mačca* „mucka”, *máia* „majica”, *máiřa* „isto”, *mají* (sln., hr. *mazati*), *málo* „malo”, *marsř*, *mascăre* „maškara, pust”, *măřt, mátićni, mărřav, menęi, mińúi* „(za)menjati”, *méseř, míseř* „mesec, luna”, *méso, métăř, métla, mebur, minut, mir, misí, miřęi* „mešati”, *miřęit* „zmešan”, *miza, mláćen, mladít* „fant, deček”, *mlatí* „mlatiti, tolčí”, *moda, modru* „moder (barva)”, *moi, moia, morebit, moręi* „biti potrebno” (hr., sln. *morati*), *mornar, mornárski, most, mrăř, murgova, na* (predlog), *naberi* „nabrati”, *naberi se* „zbrati se” (hr., sln. *nabrati se*), *nacotí se* „roditi se”, *naiedí* (hr., sln. *naiesti se* „idem”), *nalejí* (hr. *naleći se, naležem se; sln. naležati se*), *nalojí* „1. položiti; 2. prižgati ogenj”, *namají* „namazati”, *namésto, napí se* „napiti se”, *napisęi* „napisati”, *napraví, napravólui* „narediti”, *narasti, napoií* „napojiti”, *narod, nasadí, naselí* „naseliti”, *naslíķei* „fotografirati se”, *năř* „naš”, *nařcodí* „škoditi”, *navădeř* „navada”, *năřadńe, ne* (adv.), „ne”, *ńeki* „neki, katerikoli”, *neloží* „postaviti, položiti”, *nepísen* „nepismen”, *nepocrétăń*, *ni* „niti”, *nicăcor, nič/niř* „nič”, *ńívva* „njiva”, *ńívřa, đim, noć, nóga, nogomet, nóřńa* „noša”, *obărní (se)* „obrniti, vrniti se”, *obărnít* „obrnjen”, *obărstí* „obirati vršičke, smukati”, *obćna* „občina, obeći” „obljubiti”, *obed, obíćai, obisí (ovisí)* „obesiti”, *oblăc, oblatí* „umazati se”, *obnoví* „obnoviti”, *obolí* „zboleti, obraćí se” „vrniti, obrniti se” *obrejí* „obrezati”, *obri se* „obriti se”, *očăle, Oćenăř, očistí* „očistiti”, *ocleří* „(o)klestiti”, *ocna* „okno”, *ocol(i), ocol de* „okoli”, *ocopei* „okopati”, *oderí* „odreti”, *odgovarúi* „odgovoriti”, *ogărní (se)* 1. „ogrniti (se)”; 2. „zgrniti se”, *ohladí, ogrí se* (sln. *ogreti se*, hr. *ugrjati se*), *olí* „nali(va)ti”, *oltăr, opalí* „žgati”, *oparí* „popariti”, *operirúí* „operirati”, *opilí* „žgati”, *opaví* „(po)ravnati”, *opravólui* „delati, opraviti”, *oprostí* „oprostiti”, *organizăřii, organizirúí* (sln., hr. *organizirati*), *organizm, oríj* (hr. *riřa*, slov. *riř*), *osăm, osămdéset, osmăřtniřa* „smrtovnica”, *osńóva, osńóvăn (osńóvna řula)*, *ostăřjí* (sln. *ostrićí, ostrizem*, hr. *strićí, strižem*), *osuří (se), osvooí, ořtaría, ořtru* (fonetična prilagoditev: slov. *oster*, hr. *ostar*), *otgovorí*, *otgovariúí /de/* (sln. *odgovoriti*, hr. *odgovarati /za/*), *otbăr* (hr. *oktobar*, sln. *oktober*), *ótrov* „strup”, *otrovăn* (sln. *otroven*, -vna, hr. *otrovan*, -vna), *ovčăr*.

3) Hrvatzizmi (većina izposojenk; po Sârbu-Frăřilă 1998, Sârbu 2014).

Na podlagi rezultatov statistiće analize istroromunskih besedil ter številnih primerov iz spontanih odgovorov anketiranih govorcev smo lahko ugotovili,

da so pojavi dvostranske etimologije rezultat obojestranskega vpliva sosednjih istrskih narečij, v katerih je tudi navzoča slovensko-hrvaška interferenca. Vendar slovenskih izposojenk istroromunski govorniki danes uporabljajo še zelo malo, povečala pa se je vloga hrvatizmov. Njihovo število se neprestano povečuje zaradi pritiska sosednjih istrskih narečij in hrvaščine kot uradnega jezika. Prav tako v govornici današnjih Istroromunov močno upada število iz latinščine podedovanih besed, ki so še pred nekaj desetletji prevladovali. Narečje se je tako znašlo v položaju, ko izgublja komunikacijsko funkcijo v tistih nekaj krajih, kjer še živijo potomci balkanskih Vlahov. Rešitev, ki bi zaustavila takšen razvoj, je ohranitev te starodavne kulturne dobrine, ki je lahko ključna za narodno usodo istrskih Vlahov.

Literatura

- Bajc, Anton (ed). 1970–1991. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Državna Založba Slovenije.
- Coteanu, Ion. 1957. *Cum dispare o limbă (istroromâna)*. București.
- Coteanu, Ion. 1961. *Elemente de dialectologie a limbii române*. București.
- Dahmen, W./ J. Kramar. 1976. "Observații despre vocabularul istroromânei vorbite în Jeian". *Balkan-Archiv. Neue Folge* 1: 81–89.
- Densusianu, Ovid. 1961. *Istoria limbii române. Originile*. Vol. I.
- Dragomir, Silviu. 1924a. "Vlahii și Morlacii". *Publicațiile Institutului de Istorie Universală*. Cluj.
- Dragomir, Silviu. 1924b. "Originea coloniilor române din Istria." *Academia Română. Secția Istorie*. Seria III. tom. II. mem. 4.
- Dragomir, Silviu (1959) *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice în Evul mediu*. București.
- Flora, Radu. 1967. "Despre stadiul actual al istroromânei. Contribuția geografiei lingvistice la chestiunea stabilirii poziției graiurilor istroromâne față de dacoromână." *Fonetică și dialectologie* IV: 135–170.
- Flora, Radu. 1972. "Slovenačke leksičke posudenice u istroromunskog". *Linguistica* XII: 67–94.
- Frățilă, Vasile. 2000. "Terminologia corpului omenesc în dialectul istroromân". *Analele Universității de Vest din Timișoara. Seria științe filologice* XXXVIII: 217.

- Ivănescu, G.. 1980. *Istoria limbii române*. Iași.
- Kantemir, Trajan. 1959. *Texte istroromâne*. Cluj: Institutul de lingvistică din Cluj.
- Kovačec, August. 1971. *Descrierea românei actuale*. București.
- Kovačec, August. 1992. "Elements italiens du lexique istroroumain." *Linguistica* XXXII: 159–175.
- Kovačec, August. 1995a. "Jezik istarskih Rumunja." *Annali za istrske in mediteranske študije* 6, št. 2: 65–74.
- Kovačec, August. 1995b. "Hrvatski i taljanski uticaji u istrorumunjskoj gramatici." *Annali za istrske in mediteranske študije* 6, št. 2: 89–97.
- Kovaz, Anton. 1946. "Dei Rimgliani o Vlahi d'Istria". *L'Istria* 1–2.
- Maiorescu, Ion. [1874] 1900. *Itinerar în Istria și vocabular istriano-român*. București.
- Miclăuș, Lucian. 2004–2005. "Criterii de delimitare a elementelor slave vechi de cele croate și slovene din istroromână." *Analele Universității de Vest din Timișoara. Seria Științe Filologice* XLII – XLIII: 225–240.
- Mihăilă, G.. 1983. "Împrumuturi vechi slave, comune daco-românei și istroromânei." *Studii și cercetări lingvistice* XXXIV, št. 1: 43–53.
- Miklošič, Fr.. 1881–1882. *Rumänische Untersuchungen, I, Istro- und Makedo rumänische Sprachdenkmäler; II, Istro-rumänische Denkmäler*. Wien.
- Miličević, Iosip. 1989. "Istrovlasii i čiribirci." *Iadranski zbornik* 13: 301–302.
- Miličević, Iosip. 1995. "Postoje li istrorumunji?" *Annales. Annali za istrske in mediteranske študije. Series historia et sociologia* 6, št. 2.
- Petrovici, Emil. 1967. "Elementele sud-slave orientale ale istroromânei și problema teritoriului de formare a limbii române." *Cercetări de lingvistică* XII: št. 1.
- Petrovici, Emil, in Petru Neiescu. 1964. "Persistența insulelor lingvistice. Constatări făcute cu ocazia unor anchete dialectale la istroromâni, meglenoromâni și aromâni." *Cercetări de lingvistică* IX, št. 2.
- Popovici, Iosif. 1914 (I). 1919 (II). *Dialectele române din Istria*. Halle a.d. Saale.
- Pușcariu, Sextil, A. Belulovici/A. Byhan. 1929. "Studii istroromâne." III. *Studii și cercetări* XVI. București.
- Pușcariu, Sextil/ M. Bartoli, A. Belulovici, A. Byhan. 1926. *Studii istroromâne*. II. București.
- Rosetti, Al. (1986) *Istoria limbii române*. București.
- Sârbu, Richard / Frățilă, Vasiliu. 1998. *Dialectul istroromân. Texte și glosar*. Timișoara: Amarcord.

- Sârbu, Richard. 1991. "Prezent – day Tendencies in the Morpho-Syntax of Istro-Romanian Dialect." *Linguistica XXXI*: 141–154.
- Sârbu, Richard. 1994. "Observations sur le lexique istro-roumain actuel." *Linguistica XXXIV*, št. 2: 73–80.
- Sârbu, Richard. 2014. "Criterii de delimitare a împrumuturilor din limba slovenă de cele din croată în dialectul istroromân", *Романистика и балканистика. Зборник на трудови во чест на проф.Д-р Петар Атанасов...*, Университет "Св. Кирил и Методиј": 652–660.
- Scărlătoiu, Elena. 1998. *Istroromânii și istroromâna. Relațiile lingvistice cu slavii de sud*. București.
- Vassilich, Giuseppe. 1899–1900. "Sui rumeri dell'Istria. Loro sedi. Quando e donde vennero (Riassunto storico-bibliografico)." *Gabinetto di Minerva. Nuova Serie XXII/ 1*: 157–236.
- Verbinc, France. 1971. *Slovar tujk*. (III izdaja). Ljubljana: Cankarjeva Založba.

Povzetek

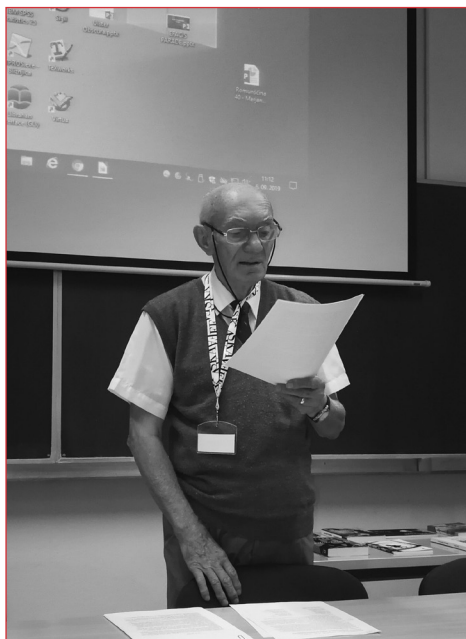
V središču razprave je nekaj pomembnih vidikov leksikalnih izposojenk iz slovenščine v istroromunskem narečju. Avtor se pridružuje jezikoslovcem, ki poudarjajo, da prevladujejo hrvatizmi, a vendar pri tem ne izključujejo možnosti, da so bile nekatere besede posredno ali neposredno prevzete tudi iz slovenščine. Ob tem navaja težave, s katerimi se sooča raziskovalec, ko se v odsotnosti jasnih kriterijev za določanje znajde v položaju, da mora določiti etimologijo istroromunskih izrazov z enakimi oblikovnimi in semantičnimi refleksi v hrvaščini in slovenščini. V nadaljevanju avtor predlaga nekaj relevantnih kriterijev za razlikovanje teh dveh tipov izposojenk (fonomorfološki kriterij, kriterij geografskega širjenja in funkcionalni kriterij). Pri tem ne izključuje možnosti, da je kot rezultat večstoletnih jezikovnih stikov obstajal nekakšen skupen leksikalni fond čakavskega tipa, iz katerega je istroromunščina črpala svoje izposojenke. V oporo svojim trditvam avtor predstavi nekaj istroromunskih narečnih besedil, zabeleženih v Žejanah.

Ključne besede: istroromunščina, dialekt, sposojenke, dvostranska etimologija, glosarij

Rezumat

În articolul de față sunt discutate câteva aspecte semnificative privitoare la împrumuturile lexicale din slovenă în dialectul istroromân. Autorul susține părerea acelor lingviști care relevă preponderența împrumuturilor din croată, dar admit și posibilitatea unor împrumuturi, directe ori indirecte, din slovenă. Totodată, sunt menționate dificultățile pe care le întâmpină cercetătorul atunci când, în lipsa unor criterii ferme de delimitare, este pus în situația de a decide etimologia unor termeni istroromâni care au reflexe formale și semantice identice atât în croată, cât și în slovenă. În continuare, sunt propuse câteva criterii relevante de discriminare a celor două tipuri de împrumuturi (criteriul fonomorfologic, cel al răspândirii geografice și criteriul funcțional). Autorul nu exclude nici posibilitatea existenței unui fond lexical comun de tip ceacavian, în care, de-a lungul veacurilor, s-a manifestat interferența croato-slovenă, din care s-au făcut împrumuturile în istroromână. Pentru ilustrarea celor susținute în lucrare, se prezintă, în anexă, câteva texte dialectale înregistrate în Istria, la Jeiane.

Cuvinte cheie: istroromân, dialect, împrumut, etimologie dublă, glosar

Slika 4: Prof. dr. Richard Sărbu

Lingvistul sloven Ivan Koštiál și limbile romanice

Slovenski jezikoslovec Ivan Koštiál in romanski jeziki

Agata Šega

1. Introducere

Nu mulți lingviști sloveni știu cine a fost primul sloven care a publicat în faimoasa revistă de romanistică *Zeitschrift für romanische Philologie*. Vorbesc despre un articol (Koštiál 1913a), publicat de către Ivan Koštiál (1877-1949). Etnolog, etnograf, lingvist și poliglot sloven de origine cehă, Ivan Koštiál a studiat filologia slavă și clasică la Viena și la Graz și s-a ocupat de etimologia mai multor limbi, a vorbit și a studiat mai mult de douăzeci de limbi, dintre care cel puțin cinci limbi romanice și s-a interesat atât de folclor, cât și de literatura populară a mai multor popoare. În timpul studiilor mele de romanistică și filologie clasică la Facultate de Filozofie din Ljubljana, nu s-a vorbit despre el, în ciuda faptului că aportul lui la romanistica slovenă nu e deloc neglijabil. În acest articol, voi propune o explicație pentru faptul că cercetările lui au fost până acum 8 ani (Šega 2012) practic ignorate de către romaniștii sloveni și voi prezenta activitatea științifică a lui Koštiál în domeniul limbilor romanice, oprindu-mă, în special, la două dintre contribuțiile sale dedicate limbii române.

2. Motivele obscurității lui Koštiál

Trei motive principale au stat la baza unei receptări precare a operei lui Koštiál. Prima cauză e, fără îndoială, modestia proverbială a autorului însuși pentru care dispunem de mai mult de o confirmare (Samec 2012: 98). Un alt motiv ar putea fi eclecticismul lui Koštiál: temele care îl interesează fac parte din prea multe domenii științifice și specializări la granița dintre lingvistică și etnologie, prin urmare, niciuna dintre aceste două specializări nu l-a adoptat, în totalitate, pe autorul nostru. În lucrările sale, Koštiál abordează domenii atât de variate, încât aproape că nu putem găsi astăzi o persoană cu suficiente cunoștințe pentru a-l putea valoriza adecvat. Ne-a lăsat o mulțime de contribuții, o parte neexamineate sau revizuite încă, scrise în diferite limbi, despre limbi distincte și având de a face cu multe sfere foarte variate: lexicul, lexicografia, etimologia, dialectologia, onomastica, terminologia, lingvistica comparată, folcloristica, frazeologia, stilistica, istoria limbii literare slovene și așa mai departe. Dar, după părerea mea, motivul principal pentru lipsa studiilor dedicate lui Koštiál ar putea fi tematica lui preferată, care ar putea fi considerată „ciudată” sau chiar problematică pentru savanții nu doar din timpul vieții autorului, ci, de multe ori, și de cei din contemporaneitate. Ivan Koštiál era interesat, în mod special, de cuvintele și expresiile relaționate cu viața sexuală, organele intime, bolile sexuale, înjurăturile referitoare la relațiile intime etc.. Strângea, sistematic, acest tip de lexic în multe dintre limbile pe care le cunoștea, adică în slovenă, cehă, poloneză, germană, italiană, friulană, țigănească, albaneză și ungară. Chiar și astăzi, acest domeniu al vieții oamenilor reprezintă un tabu pentru etnologii și antropologii culturali din Slovenia, cu foarte puține excepții. Dacă situația în lingvistica slovenă actuală nu e mult mai receptivă, în această direcție, ne putem imagina că în timpul vieții lui Koštiál a fost cu mult mai rău. La începutul secolului al douăzecilea, în Slovenia nu se știa practic nimic despre constatările lui Freud care aveau mare influență în Europa la acea vreme. Se înțelege, așadar, de ce Ivan Koštiál nu a putut publica articole cu un astfel de conținut decât în *Athropophyteia*, o revistă internațională specializată, tipărită la Viena în doar o sută de exemplare și accesibilă, exclusiv, savanților sau universitarilor. Din această cauză, multe dintre textele lui Koštiál au rămas necunoscute și

necitate. Pe de altă parte, e și foarte probabil ca, în contextul politic existent în Slovenia la începutul secolului al XX-lea, eventuala cunoaștere chiar și limitată la Universitatea din Ljubljana a acestui domeniu de activitate a lui Koštiál să fi determinat și imposibilitatea unei cariere universitare. Koštiál a rămas profesor de liceu până la finalul activității sale profesionale.

3. Koštiál și limbile romanice

3.1. Considerațiile generale

Fiind lingvist și poliglot, Ivan Koštiál s-a ocupat, printre altele și de limbile romanice. Putem să deducem (cf. Rožman 2010: 170; Samec 2012, Šega 2012: 77-78) că stăpânea franceza, italiana, friulana, spaniola, occitana și româna. Dar contribuțiile sale în domeniul romanisticii sunt, la fel ca în toate sferile activității sale, extrem de variate din punctul de vedere al conținutului și dispersate în publicații de natură foarte diferită. Cele în care se dedică limbilor romanice sunt relativ numeroase, dar, adesea, sunt mai mult popularizatoare. De multe ori, prezintă doar liste de cuvinte sau de expresii fără explicații lingvistice pentru termenii în chestiune. Există și unele texte nepublicate sau neterminate niciodată, iar altele s-au păstrat doar sub formă de schițe sau ciorne care rămân încă îngropate în moștenirea sa și necunoscute până astăzi. Deci, prezentarea și analiza lor concisă, dar în același timp și completă, reprezintă, în acest sens, o activitate destul de dificilă. Așadar, în articolul de față, propun doar o privire sumară a activității sale în legătură cu limbile romanice.

3.2. Literatura folclorică

Koštiál era interesat de texte folclorice în limba friulană, în primul rând de *vilotele*, poezii scurte, de patru versuri, cu conținut de dragoste și, de multe ori, explicit erotic. Rezultatele interesului pentru acest tip de literatură sunt două unități bibliografice în care publică pentru prima oară în 1909 (Koštiál 1909b, Koštiál 1909f) un număr considerabil de *vilote* friulane „imorale” (Randolph 1992: 933). Îl interesează și literatura folclorică în dialectul venețian și consacră unele studii proverbelor (Koštiál 1912b), ghicitorilor (Koštiál 1909c) și poeziilor (Koštiál 1912a) populare venețiene cu tematică erotică sau obscenă.

3.3. Literatura și traducerile

Încă de la început, trebuie să se observe faptul că Ivan Koštiál se considera „filolog” de profesie – așa se numește el însuși într-un document oficial (Rožman 2010, 170). Astfel, nu ne surprinde de ce Koštiál, ca un adevărat filolog, nu se ocupă doar de limbi, ci și de literaturi diferite, iar din sfera literaturilor romanice, este interesat, în mod special, de literatura franceză și de cea friulană. Mai mult, interesul său literar nu se limitează la domeniul literaturii populare și a folclorului literar căruia îi acordă o atenție specială, ci se extinde și la traducerea textelor aparținând așa numitei literaturi înalte și la critica traducerilor. Traducerea comediei lui Molière *George Dandin ou Le mari Confondu* (Molière 1935 cf. Samec 2012) realizată de Ivan Koštiál a rămas populară în Slovenia până în zilele noastre, chiar dacă s-au realizat, mai târziu, încă două traduceri noi ale aceleiași piese. A scris și două articole scurte despre Jean Sbogar, protagonistul de origine slovenă a romanului lui Charles Nodier (Koštiál 1907b; 1907a) și critică literară privind traducerea în franceză a unei selecții de poezii slovene (Koštiál 1919).

3.4. Etimologia și contactele lingvistice

Dintre toate limbile romanice, friulana a fost cea mai studiată de către Koštiál. Am menționat deja articolul publicat la *Zeitschrift für romanische Philologie* (Koštiál 1913a), în care propune două soluții etimologice pentru friul. *sedón* „lingură” și *altíul* „otavă”. Amândouă etimologiile lui Koštiál au fost luate în considerare și citate de Wilhelm Meyer-Lübke în articolele sale: *exedo*, *-ōne* (REW 3000a) în *altíölum* (REW 385a).¹ Eroarea ortografică din citarea numelui lui Koštiál reprezintă și o posibilă explicație a faptului că autorii dicționarului etimologic și istoric friulan nu au citat deloc propunerea etimologică a lui Koštiál referitoare la al doilea cuvânt.²

Ivan Koštiál a fost și un interlingvist care a studiat, sistematic, cuvinte de origine străină în limba slovenă, precum și pe cele slovene în diverse limbi străine. Din domeniul contactelor lingvistice romano-slovene, articolul lui cel mai important e *Slovenische Lehnwörter im Friaulischen und syntaktische Slavismen bei den Görzer Friaulern* (1913b) în care citează 79 de slovenisme friulane,

1 În REW 3000a, cu o eroare ortografică („Koštiol”).

2 Cf. articolul *altíul* în DESF 1, 54–55.

clasificând-le după sensul și după părțile de vorbire cărora aparțin. Cele mai numeroase sunt numele împrumutate pentru animale și plante, de exemplu *gubîlsa*, *kubîlsa* „cosaș, lăcustă”, *jes* „arici”, *bàzga* „sumac” sau *lîpa* „tei”. În continuare, Koštiál enumeră 13 caracteristici ale limbii friulane regionale din Gorica care s-au dezvoltat sub influența slovene, de exemplu uzul perfectului compus în loc de imperfect sau omisiunea articolului hotărât. Din acest motiv, romanistul sloven Mitja Skubic recunoaște rolul lui Koštiál de „pionier” în domeniul studiului influențelor dialectelor slovene occidentale asupra friulanei regionale (Skubic 2006: 38). Pe de altă parte, autorul nostru se confruntă și cu unele cuvinte de origine romanică din slovenă, examinând numele de familie slovene și făcând diverse cercetări etimologice ale lexicului sloven.

3.5. Lexicografia

Dintre materialele moștenite de la Ivan Koštiál, ne-au rămas două fascicule cu titlul *Provensala veche și nouă*³ în cuprinsul cărora putem găsi circa o sută de fișe cu formatul 10 x 15 cm care reprezintă, cu siguranța, temeiul pentru un dicționar occitan-german.⁴ Autorul citează și textele din care a extras lexicul dicționarului: sunt două poeme lungi ale lui Frédéric Mistral din 1859 și 1897, întâiul considerat a fi opera lui cea mai importantă. Alte materiale păstrate dovedesc că Ivan Koštiál intenționa să compună nu doar un dicționar de occitană, dar și alte trei dicționare ale unor limbi mai puțin cunoscute: albaneza, țigăneasca și friulana.

3.6. Transgresiune lingvistică și tabu

Koštiál a intrat în contact cu împrumuturile provenind din limbile romanice și prin intermediul domeniului care îl interesa în mod particular: studiul înjurăturilor și a lexicului scatologic, a unui câmp semantic în care putem observa, în multe cazuri, funcționarea și consecințele tabuului lingvistic care cauzează apariția eufemismelor. Acest rol poate să fie jucat nu doar de metafore, metonimii și de alte fenomene lingvistice, ci și de împrumuturi. Din cauza cunoașterii mai multor limbi, Koštiál a fost bine pregătit pentru identificarea și analiza

3 Concret în fasciculele XII și XXIV. Aceste documentele sunt conservate la Biblioteca națională din Ljubljana.

4 *Neuprovenç.-deutsches Taschenwörterbuch (auf Grund von Fr. Mistral's »Mireio« und »Lou pouèmo dóu Rose«)*.

unor materiale lingvistice extrem de diverse. Într-un articol dedicat acestui domeniu, compară înjurăturile eufemistice folosite în șapte limbi, printre altele și friulană, franceză și italiană, ilustrând cu exemple ca friul. *diascul* (în loc de *diául*) „drac”, it. *dindio* (în loc de *dio*) „Dumnezeu” și franc. *diantre* (în loc de *diable*) „drac”. Koštiál s-a ocupat de două ori și de vocabularul scatologic și erotic al variantei istriene a dialectului venețian în articole în care prezintă termenii dialectali pentru „vulvă”, „penis”, „bordel” și atrage atenția spre uzul lor cu sensul figurat și în locuțiuni (Koštiál 1909a și 1909d). Aceste articole au fost scrise în timpul activității pedagogice a autorului la Koper, două, mai târziu, în 1912, când preda la Gorica. Ca lingvist-folclorist, interesat de termenii populari în conexiune cu viața sexuală și înjurăturile, adică cu tot ce putem numi astăzi cu o terminologie mai modernă *transgresiunea lingvistică*, Koštiál și-a îndreptat atenția și spre limba erotică friulană prin două articole apărute în revista *Antropophyteia*, unul din câmpul lexicului (Koštiál 1908), iar celălalt din sfera frazeologiei (Koštiál 1911). Amintim, la final, și de contribuția sa cu cinci proverbe lascive în *muglizán*, dialectul friulan arhaic vorbit la Milje/ Muggia lângă Trieste până în ultimele decenii ale secolului XIX (Koštiál 1909e).

4. Koštiál despre limba română

Româna a fost subiectul atenției lui Koštiál doar în două articole. Cel mai interesant prezintă lexicul din câmpul al sexualității și al scatologiei, adunat cu ajutorul unei anchete compuse de el însuși și efectuate în cadrul unui grup de ofițeri, vorbitori nativi de limbă română (Koštiál 1912c). Al doilea articol a fost publicat în ziarul *Slovenec* (Koštiál 1916) și propune o prezentare scurtă și foarte generală a împrumuturilor slave în română. Slavismele românești sunt grupate în diferite câmpuri lingvistice, autorul aducând și un număr considerabil de exemple. Majoritatea cuvintelor pe care ni le propune sunt substantive, verbele, adjectivele și adverbele fiind mai puțin numeroase. În acord cu natura ziarului, acest articol e mai popular, fiind destinat unui public mai amplu. De aceea, împrumuturile românești sunt prezentate cu ortografie adaptată la limba slovenă, făcând, astfel, posibilă recunoașterea bazelor slave comune din partea cititorilor sloveni, de exemplu *jubi* în loc de *iubi* etc.. Dar, în ciuda acestui fapt, articolul are temeuri științifice: Koštiál citează opinia lui Heimann Tiktin,

un lingvist cunoscut de origine evreiască aparținând generației active de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Koštiál a preluat-o din primul fascicol al operei *Grundriss der romanischen Philologie* a lui Gustav Gröber (1888), articol ce îndeplinește funcția vademecumului fiecărui romanist din perioada lui Koštiál.

Așadar, nu putem vorbi despre autorul nostru ca despre un cercetător sloven important în domeniul limbii române, precum Fran Miklošič,⁵ dar trebuie să îi recunoaștem primatul în scoaterea la lumină a unui strat al vocabularului român neglijat din cauza prejudecăților conservatoare care nu au nimic de a ce face nici cu lingvistica, nici cu știința în general. Acest lucru ar putea fi afirmat despre întreaga activitate științifică a lui Koštiál, nu doar despre cea din domeniul lingvisticii.

Bibliografie

- Bezljaj, France. 1961-1962. "Etimološko raziskovanje slovenske leksike." *Jezik in slovnstvo*, 7: 193-199.
- DESF → Pellegrini – Cortelazzo – Zamboni 1984-.
- Gröber, Gröber (ed.), *Grundriss der romanischen Philologie* I. Straßburg: Trübner.
- Koštiál, Ivan. 1907. "Ivan Žbogar." *Soča* 37, 138. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-B3NJ5DVU;5/3/2020>).
- Koštiál, Ivan. 1907. "Slovenec Francozom zgled značajnosti in nesebičnosti." *Slovenski narod* 40, no. 260: 4 (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-EUVFYBBU;28/2/2020>).
- Koštiál, Ivan. 1908. "Zum erotischen Wortschatz der Friauler." *Anthropophyteia* 5: 16-18.
- Koštiál, Ivan. 1909. "Aus dem erotischen und skatologischen Wortschatz der Italiener in Istrien." *Anthropophyteia* 5: 13-16.
- Koštiál, Ivan. 1909b. "Erotische und skatologische Schnadahüpfeln (vilótis) aus Friaul/Gesammelt und übersetzt von Ivan Koštiál." *Anthropophyteia* 6: 389-396.
- Koštiál, Ivan. 1909c. "Erotische und verwandte Rätsel aus Istria." *Anthropophyteia* 6: 413-417.

5 Cf. în primul rând, lui Miklošič 1862 apud Vascenco 1992, 60, nota 7.

- Koštiál, Ivan. 1909d. "Nachträge zum erotischen und skatologischen Wortschatz der Italiener in Istrien." *Anthropophyteia* 6: 32–33.
- Koštiál, Ivan. 1909e. "Sprichwörtern im Folklore von Muggia (Istrien)." *Anthropophyteia* 6: 406.
- Koštiál, Ivan. 1909f. "V. Ostermann: Villotte friulane – Appendice. Udine 1892, VII, 47sl." *Anthropophyteia* 6: 469–482.
- Koštiál, Ivan. 1911. "Friaulische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten." *Anthropophyteia* 8: 387–391.
- Koštiál, Ivan. 1912. "Italienische Lieder aus dem österreichischen Küstenlande." *Anthropophyteia* 9: 466–467.
- Koštiál, Ivan. 1912b. "Italienische Sprichwörter aus dem Küstenlande, *Anthropophyteia* 9: 475–478.
- Koštiál, Ivan. 1912c. "Rumänisches (Walachisches oder dakoromanisches) sexuell-skatologisches Glossar." *Anthropophyteia* 9: 82–88.
- Koštiál, Ivan. 1913a. "Friaulische Etymologien: 1. Friaul. *šedój*; 2. Friaulisch *altiúl, antiúl, artiúl, antiṽól*." *Zeitschrift für romanische Philologie* 37: 93–94.
- Koštiál, Ivan. 1913b. "Slovenische Lehnwörter im Friaulischen und syntaktische Slavismen bei den Görzer Friaulern." *Archiv für slavische Philologie* 34: 292–298.
- Koštiál, Ivan. 1916. "Nekaj o Rumunih." *Slovenec: političen list za slovenski narod* 44, 264: 2 (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-FS5CE-OL3;28/2/2020>).
- Koštiál, Ivan. 1919. "Prešeren in Gregorčič v francoščini." *Dolenjske novice* 25, no. 17: 66–67 (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-JCYCVWJO;5/3/2020>).
- Meyer-Lübke, Wilhelm. 1935. *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.
- Miklošič, Fran. 1862. "Die slavischen Elemente in Rumunischen." *Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philos.-hist. Klasse. Bd. 12*: 1–70.
- Molière, Jean-Baptiste Poquelin. 1935. *Jurij Tepček ali osramočeni zakonski mož, publicație a autorului*, Novo mesto.
- Pellegrini, Giovan Battista, Cortelazzo, Manlio Zamboni, Alberto. 1984-. *Dizionario etimologico storico friulano*. Udine: Casamassima.
- Randolph, Vance. 1992. *Blow the candle out: »Unprintable« Ozark Folksongs and Folklore 2: Folk Rhymes and other Lore*. Fayetteville: University of Arkansas Press. (<http://books.google.si/books?id=S93LdPw2KP0C&printsec=front>)

cover&source=gbs_ge_summry_r&cad=0#v=onepage&q&f=false) (dostop 28. 2. 2020).

REW → Meyer-Lübke 1935.

Rožman, Irena. 2010. "(Ne)znani jezikoslovec in folklorist prof. Ivan Koštiál (1877–1949): spominski posvet ob 60. obletnici smrti." *Traditiones* 39, no. 2: 167–174.

Samec, Drago. 2012. "Ivan Koštiál: Bibliografija 1901–2011." *Jezikoslovni zapiski* 18, no. 2: 95–121.

Skubic, Mitja. 2006. *Slovenske jezikovne prvine v obsoški furlanščini*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

Šega, Agata. 2012. "Ivan Koštiál – pozabljeni slovenski romanist." *Jezikoslovni zapiski* 18, no. 2: 73–93.

Vascenco, Victor. 1992. "Franz Miklosich als Forscher der christlichen Terminologie des Rumänischen." *Miklošičev zbornik*, 59–66. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Povzetek

Delo Ivana Koštiála sega na številna področja in že samo v okviru jezikoslovja obsega ukvarjanje s tako številnimi evropskimi jeziki, da je kaj takega v slovenskem jezikoslovju redkost. V pričujočem prispevku želimo predstaviti in osvetliti njegovo ukvarjanje z romanskimi jeziki, ki je pri njem stalnica, ki pa žal vendar ni sistematično in v romanistični stroki dovolj priznana iz dveh razlogov. Predvsem večkrat ni samo sebi namen, temveč prihaja do njega v okviru njegovih drugih raziskav, na primer s področja slovenske folklore in folklore romanskih narodov ter s področja slovenske onomastike, poleg tega pa je del njegovih raziskav ostal na ravni zbiranja materiala, ki ni nikoli doživel dokončne znanstvene analize in objave, temveč se je ohranil le v njegovi rokopisni zapuščini v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. Prispevek posveča nekaj pozornosti tudi Koštiálovim raziskavam s področja slovensko-romanskih jezikovnih stikov, v zaključnem delu pa se posebej osredotoči na njegovo ukvarjanje z romunščino.

Ključne besede: romansko jezikoslovje, romunščina, jezikovna transgresija, etimologija, leksikologija, jezikovni stiki

Rezumat

Opera lui Ivan Koštiál cuprinde mai multe domenii de cercetare, printre care un loc însemnat îl ocupă studiile lingvistice. Numărul mare de limbi analizate îl evidențiază pe Ivan Koštiál în peisajul lingvistic autohton. În această lucrare, dorim să prezentăm cercetările sale dedicate limbilor romanice care reprezintă o constantă în activitatea sa. Studiile sale nu sunt suficient de recunoscute de către romaniști din două motive. În primul rând, rezultatele la care ajunge nu reprezintă un scop în sine, ci ajunge la ele în urma cercetărilor dedicate altor științe, de exemplu, folclorului sau onomasticii. În plus, o parte a materialului lingvistic cules de Ivan Koštiál nu a fost niciodată publicat, el fiind accesibil doar prin studierea manuscriselor sale, păstrate la Biblioteca Națională Universitară din Ljubljana. Articolul de față acordă atenție și cercetării lui Koštiál în domeniul contactelor limbilor romanice cu limba slovenă, iar, în partea finală, se concentrează pe studiile dedicate limbii române.

Cuvinte cheie: lingvistică romanică, limba română, folclor, transgresiune lingvistică, etimologie, lexicografie, contacte lingvistice

Ob rob okrogli mizi o prevajanju slovenske literature v romunščino in romunske literature v slovenščino

Pe marginea mesei rotunde despre traducerile slovene din literatura română și despre cele în limba română din literatura slovenă

Marjeta Prelesnik Drozg

Lani je preteklo štirideset let od ustanovitve lektorata romunščine na Filozofski fakulteti. Oddelek za romanske jezike in književnosti je obletnico obeležil z mednarodno konferenco, ki se je na Filozofski fakulteti odvijala 6. septembra 2019 v legendarni romanistični predavalnici 13 v pritličju.

Tako lektorat romunščine v Ljubljani kot lektorat slovenščine v Bukarešti (ki je prav tako praznoval 40 let) pomembno prispevata k širjenju in izmenjavi obeh kultur, še posebej književnosti. S poznavanjem jezika se širi krog možnih prevajalcev, ki nam omogočajo uživanje literarnih biserov obeh narodov.

Na konferenci smo organizirali okroglo mizo o književnem prevajanju, na kateri so sodelovali: danes najaktivnejša posrednika med slovensko in romunsko književnostjo, prevajalca Aleš Mustar in Paula Braga, Richard Sârbu, prvi romunski lektor v Ljubljani (1978–1982), pa tudi prevajalec in dober poznavalec

receptije romunske književnosti na slovenskih tleh, ter kot povezovalka Marjeta Prelesnik Drozg.

V pogovoru so prevajalci na zgodovinski okvir, ki ga je nizala voditeljica, dodajali svoje osebne izkušnje, zgodbe, strokovne nasvete in s tem na navidezno lahkoten način občinstvu omogočili širok uvid v tematiko, ki pri nas ni tako dobro poznana.

1 Slovenska književnost v Romuniji

Čeprav velja, da je prva slovenska leposlovna knjiga v romunščini, Cankarjev *Hlapec Jernej in njegova pravica* (*Dreptatea lui Jernej*), izšla leta 1973 v prevodu Valentina Deşliuja, je letnico potrebno premakniti kar za štiriinštirideset let nazaj.

Leta 1928 je romunski časnik *Adevarul* (*Resnica*) objavljala Hlapca Jerneja v podlistku, leto pozneje pa je izšla še njegova knjižna izdaja v prevodu Lie Hirsu, ki se je po vsej verjetnosti zgledovala po francoskem prevodu iz leta 1926 (*Jezik in slovstvo* 1986: 200–201).

Pred Deşlijevo izdajo so odlomke *Hlapca Jerneja* objavili v dveh manjšinskih revijah na jugoslovanskih tleh. V obeh revijah, *Libertatei* (*Svobodi*) iz Pančeva ter *Lumini* iz Vršca, so tudi pozneje lepo skrbeli za objavo romunskih prevodov slovenskih književnikov.

Valentin Deşliu, književnik in prevajalec (specialist predvsem za bolgarski jezik), si je izvirnik *Hlapca Jerneja* sposodil kar v Slovanski knjižnici v Ljubljani. Čez dve leti in pol ga je v Slovansko knjižnico vrnil ter podaril še svoj tiskani romunski prevod s posvetilom.

Vida Rus, dolgoletna lektorica slovenskega jezika na Univerzi v Bukarešti (1984–1996), je o Deşlijevem prevodu zapisala:

Labko rečemo, da je prevod po umetniški strani izredno uspel, saj ima človek ponekod celo občutek, da je romunski Hlapec Jernej skoraj ritmična imitacija izvirnika (*Slavistična revija* 1985: 466)

Kasneje je Deşliu izdal še nekaj prevodov iz slovenskega knjižnega opusa. Morda bi na tem mestu omenili, da so leta 1981 izšle Ingoličeve novele pod skupnim naslovom *Dragoşte intersizâ* (*Prepovedana ljubezen*), pri katerih sta

prevajalca Deşliu in njegova žena Mihaela v uvodni besedi na kratko podala zgodovino slovenske književnosti. Prav istega leta pa je v romunski reviji *Steaua* (*Zvezda*)¹ Ciril Zlobec objavil esej *Literatura slovena azi* (*Slovenska književnost danes*), prevedel ga je Richard Sârbu.

Prvi slovenski pesnik, ki je doživel romunsko knjižno izdajo, je Srečko Kosovel. Leta 1972 ga je pesnik, urednik in prevajalec Anatol E. Bakonsky vključil v knjigo *Panorama poeziei universale contemporane: 1900–1950* (*Panorama sodobne slovenske poezije*).

Radu Cârnci, eden od treh romunskih pesnikov, ki so prevajali našega pesnika, je v uvodu k izdaji pesniške zbirke *Extazul morţii* (*Ekstaza smrti*), ki je izšla 1975 in obsega 55 Kosovelovih najlepših pesmi, o Kosovelu zapisal, da je »večni mladenič, ki ga bičata genij in smrt«, in da je z vsvo svojo poezijo »unikat sodobnega pesništva...«

Vojvodinski pesnik romunske narodnosti Petru Cîdru pa je poromunil reprezentativen izbor slovenskih pesnikov in poskrbel, da se je ta antologija slovenske lirike z naslovom *Efemera mea veşnice* (*Moja kratka večnost*) leta 1984 znašla na policah bukareških knjigarn.

Vida Rus trdi, da je Cîdru izredno strog prevajalec, saj se njegovi prevodi često dobesedno ujemajo z izvirnikom, da pa je pri prevodu prostega verza izredno dober. Za pokušino prilagamo nekaj verzov priljubljene Minattijeve pesmi Nekoga moraš imeti rad:

Pe cineva trebuie să iubeşti
Fie chiar iarba, rîul, copacul sau piatra
Cuiva trebuie să-i pui mîna pe umăr
Ca flămînd, să se sature de apropiere,
Cuiva trebuie, trebuie
Asta e ca o îghîţitura de apă
Cuiva trebuie să-i dăruieşti norii tăi albi,
Păsările îndrăzneţe ale visurilor tale,
Păsările înfricoşate ali neputinţei
(căci undeva şi pentru ele trebuie să existe
calde cuiburi şi linişte)

1 Objavljeno v Cluju, št.7/1981, str. 13.

Nekoga moraš imeti rad,
Pa čeprav travo, reke, drevo ali kamen,
Nekomu moraš nasloniti roko na ramo,
Da se lačna nasito bližine,
Nekomu moraš, moraš,
To je kot kruh, kot požirek vode,
Moraš dati svoje bele oblake,
Svoje drzne ptice sanj,
Svoje plašne ptice nemoči
(nekje vendar mora biti zanje
gnezdo miru in nežnosti) ...
(Slavistična revija 1985: 469)

V poznejših letih in vse do danes so se v romunskem revijalnem tisku vrstile tako številne objave pesmi in odlomkov slovenskih avtorjev kot tudi prevodi pogovorov s slovenskimi književniki.

Po letu 2009 se med književnimi prevajalci slovenskega leposlovja pojavi ime Paula Braga Šimenc. V romunskih literarnih revijah začne objavljati prevode Lojzeta Kovačiča, Milana Jesiha, Aleša Debeljaka in drugih. 2014 izide v njenem prevodu pri založbi Casa Cărții de Știință iz Cluja Jančarjev roman *To noč sem jo videl (Azi-noapte am văzut-o)*. Med njenimi odličnimi prevodi v zadnjih letih zasledimo še *Nekropolo* Borisa Pahorja (2015), *Opazovalca (Observatorul)* Evalda Flisarja (2017) in roman *Jugoslavija, moja dežela (Iugoslavia, lumea mea)* Gorana Vojnovića (2018). V knjižni izdaji sta izšli tudi dve pesniški zbirki, prva Aleša Debeljaka *Manufactura țărăni. Antologie de versuri (Manufaktura prabu. Antologija verzov)*, in druga *În noaptea asta gândacii vor ieși din pământ (To noč bodo brošči prilezli iz zemlje)* Jane Putrle Srdić.

Paula Braga Šimenc je na okrogli mizi povedala, da ima še veliko prevajalskih želez v ognju, zato srčno upamo, da bo kmalu zagledal luč nov slovenski roman v njenem mojstrskem prevodu.

V zadnjem času se je med knjižne prevajalce iz sloveščine v romunščino vpisala še Alina Irimia. Prevedla je Vojnovičev roman *Čefurji raus (Afara cu cefurii)*, na izdajo pa še čaka njen prevod romana *Sušna doba (Sezona uscata)* Gabrijele Babnik.

Vsi, ki jih prevodi slovenske književnosti v romunščino zanimajo podrobneje, lahko prav v članku Aline Irimije, ki ga je objavila v zborniku *Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture: 1919*, najdejo krajšo bibliografijo slovenskih knjižnih prevodov v romunščino (Irimia 2019).

Posebna zgodba so prevodi mladinske literature. Mladinska knjiga je, predvsem po zaslugi dolgoletne lektorice romunščine na Univerzi v Ljubljani in izvrstne prevajalke Eve Georgete Catrinescu, leta 2009 odprla svojo prvo knjigarno v Romuniji, in sicer v novo odprtem nakupovalnem središču Militari v Bukarešti.

Eva Catrinescu je poskrbela, da so se na policah slovenske knjigarne v Romuniji znašli številni prevodi otroške in mladinske literature. Knjige Ele Peroci (*Muca copatarica*, v prevodu *Pisica pantofăresă*), Anje Štefan (*Kotiček na koncu sveta*, v prevodu *Un colț la capătul pământului*) in Dese Muck (*Anica in zajček*, v prevodu *Alina și iepurașul*) so le nekatere med njimi, ki so bile pri starših in otrocih v Romuniji zelo dobro sprejete.

2 Romunska književnost v Sloveniji

Podatki o romunski književnosti na slovenskih tleh so v našem prispevku večinoma zajeti iz vzajemne baze cobiss. Že takoj nam pade v oči, da pri knjižnih prevodih iz romunščine izstopata dva prevajalca, Katja Špur v starejšem obdobju in Aleš Mustar v novejšem.

Katja Špur (1908–1991), sicer tudi pesnica, se je romunščine naučila na lektoratu, ki ga je vodil Richard Sârbu. Ta je na okrogli mizi povedal, da ji je pogosto svetoval, kaj iz romunske literarne zakladnice bi bilo potrebno prevesti. Omenil je tudi, da je v sedemdesetih in osemdesetih letih večina pomembnih literarnih stikov med pisatelji obeh dežel potekala na vsakoletnih pisateljskih srečanjih društva PEN na Bledu.

Poleg številnih revijalnih objav je Katja Špur prevedla osem romanov. Med romani bi izpostavili *Samoljubje* Augustina Buzure, ki je izšel leta 1979 pri Pomurski založbi v zbirki Mostovi, ter *Delirij* Marina Prede, ki je pri Cankarjevi založbi izšel dve leti kasneje.

Romunsko literaturo je v veliki meri obogatila prav folklor. Folklor postane soustvarjalka romunskih literarnih mojstrov. Za enega vidnih romunskih

pesnikov Mihaia Eminescuja pravijo, da si je prilastil ljudsko ustvarjalnost vseh romunskih pokrajin, da se je le-ta prelila vanj, on pa si je ob njej obogatil umetniški navdih (Književni listi 1980: 16). V slovenščini imamo priložnost spoznati, kako se je folklor zlila s pesnikovo vizijo sveta v njegovi pesnitvi *Lucafăr (Lucifer)*, ki jo je že leta 1964 prevedel Jože Šmit. Morda bi bil namesto *Luciferja* bolj posrečen prevod pesnitve *Zvezda Danica*, kar Lucafăr v romunščini tudi pomeni.

Še eno zanimivo romunsko ljudsko pesnitev lahko beremo v slovenščini. *Ovčka Miorica* je zelo stara ljudska pripovedna pesem, ki jo je sredi devetnajstega stoletja zapisal in prelil v knjižni jezik Vacile Alecsandri, v slovenščini pa je v prevodu Katje Špur izšla v zbirki Knjižna čebelica leta 1987. Richard Sârbu nam pojasni:

»*Miorica* nima nič podobnega v delih drugih narodov. Lahko rečemo, da je *Miorica* še en dokaz duhovne teritorialne in zgodovinske enotnosti ter trajanja romunskega naroda v donavsko-karpatškem prostoru.« (Književni listi 1980: 16)

Preskočimo s folklore na sodobno romunsko književnost. Glavni »krivec«, da lahko v slovenščini beremo večino pomembnih romunskih sodobnih avtorjev, je pesnik in prevajalec Aleš Mustar. Njegov književni prevajalski opus iz romunščine obsega kar sedemnajst romanov, če pa k temu prištejemo še vse literarne revijalne objave, se ne čudimo, da je za svoj prispevek k širjenju romunske kulture leta 2012 prejel častno diplomu, ki jo podeljuje romunsko zunanje ministrstvo.

Iz obsežnega prevajalskega opusa, ki obsega sama znana imena romunske sodobne književnosti, bi morda le izpostavili prevode evropske pisateljske zvezde Mircea Cărtărescuja (*Zakaj ljubimo ženske*, *Nostalgija*, *Motorno kolo*, *parkirano pod zvezdami*), *Hotel Evropa* Dumitruja Țepeneaga, ki velja za eno prvih romunskih prevodnih uspešnic med našimi bralci, pa duhoviti *Kokošji raj* Dana Lunga ter pretresljivi roman *Kinderland* moldavske pisateljice Liliane Corobce, ki so ga leta 2017 priredili in postavili na oder v Mestnem gledališču. V *Zgodbah iz Romunije* lahko uživamo v kar dvaindvajsetih kratkih zgodbah vidnih romunskih avtorjev, nujno pa je potrebno omeniti še prevode dveh velikih romunskih pesnic, Ane Blandiane in Nore Iuge.

Romunski avtorji prav tako niso ostali prezrti na slovenskih literarnih festivalih. Veliko nagrado Vilenice je leta 2011 dobil Mircea Cărtărescu, naslednje leto jo je prejela pesnica Ana Blandiana. Kristal Vilenice za najboljše branje oz. besedilo v zborniku je leta 2011 prejel Dan Coman, 2014 pa Liliana Corobca. Na pesniškem festivalu Poezije in vina sta sodelovala Nora Iuga in Dan Coman, prva leta 2011 in drugi leta 2012.

Za konec naj povemo, da se na romunskem lektoratu pod vodstvom predane lektorice Ioane Jieanu trenutno kalijo novi upi, ki s prvimi prevajalskimi koraki že nakazujejo, da slovenski literarni trg tudi v prihodnje ne bo prikrajšan za prevode romunske književnosti.

Literatura

Dobrovoljc, France. 1986–1987. “Dopolnilo k članku »Slovenska književnost v Romuniji.” *Jezik in slovstvo* 32, št. 6: 200–201.

Irimia, Alina. 2019. “Raznolikost prevodov slovenske literature v romunščini.” Zbornik Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture: *Slovenski jezik, literatura in kultura* 55, 2019 (https://centerslo.si/wp-content/uploads/2019/06/55-SSJLK_Irimia.pdf)

Rus, Vida, Victoria, Frāncu. 1985. “Slovenska književnost v Romuniji.” *Slavistična revija* 33, št. 4.

Sîrbu, Richard. 1982. “Most med kulturama.” *Razgledi*.

Sîrbu, Richard. 1980. “Folklor kot neizčrpen.” *Književni listi*.

Slavistična revija. letnik 33/1985, št. 4, okt. – dec., str. 466.

Jezik in slovstvo. ISSN 0021-6933. – Letn. 32, št. 6 (mar. 1986/87), str. 200–201

Književni listi. 2. Oktober 1980, str. 16.

Povzetek

V prispevku je podan kratek pregled slovensko-romunskih in romunsko-slovenskih kulturnih stikov, zlasti na področju književnega prevajanja. Namen prispevka je tudi informativno pregleden oris povezav med obema kulturama.

Ključne besede: romunska književnost, slovenska književnost, književni prevodi, zgodovinski pregled

Rezumat

Articolul de față oferă o privire scurtă asupra traducerilor literare româno-slovene și sloveno-române

Cuvinte cheie: literatură română, literatură slovenă, traduceri literare, prezentare istorică

Slika 5: Fotografije s simpozija

Din dilemele și certitudinile unui traducător de literatură

Paula Braga Șimenc

Asemenea oricărui traducător de literatură, m-am confruntat și eu cu câteva dileme identitare. Cine este traducătorul? Este el un creator/ autor al unui text care a fost însă conceput de altcineva? Este el un om liber, în sensul că ar avea dreptul să intervină în textul original, să îl modifice/ adapteze? Este traducătorul un simplu interpret al unei partituri scrise de cineva (autor) pentru un anumit instrument (într-o anumită limbă)? Este el un agent literar, un promotor al unui autor în străinătate? Sau poate este un facilitator cultural, un intermediar între două culturi?

La toate aceste dileme identitare se adaugă o alta, legată de opțiunea pentru o operă sau alta, pentru un anumit autor, nu pentru altul. Mai ales la începutul aventurii mele de traducător de literatură mi-am pus deseori întrebarea cu ce autor să încep, ce operă să aleg.

Nu am răspunsuri tranșante la aceste întrebări, însă, cu timpul, am ajuns să cred că traducătorul trebuie să fie, înainte de toate, un cititor pasionat, atent și subtil. Iubind cărțile, alege o operă de valoare a unui scriitor contemporan pentru „a o da mai departe” cititorilor cu care împărtășește aceeași limbă maternă.

Din aceste afirmații reiese că, tot cu timpul, în pofida atâtor dileme, am reușit să am și câteva certitudini în legătură cu însușirile (nu le numesc calități) de care trebuie să dea dovadă un traducător de literatură. În primul rând, trebuie

să se pătrundă de textul original în integralitatea lui, să fie pregătit să trăiască o vreme în universul pe care acesta îl propune. Apoi trebuie să respecte, dacă nu chiar să admire, efortul creator al autorului care, pentru mine, este mereu suveran. Trebuie să resimtă responsabilitate în a reda originalul cât mai fidel, cu cât mai puține „pierderi”, „trădări”. Pentru mine, traducerea ideală este aceea care dă impresia că opera tradusă că a fost scrisă în limba traducătorului. În acest fel, opera tradusă poate ajunge să facă parte din două literaturi, cea a limbii în care a fost scrisă și cea a limbii în care a fost tradusă.

În fine, aş mai aduce în discuție și o certitudine foarte banală, anume obligația ca traducătorul să stăpânească la perfecție nu atât limba din care traduce, cât mai ales limba în care traduce. Prin „la perfecție” înțeleg atât corectitudine gramaticală, cât și stăpânirea tuturor registrelor limbii, capacitatea de a selecta din bogăția lexicală a limbii „cuvântul ce exprimă adevărul”, cum spunea Mihai Eminescu.

Ar mai fi o însușire de care mă străduiesc să dau dovadă cel puțin ca traducător de literatură: modestia. În ce mă privește, mă consider numai un interpret care redă cu instrumentul pe care îl posedă - limba română - o partitură scrisă de un autor pentru un alt instrument, în cazul meu, limba slovenă. Calitatea sunetului pe care îl produc depinde numai de mine, în timp ce valoarea partiturii este în totalitatea meritul autorului.

Predarea ca o poveste vs. povestea predării – între experiența din Slovenia și practica din Ungaria

Poučevanje kot zgodba vs. zgodba poučevanja na podlagi izkušnje iz Slovenije in Madžarske

Florin Cioban

Găsind sarcina predării limbii române, ca primă experiență personală la Universitatea din Ljubljana, Slovenia, nu foarte ușoară, prima soluție de găsit a fost legată de principiul pedagogic care să stea la bază organizării cursurilor de limba română. „Predarea ca o poveste” părea să fie un posibil răspuns, oferit încă în urmă cu două decenii de cunoscutul pedagog Egan Kieran.

Principiile acestea au fost de căpătâi și în experiența unică a elaborării manualelor de limba și literatura română – clasele a VII-a – a X-a și a auxiliarelor acestora, destinate școlilor cu predare în limba română din Ungaria. De la bun început asumarea acestei sarcini a generat o abordare diferită a celor două componente, în mod obișnuit asociate: limba și literatura – care, ambele, la școlarii români din Ungaria prezintă particularități evidente. Limba, deși pentru o parte din ei este limbă maternă, este cunoscută în foarte mică măsură și, de aici, dificultăți de abordare a literaturii române – atât clasice, cât și contemporane – care este

cvasinecunoscută acestor elevi. Așadar manualele, caietele elevilor, seturile de teste de evaluare, antologiile sau culegerile de texte și ghidul metodic al profesorului se impunea să găsească căi de a face posibile progrese evidente în stăpânirea limbii și, implicit în receptarea literaturii române.

În particularizarea discuției generale asupra teoriei lui Egan privind utilizarea modelului formei poveștilor a trebuit să adaug ceva despre povestea ficțională. Am făcut distincția între modelul formei poveștii, care s-a construit din doar câteva trăsături de bază ale poveștii, și povestea ficțională însăși. Povestea are un rol universal cultural important. Puterea poveștilor de a-i implica pe cursanți, de a le stimula imaginația și de a le lărgi experiența, simpatiile și înțelegerea, este ignorată cu costuri educaționale considerabile. Se poate face o listă a gamei de avantaje educaționale care decurg dintr-un program legat de lecturarea unor povești în fiecare zi, între care se pot reține următoarele: furnizează un model de activitate de citire – procesul de transformare a simbolurilor în cuvinte și chiar ezitățile în citire dau un model; extinde vocabularul și de aici capacitatea de înțelegere; extinde gama de concepte ce se pot folosi și de aici cunoștințele despre lume; diferențele dintre limba scrisă și cea vorbită devin mai clare, așa cum este puterea limbii formale de a pătrunde dincolo de ceea ce este normal în vorbirea de zi cu zi. (Planchar, 1992: 86)

Rutina de a asculta povești poate stimula o întreagă gamă de abilități cognitive. Se ajunge la necesitatea de a dezvolta un simț al cauzalității extrem de subtil. Abilitățile literalizării, care sunt considerate centrale în curriculumul științelor umaniste, sunt adesea predate și apoi consolidate printr-o listă de exerciții. Două dintre cele mai evidente sunt jocul și acel tip de poveste miniaturală care este *gluma*. Indiferent de abilitatea particulară pe care încearcă cineva să o însufle, se poate beneficia de faptul că aceasta este prezentată în contextul unui joc, al unei glume sau joc de cuvinte și, desigur, în cadrul unei povești. Acest lucru nu se recomandă numai ca un instrument motivațional. Ideea este că jocurile, glumele și jocurile de cuvinte înglobează câteva dintre aceleași principii de înțelegere comune și povești. O glumă nu este doar amuzantă, este în mod potențial una dintre micile fabrici ale înțelegerii, un loc în care ia naștere înțelegerea care se poate extinde.

O simplă glumă implică adesea o opoziție între o expectanță normală și un element în dezacord cu această expectanță. Cuprinsul elaborează conflictul, iar

concluzia rezolvă dezacordul într-un mod neașteptat sau într-un mod așteptat care este făcut să pară ciudat de către nepotrivirea introdusă la început.

În ultimele delimitări conceptuale legate de achizițiile lingvistice se încurajează separarea activității de citire și științele umaniste în *abilități* și *subabilități*. O concentrare, însă, prea mare pe exerciții adresate *subabilităților* încurajează sensul și coerența fugii de lectură și implicit de o limbă. Principiile utilizării dicționarului sunt destul de ușor de învățat, iar câteva jocuri scurte, glume și jocuri de cuvinte sau povești cu indicații și sprijin acolo unde este nevoie pot avea rezultate bune, fără o muncă prea laborioasă cu exerciții care utilizează subabilități lipsite de context.

De obicei i se spune pur și simplu „română” – un termen care implică toată complexitatea dată de învățarea unei limbi și a literaturii acesteia. De aici și până la științe umaniste și, apoi, la abilitățile de comunicare, discutăm de obiective mai precise și mai tangibile. Ceea ce a tins să lase în urmă tehnologizarea predării și a curriculumului este ideea învățării a ceva ce merită comunicat. Științele umaniste par a fi văzute ca zone de abilități și subabilități care constituie alfabetizarea de bază. Această mișcare este desigur încurajată de un strigăt de protest față de realizările înfricoșătoare ale alfabetizării, așa cum este măsurată de teste care se concentrează aproape în exclusivitate pe abilitățile de bază. Astfel, pregătirea s-a centrat pe realizarea abilităților pe care le măsoară testele, iar scopurile mai pline de înțeles referitoare la citit și scris au fost suprimate în mod gradat. Științele umaniste, și în special literatura, se adresează tocmai extazului intelectual.

Ceea ce lipsește cel mai adesea este motivul pentru care ar trebui să depună efort. *Abilitățile* și *subabilitățile* nesfârșite ce urmează să fie manipulate în scopul unui vag sfârșit utilitar de-abia dacă sunt un stimulent adecvat sau o justificare adecvată pentru efortul cerut. Niciuna dintre cercetările din ultima vreme nu menționează extazul, deși acesta mi se pare a fi miezul ireductibil al familiarizării, prin literatură, cu o limbă. Dacă se uită acest lucru, iar activitatea de citire este văzută ca o sarcină tehnică extrem de complexă ce urmează să fie construită atent, piesă cu piesă, prin aglomerarea setului de *subabilități*, devenim oameni precum cei din Laputa – extrem de sofisticați din punct de vedere metodologic, însă uităm scopul, ideea exercițiului.

Cred că acest fel de a vedea lucrurile derivă dintr-o abilitate de a vedea diferențele dintre preocupările psihologice și educaționale. Există, mi se pare

mie, o confuzie educațională distructivă între cele două, datorată, în mare parte, influenței enorme, deși acum în declin, a psihologiei asupra educației.

Cum s-ar adapta modelul lui Kieran Egan într-o schemă de abordare a limbii române ca limbă străină sau a literaturii acestei limbi? Iată un posibil parcurs: *Identificarea importanței* – se încearcă să se predea modalități de dezvoltare a stilului individual. A învăța să scrii nu este un proces în care mai întâi poți manipula toate regulile și convențiile și apoi încerci să fii preocupat de stil. Există o tensiune constantă între stăpânirea regulilor și convențiilor și dezvoltarea stilului individual. Acest lucru, încă o dată, nu este o teorie exotica și romantică potrivită, dacă are aplicabilitate, unei elite specializate pe studiul literaturii și scrierii. Este la fel de importantă pentru a fi luată în considerare atât pentru copilul din minoritățile naționale, cât și pentru scriitorul sau cititorul nativ, profesionist. *Găsirea opozițiilor binare* – se poate realiza cel mai ușor în cazul elevilor care studiază două limbi și literaturi. Sunt considerate atât diferențele sau apropierea gramaticale cât și, ori de câte ori este posibil, literatura comparată. *Organizarea conținutului în forma poveștii* – cheia care poate asigura succesul progresului lingvistic prin receptarea literaturii bine selecționate, adaptate și motivante. *Concluziile* – pot atrage atenția asupra generalităților convenționale, în măsura în care sugerează o modalitate de a îmbunătăți abordarea. *Evaluarea* – sensibilitatea cadrului didactic este un instrument de evaluare, iar rezultatele acelei evaluări informale vor ghida constant numărul și tipul de exemple date de reiterare a principiului. (Kieran, 2008:46)

Ca analiza literară, citirea explicativă urmărește în egală măsură analiza fondului unui text (idei, sentimente) și a formei acestuia. Analiza formei nu poate fi un scop în sine, ci este subordonată înțelegerii mesajului textului. Prin studierea mijloacelor de expresie, deci a formei, se asigură o mai bună înțelegere a semnificației conținutului. Modalitățile prin care elevii din școlile cu predare în limba română din Ungaria sunt îndrumați spre înțelegerea mesajului unui text literar depind atât de conținutul tematic al textului respectiv, cât și de genul și de specia literară în care se încadrează. Trebuie subliniat faptul că toate textele din manualele claselor VII-XII se încadrează într-un fel sau altul, într-un gen și într-o specie literară sau, eventual pot să conțină pasaje, replici din genuri diferite. Nu poate fi înțeleasă o poezie lirică, dacă nu se pornește de la ceea ce are specific o asemenea creație: exprimare directă, de către autor a gândurilor

și sentimentelor sale. Pentru a înțelege o astfel de operă trebuie parcurs drumul invers parcurs de autor, de la imaginile artistice spre gândurile și sentimentele care le-au generat. Indiferent de specificul textului, elevii trebuie să descopere mai întâi conținutul de idei, sentimente și apoi modalități de exprimare a acestui conținut. Cu alte cuvinte, investigația unui text solicită răspuns la două întrebări: ce exprimă, ce înfățișează autorul în opera respectivă și cum și prin ce mijloace exprimă acest conținut. În cazul textelor care se încadrează în genul epic, ideile, sentimentele, gândurile sunt purtate de persoane, de faptele și atitudinea acestora, de evenimente sau întâmplări, analiza bazându-se pe interpretarea faptelor înfățișate. Sigur că în toate situațiile date, lectura explicativă rămâne metoda care poate asigura atât dezvăluirea mesajului unui text cât și familiarizarea elevilor cu instrumente ale muncii cu cartea.

Componenta principală a lecturii explicative este tocmai analiza textului pe unități, ceea ce presupune cunoașterea creației literare în intimitatea ei, prin descompunerea în elementele constitutive și prin studiul rolului și al locului fiecăreia dintre acestea în structura operei. Valorificarea conținutului educativ al cunoștințelor este atât o problemă de conținut, cât și de metodă. Dacă din punctul de vedere al conținutului, menirea profesorilor de a prelucra informațiile stabilite, prin programe și manuale, de a formula obiective generale și specifice, inclusiv cele educative, în ceea ce privește metodele utilizate, totul depinde de capacitatea de a alege și de a folosi metoda care să ofere un câmp larg de valorificare a resurselor educative.

În vederea creării unei ambianțe afective, emoționale s-au subliniat, spre exemplu, valențele folosirii povestirii în cazul citirii legendelor, din același motiv s-a insistat și asupra folosirii adecvate a lecturii explicative în citirea textelor în versuri, sau în proză care aparțin genului liric, precum și asupra potențialului afectiv pe care-l oferă caracterizarea unor personaje din lecturile elevilor. Un rol cu totul aparte, îl au textele care înfățișează frumuseți ale naturii patriei, în sensibilizarea copiilor pentru frumos. Valențele educative implică, în mod natural, și caracterizările personajelor. Metodele comportamentale pe care le imită elevii și care se constituie în exemple de o mare forță educativă sunt diverse. Firește, cele mai eficiente modele sunt personajele cu care elevii vin frecvent în contact: părinții, frații, profesorii, colegii etc. Aria modelelor se extinde de la persoanele cu care vin în contact nemijlocit, la personajele, reale sau fictive ale creațiilor

literare, în general ale textelor tipărite. În utilizarea concretă a mijloacelor de învățământ – manualul, caietul, culegerea de texte, testele de evaluare – trebuie avute în vedere câteva aspecte practice, de organizare a materialului. Dominanta componentei de literatură se justifică atât prin urmărirea îndeaproape a curriculumului, cât și din subliniata nevoie de dezvoltare a vocabularului și a capacității de comunicare a elevilor. Astfel, bogata varietate de texte propuse, permite fiecărui profesor să selecteze materialele preferate sau pe acelea pe care le consideră cele mai potrivite pentru nivelul și interesele clasei. Fiecare text literar este urmat de un vocabular specific care are în vedere atât cuvintele anticipate ca fiind necunoscute de către elevi, dar și expresiile, grupurile de cuvinte cu înțeles ce se impune a fi explicat. Descoperirea unui scriitor nou sau a unor aspecte inedite, dar necesare, în legătură cu înțelegerea în profunzime a textelor literare se realizează sub motto-ul: *Să descoperim, să reținem!* Întrebările facilitează înțelegerea textului, reținerea elementelor esențiale ale acestuia și buna desfășurare a exercițiilor următoare, legate de planul de idei, rezumat, povestire, repovestire, etc. Seria de exerciții punctuale de limbă, ortografie, vocabular și comunicare este concretizată în grupurile de cerințe sugestiv intitulate: să pronunțăm, să scriem corect, să ne verificăm, să aplicăm și altele. O componentă esențială de lucru care este sugerată în repetate situații pe parcursul celor două instrumente de lucru se referă la munca în echipă sau în grup, aspect ce poate asigura atât sintonizarea grupului, cât și atingerea performanțelor individuale și de grup ale acestuia, într-un ritm mult mai rapid.

Astfel privită și pornită abordarea „predării ca o poveste” speră să devină o mică parte a largii povești cu final reușit prin care elevii comunităților românești din Ungaria să poată face un pas relevant în învățarea limbii române, fie ca limbă maternă, fie ca limbă străină și a componentelor reprezentative din literatura ei, fie aceasta cea clasică sau contemporană.

Bibliografie

- Cioban, Florin. 2015. *Elemente de metodică a predării limbii și literaturii române*. Budapesta: Editura ELTE.
- Cioban, Florin. 2007. *Primii pași în limba română*. Oradea: Editura Casei Corpului Didactic.

- Crăciun, Corneliu. 2009. *Metodica predării limbii române*. Deva: Editura Emia.
- Derșidan, Ioan. 2003. *Metodica predării limbii și literaturii române*. Cluj Napoca: Editura Casa Cărții de Știință.
- Egan, Kieran. 2008. *Predarea ca o poveste*. București: Editura Didactica Press.
- Mutoiu, Laura. 2005. *Alchimia textului poetic*. Iași: Editura Versus.
- Pamfil, Alina. 2003. *Limba și literatura română. Structuri didactice deschise*. Cluj Napoca: Editura Paralela 45.
- Planchard, Eluard. 1992. *Pedagogia școlară contemporană*. București: Editura Didactică și Pedagogică.

Povzetek

Glede na to, da je bila moja prva izkušnja s poučevanjem romunščine na Univerzi v Ljubljani dokaj težka, se mi je zdelo smiselno teoretično podlago za priprave pri pouku romunščine poiskati v alternativnem pedagoškem načelu. Eden od možnih odgovorov je bila metoda »Poučevanje kot zgodba«, ki jo je pred dvema desetletjema zasnoval priznani pedagog Egan Kieran.

Eganovo teorijo o uporabi različnih oblik pripovedi sem moral prilagoditi za svoje potrebe, obogatil sem jo z izmišljeno zgodbo, kar mi je omogočila praksa na Univerzi ELTE v Budimpešti na Madžarskem. Tako ločim med pripovedjo, zgrajeno iz le nekaterih osnovnih značilnosti pripovedi, in tako, ki je v celoti izmišljena. Pripoved ima pomembno univerzalno kulturno vlogo. Žal se na veliko škodo kakovosti izobraževanja pogosto zanemarja njena sposobnost, da tečajnike pritegne, spodbuja njihovo domišljijo ter pogloblja izkušnje, medsebojno povezanost in razumevanje. Pedagoški pristop, ki vključuje vsakodnevno branje pripovedi, ima celo vrsto prednosti, med njimi naj zlasti poudarimo naslednje: ponuja vzorec bralne dejavnosti; širi besedišče in z njim sposobnost razumevanja; povečuje število rabljenih pojmov in s tem poznavanje sveta; razlike med pisnim in govorjenim jezikom postanejo jasnejše, saj je knjižni jezik izrazno bogatejši od vsakdanje govornice.

Ključne besede: alternativen pristop, romunščina kot tuji jezik, romunska književnost, poučevanje kot zgodba

Rezumat

Găsind sarcina predării limbii române ca primă experiență personală la Universitatea din Ljubljana, Slovenia nu foarte ușoară, prima soluție de găsit a fost legată de principiul pedagogic care să stea la bază organizării cursurilor de limba română. „Predarea ca o poveste” părea să fie un posibil răspuns, oferit încă în urmă cu două decenii de cunoscutul pedagog Egan Kieran.

În particularizarea discuției generale asupra teoriei lui Egan privitoare la utilizarea modelului formei poveștilor a trebuit să adaug ceva despre povestea ficțională, aspect pe care practica de la Universitatea ELTE din Budapesta, Ungaria l-a permis. Am făcut distincția între modelul formei poveștii, care s-a construit din doar câteva trăsături de bază ale poveștii, și povestea ficțională însăși. Povestea are un rol universal cultural important. Puterea poveștilor de a-i implica pe cursanți, de a le stimula imaginația și de a le lărgi experiența, simpatiile și înțelegerea, este ignorată cu costuri educaționale considerabile. Se poate face o listă a gamei de avantaje educaționale care decurg dintr-un program legat de lecturarea unor povești în fiecare zi, între care se pot reține următoarele: furnizează un model de activitate de citire – procesul de transformare a simbolurilor în cuvinte și chiar ezitățile în citire dau un model; extinde vocabularul și de aici capacitatea de înțelegere; extinde gama de concepte ce se pot folosi și de aici cunoștințele despre lume; diferențele dintre limba scrisă și cea vorbită devin mai clare, așa cum este puterea limbii formale de a pătrunde dincolo de ceea ce este normal în vorbirea de zi cu zi.

Cuvinte cheie: abordare alternativă, limba română ca limbă străină, literatura română, predarea ca o poveste

Note etimologice asupra unor elemente lexicale turcice în limba română

Etimološke ugotovitve o nekaterih turških leksikalnih elementih v romunskem jeziku

Nicolae Stanciu

1. Introducere

Numeroase articole, dicționare și lucrări de specialitate publicate în România sau peste hotare în ultimul secol și jumătate (Hașdeu 1886, Cihac 1879, Hristea 1980, Coteanu & Sala 1980, Lăzărescu-Zobian 1982, Suci 2009, 2011) au avut ca obiect de studiu etimologia turcismelor românești, dar o simplă lectură a acestora dezvăluie un aspect cel puțin discutabil: majoritatea termenilor de origine turcică în română sunt considerați ca aparținând turcei osmanlâi, variantă de dată mult mai recentă în evoluția formelor și a sensurilor, care a asimilat numeroase elemente lexicale din turcice vechi (în special de origine pecenegă, cumană și tătară), dar și multe alte cuvinte de origine arabă sau persană existente în alte limbi turcice vorbite astăzi în Asia Centrală, precum kazha, kirkiza, tadjica și uzbeca. Multe cuvinte etichetate ca turcisme au fost conservate în română și în limbile învecinate, preponderent slavice sau în maghiară din aceste limbi cu care aceste grupuri

etnice au fost în contact secole de-a rândul. Două dintre ele, cumanii de tip kipchak și tătarii au trăit în provinciile istorice românești sau au efectuat periodic raiduri armate între secolele ale X-lea și al XVIII-lea. Textele runice înregistrează existența popoarelor turcice și limba vorbită de acestea (Klyashtorny 2008:32) în perioada dinaintea diferențierii dialectale, denumită proto-turcă sau turca comună (Bazin 1959: 12). Se presupune că în perioada migrațiilor și a conviețuirii cu populațiile din Balcani acești călăreți nomazi au influențat nu doar limba, ci și construcția identitară a grupurilor etnice din regiune (Klyashtorny 2008:14, Spinei 2009:39-40). Divergențele semantice dintre limba turcă comună, limbile turcice vechi și varianta otomană, ca și continuitățile în evoluția și diferențierea dialectală a turcei primitive au preocupat de-a lungul timpului istorici (Golden 1979-1980, 1984, 1991, 1992, 1995-1997, 1998a, b, c) și lingviști (Menges 1994, Sevortjan 1974 și urm., Tenishev 2001). Deși conceptele de etimologie multiplă (Graur 1954:12), stratigrafie (Coteanu & Sala 1980:19) și confluențe etimologice (Poruciu 1998:7) au fost definite în lexicografia românească, au fost utilizate foarte puțin în dicționarele sau în lucrările de etimologie publicate în ultimul secol. Simpla comparație cu dicționarele etimologice bulgărești, maghiare, sârbești, rusești și ucrainene (Benkő 1967-76, Georgiev et al.1971, Skok 1971, Rudnicky 1962-1972, Vasmer 1986-1987) ne dezvăluie o orientare mult mai aprofundată asupra etimologiei, similară unei incursiuni culturale în istoria cuvintelor marcate prin recursul la documente unde aceste elemente lexicale au fost nu doar înregistrate, ci și interpretate dintr-o perspectivă evolutivă urmărind „transițiunea sensurilor” (Șăineanu 1999: 427) din limba de origine, prin limbile intermediare spre limba în care au supraviețuit sub forma împrumuturilor.

2. Perspective etimologice și metode de cercetare

Gândită ca etimologie motivată istoric prin care rădăcini identificate în limbile vechi sunt urmărite în evoluția lor istorică în interiorul unei familii lingvistice și în limbile în care s-au dezvoltat prin împrumut sub forma derivatelor, compuselor sau relictelor, o asemenea perspectivă asupra istoriei cuvintelor poate oferi mai multe mijloace de interpretare utilizând metode inter- și multidisciplinare și permite interpretarea datelor într-o direcție relevantă pentru identitatea etnică a vorbitorilor. Ceea ce ne propunem pe parcursul acestui articol este urmărirea

evoluției fonetice și semantice a unor forme și sensuri cu posibile origini arabe, persane sau turcice vechi în turca *osmanlâie* și ulterior în română. Demersul ne-a fost inspirat de analiza mai multor termeni cu etimologii controversate sau necunoscute, prezenți în limbile kazahă, română, câteva limbi slave (în special, bulgară, sârbă, rusă, ucraineană) și în maghiară, care au primit de-a lungul timpului interpretări extrem de diferite și, uneori, contradictorii. Grupând termenii analizați în câmpuri lexico-gramaticale și semantice, am încercat să subliniem importanța lor discursivă, constând în principal în continua actualizare în literatură și în presa scrisă și audio-vizuală a ultimelor decenii, expresivitatea sensurilor secundare și metaforice ale acestora în limbajul colocvial și în stilul publicistic.

Principalele metode folosite în acest studiu sunt analiza contrastivă, comparația formelor și sensurilor cuvintelor urmărite în evoluție, reinterpretarea etimologiilor existente și oferirea unor sugestii pentru itemii lexicali înregistrați în câteva straturi etimologice precum limbile vechi, în special araba, persana, sanscrita și turca comună, precum și identificarea potențialităților expresive ale termenilor în româna actuală. Scopul principal al folosirii acestor metode interdisciplinare a fost organizarea și reprezentarea evoluției elementelor lexicale analizate în tabele etimologice (engl. *etymological charts*, Nourai 2010:10), care înregistrează schimbările formelor fonetice și variațiile semantice ale termenilor în straturi culturale corespunzătoare principalelor civilizații aflate în contact și interferență culturală.

3. Rezultate/ Discuții

Un număr semnificativ de cuvinte fie cu origine turcească poate fi identificat la o simplă analiză a dicționarilor și a lucrărilor de etimologie publicate până în prezent. Adjective și substantive abstracte, dar și concepte referitoare la arme, comerț și relații economice, spații deschise sau definind realități existențiale legate de casă și împrejurimile acesteia au primit de-a lungul timpului etimologii diferite și multiple în dicționarele românești și ale limbilor învecinate.

Din punct de vedere fonetic, cuvintele de origine turcică și turcească împreună cu cele indo-europene marchează o diferență fundamentală a românei în context romanic: deși se consideră că sursa sunetului și a literei *h* în română este de natură slavică (Brâncuș 2002:12), numărul cuvintelor de origine turcică

și turcească incluse în dicționare la această literă este semnificativ mai mare decât al celor indo-europene, presupuse a fi moștenite în limbile slave. Câteva schimbări fonetice regulate au avut loc prin împrumuturile succesive din limbile turcice vechi în turca *osmalâie* și, în final, în limba română. Printre cele mai semnificative sunt k > g: tk. veche, kz., uzb. *Köl* > tc. *göl* > rom. *gbiol* „lac” ori d > t: tk. veche, kz., uzb., tc *duz* > tc. + rom. *tuz* (Tuzla) „sare”.

Deși s-a remarcat caracterul preponderent concret al termenilor de origine turcică și turcească în limba română (Hristea 1982:142), analiza divergențelor semantice rezultate prin împrumut ne conduce spre o constatare diferită: majoritatea termenilor catalogați cu etimologie turcică sunt mai degrabă abstracti, metaforici și simbolici în matricea lor polisemantică. În fapt, pentru aproape toți termenii inventariați putem identifica trei categorii de sens: propriu, desemnând obiecte concrete; secundar, rezultând din devierea semantică uneori metonimică și abstract, metaforic sau simbolic, creat prin extrapolarea unei trăsături semantice relevante.

La nivel cultural și stilistic, actualizarea frecvență a termenilor utilizați în câteva domenii ale limbii vorbite și populare și, deopotrivă, în literatură și stilul publicistic actual confirmă ipoteza inițială a studiului, potrivit căreia cuvintele vechi, cu origini în culturile tradiționale (arabă, persană, sanscrită) și-au îmbogățit varietatea de sensuri în procesul trecerii dintr-o limbă în alta, devenind importante și sub aspectul prestigiului cultural și al definirii specificității etnice.

Printre adjectivele cele mai semnificative sub aspect expresiv putem enumera pe *ageamiu*, *calic*, *ciufut*, *hain* < alb. *hajn* (reg.) (Newmark 1999: 297), tc. *hayn*, gr. *χαίτη* *hodorog*, *pezevenghi* < tc. *pezevenk* (Papahagi 1963: 839), *tembel* < tc. *tembel* (DEX 1116) *zevzec* < tc. *zevzek* (DEX 1223), *zurliu* (DEX 1229) care denotă, în general, trăsături de caracter negative. Multe dintre ele au fost recuperate stilistic în literatură, în limbajul publicistic contemporan sau pe rețelele de socializare, prin deplasarea în registrul argotic și folosirea lor ca mărci ale limbajului expresiv (Călinescu, facebook, interfața în română, opțiunea: actualizare de stare). Devierea semantică marcată prin încălcarea restricțiilor combinatorii în cazul unor adjective ca *fudul* demonstrează potențialul expresiv al acestuia nu numai în proverbe („Prostul nu e prost destul, dacă nu e si *fudul*”), dar și în îmbinări atipice (*reforme fudule* – Pleșu 2018), derivate diverse, cum ar fi *mahmur* < tc. *mahmur* (DEX 612) existent și în aromână (Papahagi 1963: 651) și

creând pe teren românesc substantive ca *mahmureală*. Un arhaism cum ar fi *calp* < tc. *kalp* „fals” a fost folosit în poezia romantică *Epigonii* (Eminescu 1993), iar derivatul său agentiv a *calpuzan* < tc. *kalpazan* a fost preferat ca titlu de roman contemporan *Calpuzanii* (Angelescu 1987). Ultimul dintre ele, considerat și cel mai expresiv aparține substratului cuman (Șăineanu 1900: XIX).

Concepute ca expresii conceptuale ale unor realități culturale și istorice, substantivele împrumutate din limbile turcice arată în același timp vechimea unor câmpuri semantice corespunzătoare agriculturii, bucătăriei tradiționale, comerțului și reprezentării spațiului. Varietatea termenilor împrumutați pe filieră turcă din limbile vechi (araba, persana, sanscrita, turca veche) denotă asimilarea acestor cuvinte într-un posibil îndelungat proces de conviețuire sau în spațiul fluid al confluențelor culturale și limbilor aflate în contact. O trăsătură fonetică precum accentuarea pe ultima silabă a substantivelor de origine turcească a fost asociată cu generalizarea desinenței de plural *-le* ca specifică pentru turcismele românești extinsă uneori și la substantive vechi (*stea – stele, zi – zile*) sau de dată mai recentă (*canapea – canapele, sofa – sofale*). Pe de o parte, desinența asemănătoare există în limbile turcice (kz. *perde – perdeler*), dar nu funcționează în turca modernă și contemporană și nu este folosită nici în limbile slavice sau în maghiară, care au moștenit un important inventar de cuvinte de origine turcică și turcească. Ca urmare, putem considera că desinența *-le* specifică pentru substantivele feminine românești este mai degrabă o reminiscență din limbile turcice vechi extinsă analogic la substantive de alte origini precum cele din limbile romanice sau cele din turca osmanlâie. Pe de altă parte, un număr semnificativ de cuvinte de origine arabă, persană, sanscrită sau de origine turcică veche se încadrează în genul neutru în română sau masculin în limbile slavice.

Câteva substantive abstracte în limbile turcice au dobândit uneori sensuri concrete. Din punct de vedere gramatical, ele nu se înscriu în matricea comună a substantivelor feminine, ci mai degrabă în genul neutru ca expresie generală a non-animatului în română. Acestea denumesc aspecte generale ale existenței și au rezultat din conversiunea gramaticală a unor adjective. Două substantive etichetate cu etimologie maghiară în dicționarele românești: *chin* < hun. *kin* (DEX 179) și *chîp* < hun. *kép* (DEX 180, Șăineanu 1900: v) nu sunt folosite în maghiara contemporană, dar apar în bogate familii lexicale în limba română

sau chiar în locuțiuni expresive : *chinuire, chinuitor, chipeș, a (se) închipui, (în) fel și chip, chipurile, chinuit, închipuit, chinuire, a (se) chinui, chinurile făcerii, chinuri sufletești, după chip, după chipul și asemănarea cuiva, a-și chinui creierii, cu niciun chip, cu orice chip, în acest chip, în chip de, chip cioplit, a-și arăta adevăratul chip, în chipul următor, nu mi-aș fi închipuit* acoperind o varietate de sensuri de la concret la secundar sau metaforic simbolic. Prezența acestor termeni în alte limbi de diferite origini cum ar fi sârba: *kip* „statuie” and *kiporezac* (Cahen 1920: 23) „sculptor”, maghiară: *kin* „agonie” (Tóth 2007: 434) ne conduce mai degrabă spre ipoteza originilor cumane pentru *chip* (Șăineanu 1900: v) sau sumeriene pentru *chin* asimilat și în kazahă prin *kynau* (KTTS 501) „tortură”. Posibilitatea raportării etimologiilor aceste cuvinte la rădăcini lexicale vechi, polisemia acestora și circulația în familii tipologic diferite denotă apartenența acestora la cuvintele vechi recuperate prin diverse paliere culturale ca arte, religie, rituri de trecere în registrul universal al limbilor. Un film recent din cinematografia românească readuce în titlu cuvântul *chin* ca o expresie a mântuirii prin credință: *Chin și amin* (2019). Alte substantive abstracte precum *cherem* < tc. *kerem* „milă”, kz. *keremet* (KTTS 529) „bunătațe” sau *habar* sunt cuvinte de origine persană existente în limbi de diferite origini ca albaneza *haber* „informație, știre, raport” (Newmark 1999:296), kazaha și uzbeka *habar* (KTTS 1024) „știre, veste” și-au pierdut autonomia în română și apar numai în locuțiuni verbale: *a avea habar, a fi la cheremul cuiva*. Productivitatea semantică și expresivitatea termenilor este vizibilă în derivarea cu sufixe abstract *agentive* generând cuvinte noi ca *habarnist* frecvent uzitat în limbajul colocvial și publicistic cu conotații peiorative. Alte cuvinte au trecut printr-un proces de abstractizare care s-a petrecut simultan cu pierderea autonomiei lexicale și integrarea într-o locuțiune verbală: *bac* < tc. *hak* (DEX 456) desemnează în turca osmalăie un salariu sau un venit, dar a alunecat semantic în expresia metaforică *a veni de bac* unde actualizează o varietate de sensuri de la *a reuși, a ucide* sau *a plăti cu aceeași monedă*. Mai puțină atenție a fost acordată de-a lungul timpului unor termeni aflați la confluența culturilor, existând în limba turcă veche: *hatâr* < tc. *hatyr* < cum. *hatyr* (Șăineanu 1900: xix) „favoare, plăcere” și funcționând în română numai într-o locuțiune ca *a face hatârul cuiva*. Un alt cuvânt abstract de origine turcească *haz* < tc. *haz* (DEX 461) a supraviețuit în limba română în expresii precum *cu haz, a face haz (de necaz), fără haz, vorbe de haz* considerate uneori ca specifice pentru spiritualitatea

românească. Câteva substantive abstracte cu etimologie multiplă pot fi găsite în arabă și au fost împrumutate în limbile balcanice și română: un exemplu interesant îl constituie *huzur* < tc. *hüzür* (DEX 483) „comfort, plăcere, bogăție” care a dezvoltat în română prin derivare pe model grecesc *a huzuri* „a duce o viață confortabilă” (ngr. *χουζοφι*). Ca și alte cuvinte cu origini arabe o rădăcină lexicală s-a integrat în diverse părți de vorbire în limbi aparținând diferitelor familii: kazahă: *nazar* „atenție”), slavice (slovenă: *nazor* „supraveghere”), română *a (se) năzări* „a gândi și reacționa instantaneu, a imagina, a fi posedat de o idee” și prezintă divergențe semantice ale sensurilor abstracte în diferite limbi. Termenul a fost asociat verbului din sârbă *nazirati* (DEX 695) „a vedea neclar”, dar are rădăcini și cuvinte asemănătoare din punct de vedere formal și semantic în limbi indo-europene (lit. *žuru* „anormal”) sau fino-ugrice precum maghiara *zür* (Tóth 2007: 685) „haos”. O ipoteză recentă corelează termenul cu inventarul pre-latin din Balcani (Vinereanu 2009: 568–569).

O serie de cuvinte dificil de încadrat într-o clasă lexico-gramaticală, care apar în expresii idiomatice, s-au dezvoltat la confluența culturilor. Ele și-au pierdut parțial sau total autonomia semantică, diferențiază sensuri abstracte rezultate prin metonimie și sunt specifice stilului colocvial. Etichetat cu etimologie țigănească sau turcică *baftă* „noroc, succes” are corespondențe formale și semantice în kazahă și turcă fiind folosit și ca antroponim: *bahyt* „fericire, noroc, succes”, tc. *baht* (DEX 2012:85). Ca o expresie a caracterului vechi și călător al noțiunii de fericire, cuvântul a fost înregistrat în primele dicționare etimologice ca un slavism în română, fără a primi niciun corespondent formal sau semantic (Cihac 1889: 475). Altul, precum *chef* < tc. *Kiyef* (DEX 169) marchează o diferență semantică în expresii ca *a avea chef* „a fi într-o stare de bună dispoziție” și *a da/face un chef* „a organiza o petrecere”. Un adjectiv folosit uneori și ca substantiv *chior* < tc. *kör* (DEX179) „persoană cu un ochi, orb” a creat o varietate derivativă prin mai multe părți de vorbire și îmbinări frazeologice: *a (se) chiori* „a privi îndelung” *apă chioară* „inconsistent”, *lumină chioară* „difuză”, *a nu avea un chior/ o para chioară (în buzunar)* „a nu avea bani”, *a nu face o para chioară* „a nu avea nicio valoare”. Considerat un element de „influență orientală” (Șăineanu 1900: 42), *soi* „categorie, grup, sort, varietate” apare atât autonom, cât și în locuțiuni adjectivale ca *de soi* „distins, deosebit”, de toate soiurile „diferit, divers”. Mai puțină atenție a fost acordată unui al termen abstract de origine

arabă funcționând în registrul colocvial al dialectului găgăuz, dar și în română: *tertîp* „artificiu, strategie, viclenie” < tc. *tertîp* < arab. *tartib* (Rajki 2007: 28) „aranjament, dispunere, ordine”, pe când un termen autonom în kazahă ca *toi* „festin, ospăț, petrecere”, considerat de origine cumăna (Șăineanu 1900: xvii), funcționează în română numai într-o expresie creată prin metonimie în *toiul* (*luptei, petrecerii*), reținând numai dimensiunea semantică a zgomotului. Un alt cuvânt cu autonomie limitată apare în expresia adverbială *in van* a fost corelat cu un element turcic existent în maghiară *vén* (Tóth 2007: 607) „demodat, dispărut”, *zor* „grabă” alt element de „influență orientală” (Șăineanu 1900) apare în derivate verbale (*a zori – a grăbi*) și expresii idiomatice ca *a da zor* „a se grăbi”.

Denumirile armelor, organizarea militară și socială, precum și denumirile armelor au o îndelungată tradiție în folclor și istorie. Numeroși termeni referitori la arme, ranguri militare sau alte roluri asociate cu războiul, religia, pozițiile în societate sunt catalogați cu origine turcică, dar mai degrabă aparțin unui fond lexical comun mai multor familii de limbi, care a fost asimilat de diferite grupuri etnice ca specific pentru construcția identitară.

Câmpul semantic al armelor acoperă semnificații dintre cele mai variate, unele rezultate din asimilarea de către populațiile turcice a denumirilor din alte limbi indo-europene, altele considerate ca specifice pentru aceste grupuri etnice. Un termen cu posibile origini tătare funcționează în bulgară și română (Georgiev et al. 1971: 15), poate fi identificat și în alte limbi turcice contemporane kz. *arkan* (KTTS 87), rom. *arcan* < tat. *arkan* (DEX 58) „lasou” și apare într-una dintre poveștile românești: *a lua la oaste cu arcanul* (Creangă 1984) „a prinde și a lua pe cineva în armată cu forța”. Existând în toate limbile turcice în variante ale căror schimbări fonetice sunt justificate prin reguli interne, denumirea unei unelte: *balta / palta* (Oztopçu et al. 1996: 12) „topor, secure”, bg. *балтия* (Georgiev et al. 1971: 39), rom. *baltag* < tc. *balta* (DEX 87) cu posibile rădăcini cumane (Coteanu & Sala 1987: 49, Sala 2009: 149) a fost asociat cu un termen de origine sumeriană: *bal* (Tóth 2007: 722). Un roman cu multiple sugestii simbolice folosește cuvântul ca titlu cu semnificații referitoare la obiect al răzbunării sau similare motivului crengii de aur (Sadoveanu 1992). Alte arme ca *buzdugan* < tc. *bozdoğan* (DEX 129), *ciomag* < tc. *çomak* (DEX 187), *ghiulea* < tc. *gülle* (DEX 438), *hanger* < tc. *hancer* (DEX 458) „cuțit curbat”, *iatagan* < tc. *yatağan* (DEX 485), *satâr* < tc. *satir* (DEX 977) au corespondente în toate

limbile balcanice și în limbile turcice vorbite în Asia Centrală (Oztopçu et al. 1996), iar unele au supraviețuit în folclorul haiducilor ca în balada populară „Andri Popa”: *Cine trece-n Valea Seacă/ Cu hangerul fără teacă* (Balade 2009).

Organizarea socială și ierarhiile nobiliare reflectă alte aspecte ale culturilor aflate în contact. Mai multe cuvinte de origine turcică și turcească au fost împrumutate în română și alte limbi balcanice ca urmare a conviețuirii grupurilor etnice turcice cu populațiile romanice sau slavice de pe ambele maluri ale Dunării. Ca o expresie a modului în care turcii se raportează la ceilalți *ghiaur* < tc. *gâvur* (DEX 437) a fost folosit în Imperiul Otoman pentru a face diferența dintre aborigeni și cei de altă religie. Deși numeroși termeni de origine turcească au dispărut o dată cu ierarhia nobiliară aferentă, mulți dintre ei sunt recuperați ca arhaisme expresive în română și în limbile balcanice: *agă* < tc. *ağa* (DEX 20) „prefect”, *caimacam* < tc. *kaymakam* (DEX 132) „conducător al unei regiuni”, *capuchebeaie* < tc. *kapıkhaya* (DEX 143) „reprezentant al domnitorului român la Poartă”, *capugiu* < tc. *kapucu* (DEX 143) „trimis special al sultanului”, *hadâm* < tc. *hadım* (DEX 399), alb. *Hadëm*, bg. *hadim*, srb. *hadim* „eunuc castrat”, *ienicer* < tc. *yenıçeri* (DEX 488), *pașă* < tc. *paşa* (DEX 781), *spabiu* < tc. *spahi* (DEX 827) au rămas monosemantice. Altele, precum *chiabur* < tc. *kibâr* (DEX 177) și-a extins sensul prin conversiune *chiabur* (adjective) „bogat”. Ca și alte ranguri nobiliare vechi, câteva cuvinte ridică serioase probleme în stabilirea etimologiei: *bei* „guvernator” < tk. *bay*, tc. *bey* (DEX 124) a fost asociat cu fie cu adjectivul mongol *bayan* „bogat” (Clauson 1972: 609), fie cu substantivul chinezesc *beg* „șeful clanului” (Clauson 1962:15) sau cu turcicul *bey* „proprietarul unui teren” (Toth 2007: 514). Termenul *bayan* există ca substantiv comun cu sensul „căpetenie, domnitor” și ca toponim *Bayan* în Kazakhstan (Budagov 1997: 102). Revendicat deopotrivă de români, diferite categorii de slavi (bulgari, ruși, ucrainieni) *boier* „aristocrat, proprietar de pământ” are o bogată familie lexicală în română, o varietate de sensuri și a fost asociat cu termenul dialectal turcic *boljar* „nobil” (Rudnický 1962-1972: 187-188). Etichetat ca un element lexical cu etimologie maghiară, *haidúk* „gardă, paznic”, dar relaționat etimologic cu turcescul *haydud* „lucrător maghiar” ar fi putut intra în română sub forma *haiduc* prin intermediar slav sau turcesc (Ciorănescu 2002: 387). Termenul este întâlnit în albaneză *hajduk* „hoț, spărgător” (Newmark 1999: 297), bulgară și sârbă: *hajduk* „bandit, hoț”. O imagine pozitivă de cavaler rural, care ia de

la bogați și împarte la săraci este răspândită în folclorul balcanic. Ranguri religioase ca *hoge* < tc. *hoca* (DEX 478) „preot, învățător spiritual” au fost folosite ca denumiri de personaje literare ca Nastratin Hogeia (Barbu 1998). Termeni desemnând trepte nobiliare ca *mârza* „familie nobilă de tătari” (Șăineanu 1900: VIII, X X) există și în kz *myrza* „domn, domnitor” (Kunanbaev 2018: 97) și sunt folosite în ambele limbi atât ca antroponime, cât și ca toponime (*Myrza*, *Mârza*) (Lăzărescu-Zobian 1982: 184).

Numele fiului sultanului *beizadea* < *beyzade* (DEX 98) „prinț” este întrebuințat în româna contemporană, în special în vorbirea colocvială sau în stilul publicistic, cu conotații puternic peiorative pentru a dezaproba favoritismele politice ale potențailor politici ai zilei: *beizadeaua coruptă*, *beizadeaua criminală* (Newsteam 2018, 2019). Alte cuvinte ca *duducă* și *duduie* < tc. *dudu* (DEX 334) „domnișoară, doamnă tânără” apar ca titluri de nuvelă (Hasdeu 1973) sau în formule de adresare familiară. Arhaisme desemnând percepții sociale sau grupuri mari de oameni sunt reactualizate în limbajul contemporan publicistic pentru valoarea lor afectivă, ironică sau peiorativă. Unul ca *becher* < tc. *bekâr* (DEX 98) „bărbat necăsătorit, flăcău bătrân” a fost folosit pentru a desemna statutul marital al unui personaj literar în secolul al XIX-lea (Caragiale 1992). Altul, cum ar fi *cirac* < tc. *çirak* (DEX 187) „discipol, lacheu, ucenic” a apărut frecvent în limbajul jurnalistic din ultimii ani pentru a denumi peiorativ garda pretoriană a unui politician: *Dragnea a venit cu ciracii la Înalta Curte de Casație și Justiție* (Newsteam, martie 2019). Mult mai sugestive sunt cuvintele recuperate expresiv în critica literară sau în limbajul filosofic al etnicității: *haimana* < tc. *haymana* (DEX 457) „vagabond” apare în expresii ca *a umbla haimana*, dar și ca epitet metaforic *o haimana sănătoasă* (Călinescu 2000). Considerat a avea etimologie maghiară *neam* < hun. *nem* „descendență, familie, națiune” este folosit într-o mulțime de îmbinări, cum ar fi *neamul românesc*, *iubire de neam*, *Catedrala Mântuirii Neamului*, *a fi neam cu cineva*, *după neam*, *de neam bun*, *de neam prost*, *de toate neamurile*, *neam prost* și are un dublet etimologic rezultat din adverbul ungar omonim: *nem* „nu”, cu ocurență limitată la expresia *a vorbi neam*. Nerecunoscut azi de vorbitorii de limbă maghiară contemporană, termenul are corespondențe în mai multe limbi vechi, precum sumeriana, persana sau limbile turcice vechi: *nam* „gen, glorie, nume” (Tóth 2007: 652). Două substantive abstracte denominând ostilitatea sau prietenia *dușman* < tc. *düşman* (DEX 337)

și *ortac* < srb. *ortak* (DEX 752) „prieten” au dezvoltat în română, prin derivare sau polisemie, o varietate de sensuri, cum ar fi *ortac*₁ „prieten”, *ortac*₂ „iubit” and *ortac*₃ „asociat” există atât în kazahă, cât și în turca osmanlăie *ortak* „prieten, acționar” (Johanson 1998: 32). În ultimele decade, termenul este folosit pentru a denumi într-o manieră peiorativă minerii din Valea Jiului, care au participat în anii '90 la represiunea populației civile din capitală.

Profesii aproape dispărute: *băcan* < tc. *bakkal* (DEX 93) „vânzător în piață sau într-un magazin mic”, *dulgher* < tc. *dülger* (DEX 335) „tâmplar” sau *mămular* < tc. *mamul* (DEX 627) „vânzător de mărfuri mărunte” apar ca nume de străzi în capitala României: *Băcani*, *Mămulari* (Ofrim 2007: 30-32; 167-168) sau ca antroponime: *Bacalbașa* „șeful vânzătorilor din piață” *Băcanu*, *Dulgheru*, *Mămularu*.

Spațiul și reprezentările sale lingvistice prezintă un inventar variat de elemente lexicale de origine turcica sau turcească, în special referitor la casă, împrejurimi și alte spații rurale sau urbane. Adesea, toponimia păstrează relice turce în cuvinte compuse sau derivate. Spații deschise, largi sau restrânse au fost denumite prin termeni turcici recuperați în limba contemporană în stilul colocvial, cel al literaturii artistice și cel publicistic. Un cuvânt ca *maidan* < tc. *meydan* (DEX: 612) „pământ necultivat” circulă în mai multe familii de limbi și a dobândit conotații politice în urma protestelor din capitala Ucrainei. În literatura artistică și limbajul colocvial, îmbinări ca *prințesa maidanului* sau *maidanul din București* (Eliade 2016) au devenit expresii metaforice ale originalității unui mod de viață. Un al doilea termen *mahala* < tc. *mahalie* < az. + uzb. *mahalya* „margine a orașului, suburbie” funcționează în numeroase derivate și expresii sugestive: *mahalagiu*/*mahalagioaică*, *mahalagism*, *viață de mahala*, *de mahala* desemnând deopotrivă un tip de comportament comun, scandalos, suburban, vulgar, dar și cu o anumită candoare a expresivității și libertății de manifestare. Toponimia conservă câteva substantive derivate sau compuse de la baze turce cum ar fi *Almalâu*, *Alma Vii* (*alma* „măr sau cartof” cf. Sevortjan 1974:138), *Azuga* < tk. veche *azug* „urs” (Budagov 1997:45), Kz *azyk* (KTTS 131), *Bărăgan* „numele cuman al unui vânt” (Șăineanu 1900:v), *Buceag*, *Bucegi* „unghi”, *Murighiol*, *Techirghiol* (compuse cu termenul turcesc *ghiol* „lac”), Tuzla (compus cu turcescul *tuz* „sare”), Valea Uzului (*uzu* „pământ fertil”, un cuvânt maghiar cu posibile origini cumane, cf. Tóth 2007: 171).

Comerțul are o lungă tradiție în istoria culturală a diferitelor popoare, iar spațiile unde acesta se practică au primit semnificative conotații culturale:

bazar < tc. *bazar* (DEX 89) „denotă un concept existent în Asia central încă din perioadă preislamică, incluzând caravanele, depozitele și magazinele” (Frye 1998:196). Pentru a descrie un tip de comerț cu amănuntul, dar și o atmosferă specific locului, termenul concurează în română cu alte cuvinte de origine indo-europeană sau turcică.

Ospitalitatea, spațiile de locuit și adăposturile sunt alte concepte corelate, beneficiind de itemi lexicali cu origine turcească sau turcică. Conservând în română sensul din turca osmanlăie *conac* „casă mare” < tc. *konak* (DEX 128), cuvântul păstrează ecouri din limbile turcice unde are o semnificație puțin diferită: kz. *konak* (KTTS 568) „oaspete”, *konak uy* „hotel, casă de oaspeți”. Un sens secundar și metaforic se regăsește în culturile kazahă și română în riturile funerare și în cele de nuntă unde *conocăriile* și *konak asy* ce conțin în complexul de tradiții funerare sau maritale gesturile simbolice ale furtului și împărțirii pâinii împelitate cu participanții la nuntă sau la înmormântare.

Diverse alte spații de locuit sau cu alte diferite destinații au fost preluate în română cu conotații dintre cele mai variate. Un exemplu de divergență semantică este *cherhana* < tc. *kerhana* (DEX: 177), care înregistrează o schimbare semnificativă de sens, încă explicabilă în procesul de metaforizare. Dacă în română cuvântul a ajuns să desemneze un spațiu de preparare a peștelui sau un mic restaurant unde se pot servi diverse preparate din pește și rămâne un termen neutru din punct de vedere stilistic, în turca osmanlăie *kerhana* denumește un bordel și este asimilat argoului. Aflat printre puținele turcisme care păstrează în limba română contemporană o parte a compusului turcic *hana* „loc”, frecvent întâlnit în limba kazahă în cuvinte ca: *ashana* (KTTS 174) „cantină”, *daribana* (KTTS 253) „farmacie”, *meribana* (KTTS 752) „restaurant”, *namazhana* (KTTS 943) „mecet, moschee”, *toyhana* (KTTS 1187) „salon de petreceri” sau chiar în bulgară în *mehana* „cantină, restaurant, terasă”, toate cuvinte compuse dintr-un element arabic (*khana* „cameră”) semnificând locul și destinația spațiului, presupunem că varianta românească a acestui element lexical a acumulat în decursul istoriei alte câteva nuanțe semantice din neogreacă (*bera* „doamnă”) sau turcă (*ker* „doamnă, damă de companie, prostituată”). Un personaj dintr-un roman de secolul al XIX-lea poartă un nume semnificativ în această privință: Chera Duduca (Filimon 1990), corespondentul feminin al unui alt nume grecesc și turcesc, Kir Ianulea (Caragiale 1998). Substantivul denumind adăpostul

femeilor hanului sau ale sultanului (*hareme* < tk. kz tc. *hareme*) și-a extins sensul în româna contemporană spre o casă a plăcerilor deținută de un om de afaceri sau un politician. Mai puțină atenție a fost acordată unui element lexical care circulă în diverse familii de limbi ca o reprezentare metaforică sau metonimică a căminului. Considerat un element cuman în română (Șăineanu 1900: xix) *hogeac* < tc. *ocak* (DEX 478) desemna inițial o construcție militară pentru ieniceri, dar și-a lărgit sensul de adăpost, cămin, locuință în kazahă *hoğak* (KSST 489) „adăpost, locuință”. Înregistrat inițial în turca veche *hoak* „cuptor, șemineu, vatră”, termenul funcționează în mai multe limbi turcice ca substantiv comun (*ojak* „foc”) sau ca toponim *Ojagly* „loc de unde gazul iese din pământ” (Budagov 1997: 102), russ. *очаг* „șemineu, vatră” (Vasmer 1997-2: 129).

Casa și părțile acesteia reflectă câteva aspecte semantice importante ale turcismelor românești în special prin sensurile secundare și metaforice actualizate de cuvintele din acest câmp, în special în expresii abstracte și sugestive pentru comportamentul uman, flexibilitatea corporală sau chiar eșecul în anumite proiecte. Un cuvânt ca *șandrama* < tc. *sundruma* (DEX:1084) „portic, verandă” s-a degradat semantic ajungând să însemne o casă nu prea solidă, care stă să cadă, dar și un proiect aproape eșuat. Reținând numai componenta semantică a schimbării de direcție *macaz* <tc. *makas* (DEX 608), expresia românească *a schimba macazul* funcționează atât pentru o operație în domeniul feroviar, cât și pentru un mod diferit de gândire și acțiune. Printr-o ușoară deviere semantică, un cuvânt de origine arabă *bina* „construcție, clădire” (Dobrișan 1968: 523, Budagov 1997: 47) devine în română *bina* < tc. *bina* (DEX 103) „construcție aflată în procesul renovării” și un motiv literar sugestiv în dramaturgia clasică (Caragiale 1992). Printre alte detalii din construcții, *balama* < tc. *bağlama* (DEX: 86) apare într-o expresie ca *a scârțâi din toate balamalele* referitoare la caracterul precar al unei construcții sau la inflexibilitatea încheieturilor corpului omenesc.

Câteva cuvinte circulând în română și în alte limbi balcanice au presupuse origini cumane (Hașdeu 1886, Giurescu 1961: 212, Djuvara 2007: 44) și rămân corespondentele arhaice și, uneori, romantice ale termenilor latini sau romanici. Printre acestea cele mai sugestive rămân: *odaie* „cameră”, *chiler* < tc. *kiler* (DEX 178) „bucătărie de vară, cămară”. Ca și alte cuvinte de origine turcică *hazna* < tc. *hazna* „comoară, visterie” s-a degradat semantic, ajungând să desemneze o fosă de canalizare, dar în texte literare din secolul al XIX-lea (Creangă 1984)

funcționa cu sensul din limba turcă. Alți termeni ca *iatac* < tc. *yatak* (DEX 485) „alcov, dormitor” sau *saray* funcționează în toate limbile turcice din Asia Centrală și în rusă cu semnificație dublă: „palat sau un spațiu deschis în aer liber unde sunt adăpostite animalele sunt ținute; a place in open air where the animals were kept” (Budagov 1997: 37). Două cuvinte răspândite în diferite limbi balcanice sau din Asia Centrală sau de Vest, *cârciumă/ crâșmă* „restaurant modest, rural, tavernă” cu ocurent în dialectele și limbile sud-dunărene (ar. *crâșmă*, bg. *krĭma* (Papahagi 1963: 308) „han, tavernă” și *liman* < tc. *liman* (DEX: 591) „mal, port, dar și rai, sanctuar” au de fapt origini grecești (Rajki 2007: 20), funcționează ca toponime în kirkiză și română (Aimatov 2018). Ultimul apare în expresii ca *a ieși la liman*, *a duce/ scoate pe cineva la liman*, *a ajunge la liman*, actualizând deopotrivă sensuri concrete și abstracte. O piesă de mobilier al cărui nume este moștenit în română din limbile araba, persană sau chiar sumeriană prin intermediar turcesc, răspândită de altfel și în limbile slave de est, cumulează o varietate de sensuri: *divan* < tc. *divan* (DEX 323): „o canapea lungă cu perne, tribunal, cafeana, o carte de poeme” (AHDEL: 2209). Din punct de vedere cultural, semnificațiile termenului au fost augmentate și rafinate printr-o lucrare filosofică publicată inițial, în secolul al XVII-lea, în limba română (Cantemir 2008). Un cuvânt denominând dimensiunea procesivă a spațiului evoluând la confluența religiilor, *hagialâc* < tc. *hacialik* (DEX 456) „pelerinaj la locurile sacre ale creștinilor sau musulmanilor” a fost recuperat ca o metaforă a călătoriei spirituale ce poate releva caracterul cosmopolit al aristocrației românești cu origini etnice diferite (Caragiale M. 1929, Lovinescu V. 1997).

Conturul unor forme de relief a fost denumit prin cuvinte cu etimologii obscure sau insuficient argumentate în dicționarele românești. Un substantiv feminin etichetat cu etimologie ucraineană în dicționarul explicativ, *corhană* < ukr. *korhan* (DEX 237) „deal nisipos și pustiu” ar trebui corelat, în opinia noastră, cu elementele lexicale similar existente în limbile turcice din Asia centrală și în limbile slave sau în maghiară *kurgans* „movilă funerară a popoarelor nomade din stepă! (Frye 1998:45), presupuse a fi de origine proto-indo-europeeană (Gimbutas 1997: 312-313), asimilate de grupurile nomadice turcice și răspândite în perioada migrațiilor în alte limbi ca maghiara, *kurgán* „un deal artificial folosit pentru înmormântare” sau kazaha, *kurgan* „un deal artificial în care erau înmormântați soldații cu lucrurile lor din timpul vieții”. Asociat în dicționarele românești cu *gorgon* „meduză” (Cihac 1879:125), termenul cu

variante fonetice *korhan/ kurgan* „o movilă, adesea făcut din lemn și acoperit cu pământ” apare ca un toponim în azerbaidjană, *Kurgan* „movilă, deal artificial” (Budagov 1997: 122) și reverberează reprezentarea arheo-mitologică a meduzei din greaca veche *Gorgona* (Marler 2002: 15-23).

Sărbătorile au în culturile arhaice și în cele moderne diferite concepte și reprezentări lexicale. Dintre cuvintele turcice și turcești, câteva sunt impresionante prin răspândirea și semnificațiile acestora. Alături de *chef* < tc. *keyf* (DEX 174) „party” ocurent în expresii specific argoului studentesc *a da/ face/ organiza un chef/ a merge la un chef* „party, petrecere” rezultat din concretizarea unui nume abstract referitor la stare, *chiolhan* < tc. *kölhan* (DEX 179) „petrecere zgomotoasă cu participanți mulți și zgomotoși” rămâne un arhaism expresiv pentru exprimarea exagerării. O rugăciune musulmană efectuată aproape de apusul soarelui, *chindie* < tc. *ikindi* (DEX 179) denumește în limbajul colocvial și poetic momentul zilei ca rezultat al transferului metonimic, dar și un instrument musical și un dans efectuat probabil în acest moment al zilei (Lăzărescu Zobian 1982:164). O sărbătoare musulmană de vară constând sacrificarea animalelor și împărțirea cărnii celor săraci este desemnată prin cuvinte cu forme asemănătoare în diferite limbi: kz. *kurbanay*, tc. *qurban*, Arom. *curban* (Papahagi 1963: 336), rom. *curban*, srb. *gurban* „sacrificiu” (Sikimić & Hristo 2007: 27). În folclorul bulgăresc și în cel românesc există reminiscențe ale acestui ritual sacrificial constând în sacrificarea unei păsări și îngroparea unei sticle de vin din producția anul precedent în pământul unei podgorii, sub numele de *Curbănitul Viilor*, *Kurban vinogradov* (Mishev 2014: 132). Denumirea generică a sărbătorii printr-un termen cu posibile origini arabe sau persane asimilat de cumani (Djuvara 2007: 44), kz. *toy* „rit de trecere, sărbătoare” a fost moștenită în română numai cu semnificația de toi „bechetuire, zgomot” (Șăineanu 1900: xvii) și în expresii și-a adăugat un sens suplimentar: *în toiul luptei/ lucrului* „la mijlocul, în punctul cel mai înalt”.

4. Concluzii

Influența turcească asupra limbii române a fost urmărită în ultimele lucrări de etimologie și lexicografie românești dintr-o perspectivă limitativă și unidirecțională, subliniindu-se, în general, apartenența tuturor cuvintelor la varianta turcească osmanlăi, caracterul preponderant concret al termenilor desemnând obiecte din lumea materială. Încercând o descriere etimologică evolutivă bazată

pe identificarea etimonului în limbile vechi sau în variantele cumane, pecenege și tătare prin comparația cu limbile turcice vorbite astăzi în Asia Centrală (în special, kazaha și uzbeca), urmărirea schimbărilor de sens în procesul asimilării elementelor lexicale din limbile vechi în limbile turcice, turca osmanlăie și împrumutul acestora prin intermediar slav în română, acest articol încearcă să propună o perspectivă multidisciplinară asupra etimologiei și să sublinieze caracterul abstract și potențialitățile discursive ale termenilor recuperați nu numai în limbajul colocvial, dar și în cel metaforic al literaturii artistice și al stilului publicistic.

Câteva straturi etimologice pot fi identificate în acest demers analitic și hermeneutic deopotrivă: o parte semnificativă a acestui inventar lexical aparține fondului arab, persan și sumerian, care a fost asimilat de dialectele proto-turcice probabil înaintea adoptării islamului ca religie. Asociate cu etimoane cumane, pecenege sau tătarești, denumite generic turcice multe cuvinte au trecut în română direct sau prin turca osmanlăie și au fost resemantizate sau înlocuite de termeni de origine balcanică sau latină cu care turcii otomani s-au aflat în contact.

Principalul scop al acestui articol este să propună soluții etimologice într-o perspectivă culturală, să demonstreze caracterul abstract și expresiv al elementelor turcice în discursul literar și publicistic contemporan, susținând că acestea doar s-au degradat din punct de vedere semantic prin primirea unor conotații ironice sau peiorative, dar s-au și înnobilit prin expresia metaforică și polisemie, asimilând sensuri comune diferitelor tipuri de culturi aflate în contact sau succedându-se în decursul evoluției istorice. Deși unele rădăcini lexicale au dispărut ori s-au integrat sub forma relictelor semantice în structura unor cuvinte compuse sau derivate, recuperarea lor simbolică în arhetipuri culturale, antroponime sau toponime sau în construcții frazeologice sugestive a generat sensuri abstracte, expresive și originale în limba română actuală.

Surse literare și publicistice citate:

- Aimatov, C. 2018 [1996] *O zi mai lungă decât veacul*, Iași: Polirom.
Angelescu, S. 1987: *Calpuzanii*, București: Cartea Românească.
Balade populare românești, 2012, București: Litera.

- Barbu, I. 1998: *Poezii*, București: Editura Eminescu.
- Cantemir, D. 2008: *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sau giudețului sufletului cu trupul*, Chișinău: Academia de Științe a Moldovei.
- Caragiale, I. L. 1992: *Teatru*, București: Minerva.
- Caragiale, I.L. 1998: *Nuvele, schițe, povestiri*, București: Minerva.
- Caragiale, M. 1929: *Craii de Curtea Veche*, București: Cartea Românească.
- Călinescu, G. 1997: *Enigma Otiliei*, București: Minerva.
- Călinescu, G. 2000: *Viața lui Eminescu*, București: Cartex.
- Creangă. I. 1984: *Povești, povestiri. Amintiri din copilărie*, București: Editura Ion Creangă.
- Eliade, M. 2016: *Romanul adolescentului miop*, București: Cartex.
- Eminescu, M. 1993: *Poezii*, vol. 1-3, București: Editura Eminescu.
- Filimon, N. 1990: *Ciocoi vechi și noi*, București: Minerva.
- Hasdeu, B. P. 1973: *Duduca Mamuca*, Cluj: Dacia.
- Lovinescu, V. 1997: *Al patrulea hagialâc*, București: Minerva.
- Newsteam, ediția online din anii 2018-2019.
- Pleșu, A. 2018: *Dilema Veche*, Ediția online, martie 2018.
- Sadoveanu, M. 1992: *Baltagul*, București: Minerva.

Bibliografie

- Ahdel: *The American Heritage Dictionary of the English Language*, Third Edition, Ed. by Anne H. Soukhanov, 2010, New York: American Heritage Publishing Co.
- Bazin, L. 1959: 'Structure et tendencies communes de langues turques (Sprachbund)' in Deny et al. *Philologiae Turcicae Fundamenta*, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, pp. 11-19.
- Benkő, L. 1967–1976: *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* [Dicționarul etimologic și istoric al limbii maghiare]. Budapesta: Akadémiai Kiadó.
- Brâncuș, G. 2002: *Introducere în istoria limbii române*, București : Editura Fundației România de Măine.
- Budagov, B. 1997: *Turkic Toponyms of Eurasia*, Baku: Elm.
- Cihac, A.1879 : *Dictionnaire d'étymologie daco-romane. Eléments slave, magyares, turcs, grecs moderne et albanais*, Francfort : St. Goar.

- Ciorănescu, Al. 2002: *Dictionarul etimologic al limbii române*, București: Editura Saeculum I.O.
- Clauson, G. 1962: *Turkish and Mongolian Studies*, London: The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland.
- Clauson, G. 1972: *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford: Clarendon.
- Coteanu, I & M. Sala 1987: *Etimologia și limba română. Principii-probleme*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- DEX: *Dictionarul explicativ al limbii române*, 2012, București: Univers Enciclopedic Gold.
- Djuvara, N. 2007: *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*. Ediția a IV-a, București: Humanitas.
- Dobrișan, N. 1968: 'Cuvinte de origine arabă intrate în română pe filiera limbii turce' in *Analele Universității din București. Seria Științe Sociale. Filologie*, anul XVII, pp. 521-539.
- Frye, H. N. 1998: *The Heritage of Central Asia. From Antiquity to the Turkish Expansion*, Second Edition, Princeton: Markus Wiener Publishers.
- Georgiev et al. 1971: Georgiev, Vl., Iv. Гълъров, I. Zaimov, St. Пчев: *Български етимологичен речник*, I, Sofija: Izdatelstvo na Българска Akademia na Naukite.
- Gimbutas, M. 1997: *The Kurgan Culture and the Indo-Europeanization of Europe*, Eds. M. R. Dexter and K. Jones-Bley, Washington DC: Institute for the Study of Man (*Journal of Indo European Studies* monograph 18).
- Giurescu, C. C. 1961: 'Împrumuturi cumane în limba română: *odaie, cioban*' in *Studii și cercetări lingvistice*, anul XII (1), pp. 205-214.
- Golden, P.B. 1979-1980: 'The Polovci Dikii' in *Harvard Ukrainian Studies*, 34, pp.269-309
- Golden, P.B. 1984: 'Cumanica I: The Qipchaqs in Georgia' in *Archivum Eurasiae Medii Aevi*, 4, pp. 45-87.
- Golden, P. B. 1991: 'Turkic Nomads' in *Archivum Eurasiae Medii Aevi*, vol. 7, Wiesbaden: Otto Harrassovitz, pp. 41-86.
- Golden, P. B. 1992: *An Introduction to the Turkic World. Ethnogenesis and State Formation in Medieval and Early Modern Eurasia and Middle East*, Wiesbaden: Otto Harrassovitz.
- Golden, P.B. 1995-1997: 'Cumanica IV: The Tribes of Cuman Qipchaqs' in *Archivum Eurasiae Medii Aevi*, 9, pp. 99-122.

- Golden, P.B. 1998 a: 'Religion among the Qipchaqs of Medieval Asia' in *Central Asiatic Journal*, vol.42(2), pp. 180-237.
- Golden, P. B. 1998 b: 'Qipchaqs' in *Cumanica*, V, pp. 63-79.
- Golden, P.B. 1998 c: 'The Turkic People: A Historical Sketch' in *The Turkic Languages*, Edited by Lars Johanson and Evá A. Csató.
- Graur, Al. 1954: *Etimologii românești*, București: Editura Academiei republicii Populare Române.
- Hasdeu, B. P.1886: *Sur les éléments turcs dans la langue roumaine*, Bucarest, available at www.dacormanica.ro (retrieved: 28. 09. 2019).
- Hristea, Th. 1984: *Sinteze de limba română*, Ediția a 3-a, București: Editura Albatros.
- Johanson, L & É. Á. Csató (eds) 1998: *The Turkic Languages*, London and New York: Routledge.
- KTTS: *Kazak tilinin tusindirme sozdigi* [Dicționarul etimologic al limbii kazahe], 2008: Almaty: Daik-Press
- Klyashtornyi, S. 2008 : *Old Turkic Runic Texts and History*, Bucharest : Editura Academiei Române, Brăila: Editura Istros.
- Kunanbaev, A. 2018: *Cartea învățăturilor*. Traducere din limba rusă și postfață de Antoneta Olteanu, București: Nemira.
- Lăzărescu-Zobian, M.M. 1982: *Kipchak Turkic Words in Romanian*, Ph. D. Thesis defended at University of Columbia, New York .
- Menges, K.H. 1995 [1968]: *The Turkic Languages and People. An Introduction to Turkic Studies*, 2nd revised edition, Wiesbaden: Harrasowitz Verlag.
- Mishev, G. 2014: *Thracian Magic. Past and Present*, London: Avalonia.
- Newmark, L. 1999: *Albanian English Dictionary*, Oxford: Oxford University Press.
- Nourai, A. 2010: *An Etymological Dictionary of Persian, English and Other Indo-European Languages*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ofrim, Al. 2007: *Străzi vechi din Bucureștiul de azi*, București: Humanitas.
- Oztopçu et al. 1996: K. Oztopçu, Z. Abuov, N. Kambarov, Y. Azemoun : *Dictionary of Turkic Languages: English, Azerbaijani, Kazakh, Kyrgyz, Tatar, Turkish, Turkmen, Uighur, Uzbek*, London and New York: Routledge.
- Papahagi, T. 1963: *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic. /Dictionnaire aroumain/macédo-roumain general et étymologique*, București: Editura Academiei Republicii Populare Române.

- Poruciuc, A. 1998. *Confluente etimologice*, Iași: Polirom.
- Rudnický 1962-1972: *An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language*, Winnipeg: Ukrainian Free Academy of Sciences.
- Sala, M. 2009. *Cuvintele – mesageri ai istoriei*, București: Meronia.
- Sevortjan, E.V. 1974 onward: *Etimologičeskij slovarj tjurskih jazykov*, Moskva: Nauka.
- Sikimić, B. & P. Hristo 2007: *Kurban in the Balkans*, Belgrade: Institute of Balkan Studies.
- Skok, P. 1971: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb: Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti
- Spinei, V. 2009: *The Romanian and the Turkic Nomads North of Danube Delta from the Tenth to the Mid-Thirteenth Century*, Leiden and Boston: Brill.
- Suciu, E. 2009. *Influența turcă asupra limbii române. Studiu monografic*, vol. I, București: Editura Academiei Române, p. 472
- Suciu, E. 2011. *101 cuvinte de origine turcă*, București, Humanitas.
- Șăineanu, L. 1999 [1899]. *Încercare asupra semasiologiei limbei române. Studii istorice despre tranzițiunea sensurilor*, Timișoara, Editura de Vest.
- Șăineanu, L. 1900. *Influența orientală asupra limbei și culturei române*, București: Socec.
- Tenishev, E. R. 2001: *Sravnitel'no istoričeskaja gramatika tjurskih jazykov*. Leksika, Moskva: Nauka.
- Tóth, A. 2007: *Etymological Dictionary of Hungarian*, The Hague: Mikes International.
- Vasmer, M. 1986–1987: *Etymologičeskii slovarj russkogo jazyka*. Prevod s nemetskogo i dopolnenia O. N. Trubacheva, Moskva: Nauka.
- Vinereanu, M. 2009: *Dictionar etimologic al limbii române. Pe baza cercetărilor de indo-europenistică*, București: Alcor Edimpex.

Povzetek

Jezikovne prvine turkmenskega in turškega izvora niso doživele dovolj interdisciplinarnih raziskav, ki bi lahko razjasnile medsebojne odnose med koncepti in besedami pečeneškega, kumanskega ali tatarskega izvora na eni in osmansko-turškega izvora na drugi strani. Romunski slovarji namreč vse te besede skoraj

brez izjeme definirajo kot turcizme. Dejansko pa so leksikalni elementi z nejasno ali multiplo etimologijo, ki jih v romunščini najdemo kot semantične relikve v različnih stilističnih registrih (arhaičnem, ljudskem, regionalnem), antroponimi ali toponimi, v romunski folklori doživljali nenehno resemantizacijo od 19. stoletja do danes v obliki nekakšnih metaforičnih izrazov oziroma za duhovno podobo tega območja pomembnih simbolov. Njihova ekspresivna vrednost je očitna iz pogoste aktualizacije v jeziku sodobnih pisnih in audiovizualnih občil. Sprejemanje multiplih etimologij in sledenje pomenskemu razvoju od osnovnih pomenov do sekundarnih in metaforičnih predstavlja prvi korak pri oblikovanju interpretacijske metode, ki izhaja iz etimološkega in stratigrafskega sovpadanja, pri čemer se povezuje med glasovno obliko in pomenom ves čas ohranja.

Ključne besede: etimologija, turški, stare besede, etimološka konfluenca, stratigrafija, diskurz

Rezumat

Elementele lingvistice de origine turcică și turcească au fost insuficient studiate dintr-o perspectivă interdisciplinară, care să punteze liniile de continuitate dintre conceptele și cuvintele de origine pecenegă, cumană, tătară și cele din turca osmanlăie catalogate aproape exclusiv ca turcisme în dicționarele românești. În fapt, elemente lexicale cu etimologie nerecunoscută sau multiplă prezente în limba română sub forma relictelor semantice reperabile în diverse registre stilistice (arhaic, popular, regional), antroponime sau toponimie au fost resemantizate în folclorul și literatura română din secolul al XIX-lea până în prezent sub forma unor expresii metaforice sau simboluri relevante pentru spiritualitatea acestui spațiu. Expresivitatea lor este evidentă în actualizarea frecventă din limbajul presei scrise și audio-vizuale contemporane. Acceptarea originilor multiple și urmărirea evoluției semantice de la sensurile de bază până la cele secundare sau metaforice constituie un prim pas în configurarea unei metode de interpretare bazate pe confluente etimologice și stratigrafie, conservând totodată principiul legăturii dintre forma fonetică și sens.

Cuvinte cheie: etimologie, turci/ turcesc, cuvinte vechi, confluente etimologice, stratigrafie, discurs

Aspecte ale comunicării copiilor români din Slovenia

Vidiki komunikacije romunskih otrok v Sloveniji

Ioana Jianu

1. Introducere

Studiul *Aspecte ale comunicării bilingve a copiilor români din Slovenia* urmărește efectele lingvistice ale migrației în cazul comunității românești din Slovenia, pornind de la caracteristicile limbilor aflate în acest proces: româna și slovena.

2. Obiective și motivație

Analiza se concentrează pe comunicarea copiilor români din familii de români sau familii mixte româno-slovene în diverse contexte sociale, evidențierea factorilor care determină alternarea limbii române cu slovena, precum și identificarea în comunicare a unor fenomene specifice contactului lingvistic: comutarea de cod, calcul lingvistic și împrumutul.

Motivația alegerii acestei teme este dată de interesele mele științifice anterioare, domeniul meu predilect de interes fiind limbajul migrației – contactele lingvistice româno-spaniole și a celor româno-italiene din cadrul comunităților

de români din Spania și din Italia și de nevoia de a înțelege modalitățile de exprimare ale copiilor mei care alternează în comunicarea zilnică limba română și limba slovenă.

3. Metode de cercetare

Metodele de cercetare folosite pentru culegerea corpusului au fost variate. În primul rând, menționez observarea comportamentului lingvistic al copiilor români din Slovenia în timpul unor ateliere lunare și interviuarea acestora în contexte familiale între martie 2018 și aprilie 2019. În timpul acestor întâlniri, am cules fragmente de conversații pe care, ulterior, le-am supus analizei. De asemenea, părinții mi-au trimis pe cale electronică exemple de comunicare amestecată româno-slovenă. O altă sursă semnificativă pentru realizarea corpusului a fost comunicarea zilnică cu copiii mei. Așadar, am interviuat, direct și indirect, șaptesprezece copii, unsprezece proveniți din familii mixte și șase din familii de români. Dintre aceștia, patru copii sunt înscriși la școli internaționale și 10 înscriși la școli și grădinițe publice slovene. În urma anchetei de teren, am observat că patru dintre copii nu vorbesc limba slovenă, studiază la școli internaționale în limba engleză, astfel interferează româna cu engleza în comunicare. Cei zece copii înscriși la școlile publice slovene comunică alternând limba română cu limba slovenă, iar trei dintre copii nu vorbesc românește, dar înțeleg. Ultimii zece reprezintă informatorii care ne-au furnizat materialul pe care l-am supus analizei în lucrarea de față.

4. Comunitatea românească din Slovenia

Pentru a putea caracteriza interferențele româno-slovene din comunicarea copiilor români din Slovenia este necesară o prezentare a situației migrației românești în Slovenia. Numărul oficial al românilor care trăiesc în Slovenia nu este cunoscut cu exactitate. Pe site-ul Ambasadei României în Republica Slovenia nu este precizat numărul românilor cu acte de rezidență în Slovenia, iar datele găsite pe internet, 493 de români, sunt neactualizate din anul 2012. Cert este că în Slovenia trăiesc foarte puțini români, iar motivele pentru care românii nu au ales ca destinație această țară sunt, în primul rând, limba (limba slovenă se învață cu foarte mare dificultate de către nevorbitorii de limbi slave)

și, în al doilea rând, salariile mici și chiriile exorbitante. Așadar, comunitatea de români din Slovenia este formată din reprezentanți oficiali ai României, din studenți (licență, masterat, doctorat), angajați ai unor companii multinaționale cu sediul în Slovenia, cercetători, artiști și români din familii mixte.

5. Caracteristici ale bilingvismului româno-sloven

În lucrările de specialitate, termenul de „bilingvism” admite diferite grade de cunoaștere a celor două limbi, de la cunoașterea perfectă la cunoașterea parțială. În studiul de față, considerăm că „o persoană este bilingvă dacă este capabilă să comunice, chiar dacă nu foarte bine, în a doua limbă” (Skiba 1997: 1). Situația bilingvismului româno-sloven este studiată prin raportare la limba oficială, slovena, vorbită de către două milioane de locuitori, folosită în toate instituțiile Sloveniei, dar care nu este utilizată de către toți imigranții în comunicarea zilnică, în familie sau la serviciu, de multe ori fiind preferată engleza.

Comunitatea de adulți care cunosc limba slovenă este caracterizată printr-un bilingvism aditiv sau de elită, studiul slovene nu a periclitat în niciun fel exprimării în limba română, iar în cazul celor care vorbesc slovena la nivel intermediar, de un bilingvism receptor (doar înțeleg slovena) (DȘL 2005: 87).

În cazul bilingvismului româno-sloven caracteristic copiilor români care trăiesc în Slovenia, putem vorbi de un bilingvism dobândit natural, în unele cazuri, în cadrul familiei mixte, româno-slovene, în altele, prin imersiunea în mediul educațional sloven: grădiniță, școală. Copiii intervievați au învățat limbile simultan, deoarece, chiar dacă nu au niciun părinte sloven, au intrat în contact cu slovena de la vârsta de un an. În familiile cu ambii părinți români, bilingvismul copiilor este simetric, competența lingvistică fiind egală în ambele limbi. În cazul copiilor proveniți din familii mixte, întâlnim un bilingvism asimetric, competența este diferită, slovena fiind limba dominantă, deoarece este folosită atât în mediul școlar, cât și în cel familial. Copiii dezvoltă reprezentări mentale pentru ambele limbi, atribuind sensuri identice unităților lexicale corespunzătoare. De exemplu, „gugalnica” și „leagăn” cu sensul de „scaun sau scândură suspendată cu frânghii, pe care se așază cineva ca să se balanseze” (DEX 2009) reprezintă doi termeni diferiți pentru aceeași noțiune. Bilingvismul coordonat este specific celor care învață limbile în medii diferite, asociate unor culturi diferite, dezvoltând

reprezentări mentale diferite. Pentru ei, „gugalnica” și „leagăn” sunt două noțiuni diferite sau, parțial, diferite. Copiii români din Slovenia se află între cele două situații prezentate: uneori „gugalnica” și „leagăn” sunt două noțiuni identice, alteori parțial sau total diferite.

Studiul bilingvismului în cazul comunităților românești din Slovenia a condus la identificarea și descrierea mecanismului și a consecințelor structurale ale contactului dintre limba slovenă și limba română în comunicarea copiilor. Bilingvismul a determinat apariția unor fenomene de interferență la toate nivelurile structurii idiomurilor de contact, declanșând chiar procese de reorganizare a tiparelor structurale.

6. Analiza comunicării copiilor români din Slovenia

În studiul de față, analizez comportamentul lingvistic al copiilor români din Slovenia, oprindu-mă la fenomenele de comutare de cod, împrumut/ adaptare, calc lingvistic și topică, urmând modelul María José Domínguez Vázquez (2001), plecând de la ideea că, în ceea ce privește contaminarea lingvistică în comunicarea copiilor bilingvi, aceasta se manifestă la toate nivelurile și în toate gradele limbilor care sunt în contact. La nivelul vocabularului produc, în special, amplificări ale sensului și ale uzului, împrumuturi ale unor semne, traduceri împrumutate (calcuri), adică unirea a două semne care există deja în limba receptoare (Abraham 1981: 225).

Pentru a exemplifica cele afirmate anterior, voi reproduce un fragment dintr-o conversație purtată cu unul dintre subiecți în vârstă de șase ani:

(S1): Am vorbit că ... că punem apă și-am făcut *un slap* [cascadă] și, după aceea, s-a făcut *blato* [noroi] și, apoi, încă *un slap* mai mare. Apoi trebuia să mai facem aia./ (A) Ce înseamnă *blato*?/ (S1) *Blato pomeni, da ko vliješ vodo v peskovnik(u), se zmeša blato (zemlja) z vodo in pol', ne znam, živo je* [noroi înseamnă că atunci când torni apă în locul de nisip se amestecă noroiul cu apă și apoi, nu știu, e viu], înseamnă *peskovnik*./ (A) *Peskovnik* nu cumva e nisip?/ (S1) Da! E nisip și *vodo pa pomeni voda* [apă înseamnă apă]./ (A) *Voda pa pomeni* apă./ (S1) *Ja, in pol smo pa res naredil'* [Da, apoi am făcut în realitate] .../ (A) Dar de ce nu vorbești românește?/ (S1)

Păi cum se vorbește românește?/ (A) În loc să spui *sem naredil* spui am făcut./ (S1) Am făcut nu știu ce ... o cascadă și după aceea una și mai mare pentru că era *najprej* [mai înainte] o cascadă mică și una mai mare./ (A) Și altceva interesant ai mai făcut?/ (S1) Am vorbit pe la *kosilo z Oliverjem* [prânz cu Oliver].

În vorbirea lui S1, identificăm împrumuturi adaptate: „un slap” și neadaptate: „blato”, „peskovnik”, „vodo”, „najprej”, comutări de cod interpropoziționale: „Ce înseamnă blato?/ (S1) Blato pomeni, da ko vliješ vodo v peskovnik(u), se zmeša blato (zemlja) z vodo in pol', ne znam, živo je!"; „E nisip și vodo pa pomeni voda” și comutări de cod intrapropoziționale: „Am vorbit pe la kosilo z Oliverjem”.

6.1. Fenomenul de „comutare de cod”

Este o formă de manifestare a contactului dintre limbi, fiind frecvent întâlnit în cadrul bilingvismului. Vorbitorii utilizează alternativ elemente ale limbilor cunoscute, în comunicarea scrisă sau orală, în special în situații informale.

Carol Myres Scotton (1993) introduce în studiul contactelor dintre limbi anumite concepte menite să sistematizeze situațiile producerii comutării de cod și clasifică limbile între care se produce acest fenomen în „matrix language”, idiomul principal de comunicare și „embaded language”, limba care este inserată. În cazul nostru, atât româna, cât și slovena devin, în funcție de diverși factori externi, limbă matrice. Trecerea de la o limbă la alta presupune asumarea unei identități sau a celeilalte, motivate situațional (receptor, context). Limba matrice oferă cadrul gramatical pentru structura de suprafață care combină constituenții din cele două limbi și furnizează ansamblul și ordinea morfemelor, a mărcilor și a relațiilor gramaticale (Stoica 2003).

J. M. Lipski (1982) face distincția între comutarea de cod intrapropozițională (vorbitorul alternează mai multe secvențe propoziționale în limba română cu cele din limba slovenă, comutarea având loc între propoziții sau fraze distincte sau între propozițiile aceleiași fraze) și cea interpropozițională (cele două limbi sunt amestecate în interiorul aceluiași enunț).

În corpusul nostru am identificat atât comutări de cod intrapropoziționale: „*Sam (samo) mal da* mi da șosetele mami” [Doar puțin ca să-mi...]; „*De koga* [cine] i-e frică?”; „*Za kaj* spui așa?” [De ce ...]; „Gheorghîță, *pridi* aici să ne

jucăm!” [... vino...]; „Mami, *počakaj me*, că nu mai pot!” [... așteaptă-mă...], cât și interpropoziționale: „*Gremo pa na morje* să înotăm”. [Mergem la mare...].

În unele dintre studiile mele anterioare (Jieanu 2012: 2015) făceam observația că, în anumite situații, comutarea de cod stă la baza împrumutului. Inițial, locutorul alternează propozițiile, apoi inserează grupuri sintactice în limba matrice, urmând ca, ulterior, să le integreze în limbă, adaptându-le morfo-sintactic și fonetic, rezultând, astfel, împrumuturile. Această observație, valabilă în cazul bilingvilor tardivi, nu este valabilă și în cazul copiilor bilingvi, aflați în perioada de achiziție a limbajului (de la unu la patru ani). Aceștia folosesc în comunicare elemente lexicale ale ambelor limbi cunoscute, adaptându-le din punct de vedere gramatical, dar, ulterior, când ajung să le cunoască suficient de bine, comută codul doar la nivel inter- și intrapropozițional, fără a mai alterna limbile la nivelul cuvântului.

6.2. Fenomenul de împrumut

Una dintre cele mai evidente și frecvente forme de manifestarea a comportamentului lingvistic al copiilor români din Slovenia este împrumutul unor termeni sau structuri gramaticale din slovenă în limba română și invers. În general, cuvintele preluate din cealaltă limbă sunt adaptate la limba în care se face comunicarea. În corpusul nostru am întâlnit atât împrumuturi din slovenă în limba română, cât și din română în slovenă. Cu toate acestea, în articolul de față, ne vom opri cu precădere la cele dintâi.

6.2.1. Adaptarea cuvintelor slovene la limba română

Adaptarea morfologică a împrumuturilor din limba slovenă în comunicarea în limba română vorbită de copiii din Slovenia se realizează în funcție de clasa lexico-gramaticală căreia îi aparțin. Astfel, părțile de vorbire flexibile: substantivele, adjectivele, verbele sunt, de multe ori, adaptate flexiunii românești. O serie de împrumuturi din limba slovenă apar în formă neadaptată, de exemplu: „najprej”, „lahko”, „pekovnik”, „blato” (vezi 6.).

Multe dintre substantivele slovene inserate în limba română din comunicarea copiilor români din Slovenia sunt adaptate limbii române, deoarece, în momentul intrării unui substantiv străin în limbă, „asupra lui se exercită presiunea sistemului limbii care-l împrumută”. În timpul acestui proces, „acțiunea

diferitelor compartimente ale limbii se caracterizează prin simultaneitate, conexiune și interacțiune, factorul determinant fiind cel morfologic” (Emese Kis 1975: 61): „Pojdi stran, **pušastule!**” [slo. *pušast* > ro. *fantomă*]; „Poți să iei **blazința să pocriem?**” [slo. *blazina* > ro. *pernă*]; [slo. *pokrili* > ro. *a se acoperi*]; „Hai să facem o **prestavă**” [slo. *prestava* > ro. *spectacol*]. Substantivele din exemplele anterioare sunt adaptate la limba română prin adăugarea determinantilor definiți și indefiniți: „-le”, „-a” și „un”.

Formele verbale împrumutate sunt mai numeroase decât cele nominale, toate fiind adaptate sistemului flexionar românesc. Fiind o clasă lexico-gramaticală flexibilă, verbul modifică formele după următoarele categorii gramaticale: diateză, mod, timp, număr. În corpusul nostru, am identificat forme verbale din limba slovenă folosite la modul indicativ, timpul prezent: „Mă **oblac** singur” [slo. *obleči se* > ro. *a se îmbrăca*]; „Nu **zvârnești** jucăriile!” [slo. *zvrniti* > ro. *a arunca*]; „Acum **vigne** un picior” [slo. *vigniti* > ro. *a arunca*]; la modul conjunctiv, timpul prezent: „Poate **să ublije**” [slo. *ubijati* > ro. *a omori*]; „Najprej hai **să ne bleidăm**” [slo. *bleidati* > ro. *a învârti titirezul*]; modul indicativ, timpul perfect compus: „Nu **am tecut** azi” [slo. *teči* > ro. *a alerga*].

Adaptarea adjectivelor privește numai adjectivalele feminine, care sunt acordate în gen, număr și caz cu substantivele determinate. Adjectivalele primesc desinențe specifice românești: **-ă** (pentru feminin singular): „Asta e **umazană**” [slo. *umazen* > ro. *murdar*]; „Petra e **bebeță!**” [slo. *bebec arg.* > ro. *prostănac*].

6.2.2. Adaptarea cuvintelor românești la limba slovenă

În corpusul cules, am identificat și împrumuturi din română în limba slovenă, care apar, de obicei, în interiorul comutărilor de cod. Cele mai numeroase, sunt împrumuturile verbale, dar am întâlnit și împrumuturi nominale. Frecventă este folosirea verbelor reflexive cu pronume reflexiv de persoana a III-a singular pentru forme verbale de persoana I singular. Astfel, copiii copiază structura verbală slovenă: verbele reflexive se folosesc cu pronumele reflexiv „se” la toate persoanele și numerele: „**S**-am speriat”; „**Se** joc” [eu mă joc]. Multe din exemple sunt verbe folosite la modul indicativ, perfectul compus. În unele dintre cazuri forma de participiu este realizată cu morfeme specifice limbii slovene: „am bagala”; „am dal”; „am înghițil”, dar am întâlnit și un exemplu în care verbul românesc este folosit la dual, număr caracteristic pentru două persoane: „**sva** jucat” [noi doi ne-am

jucat]. Într-un alt discurs, verbul „a muri”, este folosit la modul indicativ, timpul prezent, persoana I, numărul plural, primind morfemul sloven „-mo”: „Jucăm kot da *murimo*”. Substantivele împrumutate din română și adaptate la limba slovenă sunt întâlnite mai rar. Un exemplu interesant este folosirea cuvântului „copaie” în cazul acuzativ, cu desinență de feminin, numărul singular „o”: „rabim tudi *copajo* za bleidanje” [am nevoie de copaie pentru a învăța titirezul].

6.3. Topica

De multe ori, în comunicarea în limba română a copiilor români din Slovenia, întâlnim schimbări de topică, vorbitorii preferând construirea enunțurilor românești după topica slovenă: „Frig mi-e!”, „Fierbinte e!” (în limba slovenă, verbul „a fi” nu este niciodată utilizat în poziție inițială); „Unde e *pa* Gheorghe?” [slo. *pa* > ro. *dar, ba*]; *A* mi dai? *A* mergem na morje? [... la mare] (întrebările în limba slovenă se construiesc cu particula „a” sau „ali” în poziție inițială).

6.4. Calcuri semantice

Calcul lingvistic întâlnit în limba română vorbită de copiii români din Slovenia reprezintă „un mijloc mixt de îmbogățire a limbii, care constă în transpunerea unui cuvânt cu formă internă clară, a unui sens, a unei unități frazeologice sau a unui procedeu gramatical străin” (Stanciu-Istrate 2006: 61), „a cuvintelor semantice analizabile, a construcțiilor” (DȘL 2005: 90) din limba slovenă, în limba română, cu material lingvistic specific limbii române.

Analiza comunicării în limba română a copiilor din Slovenia arată că cel mai des folosit este calcul lexical de structură semantică: adj. rom. „slab” după adv. slo. „slabo”: „Copilul ăsta e *slab*” [*slabo* > *rău*]; ro. „prost” după slo. „prost”: „Am stat mult timp *prost*” [*prost* > *liber*]; ro. „zdravăn” după sp. „zdravo”: Dacă mănânc mult spanac, o să fiu *zdravăn*. [slo. *zdravo* > *sănătos*].

7. Concluzii

În general, copiii din Slovenia cu cel puțin un părinte român vorbesc sau doar înțeleg limba română. Dacă un părinte este sloven și frecventează o școală sau o grădiniță în limba slovenă, atunci, limba slovenă este dominată și vorbesc româna cu dificultate, interferând-o frecvent cu slovena. Dacă acasă li se vorbește românește, dacă li se citește în limba română, atunci cunosc ambele limbi la fel

de bine și le alternează în funcție de interlocutor sau de contextul situațional. Copiii interferează româna și slovena. De exemplu, în România vorbesc în limba română, în Slovenia, în slovenă; în grădiniță sau în parc vorbesc în slovenă, acasă, folosesc româna.

Cei mici, cu vârste între doi și cinci ani, alternează româna și slovena la nivel propozițional, introducând cuvinte sau grupuri sintactice din română în limba slovenă și invers, adaptându-le limbii române sau limbii slovene. Cei mai mari, cu vârste de peste cinci ani, delimitează limbile, alternând doar enunțurile. Uneori, introduc cuvinte slovene în limba română, dar nu le și adaptează din punct de vedere gramatical.

În general, comunicarea copiilor români din Slovenia se caracterizează prin comutarea între cele două limbi, prin alternarea termenilor românești cu cei sloveni, prin schimbări de topică și folosirea combinată a structurilor gramaticale specifice slovene și românei.

Bibliografie

- Kis, Emese. 1976. *Încadrarea substantivelor de origine maghiară în sistemul morfologic al limbii Române*. București: Editura Academiei R.S.R.
- Lipski, J.M.. 1982. "Spanish English Code-switching in Speech and Literature – Theories and Models". *The Bilingual Review*, nr. 9 (3), p. 191–212.
- Myers-Scotton, C.. 1993. *Social Motivations for Code Switching Evidence from Africa*. New York: Oxford University Press.
- Stanciu-Istrate, M.. 2006. *Calcul lingvistic în limba română*. București: Editura Academiei Române.
- Stoica, G.. 2003–2004. "Împrumut și schimbare de cod într-un grai aromân din Grecia." *Fonetică și Dialectologie*, XXII – XXIII. Editura Academiei Române.

Dicționare

- Abraham, W. 1981. *Diccionario de terminología lingüística actual*, trad. de Francisco Meno Blanco. Madrid: Gredos.
- DEX 2009: Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române*. 2009. ediția a II-a revăzută și adăugită. București: Editura Univers Enciclopedic Gold.

DȘL: Bidu-Vrănceanu, A., Călărășu, C., Ionescu-Ruxăndoiu, L., Mancaș, M., Pană Dindelegan, G. 2005. *Dicționar de științe ale limbii*. București: Editura Nemira.

SSKJ - Slovar slovenskega knjižnega jezika, <https://fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika>, accesat în 13.03.2020.

Surse electronice

Dominguez Vázquez, M.J. 2001. "En torno al concepto de interferencia." *Círculo de lingüística aplicada a la comunicación*, no. 5, pe <http://www.ucm.es/info/circulo/no5/dominguez.htm>, accesat în 15.05.2018

Skiba, R. 1997. "Code Switching as a Countenance of Language Interference." *The Internet TESL Journal* III, No. 10, www.iteslj.org/Articles/SkibaCodeSwitching.html (accesat în 15.05.2018).

Ambasada României în Republica Slovenia - <https://ljubljana.mae.ro/> - accesat în 13.03.2020. https://ro.wikipedia.org/wiki/Diaspora_rom%C3%A2n%C4%83 – accesat în 13.03.2020.

Povzetek

Prispevek *Vidiki komunikacije romunskih otrok v Sloveniji* preučuje jezikovne vplive migracije na primeru romunske skupnosti v Sloveniji, pri čemer izhaja iz značilnosti jezikov, ki so del tega procesa. Romunsko-slovenske jezikovne stike v komunikaciji otrok smo preučili v okviru dvojezičnih ali večjezičnih skupnosti, ki jim pripadajo. Razlikujemo med sestavljeno, receptivno, simetrično in asimetrično večjezičnostjo/dvojezičnostjo. Študija se opira na analizo korpusa, zbranega z anketiranjem sedemnajst romunskih otrok, ki živijo v Sloveniji. Sedem jih izvira iz mešanih družin, pri desetih pa sta oba starša Romuna. Jezikovni stik smo analizirali v specifičnih preseljevalnih pogojih, pri katerih se govorec enega jezikovnega koda nahaja v jezikovnem prostoru drugega koda. Pri tem smo preučevali stopnjo intenzivnosti vpliva uradnega jezika države (v našem primeru slovenščine) na romunščino in tudi analizirali različne oblike jezikovnega vedenja romunskih otrok: uporabo slovenščine/angleščine v večini komunikacijskih situacij, alternativno uporabo dveh jezikovnih kodov in večjo

naklonjenost komunikaciji v romunščini. Preučili bomo tudi razlike med komunikacijskimi konteksti (otrok – otrok, otrok – starš/odrasel), pri čemer bomo posvetili posebno pozornost preklapljanju med različnimi jezikovnimi kodi ter izposojenkam in jezikovnim kalkom, ki smo jih zabeležili v govoru otrok.

Ključne besede: dvojezičnost, romunščina, slovenščina, preklapljanje kod, posojilo, jezikovni izračun

Rezumat

Comunicarea *Aspecte ale comunicării copiilor români din Slovenia* urmărește efectele lingvistice ale migrației în cazul comunității românești din Slovenia, pornind de la caracteristicile limbilor aflate în acest proces. Contactele lingvistice româno-slovene în comunicarea copiilor sunt analizate prin raportare la comunitatea bilingvă din care aceștia fac parte. Distingem între bilingvismul compus, simetric și cel asimetric și receptor. Studiul nostru se bazează pe analiza unui corpus realizat prin chestionarea a șaptesprezece copii români care trăiesc în Slovenia, șapte din familii mixte și cinci din familii cu ambii părinți din România. Contactul lingvistic este analizat în condițiile particulare specifice migrației vorbitorilor unui cod în spațiul lingvistic al celuilalt cod, precizând gradul de intensitate a influenței limbii oficiale a țării de migrație asupra limbii române, și analizând atitudinea lingvistică a copiilor români, care variază de la utilizarea limbii slovene în majoritatea situațiilor comunicaționale, folosirea alternativă a două coduri și preferința pentru comunicarea în limba română. Diferențele dintre contextele comunicaționale (copil – copil, copil – părinte/adult) vor fi, de asemenea, supuse dezbaterii, insistând asupra comutării de cod, a împrumuturilor și a calcurilor lingvistice identificate în exprimarea copiilor.

Cuvinte cheie: bilingvism, limba română, limba slovenă, comutare de cod, împrumut, calc lingvistic.

Druženje z romunskim antijunakom (Spominski zapis)

De vorba cu un antierou român (Amintiri)

Katarina Marinčič

1.

Romunijo sem prvič obiskala avgusta 1991, namenjena v Grčijo. Ovinek ni bil prostovoljen, bil je posledica vojnih razmer v razpadajoči Jugoslaviji, ki so onemogočale potovanje po najkrajši, zdaj že dolgo spet običajni kopenski poti. Takrat sem dobila vtis, da nad deželo, ki se je pred kratkim osvobodila diktature, še vedno visita tesnoba in otožnost. Prometa je bilo malo, pred redkimi bencinskimi črpalkami so bile dolge vrste, zapuščene tovarne ob cesti so se zdele kot kulise za film o samouničenju civilizacije, trgovine, v katerih naj bi prodajali hrano, so bile strašljivo prazne. Pa vendar: tisto, kar mi je od prve poti skozi Romunijo resnično ostalo v spominu, niso podobe revščine in uničenja. Lepota pokrajine je bila že takrat močnejša in se je vtisnila globlje. Nikoli prej in nikoli pozneje nisem videla polne lune, ki bi se lahko primerjala s tisto v Transilvaniji. Kot človek, ki se na svet odziva s pisanjem, sem že takrat vedela, da se bom v te kraje vračala, če ne drugače v pisateljski domišljiji.

Po zaslugi kolegov in prijateljev iz Romunije sem se imela priložnost vrniti tudi v resnici: jeseni leta 2017 v Sibiu, spomladi leta 2018 v Ploiești, pa potem po dobršnem delu dežele vse do Konstancie in Suline ob Črnem morju. Pokrajina ni nič manj lepa, kot je bila pred tridesetimi leti. Tesnobe ni več, vsaj ne takšne, ki bi bila popotniku očitna na prvi pogled. Otožnost se prepleta s humorjem. In če si, glede na posebno povezavo med Romunijo in najljubšim pisateljem moje mladosti, dovolim proustovsko reminiscenco: Romunija, kot se je spominjam zdaj, diši po slaščicah. (V Sibiu sem prispela zvečer, že v temi. Ko sem prihodnje jutro stopila na ulico, je vame bušnil vonj po svežih krofih. Célo mesto se je kopalo v njem. Pomislila sem, in še zmeraj mislim, da najbrž ne obstaja učinkovitejše kadilo zoper zle duhove preteklosti.)

2.

V obdobju med prvo potjo po Romuniji in vrnitvijo skoraj trideset let pozneje sem deželo kar nekaj let obiskovala na drugačen način, v družbi svojega literarnega junaka. Zasluge za to ima naključje. (Ali pa je morda res, kar mi je zatrdila gospa v nemški knjigarni na glavnem trgu v mestu Sibiu: *es gibt keine Zufälle*, naključij ni. Naključje, ki naju je z gospo napeljalo na pogovor: prav v hiši, kjer je danes knjigarna, se je rodila ena od prababic mojega moža.)

Najsi bo to naključje ali ne, tudi moje fiktivno vračanje v Romunijo je povezano z Grčijo. Nekoč mi je na počitnicah v Grčiji zmanjkalo čtiva. Med knjigami za na plažo, kot jih prodajajo po vseh letoviščih tega sveta, sem naletela na življenjepis Sophie Schliemann. Knjižica, napisana z najboljšimi nameni, a z ne ravno veliko pisateljske veščine, me je navedla na misel, da bi bilo o soprogi znamenitega arheologa mogoče napisati kaj boljšega. Razmišljanje o eni soprogi me je navedlo k razmišljanju o soprogah nasploh, naposled na idejo, da bi napisala roman o ženah. Kot nasprotje mile Sophie Schliemann se mi je v romantičnem kontrastu ponujala soproga romunskega diktatorja. Idejo, za katero sem trdno prepričana, da je bila slaba in neizvirna, sem kmalu opustila. Z njo sem se ukvarjala ravno dovolj dolgo, da mi je naključje položilo v roke še eno knjigo: *Rdeča obzorja (Red Horizons)* Iona Mihaia Pacepe.

Dobila sem jo za štirideseti rojstni dan, na lastno željo. (Mimogrede: spet je bilo v Grčiji.) Brati sem jo začela kot vir podatkov o potencialni literarni junakinji, pa tudi iz splošnejšega zanimanja. Dogodki in osebe, o katerih poroča Pacepa, so

za bralca moje generacije ravno dovolj oddaljeni, da jih že občuti kot zgodovino, in ravno dovolj blizu, da jih doživlja kot del svojega sveta. Nekateri liki iz Pacepovih memoarov so zame pravzaprav spomini iz otroštva, s črnobeke televizije: ameriški predsednik Carter in njegova vitka soproga, palestinski voditelj Arafat (za otroške oči „tisti, ki ima na glavi kuhinjsko krpo”), večno hripavi romunski voditelj (s kučmo), njegova ne prav lepa žena, *last but not least* jugoslovanski predsednik Tito.

Konec diktature v Romuniji, za katerega si Pacepa pripisuje precejšnje zasluge (koliko je zaslug v resnici, je drugo vprašanje), že sodi med moje odrasle spomine. Dogajanje decembra 1989 sem, kot številni drugi po Evropi in po svetu, spremljala v nekakšnem neposrednem prenosu, s pridržanim dihom, s strahom in obenem z navdušenjem; sklepni del, sojenje diktatorskemu paru in njuno usmrnitev, tudi z rahlo grozo, kot groteskno tragedijo. Čeprav danes vem, da je bil neposredni prenos manj avtentičen, kot se je zdelo na prvi pogled, so mi podobe množice, ki vihti preluknjane zastave, vendarle ostale v zavesti kot znanilke nečesa zgodovinsko pomembnega in po svojem bistvu dobrega.

Za bralca, ki vsaj približno pozna zgodovinski kontekst, je Pacepova knjiga privlačno, tu in tam celo zabavno branje, pravzaprav natanko tisto, kar obeta reklamni podnaslov: *Resnična zgodba o zločinih, življenjskem slogu in koruptnosti zakoncev Ceaușescu (The True Story of Nicolae and Elena Ceaușescu's Crimes, Lifestyle and Corruption)*. Avtor ni brez literarnega talenta, ima izrazit smisel za slikovite podrobnosti, čut za ironijo in celo za samoironijo. Kljub temu (ali prav zaradi tega) me je po nekaj poglavjih *Rdečih obzorij* začel navdajati občutek, da berem skrajno nenavadno pričevanje: spomine, v katerih me bolj od tistega, kar avtor pove, vznemirja tisto, kar zamolčuje. Pripovedovalec me je polagoma začel zanimati bolj od zgodbe, vse jasneje se mi je izrisoval kot lik iz neke druge (moje) knjige. Kar se je začelo kot razmišljanje o vplivnih soprogah, se je končalo kot roman o posebnem tipu lažnivca: takem, ki si ničesar ne izmišljuje, a vseeno potvarja resničnost, saj iz nje izbira le koščke, ki mu ustrezajo.

Avtor *Rdečih obzorij* je bil navdih za P., enega junakov mojega romana *Po njihovih besedah*. Ne utvarjam si, da mi je uspelo izrisati psihološki profil resničnega človeka, to niti ni bil moj namen. Razglabljati o zgodovini, katere del je bil Ion Mihai Pacepa, si ne bi drznila. Romanopisci pripovedujemo zgodbe. P. je seveda izmišljena oseba, moja pripoved se na resničnost navezuje kvečjemu kot poskus razumevanja in posplošitve. Naj namesto razlage navedem, kar mi je v čudovitem

pismu napisal profesor Andrijan Lah, eden prvih in zame najpomembnejših bralcev romana *Po njihovih besedah*: „Bistvo eksistence se v stoletjih ne spreminja.”

3.

O resničnem človeku le nekaj besed. Generalpolkovnik Ion Mihai Pacepa (roj. 1928), ki je bil v ključnem obdobju svojega življenja vodja romunske protiobveščevalne službe, torej eden od ljudi iz diktatorjevega najožjega kroga, je leta 1978 spektakularno prebegnil na Zahod. Sam v spominih zatrjuje, da preprosto ni več zdržal pritiska – skrivaj pa da je tako ali tako ves čas verjel v vrednote zahodne demokracije. Obstajajo tudi drugačne interpretacije, po eni izmed njih naj bi bil dvojni agent. Kakorkoli: ob Pacepovem prebegu naj bi romunski diktator doživel živčni zlom. Nekdanji vodja protiobveščevalne službe je bil nato med drugim izbrisan z vseh (številnih) uradnih fotografij, na katerih se je pojavljal ob predsedniškem paru.

O tem brisanju piše tudi avtor *Rdečih obzorij*. Bilo bi čudno, če ne bi: njegov opis življenja pod diktaturo temelji na natanko takšnih podrobnostih. Natančneje: njegova podoba Ceaușescovega režima učinkuje kot lepljenka bolj ali manj grozljivih, bolj ali manj grotesknh prizorov, sličic, karikatur.

Pri kom drugem bi bilo to vprašanje sloga ali pripovedne tehnike. V spominih šefa protiobveščevalne službe pa tak pristop deluje kot (še en) poskus brisanja. Kot so njegovo podobo retuširali s fotografij, tako se Pacepa v prvoosebni pripovedi zabrisuje tudi sam – in učinek je pravzaprav enako tragikomičen. Akter se nam skuša predstaviti kot ogorčen opazovalec, kot nekdo, ki se je v vrhu diktatorskega režima znašel po nesrečnem naključju.

Iz mračnega sveta, v katerem preživlja dneve, se P. (zdaj že govorim tudi o junaku svojega romana) vedno znova vrača v zasebnost, k slikam, knjigam, violini, k ljubljeni hčerki, k izkaznici Društva mladih prijateljev ZDA, ki jo hrani pod podnicami... Kot skrivni demokrat trpi, ko vidi, da zahodnjaki nasedajo diktatorju. Njihova naivnost ga skrbi, včasih navdaja z gnusom in ogorčenjem. A v enaki ali celo še večji meri se mu gnusijo vsakdanje banalnosti: predsednik in njegov arabski gost, ki ne uporabljata jedilnega pribora in si brišeta roke v damastne prte; predsednikova soproga, ki tlači široka kmečka stopala v elegantne salonarje; restavracija v Bukarešti, ki se hvali z neizčrpnim (in mednarodnim) jedilnim listom – strežejo namreč iz konzerv ...

Ogorčenje je prepričljivo, opisi so živi. Drži tudi splošna resnica, da je zlo velikokrat banalno: diktature, zlasti utečene, uničujejo življenja običajnih ljudi z drobnimi ponižanji. Toda P. ni običajen človek. Tega se zaveda, njegovo pričevanje se zato sprevrže v manevar, s katerim nas prepričuje, da se je imel, tako kot vsi drugi prebivalci nesrečne dežele, pravico vznemirjati zaradi malenkosti.

Nisem ga obsojala in ni mi bil zoprn. Verjamem mu večino stvari, o katerih pripoveduje v spominih: da je bil odličen plavalec in je izvrstno igral tenis; da je bral Prousta; da je na predvečer prebega igral violino, zroč v portret pokojne matere; da je imel neskončno rad hčer edinko. Tudi kot literarna oseba je bil dobra družba – in obenem seveda dokaz, da drži znamenita Stendhalova ugotovitev: romaneskni junak je lahko skrajno nejunaški, *fort peu héros*.

4.

Hvaležna pa sem mu predvsem za priložnost, pisati o lepotah njegove domovine.

V gozdnatem osrčju dežele, ki je ne bomo imenovali, se izteka naliiv. Končuje se z dolgim odmevom, kajti listje je zdaj pozno poleti kot iz brokata.

Eno očarljivejših naključij iz mojega življenja s knjigami: prva stavka romana *Po njihovih besedah* sem napisala, dosti preden sem v pesmi vélikega romunskega pesnika naletela na brokatni verz: *Norilor copacii le urzesc brocarte*.

Slika 1: Naslovnica romunske izdaje romana *Po njihovih besedah*

Povzetek

Pred kakimi desetimi leti sem imela zelo slabo idejo: napisati sem si želela roman o vplivnih ženah. Ne o *ženskah* (women), ampak o *ženah* (wives). Razmišljanje o ženskah, ki so „vladale svojim soprogom, medtem ko so oni vladali svetu”, me je pripeljalo do Elene Ceaușescu. Ob iskanju podatkov o njej sem naletela na knjigo *Rdeča obzorja* (*Red Horizons*) Iona Mihaia Pacepe. Elena Ceaușescu je v tej knjigi omenjena skoraj na vsaki strani – mene pa je ob branju začel zanimati avtor, ki je nato postal eden od protagonistov mojega romana *Po njihovih besedah*. Tistim, ki vsaj približno poznajo romunsko zgodovino 20. stoletja, ni treba posebej razlagati, da me ni pritegnil z junaštvom. Zanimanje mi je vzbudil njegov način pripovedovanja, do najvišje stopnje razvito „laganje z zamolčevanjem” (lying through omission).

Ključne besede: avtobiografija, fikcija, Ion Mihai Pacepa, Romunija kot literarni navdih

Rezumat

În urmă cu aproximativ 10 ani, am început să mă gândesc la posibilitatea de a scrie un roman despre femei influente, despre soțiile unor personalități marcante. Reflectând la femeile care „își stăpâneau soții în timp ce ei stăpâneau lumea”, am ajuns la Elena Ceaușescu. Căutând informații despre ea, am descoperit cartea *Orizonturi roșii* de Ion Mihai Pacepa. Elena Ceaușescu este menționată aproape pe fiecare filă a acestei cărți, însă, pe măsură ce citeam, am devenit interesată de autor, care, ulterior, a devenit unul dintre protagoniștii romanului meu. Pentru cei care sunt puțin familiarizați cu istoria românească a secolului XX, nu este necesar să explic că nu am fost atrasă de eroism, ci de maniera sa de a povesti – „mințind prin omisiune”.

Cuvinte cheie: autobiografie, ficțiune, Ion Mihai Pacepa, România ca sursă de inspirație

Nichita Stănescu în contextul generației '60. Formule poetice

Nichita Stănescu v kontekstu generacije '60. Pesniške formule

Lidija Dimkowska

Generația '60 în literatura română prezintă o paradigmă a renașterii poeziei, o „școală” nouă, revoluționară, de limbaj poetic, de scriitură europeană și de literaturizare, poeticitate maximă, caracteristici poetice care se opun și se suprapun peste poezia convențională de dinaintea ei. Apar multe nume: Cezar Baltag, Anghel Dumbrăveanu, Ioan Alexandru, Petre Stoca, Constantin Abăluța, Nichita Stănescu, Ilie Constantin, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Adrian Păunescu, Ion Gheorghe, Leonid Dimov, Florența Albu, Marin Sorescu, Emil Brumaru, Mircea Ivănescu și alții. Nu scriu toți la fel de bine, nici nu scriu toți o literatură asemănătoare. Deci, nu putem vorbi despre generația '60 ca despre „șazeciști” uniți într-o poetică generală (cum se poate vorbi despre optzeciști sau nouăzeciști). Acești poeți sunt uniți într-o generație, desigur, prin vârsta lor, dar și prin năzuința sa de a scrie altfel decât poeții „de clișeu” care îi precedaseră, de a face literatură cu cuvinte și *necuvinte*, cu subiectivitatea sa, cu toate modurile posibile de a privi viața, fără prejudecăți, fără complexe, fără constrângeri față de limbaj, societate, tradiție, artă. Poeticile lor diferite oscilează în jurul manifestului lor inexistent, dar

prezent ca o regulă imanentă fiecăruia dintre acești poeți: în renașterea poeziei adevărate, valorice și neconvenționale. Ca cei mai buni poeți și cei mai buni reprezentanți ai generației '60, generația numită și „generația Nichita Stănescu” (Nichita Stănescu fiind Poetul, supremul sinonim al poeziei), i-am ales în această lucrare pe **Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ioan Alexandru, Leonid Dimov și Mircea Ivănescu** cu scopul de a arăta principiile diferite și asemănătoare între formulele lor poetice și formula poetică a lui **Nichita Stănescu**.

1. Marin Sorescu

Ruptura estetică de clișeele artistice din sfera poeziei, în anii '60 s-a produs prin poezia curajoasă, rebelă și nescrisă până atunci în spațiul românesc, a lui Marin Sorescu. Formula poetică a lui Sorescu nu se înscrie în direcția dată de Baudelaire pentru realizarea poeticului prin „poetizare”, dar adoptă concluzia simboiștilor că poeticul se poate realiza și în „cel mai corupt limbaj cotidian” (Micu 1995: 414). Poetica lui se înscrie mai degrabă în direcția „depoetizantă” pusă de Whitman – „poezie prozaică, discursivitate șocantă, inventare, cultivarea arbitrariului” (apud Sorescu 1984: VII). Formula lui poetică se poate obiectiva pe scurt, în modul următor: anti(tradiționalism, dogmatism, lirism) + de(poetizare, mitizare) + parodie + intertextualitate + ironie + paradox = poetica lui Marin Sorescu, sau, explicativ:

- a) anti(tradiționalism, dogmatism, lirism): clișeele dogmatice ale poeziei precedente (tradiționale, în sensul ne-mișcării progresive literare) s-au spulberat prin apariția poeziei antidogmatice, anticlasicizante a lui Marin Sorescu. Chiar și antilirismul, sau mai bine spus, ne-lirismul poeziei lui este o răzbunare artistică împotriva formelor consacrate, dar saturate, de expresii lirice în câteva versuri, de gnome și mai ales de abstracții „pure”, golite de un sens (meta)fizic, omenesc. Antilirismul este negare a prozodiei lirice (rimă, ritm, asonanțe, aliterații etc.), deci depășire a nivelului prozodic (cel al expresiei) în favoarea nivelului semantic, cel al conținutului.
- b) de (poetizare, mitizare): dacă „muza lui este existentul cultural” (Sorescu 1984, VII), deci realitatea propriu-zisă + non-realitatea (realitatea culturală: miturile, arta, religia, etc.), atunci e de înțeles intenția poetică de a demitiza aceste realități prin parodie sau ironie, intenție mai degrabă de curiozitate, de joc: ce se ascunde în spatele mitului? Efectele demitizării nu sunt doar umorul și șocul semnificativ, Sorescu fiind un poet „al condiției umane”

(Simion 1978: 277) care este una tragică, limitată în cadrul existenței totale. Depoetizarea e program „witmanist”, dar nu numai. Poezia lui Sorescu fiind una particulară, independentă în cadrul poeziei secolului al XX-lea, urmărește „chemarea de sine” în folosirea „langue”-i române în cea mai zemoasă postură a sa (limba dialectală, colocvială) în crearea “parole”-i sale de limbaj poetic, semnificativ, plurivoc. Expresivitatea depoetizantă dobândește, astfel, gradul maxim, funcțiile primare ale poeziei lui fiind toate funcțiile propuse de Jakobson (1963: 218-219): expresivă (urmărește expresia despre subiectul despre care se vorbește în poezia sa), conativă (funcția ei se află în vocativele și imperativele, des întâlnite în poezia lui), fatică (conversația este un mod immanent al poeziei lui), referențială (poezia prozaică a lui Sorescu pune în vigoare această funcție în mod deplin), metalingvistică (discursul lui Sorescu, deseori șocant, este centrat pe multiple coduri, uneori necunoscute receptorului) și cea poetică (funcția principală a limbajului artistic prin care se aprofundează dihotomia între semne și obiecte). Se poate vorbi despre o „deviere semnificantă” (Mincu 1998: 895) în procesul textualizării de-poetizante ca un scop în sine, care desigur face posibilă „deschiderea hermeneutică” după Mincu și procesul decodării semnelor poetice.

- c) parodie: spiritul critic al pastişelor lui Sorescu parodiază foarte reușit nu numai textele literare existente, ci și realitatea ca un text infinit, deci „topoi, stări, formule poetice de largă circulație” (Mincu 1998: 893) care i se oferă poetului în viața lui cotidiană, ochi în ochi cu realitatea propriu-zisă. Ca „formă elementară de manifestare tipic soresciană” (Sorescu 1984: X), parodia se integrează în discursul lui poetic ca un organ al respirației și se manifestă în cele două feluri ale sale: ca explicită (în *Singur printre poeți*) și implicită (în poezia sa în general).
- d) intertextualitate: ea se desfășoară ca o încrucișare textuală între opera sa și operele de artă, miturile fundamentale ale civilizației, matricele biblice, sistemele filozofice, ca un dialog cultural între scriitura lui și cultura, existența în sensul larg al cuvântului. Referenții livrești au funcția de a-l șoca pe receptor, de a-l face incomod în fața produselor consacrate ale civilizației și culturii.

- e) ironie: ironia lui Marin Sorescu este „râsu' plânsu” al lui Nichita Stănescu, dar în forma sa exagerată, și de aceea, și mai adevărată și mai tragică (poemul *Darul* al lui Sorescu este o expresie comică a unui conținut tragic), în care ridicolul lasă locul tristeții profunde. Ironia modernistă a lui Sorescu e o introducere în ironia postmodernistă, este modelul poetic de atitudine față de realitatea cotidiană și culturală care va deveni mod de exprimare primar în poetica postmodernismului.
- f) paradox/ absurd/ parabolă: paradoxul în poemele lui Sorescu intră prin medierea absurdului, mai ales la sfârșitul poemului, ca o poantă, cu cât mai absurdă cu atât mai expresivă și cel mai des în parabolele lui Sorescu, pe care o adoptă și Nichita Stănescu.

Relația între Marin Sorescu și Nichita Stănescu a observat-o Nicolae Manolescu, definindu-i ca pe o pereche în discursul postmodern, în care intră parabolele, jocul de limbaj, (auto)referențialitatea, intertextualitatea, deja interpretate. Categorie, formulele poetice ale acestor doi poeți se încrucișează în aceste elemente, dar se și îndepărtează una de alta prin opera receptată ca un întreg, poezia lui Nichita Stănescu fiind una lirică, prozodică, „poetică” din care nu lipsesc demitizarea, antitraditionalismul (ba dimpotrivă, întreaga operă a lui Nichita Stănescu e una antitraditionalistă și antidogmatică), parodiile, ironia etc., dar ele nu sunt semnul de recunoaștere în recepția poeziei lui, în timp ce formula poetică a lui Marin Sorescu este alcătuită tocmai din aceste elemente poetice.

2. Ana Blandiana

Scriitura feminină a Anei Blandiana se desfășoară ca urmare a patru experiențe necesare în creația feminină, conform Grupului din Vincennes (Groupe de Vincennes), format în 1968 în Franța și anume:

- a) experiența corpului: dacă scrisul este asemănător corpului, iar corpul feminin nu funcționează precum corpul masculin, atunci textul este mai mult limbaj al corpului decât alcătuire de imagini. În poezia Anei Blandiana acest element se desfășoară într-un plan și mai larg: cel al frumuseții totale a corpului, o frumusețe care dă un aspect fizic al corpului, dar și un aspect spiritual, de extras lăuntric, al ființei. Poemul *Descântec de ploaie* este poetica unei scriituri feminine în care experiența corpului, limbajul corpului feminin se

exprimă prin experiența spiritului prins de un „descântec de ploaie” și de așteptarea bărbatului, o experiență mi(s)tică prin care textul dobândește și un șir de imagini „de limbaj”. Corporalitatea, materialitatea senzorială fac din poezia Anei Blandiana o scriitură feminină în care „voluptatea de a fi” (Raicu 1984: 248) nu rămâne doar în sfera fizicului (*Miros de trup abandonat de suflet, Trup amar*), se prelungește în sfera spirituală, manifestată de altfel în întreaga ei operă. Lipsa imagismului, cunoașterea prin limbaj, prin discurs retoric, fac din scriitura feminină a Anei Blandiana o poezie reflexivă (din care nu lipsește tragismul), un limbaj al corpului (meta)fizic, dovadă că recepția masculină n-a alungat-o din cultura în care domină.

- b) experiența limbii: Julia Kristeva spune că femeia introduce în text mai multe elemente semiotice (semne), iar bărbatul mai multe simboluri.

Semnele iconice, indiciale și simbolice din poezia Anei Blandiana acoperă întregul spațiu unui text de maximă poeticitate, în pledarea pentru sens. Marile teme: iubirea, nașterea, moartea, viața etc. se conotează nu prin arhetipuri și simboluri denotative, ci prin semnificații ai spiritului uman, aflați în redundanță de straturi din toate elementele vieții: filosofie, joc, psihologie, psihanaliză, etică, estetică, religie etc. Sensul produs de acțiunea semnificațiilor se vrea unul existențial, și nu artistic. Prin semne, această „poezie – apel”, cum o caracterizează Munteanu (1994: 139), redeschide întrebările existențiale pentru răspunsuri noi, regândite. De aceea, poezia Anei Blandiana este „hermeneutică”, în sensul semiotic al cuvântului, ca proces al decodificării deschise.

- c) experiența psihanalizei freudiene care este criticată fiindcă „feminitatea” este văzută doar prin biologism și ontologism. Ana Blandiana vede lucrurile (exterioare și interioare) prin aplicarea „psihanalistă” în poezia sa a unui „joc ingenios al inocenței infantile sau angelice, generator de mirare, uimire, întrebări și false mistere” (Munteanu 1994: 139), ca de exemplu versul „Știți cumva în ce an suntem?” din poemul *Dorințe* și multe altele. Somnul este mai important decât visul, fiind „recuperare, întrerupere a ciclului suferinței” (Raicu 1984: 252), în timp ce visul este o cale de acces în inconștient. Inconștientul la Ana Blandiana se petrece exterior, reflexiv, în timp ce somnul „mântuiește” de prea puțină viață și prea multă literatură („Doamne, câtă literatură conținem!/ Sentimentele - vă amintiți? - le-am

învățat încă la școală”, în *Carantină*). Visul este firul care leagă omul de om, într-o existență profană și sacră în același timp. Pe de altă parte, dragostea ca un subiect psihanalist (Freud o numește Eros, ansamblu al impulsurilor vieții) la Ana Blandiana este legată cu moartea și posibilă doar prin experiența morții. Eros și Thanatos se ajută reciproc, în mod paradoxal, ceea ce amintește de poetica romantismului („Mori, mori, dragul meu/ va fi atât de bine,/ Vei rămâne numai cu mine”, în *Dacă ne-am ucide unul pe altul*). Dar iubirea se petrece și altfel: în transformarea energiei sexuale într-o energie spirituală, ceea ce leagă poezia de dragoste a Anei Blandiana cu ascetismul, cu monahismul și, dacă vrem, cu cugetările Sf. Grigori Palamas în cartea sa *100 de întrebări despre iubire*, fundamentală în teologia bizantină a „agapei”. În acest fel, poetica (parțială) a Anei Blandiana se întâlnește cu poetica, interpretată în această lucrare, a lui Nichita Stănescu.

- d) experiența culturii într-o societate masculină. Meditația asupra lumii la Ana Blandiana se desfășoară în două direcții: „în problematizarea atitudinilor și în problematizarea însuși a actului de creație” (Blandiana 1983: 307), prima subînțelegând imanent problematizarea atitudinilor existente în lumea alcătuită deja, patriarhală, a doua fiind una imanent metapoetică, în care se manifestă „eroarea de literatură” (Simion 1978: 331), specifică pentru toată generația ‘60. Poeta declară, textual: „Pentru mine, nimeni nu e mai departe de literatură decât un mare scriitor” (Micu 1986: 254).

Scriitura feminină a Anei Blandiana ca ceva diferit față de cea masculină, nu rămâne în limitele sale, ci trece în arta „asexuală”, printr-o reconsiderare a obiectului poeziei și ocolirea sistematică a temelor tradiționale ale liricii feminine” (Simion 1978: 332). Expresivitatea profundă, intelectualizarea emoțiilor, spiritualizarea realului printr-un patos efectiv, de program poetic, modernismul pe care îl practică, atrofia stânenelii în fața textului poetic, fac din Ana Blandiana un nume de referință în generația ‘60.

3. Ioan Alexandru

Apariția poeziei lui Ioan Alexandru pentru generația ‘60 înseamnă o energie creatoare pozitivă, care deși la început se zbătea între lumesc și ceresc, între Dionis și Hristos, între orizontala și verticala spiritului, s-a dovedit a fi într-o legătură strânsă și de ce nu, intertextuală, cu spiritul bizantin. Poezia lui Alexandru nu este

nici modernă, nici romantică, nici postmodernă, deși un critic insistent o poate situa în orice curent literar: ea, oricum, se regăsește oriunde, fiind *a-literatură* asupra căreia „plutește duhul sfânt”. Ioan Alexandru e poetul bizantin care s-a lăsat atins de un mare eveniment spiritual: cel al isihasmului. Imnurile bucuriei, ale iubirii și celelalte imnuri sunt produsul unei contemplări spirituale, în care Dumnezeu i se arată în lumina taboră. Scopul isihasmului oriental este unirea omului cu Dumnezeu și „îndumnezeirea” omului, fapte care sunt vii în poezia lui Ioan Alexandru („Nici prin moarte nu scapi de iubire” în *Iona*, „Pierde-se pot multe pe pământ/ Mai ales ce nu ne aparține/ Și din moarte vom ieși curând/ Pe lumina stingerii de sine” în *Iosif cel frumos*, „Unde este Duhul în lucrare/ Pacea, iubirea, bucuria sunt” în *Imn* și multe, multe altele). Ca nimeni altul, poetul a înțeles semiotica iubirii în oglinda hristică („Iar că iubirea mai poate să vieze/ E sigur semn că totul nu-i pierdut”): „Și de ce, la sfârșit (...) va rămâne doar ea (iubirea)? Pentru că semnificații, inutilii, pier ca fumul. Pentru că nu mai este nevoie, atunci, de semne comune, de un limbaj, pentru că s-a intrat în faza comunicării directe – (...), fără coduri, (...), – la nivel de semnat. Iar semnatul, el rezumă numai cuvântul acesta de dragoste, mai tainic, mai fascinant, mai intraductibil decât oricare altul” (Steinhardt 1998: 163-164).

Acest citat l-am folosit și în interpretările poetice ale poeziilor lui Nichita Stănescu, acolo unde poezia lui se întrupează într-un corp bizantin, cu premise isihaste. Poetica bizantină a lui Nichita Stănescu nu a fost un program poetic și, cred, nu a fost nici o cântare conștientă de sensurile sale izotopice, considerând în această lucrare izotopia religioasă sau bizantină ca temeinică pentru interpretările poetice de aici. Poezia lui Nichita Stănescu în orfismul său (gândire = cântare) s-a deschis spiritualității metafizice, antimetafizice, fizice și antifizice până la atingerea creației dumnezeiești cu mână proprie, poetică. Multele matrici biblice sau bizantine cu care poezia lui Nichita Stănescu este într-o relație intertextuală, îl apropie de poetica imnică a lui Ioan Alexandru. Ortodoxia, strâns legată de tradiția poporului său (român) și de pământul său (românesc), apare și în formă de imnuri culte ale Transilvaniei, Moldovei, Maramureșului, Țării Românești etc. în poetica lui Ioan Alexandru, iar în formă de poezii moderne patriotice (*Un pământ numit România*) la Nichita Stănescu.

Ioan Alexandru, comparat cu Sf. Roman Melodul (de Zoe Dumitrescu-Bușulenga) cunoaște întrebuințarea morală, așa cum o subliniază estetica bizantină:

poezia spirituală e frumoasă pentru că îi slujește lui Dumnezeu. Într-o astfel de poezie, care e mediator între om și Dumnezeu, aspectul etic al binelui se egalează cu aspectul estetic al frumosului. Imnurile lui Ioan Alexandru, simple și profunde mărturisiri ale sufletului hristologizat, ale prezenței continue a lui Dumnezeu în viața noastră, ale teocentrismului, care aduce o armonie plină de har în poeziile „convorbiri cu Dumnezeu”, sunt discursuri poetice pe care se sprijină și prin care se filtrează, se purifică întreaga generație ‘60 cu tot „psihologismul” său, foarte poetic, estetic și important în arta poetică românească, dar, în fine, suficient sieși. Poate poeziile lui Nichita Stănescu pe care noi le receptăm ca religioase sunt o ieșire spirituală din impasul modernității în care au rămas (și poate au existat foarte puțini „aleși”) poeți ca Claudel, Ioan Alexandru și alții, într-o aliteratură, de non-cuvânt: *Cuvântul care a fost la început*.

4. Leonid Dimov

Formula poetică a lui Leonid Dimov este cea a onirismului. Ea este realizată într-o formulă prozodică fără excepții: cea a redundanței de rime de toate felurile (gramaticale, dactile, hiperdactile, deschise, închise, încrucișate, îmbrățișate, îndesite, redublate, libere etc.), de asonanțe și aliterații lucide. Nivelul prozodic al textelor lui poetice contribuie la semnificația întregului text: în sens lotmanian, sunetul contribuie la sens. Leonid Dimov scrie „proze” rimate în care sensul semnificațiilor este pur semantic, dar învăluit într-o haină prozodică. „Moartea autorului”, negarea funcției emotive în actul poetic (dar potențarea, prin plasticitate, a funcției expresive), îndepărtarea de subiectul individual (dezindividualizare), la Leonid Dimov își găsesc locul potrivit. Neoromantismul în forma de negare a lumii existente prin „crearea altor lumi: de vis” (Micu 1986: 69) la Leonid Dimov va fi principiul poetic de a textualiza lumea, realitatea, viața. Realitatea textualizată prin vis devine o realitate paralelă și la fel de „adevărată”, de materială ca cea de dinaintea așezării în programul oniric modern. Antimimetismul lui Dimov nu implică „divorțul de existența obiectivă” (Micu 1986: 73), dovadă că poemele-vise cuprind în sine ficțiune și cotidian, dar trecute prin filtrul imaginarului.

Leonid Dimov și Nichita Stănescu se întâlnesc, dar se și despart în zona (anti)metafizicii: Nichita Stănescu nu se „joacă” cu metafizica, el o practică în modul lui de a „medita (liric) asupra eternității, de a mărturisi explicit setea

de absolut” (Micu 1986: 69) și în disperarea sa de om răscrucit între Adam și Hristos, mergând dincolo de metafizică: în antimetafizică, sau urmând terminologia (antimeta = 0) într-o fizică, am spune, spirituală, poetică, într-o fizică a *necuvântului*. Leonid Dimov, ca un predecesor al postmoderniștilor, plictisit, dar și amărât de prea multă metafizicitate zadarnică, se joacă în mod ludic, ironic și glumeț cu metafizicul lumii, făcând din el literatură. Astfel, se produce ceea ce Marin Mincu numește „cotidianizare a oniricului” care împreună cu „onirizarea realului” realizează o reificare onirică. Dacă postmoderniștii, cum spune Țeposu, scriu cu cărțile pe masă, unul dintre ultimii moderniști, Leonid Dimov, scrie cu visele în fața sa. Evenimentele onirice se întâmplă în tablouri halucinante care au loc într-o realitate aparte, fapt demonstrat de textele poetice ale lui Dimov care cer o recepție mai dificilă pentru cei neinițiați în talmăcirea viselor. Inventarea viselor e un lucru hermeneutic: nu în a decodifica vise existente, ci în a codifica vise non-existente, în a face onirism. Această codificare a fost numită de către Dumitru Micu „manierism”. În acest sens, „manieristul” Leonid Dimov se întâlnește cu „manieristul” Nichita Stănescu, manierist în codificarea foarte inventivă a lumilor imposibile, dar poetice.

5. Mircea Ivănescu

Prin Mircea Ivănescu generația ‘60 s-a pronunțat (deși doar prin câțiva reprezentanți ai ei) pentru o non-lirică, sau o nouă lirică în care versurile ritmice sunt înlocuite cu un prozodism prozaic, în care „patetismul subiectivității” (Simion 1978: 314) este înlocuit cu un (auto)referențialism, în care imagismul metaforic e înlocuit cu vorbirea propriu-zisă despre viața curentă pe care o contemplă și pe care o livrează. El „parodiază poezia însăși” (Micu 1986: 424) făcând din actul creativ poezie și metapoezie. „În înțelegerea lui Mircea Ivănescu poetizarea este literaturizare, fatal” (Micu 1986: 426), ceea ce impune noțiunea de intertextualitate în redundanță, intertextualitatea ca o relație imanentă cu matricele realității (cotidiene și culturale) ceea ce îl face pe poet mai modern decât ceilalți, sau îl apropie deja de postmodernism.

El nu vrea să facă posibilă atingerea între cer și pământ (cosmicizarea este ironizată), ci se stabilește în orizontala poeziei cu surse în poezia americană (la Eliot, Pound, Lawrence Ferlinghetti), în epicul plin de realitate, foarte bogată de altfel în semne din toate cele trei categorii: iconice, indiciale și simbolice.

Plăcerea pe care o naște lectura acestei poezii în care realitatea „double face, realitate în care obiectele și sentimentele coexistă cu reprezentările lor” (Mincu 1998: 1028) este o plăcere creatoare și foarte intimă, deși se poate experimenta și în masă. Receptorul lui Mircea Ivănescu se eliberează de vechile reguli ale poeziei, cu prea multe simboluri, mituri, stări mărețe, imagini obositoare, se eliberează de esteticismul suficient sieși și prin această poezie se simte în largul său de om prins în diferite situații de viața cotidiană, pe care, poetul o descrie și se *metascrive*. Discursul poetic în care Mopete este actantul poetic și cel care împlinește funcția referențială este lizibil, dar nu și ușor de suportat. Experiențele povestite sunt fragmente de real și sugestivitatea cu care sunt impuse în text construiește un „adevăr”, mai mult existențial decât artistic. Nu putem să nu credem în ceea ce scrie poetul! Suntem prinși în semnificațiile proprii și realitatea „autentică” din poezia lui ne e apropiată din cauza decodificărilor noastre pe seama vieții și a existenței, și mai ales, pe seama literaturii pe care am consumat-o și pe care o consumăm. Mircea Ivănescu e cel mai puțin „fictiv” și atunci când este fictiv: jocul lui de a vedea totul prin dubla față a *totexistentului*, oferă posibilitatea să ne regăsim în una din aceste fețe: în creat sau în metacreat. Această formulă poetică de „double face” este hotărâtoare în năzuința ca poezia să se configureze „ca o istorie a facerii și receptării ei” (Munteanu 1994: 117).

Unde se întâlnesc poeticile lui Mircea Ivănescu și Nichita Stănescu? Se pare că orizontala poetică a lui Mircea Ivănescu, o orizontală de literaturizare a trăirii și a scriiturii nu prea corespunde cu verticala poetică a lui Nichita Stănescu, verticală în care este posibilă întâlnirea dintre cer și pământ prin poetizarea maximă a cuvintelor și mai ales a necuvintelor. Și totuși, tocmai în încrucișarea dintre orizontală și verticală se întâlnesc acești doi mari poeți: în devierea de la arta propriu-zisă. Orizontala lui Mircea Ivănescu atinge pământescul în noi, viața; verticala lui Nichita Stănescu atinge cerescul în noi, existența. Amândoi cunosc tragismul acestei „opțiuni”, ceea ce îi apropie unul de altul și pe fiecare de receptorii săi.

După cum se vede, fiecare dintre acești poeți vine în literatura română și mai ales în generația sa cu o poetică proprie, convins de ceea ce face și sigur de calea sa poetică pe care o parcurge în creația sa. Este interesant de văzut, în mod comparativ, unde și cum se încrucișează sau unde și cum se despart

poeticile lor și, mai ales, în ce relație se află ele cu poetica lui Nichita Stănescu. În cronotopul poetic românesc din deceniile șapte și opt, toți acești poeți au rămas fideli conceptelor lor poetice, sau le-au dezvoltat, le-au îmbogățit și le-au impus în dialogul cultural cu poezia precedentă, dar și cu poezia căreia îi sunt ei precedenți. Astfel, Marin Mincu îl consideră pe Leonid Dimov ca primul textualist programatic, model al optzeciștilor; cu Ana Blandiana scriitura feminină din poezia română devine operă deschisă, și se dezvoltă în diferite apariții sintagmatice și paradigmatică în poezia actuală; Țeposu crede că de la redundanța fugoasă, studiată a lui Mircea Ivănescu, optzeciștii au învățat mult, iar poetica lui Marin Sorescu a constituit un model de subminare a structurilor lirice, de persiflare a lor în linia celui mai pur postmodernism.

În timp ce Nichita Stănescu „transmite emoții de sursă cerebrală, de natură filozofică” (Micu 1995: 403) Marin Sorescu „simulează parodiarea unor asemenea emoții” (Micu 1995: 403), ultimul devenind astfel predecesorul postmoderniștilor în mai mare măsură decât Nichita Stănescu. În timp ce Mircea Ivănescu poetizează banalul chiar și prin livresc, Nichita Stănescu poetizează poeticul, pentru el orice lucru fiind poetic. Tonul confesiv cu care debutează aproape toți poeții din generația '60 aduce o anume expresivitate în textele lor poetice, citite „cu plăcere” în timpul respectiv. Dacă Nichita Stănescu este „cel mai original poet din generația '60” (Manolescu 1987: 232), iar Marin Sorescu este, după Manolescu, „perechea lui” în discursul postmodern din ultimele creații poetice, atunci postmodernismul anilor '80 va afla în acești poeți sursa sa poetică. În general, generația '60 este generația care se simte contemporană cu toată literatura de valoare, română și mondială, simbolul credinței ei fiind de a face cultură prin literatură autentică, originală. Toposurile poetice ale acestor poeți corespund, dar nu întotdeauna: de exemplu, toposul „cuvântului” care la Ana Blandiana este problematizat metalingvistic (în opoziția: gândit *vs.* spus), la Nichita Stănescu este antonimizat (necuvântul) până la un Logos pur, de poezie supremă, de creație primordială. „Dacă la Ion Gheorghe poezia devine *logos*” (Mincu 1998: 1029), la Marin Sorescu este „o practică parodică”, iar la Mircea Ivănescu ea devine un „lirism înțeles ca o reinteriorizare a discursului” (Mincu 1998: 1029), la Nichita Stănescu poezia se mută în sfera necuvântului și se autodefiniște ca non-poezie, non-artă, viața vieților. Deși Gheorghe Grigurcu (1979: 314) crede că „lui Nichita Stănescu nu i se va mai oferi fotoliul de poet

nr.1 al generației sale”, în favoarea poezilor ca Mircea Ivănescu, Leonid Dimov, Emil Brumaru sau Cezar Ivănescu, totuși, Nichita Stănescu rămâne pe locul său fără să-i deranjeze sau ofenseze pe colegii din generația sa. Neinfluențați de poezia lui, poezii generației sale scriu o literatură personală care se promovează în spațiul poetic românesc (dar nu numai) ca poeți cu poetică proprie și destul de diferită (cum se vede din interpretările noastre) de poetica lui Nichita Stănescu, deși în anumite locuri fiecare poet se întâlnește cu acest „mit viu” al generației lor. George Alboiu crede că „influența lui [Nichita Stănescu] este mai ales simbolică” (Alboiu 1979: 6), în formă de mit care influențează pozitiv actul creativ al fiecărui poet, dar am spune că influența lui Nichita Stănescu este de fapt una de crez în actul poetic, în eternitatea poeziei, în artă ca o meserie dată de Dumnezeu. „Lângă răzvrătitul Ion Gheorghe, gânditorul melancolic Ioan Alexandru și jonglerii cuvintelor ca Sorescu și Dimov” (Barbu 1975: 73), Nichita Stănescu se arată ca „un paranimf de la Vizant”, cu o poezie care rezistă vremii. Generația ‘60 se caracterizează, după Eugen Simion, printr-o stare de reflecție. Sentimentul infernului la Ioan Alexandru se transformă în opozitul său – raiul în care se desemnează sufletul „isihastului” poet. În ce îl privește pe Nichita Stănescu, poezia lui este verticala care îi cuprinde și cerul și pământul, semnificațiile oscilând între terestru (cu pătrundere în latura negativă, cea a infernului) și ceresc (cu pătrundere în latura suprapozitivă, cea a raiului). Un topos poetic întâlnit aproape în toată poezia generației ‘60, observă Eugen Simion, este cel al corporalității, manifestată în contexte și scopuri fizice, sentimentale, metafizice, religioase, filosofice, mitice, textuale etc.

Cum se vede din acest mic studiu comparativ (și compilativ), generația ‘60 are trăsături comune, dar și diferite, ea este poliizotopică și hipersemnificativă în contextul literar românesc al secolului XX. Se poate numi și generația Nichita Stănescu, deși această numire ar implica contestări și reacții multiple (de la acceptare totală până la detestare ideologizată), astfel că numirea simplă de generația ‘60 nu iese din zona cugetării estetice, fiind recunoscută deja de istoria literaturii ca școală poetică, valoare și o mișcare literară care a contribuit cel mai mult la „schimbarea la față” a literaturii române, contemporane și actuale. În acest context, Nichita Stănescu rămâne, dacă nu mitul, atunci simbolul ei.

Bibliografie

- Alboiu, George. 1979. „Nichita Stănescu și istoria literară” în *Luceafărul*. nr.19. 1979.
- Barbu, Eugen. 1975. *O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini până la prezent*. București: Eminescu.
- Blandiana, Ana. 1983. *Ora de nisip*. București: Eminescu (postfață de Ion Pop).
- Grigurcu, Gheorghe. 1979. *Poeți români de azi*. București: Cartea Românească.
- Jakobson, Roman. 1963. *Essais de linguistique generale*. Paris: Minuit.
- Manolescu, Nicolae. 1987. *Despre poezie*. București: Cartea Românească.
- Micu, Dumitru. 1986. *Limbaje moderne în poezia românească de azi*. București: Minerva:.
- Micu, Dumitru. 1995. *Scurtă istorie a literaturii române*. II. București: Iriana.
- Mincu, Marin. 1998. *Poezia română actuală*. II. Constanța: Pontica.
- Munteanu, Romul. 1994. *Jurnal de cărți*. 5. București: Libra.
- Raicu, Lucian. 1984. *Fragmente de timp*. București: Cartea Românească.
- Simion, Eugen. 1978. *Scriitori români de azi*. I. București: Cartea Românească.
- Sorescu, Marin. 1984. *Drumul*. Minerva (BPT): București: Cartea Românească (pafață de Mircea Scarlat).
- Steinhardt, N. 1997. *Dăruind vei dobândi*. Cluj-Napoca: Dacia.

Povzetek

V zgodovini romunske poezije generacija '60, ki jo po njenem najboljšem predstavniku imenujejo tudi generacija Nichita Stănescu, je primer revolucionarnega preporoda v romunski poeziji, nova pesniška šola, ki je romunsko poezijo usmerila k modernizmu, postmodernizmu ter jo evropeizirala. Avtorica primerja pesniški izraz Nichite Stănescuja s pesniškimi izrazi sodobnikov, kot so Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ioana Alexandru, Leonida Dimov in Mircea Ivănescu, in ugotavlja, da so si kljub nekaterim skupnim značilnostim med seboj precej raznoliki in zato tudi vsak po svoje pristni. Pišejo subjektivno, na življenje gledajo na zelo različne načine, ne ozirajoč se na omejitve, ki jih postavljajo jezik, družba, tradicija in umetnost, ob tem pa so njihove pesmi osebne in hkrati univerzalne. Primerjava skupnih značilnosti in razlik v pesniških izrazih Nichite

Stănescu și în ostalih predstavnikov s pomočjo interdisciplinarne semiotike pa razkriva „stanje poezije” v celotni generaciji '60.

Ključne besede: romunska poezija, generacija '60, Nichita Stănescu, predstavniki, pesniške formule, primerjave, podobnosti in razlike

Rezumat

În istoria poeziei românești, generația '60, numită și generația Nichita Stănescu după cel mai important reprezentant al ei, prezintă o paradigmă a renașterii revoluționare a poeziei române, o nouă școală poetică care a schimbat poezia română spre modernizare, post-modernizare și europenizare. Formula poetică a lui Nichita Stănescu este comparată cu formulele poetice ale lui Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ioan Alexandru, Leonid Dimov și Mircea Ivănescu. Deși toți împărtășesc unele trăsături poetice comune, concluzionăm că formulele lor poetice sunt distincte și autentice. Fiecare scrie cu subiectivitatea sa, cu toate modurile posibile de a privi viața, fără constrângeri față de limbaj, societate, tradiție, artă, poeziile lor fiind în același timp personale și universale. Principiile diferite și asemănătoare între formulele poetice ale celorlalți și formula poetică a lui Nichita Stănescu pun în lumina semiotica interdisciplinară a „stării poeziei” în contextul generației '60 întregi.

Cuvinte cheie: poezie română, generația '60, Nichita Stănescu, reprezentanți, formule poetice, comparații, asemănări și diferențe

UNIVERSITY OF LJUBLJANA
**FILOZOFSKA
FAKULTETA**
1 0 0 0

EMBASSY OF ROMANIA
to the Republic of Slovenia

**MEDNARODNI
DAN KNJIGE
NA
FILOZOFSKI
FAKULTETI**

Filozofska fakulteta
Oddelek za romanske jezike in književnosti

OB MEDNARODNEM DNEVU KNJIGE

vabi
na neprekinjeno branje pesnitve
Lucifer (avtor: **Mihai Eminescu**)

Branje bo ptekalo v: francoščini,
italijanščini, portugalsčini,
romunščini, katalonsčini in španščini

23. 4. 2015, od 13.00 dalje,
v predavalnici 13

VABLJENI!

Slika 7: Dan knjige na Filozofski fakulteti v Ljubljani (plakat)

Teatrul ca mijloc de dezvoltare a abilităților de comunicare orală în clasele de limbi străine

Gledališče kot sredstvo za razvijanje govornih spretnosti pri pouku tujih jezikov

Klara Rus

1. Introducere

Ca studentă, am avut experiențe foarte pozitive în privința teatrului la orele de limbi străine. Am putut observa cum teatrul ne-a ajutat pe mine și colegii mei de clasă să creștem atât ca oameni, cât și să ne dezvoltăm abilitățile lingvistice într-o limbă străină. Experiențele și observațiile mele personale m-au făcut să doresc să explorez în profunzime subiectul utilizării teatrului în timpul cursurilor de limbi străine.

Deși suntem o națiune care iubește foarte mult teatrul, multe școli slovene nu au o sală specială care să fie dedicată spectacolelor teatrale, concertelor și altor evenimente similare. Din acest motiv, spectacolele de teatru se desfășoară adesea într-un mediu mai puțin potrivit pentru acest tip de activități: în sala de sport. Lipsa sălilor de teatru ar putea implica faptul că activitățile legate de teatru au un rol secundar în școli. În articolul meu, aș dori să argumentez că teatrul necesită atenție, în special în timpul orelor de limbi străine. Mă voi

concentra asupra utilizării teatrului în cursurile de engleză, spaniolă și română ca limbi străine. Cu toate acestea, cred că argumentele prezentate în acest articol ar putea fi aplicate în învățarea oricărei alte limbi. Cred că termenul „teatru în clasele de limbi străine” este strâns legat de conceptul de continuitate. Adică se poate referi atât la tehnici dramatice (micro-activități), cât și la spectacole de teatru care să cuprindă întreaga piesă de teatru. Un profesor, de exemplu, poate decide mai întâi să înceapă cu o micro-activitate și apoi să își conducă treptat elevii spre întregul spectacol. Acest ultim aspect privind folosirea teatrului în orele de limbi străine va fi în centrul atenției mele, deși voi face referiri și la micro-activități.

În ceea ce privește beneficiile utilizării teatrului în timpul orelor de limbi străine, accentul va fi pus pe factorul afectiv și pe abilitățile de exprimare orală. Îmi voi baza cercetarea pe ideea că tehnicile de teatru, atelierile de teatru și clasele de teatru au un efect pozitiv asupra exprimării orale. Voi susține că efectele pozitive pot fi vizibile mai ales în exprimarea orală a studenților care se tem să vorbească în limba țintă și/ sau care au un nivel scăzut de competență în engleză, spaniolă sau română.

2. Factorul afectiv în clasele de limbi străine

Emoțiile, credințele și atitudinile noastre vor fi întotdeauna prezente într-un curs de limbi străine. De fapt, Arnold (2000: 1) își bazează argumentele pe ideea lui Stevick (1980), care afirmă că „succesul [în învățarea limbilor străine] depinde mai puțin de materiale, tehnici și analize lingvistice și mai mult de ceea ce se întâmplă în interior și între oamenii din clasă¹”. Importanța factorilor afectivi pentru învățare a fost subliniată de mulți cercetători contemporani (printre alții: Arnold 2000; Sánchez Carrón 2013; Boquete Martín 2014, Pavlin 2017).

În conformitate cu ideologia contemporană, unul dintre obiectivele principale ale profesorilor de limbi străine este dezvoltarea competenței comunicative a elevilor lor. Cu toate acestea, acest obiectiv se dovedește a nu fi, adesea, la îndemâna elevilor, în ciuda faptului că obiectivele comunicative sunt scrise în programe și în ciuda eforturilor profesorilor de a introduce activități

1 “The success [in the foreign language learning] depends less on the materials, techniques and linguistic analyses, and more on what goes on inside and between the people in the classroom”.

comunicative. Una dintre explicațiile posibile ar putea fi faptul că restricțiile de timp, în clasă, nu corespund nevoilor elevilor. Pe de altă parte, incompetența comunicativă poate fi produsă și de factori afectivi (Arnold 2000: 3). Este esențial să acordăm atenție factorilor afectivi pentru ca elevii noștri să simtă dorința de a comunica într-o limbă străină. Factorii negativi care au cel mai puternic efect sunt anxietatea și stima de sine scăzută (*ibid.*).

În ceea ce privește anxietatea, Sánchez Carrón (2013: 285) reia ideea lui Ellis (1994), care afirmă că există trei tipuri de activități care cresc anxietatea elevilor: cele în care elevul trebuie să comunice în mod spontan; cele care includ competiția ca pe o componentă principală; și examenele. În astfel de situații, anxietatea pe care o simt studenții este un element represiv. Este legată de teama de a face o greșală, de a fi percepuți greșit de ceilalți (Boquete Martín 2014: 6). Pavlin (2017: 227) face o observație interesantă în ceea ce privește elevii slovenii afirmând că aceștia cultivă un fel de „perfecționism lingvistic”, reluat din relația pe care o au cu limba maternă, care devine de fapt o caracteristică culturală a slovenilor multilingvi. Autorul sugerează că profesorii ar trebui să-și încurajeze elevii să nu considere erorile o catastrofă (Pavlin 2017: 227).

Arnold (2000: 5) observă că „anxietatea poate fi redusă substanțial prin atitudinea profesorului și atmosfera pe care o creează în clasă”. În continuare, autoarea afirmă că este necesară „menținerea unei politici de corectare a erorilor care nu amenință elevul” (Arnold 2000: 6). Boquete Martín (2014: 7) este de acord cu ea și subliniază că erorile ar trebui considerate o parte esențială a achiziției de limbi străine. Ele sunt ceva natural în faza de inter-lingvaj; cu toate acestea, trebuie să fie conștienți de ele. Din acest motiv, Boquete Martín (2014: 7) încurajează „corectarea erorilor [să fie efectuată] atunci când se produce o ruptură în comunicare (sau în dezvoltarea unui exercițiu), mai degrabă decât atunci când s-a făcut orice tip de inexactitate sau o eroare fonetică”².

Șifrar Kalan (2008: 301) oferă un alt sfat util: profesorul trebuie să folosească, cât mai des posibil, modalitățile indirecte de corectare a erorilor utilizate de vorbitorii nativi în situații de comunicare naturală spontană.

2 “The anxiety can be substantially reduced by means of the teacher’s attitude and the atmosphere that he creates in the classroom”.

3 “Mantener una política sobre la corrección de errores que no resulta amenazante para el alumno”.

4 “La corrección [se realice] cuando se produce una interrupción en la comunicación (o en el desarrollo del ejercicio) antes que cuando se haya producido algún tipo de inexactitud o error fonético”.

Modul și frecvența corectării erorilor vor depinde, bineînțeles, de tipul activității pe care o desfășurăm. Atunci când facem o activitate orientată spre fluentă, ar trebui să îi corectăm mai puțin pe studenți decât atunci când facem o activitate orientată spre precizie.

Într-o clasă de limbi străine în care abordarea este comunicativă, stima de sine a elevilor adolescenți sau adulți poate fi afectată negativ, mai ales în etapele inițiale ale învățării. În această fază, studenții încearcă să exprime prin mijloace lingvistice imature, propriile lor idei, aflate deja la maturitate (Arnold 2000: 4). Pavlin (2017: 220), referindu-se la o cercetare realizată de Mihaljević Djigunović (2002) care a fost realizată cu studenți croați care învață engleza, ajunge la concluzia că stima de sine negativă este unul dintre cei trei factori principali care provoacă anxietatea legată de competența lingvistică (language anxiety). Aceeași cercetare a relevat, de asemenea, că studenții croați se simt adesea supărați și nervoși când cunoștințele lor slabe de engleză îi împiedică să spună tot ceea ce ar dori să spună – tot ceea ce sunt capabili să exprime în limba maternă. Drept urmare, ei se simt rușinați să vorbească cu alții în limba străină, de teamă că interlocutorul lor își poate crea o reprezentare mentală negativă a studenților, determinată de cunoștințele (slabe) de limbă străină ale elevilor (Mihaljević Djigunović 2002).

În ceea ce privește vârsta cursantului, Mihaljević Djigunović (apud Pavlin 2017: 221) declară că, în general, copiii sunt elevii cu cea mai mare stimă de sine. De-a lungul anilor, nivelul de stimă de sine a cursanților devine din ce în ce mai scăzut, iar adulții, de multe ori, au o imagine proastă despre sine.

Pentru a crește stima de sine a elevilor, Sánchez Carrón (2013: 283) sugerează că profesorii ar trebui să includă în lecțiile lor anumite activități constând în „interacțiuni în perechi sau în grupuri, în care elevii să se laude reciproc, să-și recunoască realizările, în care accentul să fie pus pe calitățile personale, în care să se exprime recunoștința etc.⁵⁷”. Mai mult, activitățile care includ lucrul în perechi sau grupuri mici imită cel mai bine situațiile din viața reală, în care cele mai multe conversații se petrec între două persoane sau în grupuri mici (Skela 1999, 105).

5 “Las interacciones en parejas o en grupo en las que los alumnos se dicen unos a otros halagos, se reconocen logros, se insiste en las buenas calidades personales, se expresa agradecimiento, etc.”

3. Competența orală de comunicare într-un curs de limbi străine

Competența probabil cea mai afectată de factorii afectivi negativi (stima de sine scăzută, anxietate legată de competența lingvistică) este competența de comunicare orală. Šifrar Kalan (2008: 291) observă că „deseori echivalăm abilitatea de a vorbi o limbă străină cu a cunoaște bine limba străină respectivă, ceea ce sugerează că vorbirea are un rol central în învățarea unei limbi străine⁶”. O cercetare pe care autoarea a efectuat-o în rândul studenților de la specializarea spaniolă din cadrul Facultății de Litere din Ljubljana a arătat că vorbirea este cea mai populară abilitate lingvistică în rândul studenților de la spaniolă. În același timp, totuși, este cea mai solicitantă, provocând anxietate atât în sala de clasă, cât și în afara acesteia (Šifrar Kalan 2008: 300).

Pavlin (2017: 224) reia ideea lui Skela (1999), care susține că „comunicarea orală este cea mai dificilă abilitate lingvistică dintre toate, pentru că cere un nivel foarte înalt de spontaneitate, producerea simultană a unui text și a gândirii, precum și un nivel de cunoaștere formală suficient de înaltă a unei limbi pentru a evita erorile și pentru a le corecta instantaneu⁷”.

CEFRL (2001: 48) definește comunicarea orală ca una dintre cele două activități comunicative, în care vorbitorul transmite mesajul vorbit unuia sau mai multor ascultători/ interlocutori. Skela (1999: 100) afirmă că comunicarea orală este un proces bidirecțional care necesită un vorbitor și un ascultător. Autorul subliniază că acest lucru nu înseamnă că vorbitorul este singura persoană care vorbește și că ascultătorul este pasiv în timpul schimbului oral. Ambii participanți alternează în rolul vorbitorului și sunt obligați să reacționeze la ceea ce aud. Din acest motiv, un profesor trebuie să creeze circumstanțele potrivite în sala de clasă care să le permită elevilor să combine, în mod semnificativ, cele două abilități (adică abilitatea de a vorbi și abilitatea de a asculta/ înțelege) și de a participa la situații comunicative autentice. Autorul observă că relația de co-dependență

6 “Govoriti tuji jezik pogosto enačimo z znati tuji jezik, kar kaže na osrednjo vlogo ustnega sporočanja pri učenju tujega jezika.”

7 “Ustno sporočanje je najtežja jezikovna veščina, saj zahteva največ spontanosti, vzporednega produciranja besedila in razmišljanja ter hkrati visoko mero formalnega znanja jezika za izogibanje in sprotno popravljanje napak.”

a celor două abilități este exprimată cel mai evident în conversație, care este cea mai populară categorie de discurs (Skela 1999: 100).

Una dintre caracteristicile comunicării orale (de exemplu, a conversației) este aceea că vorbitorii nu folosesc neapărat propoziții întregi. Conține numeroase elemente non-lingvistice (de exemplu, pauze și ezitări frecvente), precum și elemente paralingvistice (de exemplu, intonația, stresul, volumul și tonul vocii, gesturile și expresiile faciale). Al doilea tip de elemente susțin mesajul verbal, îl echipează cu forță și emoții. Atunci când comunică oral, vorbitorii sunt capabili să facă o pauză, să se gândească pentru un moment și apoi, de exemplu, să-și reformuleze mesajul sau să-și folosească cuvintele pentru a orienta conversația într-o altă direcție (Skela 1999: 100-101).

După cum a raportat Skela (1999: 101), obținerea fluentei este scopul principal al predării abilităților de competență orală. Dacă suntem capabili să vorbim în mod clar, într-o manieră relativ corectă și fără a ezita prea mult timp, înseamnă că am obținut fluentea. Pentru a realiza acest lucru, profesorii ar trebui să-și îndrume elevii să treacă de la activitățile în care pur și simplu imită modelul către activitățile care le impun utilizarea limbii în mod independent și exprimarea propriilor gânduri. Deși, de exemplu, citirea tare este una dintre activitățile mai puțin solicitante, spectacole de teatru fac parte din categoria de activități care solicită ca studenții să folosească limba în mod liber (Skela 1999: 112-114).

În clasele cu 25-30 de studenți este foarte dificil să se realizeze activități care să vizeze practica comunicării orale (de exemplu: discuții), deoarece este dificil să te asiguri că toți elevii participă și că elevii dominanți nu îi reduc la tăcere pe cei mai supuși (Skela 1999: 104-105). În afară de aceste aspecte, factorii precum motivația scăzută pentru învățarea limbilor străine și anxietatea limbii ne ajută să vedem de ce comunicarea orală este considerată cea mai dificilă abilitate lingvistică, atât pentru profesori, cât și pentru studenți.

4. Teatrul ca instrument pentru dezvoltarea abilităților de vorbire în orele de limbi străine

4.1. Teatrul și Cadrul european comun de referință pentru limbi (CEFRL)

Ce rol au literatura și teatrul într-o clasă care se focalizează pe dobândirea competenței comunicative? Hidalgo Martín (2012: 15) susține că textele literare ar trebui să fie încorporate în abordarea comunicativă, deoarece elevii sunt capabili să atingă obiectivul principal al abordării comunicative în acest mod: pot dezvolta competența comunicativă. Incluzând literatura, creăm vorbitori competenți (Hidalgo Martín 2012: 15). Comba Otero (2014: 21) explică astfel: *Cadrul european comun de referință pentru limbi (CEFRL)* „evidențiază importanța rolului atât [al textelor literare], cât și [al teatrului] de la nivelul B2, în învățarea unei limbi străine⁸”. Referitor la scopurile comunicative ale limbajului, Hidalgo Martín (2012: 16) observă că CEFRL menționează „utilizările estetice ale limbajului⁹”, dintre care Hidalgo Martín subliniază următoarele două:

- a) a produce piese de teatru cu sau fără un scenariu;
- b) a fi martori și a interpreta texte literare, de exemplu, a citi și scrie texte (nuvele, romane, poezie etc.), a asista în rol de spectator la recitaluri, spectacole de teatru și spectacole de operă etc.¹⁰ (Hidalgo Martín 2012: 16)

Autoarea adaugă că printre sarcinile recomandate, CEFRL sugerează, de asemenea, „a juca o parte într-o reprezentație de teatru¹¹” (Hidalgo Martín 2012: 16). În comparație cu simplul act de a citi sau auzi ceva, participarea activă la reprezentarea scenică a unei piese de teatru implică o dezvoltare mai mare a competenței comunicative, precum și a subcompetențelor acesteia (pragmatică, sociolingvistică și lingvistică) (Hidalgo Martín 2012: 16).

8 “Destaca el papel que desempeñan tanto [los textos literarios] como [el teatro], a partir del nivel B2, dentro del aprendizaje de una lengua extranjera.”

9 “Los usos estéticos de la lengua.”

10 a) Representar obras de teatro con guion o sin él; b) Presenciar y escenificar textos literarios como, por ejemplo, leer y escribir textos (relatos cortos, novelas, poesía, etc.), representar y presenciar como espectador recitales, obras de teatro y de ópera, etc.”

11 “Y, entre la descripción de tareas recomendadas, el MCERL propone la interpretación de un papel en una obra de teatro’.”

Cu privire la competența lingvistică a elevilor, aceștia beneficiază cel mai mult la nivel fonologic. Acest lucru se datorează faptului că se acordă multă atenție pronunției și prozodiei în stadiul prezentării textului: se stabilesc poziția punctelor de articulare, în primul rând, dicția și corectitudinea sunetelor. Referitor la nivelul lexical și sintactic, Hidalgo Martín (2012: 16) admite că folosirea textului poate fi mai problematică: profesorul confruntat cu dificultăți atunci când caută un text care să fie compatibil cu, de exemplu, nivelul de cunoaștere al elevilor.

Chiar dacă aspectul sociolingvistic este absent în multe piese de teatru (admite acest lucru atât Hidalgo Martín, cât și CEFRL), putem mereu găsi câteva piese care îl includ. Relațiile dintre personajele din astfel de lucrări, afirmă Hidalgo Martín, ne pot servi ca instrument cu care putem

[înțelege și practica] „convențiile sociale, precum și reflecția asupra acestora (normele de politețe, regulile care organizează relațiile dintre generații, genuri, clase sociale și grupuri, codificarea lingvistică a anumitor ritualuri care sunt fundamentale pentru funcționarea unei comunități, etc.)¹²” (Hidalgo Martín 2012: 17).

Teatrul reprezintă, de asemenea, un mijloc extraordinar pentru practica competenței pragmatice. După cum arată Hidalgo Martín (2012: 17), există un corpus bogat de piesele care „ne oferă scenarii excelente de schimburi comunicative¹³”. Autoarea adaugă că „lucrarea la acea tipologie textuală, atât de completă datorită cantității de vorbitori care intervin în ea și a variabilității contextelor și situațiilor, ne oferă o resursă magnifică cu care putem să predăm ironia, parodia și actele de discurs, de exemplu¹⁴” (Hidalgo Martín 2012: 17).

12 “Nos pueden servir para [entender y practicar] las convenciones sociales, así como reflexionar sobre ellas (las normas de cortesía, las normas que ordenan las relaciones entre generaciones, sexos, clases y grupos sociales, la codificación lingüística de determinados rituales fundamentales para el funcionamiento de una comunidad, etc.).”

13 “Nos ofrecen excelentes escenarios de intercambios comunicativos.”

14 “El trabajo sobre esa tipología textual, tan completa por la cantidad de hablantes que intervienen en ella y por la variabilidad de contextos y situaciones, nos ofrece un recurso magnífico para trabajar la ironía, la parodia y los actos de habla, por ejemplo.”

În ceea ce privește cele patru abilități dintr-un atelier de teatru¹⁵, se practică atât înțelegerea (citirea și ascultarea), cât și exprimarea (vorbirea și scrierea). Pentru a crea un spectacol bun, e necesar, în primul rând, să citim și să înțelegem piesa. În plus, este important ca elevii să înțeleagă colegii de clasă, precum și instrucțiunile profesorului/ regizorului. Exprimarea orală se practică atunci când se fac activități care vizează îmbunătățirea dicției; exprimarea scrisă se practică atunci când, de exemplu, elevii iau note; scriu scrisori, rezumate sau liste de materiale (Hidalgo Martín 2012: 18).

4.2. De ce și cum se folosește teatrul în clasa de limbi străine?

a) Situația actuală

Referitor la cursurile de teatru în engleză, Lemut Novak, o profesoară de limbă engleză la o școală primară (2009: 37) afirmă că „există deja multe grupuri de dramă în liceele slovene¹⁶”. Autoarea adaugă că nu vede niciun motiv pentru care grupurile de dramă să nu poată fi folosite și în școlile primare, sugerând că astfel de grupuri sunt mai puțin frecvente în școlile primare.

În prezent, există un interes puternic pentru cultura și limba spaniolă în Slovenia. Diferite grupuri de teatru care creează piese de teatru în limba spaniolă, trupe de teatru fondate de diferite licee și cel al studenților Facultății de Litere din Ljubljana (activ din 1999) sunt rezultate de mare interes și numeroase oportunități de a învăța limba spaniolă (K.A. 2009).

Interesul pentru limba română în Slovenia nu este la fel de ridicat ca cel pentru limba engleză sau spaniolă. În acest moment, limba română este predată doar la nivel universitar în Slovenia. Pentru a convinge studenții să opteze pentru studiul limbii române, dar și pentru a familiariza potențialul auditoriu cu sunetul limbii române, precum și cu dramaturgia românească, în semestrul de primăvară al anului universitar 2018/19, a fost activ un grup de teatru în limba română.

Toate grupurile de teatru menționate mai sus fac eforturi pentru spectacole convingătoare. Cu toate acestea, este important a avea în minte întotdeauna ceea ce notează Sirisrimangkorn. Autorul (2018: 16) se bazează pe Banerjee (2014) și declară că „scopul de a învăța limba engleză prin dramă nu este de a

15 Cred că același lucru ar putea fi aplicat și la orele de teatru.

16 “Vem, da je [dramskih] skupin kar precej v srednjih šolah [...]”

transforma elevii în actori profesioniști, ci de a oferi cursanților ajutor pentru a învăța și a repeta limba în contextul său”¹⁷. Autorul menționează doar limba engleză, dar această idee ar trebui să fie în spatele minții profesorilor de orice limbă atunci când decid să facă cursuri de teatru sau ateliere cu elevii lor.

b) Avantajele utilizării teatrului în timpul orelor de limbi străine

Există diverse avantaje ale utilizării teatrului într-o clasă de limbi străine. În continuare, voi enumera câteva dintre beneficiile considerate mai relevante: Utilizarea teatrului în clasă se bazează pe metoda comunicativă de învățare a limbilor străine, deoarece elevii lucrează în grupuri și au rolul de protagonist în învățarea lor (Nicolás Román 2011 apud Vaqueiro Romero 2014: 38). Participarea la activități de teatru nu numai că stimulează curiozitatea elevilor în privința limbii, dar îi face și mai motivați să utilizeze limba-țintă (Lemut Novak 2009; Sirisrimangkorn 2018). În plus, teatrul ajută la scăderea filtrului afectiv (Heldenbrand 2003: 29). Teatrul încurajează, de asemenea, încrederea elevilor în capacitatea lor de a vorbi o limbă străină (Sirisrimangkorn 2018: 16). În privința abilităților lingvistice, teatrul îi ajută pe studenți să progreseze în pronunție și fluență (Boquete Martín 2014; Lemut Novak 2009). Le permite elevilor să achiziționeze noi elemente de vocabular și de gramatică într-o modalitate complet contextualizată (Boudreault 2010). Teatrul ne poate ajuta să îi apropiem pe elevi de cultura limbii pe care o învață (de exemplu, modul în care vorbitorii nativi interacționează unul cu celălalt, strâng mâinile, postura corpului etc.) (Williams-Fleck 2014: 13). Nu în ultimul rând, autori precum Boquete Martín (2014: 19), Hidalgo Martín (2012: 23) și Boudreault (2010) declară că teatrul poate ajuta la dezvoltarea gândirii critice și a creativității elevilor.

c) Dezavantaje ale utilizării teatrului

Din punctul de vedere al profesorilor, lucrul într-o clasă de teatru necesită ca ei să își investească mult timpul liber și energia. Înseamnă că profesorii își asumă o cantitate suplimentară de muncă pentru care poate că nu vor fi plătiți (Lemut Novak 2009: 38). În ceea ce privește atelierele de teatru, Hidalgo Martín (2012, 27) observă că „ceea ce poate fi o problemă este dorința unor

17 “The aim of teaching English through drama is not to turn learners into professional actors, but to provide learners with an aid to learn and rehearse the language in its given context”.

studenții de a fi în lumina reflectoarelor, [dorință care] poate avea un efect contraproductiv, deoarece unii elevii mai timizi pot deveni inhibați din cauza extrovertirii acelor studenți¹⁸. Astfel, profesorul trebuie să „încerce să ofere aceleași oportunități tuturor¹⁹”. În plus, Hidalgo Martín afirmă că pentru a proteja stima de sine a elevului, este indispensabil să „introducem în mod treptat activitățile care reprezintă un risc mai mare pentru imaginea de sine²⁰”. O altă provocare cu care se pot confrunta profesorii este faptul că nu este ușor să găsești texte pentru nivelurile scăzute de competență. În general, textele nu sunt adaptate pentru a fi utilizate în clasă, ceea ce înseamnă că sunt pline de colocvialisme și jocuri de cuvinte, care sunt uneori dificil de înțeles, chiar și la niveluri ridicate de competență. Cu toate acestea, cu un pic de persistență, putem găsi texte interesante și motivante chiar și pentru studenții cu niveluri scăzute de competență (Hidalgo Martín, 2012: 27). În plus, întotdeauna se poate adapta textul la grupul de studenți.

4.2.4. Criterii pentru selectarea textului

Potrivit lui Comba Otero (2014: 21), faptul că folosim teatru în clasă nu se referă întotdeauna la un atelier de teatru sau la o clasă de teatru care se încheie cu o reprezentație a unei piese de teatru.

Cu toate acestea, dacă decidem să lucrăm la o piesă, „alegerea piesei potrivite este crucială²¹” (Vernon 2015). Cu această idee în minte, Hidalgo Martín (2014: 44) prezintă câteva orientări utile care ne pot facilita alegerea piesei. Autoarea afirmă că piesa trebuie să fie scrisă original în spaniolă²². Traducerile nu sunt o alegere valabilă, pentru că piesele de teatru îi învață pe elevi despre cultura și societatea țării în care au fost scrise. Dacă lucrăm cu piesele traduse, „pierdem o posibilă exploatare didactică²³” (Hidalgo Martín 2014: 44).

18 “Lo que sí parece un problema es el afán de protagonismo de algunos estudiantes que puede ser contraproducente ya que algunos estudiantes, los mas tímidos, pueden cohibirse por la extroversión de estos.”

19 “[El profesor debe] intentar dar las mismas oportunidades a todos buscando opiniones consensuadas.”

20 “[Es imprescindible] ir graduando las actividades que supongan mayor riesgo para la imagen personal.”

21 “Choosing the right play is crucial.”

22 Dacă aderăm la această idee, piesele pe care le lucrăm la o clasă de teatru engleză ar trebui să fie scrise inițial în engleză, piesele pe care le lucrăm la clasa de teatru românească ar trebui să fie scrise original în limba română etc.

23 “[Con las traducciones] estamos perdiendo una posible explotación didáctica.”

În continuare, autoarea parafrazează ideea lui Santos (2010), care susține că „textele trebuie să fie [scrise] în secolul XX sau XXI²⁴, întrucât obiectivul este [de a-i ajuta pe] elevi să fie competenți comunicativ în societatea modernă [...] și în momentul actual²⁵”. În plus, Hidalgo Martín remarcă faptul că tema jocului ar trebui să fie „actuală, ușor de înțeles și [ar trebui] să-i intereseze pe elevi²⁶”. Pe lângă acest fapt, atât piesa, cât și dialogurile trebuie să fie suficient de scurte. În ceea ce privește dialogurile, acestea ar trebui să conțină mai multă acțiune decât evaziune și reflecție. Hidalgo Martín (2014, 45) se referă la Torres (1999), care susține că ar trebui să evităm monologurile, „pentru că se pot dovedi a fi monotone²⁷”. Referitor la abilitățile elevilor și la nivelul textului, Vernon (2015) susține că ar trebui ca profesorii „să atribuie roluri în funcție de abilitățile [elevilor] lor²⁸” și „să adapteze scenariul pentru a se potrivi cu nevoile [grupului]”. Dacă, de exemplu, în grupul nostru avem unii studenți cu nivel de competență care este peste nivelul celorlalți studenți, le putem schimba replicile și le putem face mai lungi sau putem adăuga unele structuri de propoziții mai complexe (Hidalgo Martín 2014: 45).

5. De la teorie la practică: experiența mea cu teatrul românesc

În ceea ce privește activitatea de teatru, Departamentul de Limbi și Literaturi Romane de la Facultatea de Litere din Ljubljana a avut un an foarte productiv. În acest an, pentru a doua oară, un grup de teatru românesc s-a alăturat grupurilor de teatru în limbile franceze, italiene și spaniole care au deja tradiție. Proiectul nostru s-a concentrat pe punerea în scenă a piesei de teatru a lui Matei Vișniec, *Migraaantși sau prea sunt mulți în aceeași barcă*. Prezentarea a avut loc în 21 mai 2019, ca parte a celui de-al zecelea târg anual de carte academică **Liber.ac** (21 - 23

24 În unele circumstanțe, putem decide să lucrăm la o piesă scrisă mai devreme. Un astfel de exemplu este descris în scurtul articol „Activitatea de teatru printre studenți” de Mateja Gaber. Articolul este accesibil la: https://docs.wixstatic.com/ugd/03f8e0_6f928f99b5b2437c85b198d7159bd8c1.pdf?fbclid=IwAR1oSEoNFSFQUt1CfCiCO4tMhDofOGZ1kfFAezl_HkGIUDlAndVkr4rxq4.

25 “Los textos han de ser del siglo XX o XXI, ya que se pretende que los alumnos sean competentes comunicativamente en la sociedad [...] y en el momento actual.”

26 “[El tema de la obra debe] ser actual, fácil de entender e interesante de acuerdo a los intereses del alumnado.”

27 “[Hay que evitar monólogos] que puedan resultar monótonos.”

28 [Teachers should] “assign roles according to the abilities of [their] students.”

mai 2019). După cum sugerează titlul, piesa pe care am ales-o este foarte actuală, deoarece fenomenul migrației reprezintă tema principală.

La acest proiect la care am lucrat în semestrul de primăvară au participat trei studenți de la limba română (doi cu nivel B2 și una cu nivel C1) și trei profesoare (profesoara de limba română, profesoara de franceză și profesoara de spaniolă). Textul a fost citit de mai multe ori încă din anul universitar anterior, fapt care a dus la perfecționarea pronunției și eliminarea problemelor legate de accent. Întrucât grupul nostru avea doar cinci membri și pentru că spectacolul trebuia să fie scurt, am decis să prezentăm doar patru scene din piesă. Am distribuit scenele între actrițe în mod egal: fiecare dintre cele două subgrupuri (studenți și profesoare) au jucat în două scene. Piesa a fost prezentată atât în limba română, cât și în slovenă.

Textul original, mereu pătruns de umorul fin-finisat, era prea lung pentru dramatizare. Mai mult, a trebuit să-l adaptăm și la nevoile publicului. Din aceste motive, am făcut următoarele modificări:

- Am scurtat replicile prea lungi în limba română (studenții și-au putut modifica replicile în funcție de nivelul lor de înțelegere) și au omis unele rânduri;
- am adăugat traduceri scurte slovene care au exprimat esența replicilor mai lungi originale (fiecare actriță și-a spus mai întâi replicile în limba română și apoi a adăugat o traducere scurtă);
- am inclus muzică tradițională românească;
- am schimbat puțin ultima parte a scenei finale.

Versiunea finală a textului a dus la o reprezentație de aproximativ 40 de minute. Întrucât piesa a fost în limba română (cu traduceri slovene) și deoarece a făcut parte din programul de la târgul de carte Liber.ac, publicul nostru a fost destul de specific. Acesta era format din alți studenți de la limba română, colegi de la catedra de limbă și literaturi romane (de exemplu, profesori de spaniolă, profesori de franceză, studenți de la alte limbi romanice) și trei profesoare invitate din România. Nu toți spectatorii au vorbit românește, motiv pentru care ne-am „auto-tradus” pe scenă. Unii spectatori au cunoscut probabil autorul și piesa, dar nu toți. Dacă în primele două scene publicul s-a încălzit, ultimele două scene au avut cu adevărat impact.

Atmosfera din timpul atelierelor de teatru a fost plăcută, ducând la împrietenirea studenților participanți atât cu actul artistic, cât și cu limba și cultura română. *Suma summarum*, experiența mea cu teatrul românesc a fost foarte plăcută și m-a convins că teatrul poate fi un instrument puternic în clasele de limbi străine.

6. Concluzii

Acest articol intenționează să promoveze teatrul ca un instrument puternic în predarea limbilor străine. În partea teoretică, am prezentat mai întâi rolul pe care factorii afectivi îi au într-o clasă de limbi străine. Am explicat modul în care factorii negativi, printre care se evidențiază anxietatea limbajului și stima de sine scăzută, blochează dobândirea competenței comunicative. În continuare, am explicat ce este abilitatea de comunicare orală, competența pe care factorii afectivi negativi o influențează cel mai mult. Comunicarea orală rămâne astfel competența cea mai solicitantă, atât pentru profesori, cât și pentru studenți. După aceea, am descris modul în care *Cadrul european comun de referință pentru limbi* (CEFRL) definește rolul teatrului în clasă. Am explicat cum CEFRL atribuie teatrului un rol important în învățarea unei limbi străine, deoarece prin acesta pot fi dezvoltate toate elementele necesare dobândirii competenței comunicative. Am comentat pe scurt situația actuală cu privire la utilizarea tehnicilor de teatru și a cursurilor/ atelierelor de teatru în școlile slovene. În ceea ce privește grupurile de teatru în engleză și spaniolă, am descoperit că există destul de multe grupuri active, în special în licee. În ceea ce privește limba română în Slovenia, există doar un grup de teatru la nivel universitar. Am subliniat câteva avantaje și dezavantaje ale utilizării teatrului în clasă. Am prezentat și câteva orientări utile care pot facilita alegerea unei piese în cazul în care vom decide să organizăm un atelier de teatru sau un curs de teatru. La final, am descris, pe scurt, un exemplu de curs și de grup de teatru, grupul de teatru în limba română care a fost activ în anul universitar 2018/19 la Facultatea de Arte din Ljubljana.

Bibliografie

- Arnold, Jane Morgan. 2000. „CVC. Antologías de textos de didáctica del español. Claves afectivas e interculturales en la enseñanza de EL2 a personas inmigradas”. *Cvc. Cervantes.Es*. https://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/antologia_didactica/claves/arnold.htm
- Boudreault, Chris. 2010. „The Benefits Of Using Drama In The ESL/EFL Classroom”. *Iteslj.Org*. <http://iteslj.org/Articles/Boudreault-Drama.html>.
- Boquete Martín, Gabino. 2014. „Interacción y motivación en el aula: enseñar desde el teatro”. În *Arriba El Telón: Enseñar Teatro Y Desde El Teatro*, 1a ed., 5-14. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.
- Comba Otero, Mercedes. 2014. „¡No Pienses, Actúa!”. În *Arriba El Telón: Enseñar Teatro Y Desde El Teatro*, 1a ed., 21. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.
- CVC. 2002. „Marco Común Europeo De Referencia Para Las Lenguas: Aprendizaje, Enseñanza, Evaluación. *Cvc. Cervantes.Es*. https://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/marco/.
- Gaber, Mateja. 2009. „Gledališka dejavnost med študenti”. In *Uporaba gledališke dejavnosti v vzgoji in izobraževanju. Zbornik povzetkov 1. Mednarodne Konference Gledališke Pedagogike*, 37-38. Ljubljana: Društvo Taka Tuka. https://docs.wixstatic.com/ugd/03f8e0_6f928f99b5b2437c85b198d7159bd8c1.pdf?fbclid=IwAR1oSEoNFSFQUt1CfCiCON4tMhDofOGZ1kfFAezl_HkGIUDlAndVkr4rxq4.
- Hidalgo Martín, Vanessa. 2012. *El teatro en la clase de ELE: Dos propuestas de taller*. Pdf. Sevilla: marcoELE. https://marcoele.com/descargas/15/hidalgo_teatro.pdf.
- Hidalgo Martín, Vanessa. 2014. „Doña Gramática: Un personaje con mucho carácter”. În *Arriba El Telón: Enseñar Teatro Y Desde El Teatro*, 1a ed. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.
- Heldenbrand, Brian. 2003. *Drama Techniques In English Language Learning*. Pdf. Daegu: The Korea TESOL Journal. <https://koreatesol.org/content/korea-tesol-journal-6>.
- K., A. 2009. „O najstniških tegobah na odru v španščini”. *RTVSLO.Si*. <https://www.rtvsllo.si/kultura/oder/o-najstniskih-tegobah-na-odru-v-spanscini/158351>.

- Lemut Novak, Tjaša. 2009. *O smiselnosti dramskih skupin v tujem jeziku*. Pdf. Didakta. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-E08LSRNI/ea3c471b-f846-48c2-922b-32bf298d8de1/PDF>.
- Motos Teruel, Tomás. 1992. *Las técnicas dramáticas: Procedimiento didáctico para la enseñanza de la lengua y la literatura*. Pdf. Valencia: Enseñanza & Teaching: Revista interuniversitaria de didáctica. http://e-spacio.uned.es/fez/eserv.php?pid=bibliuned:20395&dsID=tecnicas_dramaticas.pdf.
- Pavlin, Luka. 2017. *Strah je znotraj votel, okrog pa ga nič ni – kaj pa pri tujih jezikih? Strah pred tujim jezikom pri pouku francoščine kot tujega jezika v Sloveniji*. Pdf. Journal for Foreign Languages. https://www.researchgate.net/publication/321970067_Strah_je_znotraj_votel_okrog_pa_ga_nic_ni_kaj_pa_pri_tujih_jezikih_Strah_pred_tujim_jezikom_pri_pouku_franco-scine_kot_tujega_jezika_v_Sloveniji.
- Sánchez carrón, Irene. 2012. *Se me dan mal los idiomas': Aspectos psicológicos que pueden influir en la adquisición de lenguas extranjeras*. Pdf. Madrid: Didáctica. Lengua y Literatura. <https://revistas.ucm.es/index.php/DIDA/article/view/42245/40219>.
- SirisrimAngkorn, Lawarn. 2018. *The Use Of Project-Based Learning Focusing On Drama To Promote Speaking Skills Of EFL Learners*. Pdf. Nakhon Ratchasima: Australian International Academic Centre. <http://www.journals.aiac.org.au/index.php/all/article/view/4981>.
- Skela, Janez. 1999. „Ustno sporočanje”. În *Učenje in poučevanje tujega jezika: Smernice za učitelje v drugem triletju osnovne šole*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta; Koper: Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije.
- Šifrar Kalan, Marjana. 2008. „Ustno sporočanje – najbolj priljubljena jezikovna zmožnost?”. În *Učenje in poučevanje tujih jezikov na Slovenskem: Pregled sodobne teorije in prakse*. Ljubljana: Tangram.
- Vaqueiro Romero, Maria Montserrat. 2014. „El Teatro como recurso didáctico”. *ZRColan Arriba el telón: Enseñar teatro y enseñar desde el teatro*. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.
- Vernon, Shelley. 2015. „Teaching English Through Drama - EFL Magazine”. *EFL Magazine*. <https://www.eflmagazine.com/teaching-english-drama/>.
- Williams-Fleck, Alexandra. 2014. *Creating Theatre-Based Curriculum For Use In The ESL / EFL Language Classroom: A Model*. Pdf. San Francisco:

Povzetek

Namen članka je pokazati, da se gledališče lahko uporablja kot sredstvo pri poučevanju tujih jezikov. V teoretičnem delu najprej pojasnim, kako negativni čustveni dejavniki vplivajo na razvoj učenčeve komunikacijske zmožnosti. Opišem tudi vlogo ustnega sporočanja pri pouku (tujih) jezikov ter vlogo, ki jo gledališču pri poučevanju tujih jezikov pripisuje *Skupni evropski jezikovni okvir* (SEJO). V grobem orišem trenutni položaj glede uporabe gledališča pri pouku angleščine, španščine ter romunščine kot tujih jezikov. Pojasnim nekaj prednosti in slabosti uporabe gledališča. Na koncu predstavim primer uporabe gledališča: gledališko skupino v romunščini, ki je delovala letos na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

Ključne besede: pouk tujih jezikov, zmožnost ustnega sporočanja, čustveni dejavniki, pouk gledališča, dramske tehnike

Rezumat

Scopul acestui articolul este de a arăta că teatrul poate fi utilizat în timpul orelor de limbi străine, deoarece este un instrument puternic. În partea teoretică explic mai întâi modul în care factorii afectivi nu ajută la dezvoltarea competenței comunicative a elevilor. Mai mult, explic rolul pe care îl are comunicarea orală într-o clasă de limbi și rolul pe care *Cadrul european comun de referință pentru limbi* (CEFRL) îl atribuie teatrului. Descriu *in grosso modo* situația actuală privind utilizarea teatrului în predarea limbii engleze, spaniole și române ca limbi străine. Explic câteva avantaje și dezavantaje ale utilizării teatrului. Prezint și un exemplu de aplicare practică a teoriei, un grup de teatru în limba română, care a fost activ acest an la Facultatea de Litere din Ljubljana, Slovenia.

Cuvinte cheie: cursuri de limbi străine, abilități de vorbire, factor afectiv, cursuri de teatru, tehnici dramatice

Influențe lingvistice franceze în română și slovenă

Francoski jezikovni vpliv v romunščini in slovenščini

Meta Kompara

De-a lungul secolelor, slovena și română au fost în contact permanent cu alte limbi romanice, slavice, germanice și cu limba maghiară. Limba română a intrat în contact și cu greaca și turca. Fiindcă limba e un organism viu care evoluează, se adaptează, se schimbă, este de înțeles că fiecare dintre limbile cu care slovena și română au intrat în contact au influențat aceste două limbi într-un mod mai mult sau mai puțin direct și intens, lăsându-și amprente ale acestui contact în lexicul, ortografia, fonetica sau morfosintaxa slovenă și cea română. Lexicul, cel mai puțin stabil element al limbii, este o sursă bogată de informații și pentru a înțelege mai bine procesele de împrumuturi lingvistice care se petrec ca urmărirea a contactului dintre populații, este necesar să cunoaștem istoria, condițiile politico-economice și socio-culturale specifice comunității lingvistice respective.

Când vorbim despre contactul lingvistic dintre slovenă și franceză și între română și franceză, trebuie subliniat că, exceptând timpul provinciilor ilirice, țările slovene și române au fost la o distanță geografică de 1000 km sau 2000 km de Franța. Luând în considerare această distanță geografică, este de evidențiat că

limba franceză a intrat în contact cu slovena și cu româna într-un alt fel. Un factor important în propagarea culturii și limbii franceze este, cu siguranță, caracterul internațional și universal al limbii franceze, rolul său de *lingua franca*. Ca răspuns la întrebarea de ce o limbă poate să aibă un impact atât de semnificativ asupra altelor limbi, Fumaroli răspunde în *Quand l'Europe parlait français* (2001: 22): „nimic nu este atât de misterios în istoria Europei și acum a lumii, ca vocația anumitor limbi către *universalitate*. Limbi diferite au avut această vocație, dar de fiecare dată în condiții atât de diferite, atât de incompatibile, încât nu poate fi propusă nicio explicație comună”¹ (Fumaroli 2001: 22).

1. Franceza – *lingua franca*

Caracterul internațional al limbii franceze începe să se formează în Evul mediu, prin libera circulație a cavalerilor, a pelerinilor, a comercianților, a studenților și a poezilor. Această expansiune franceză de caracter politic, militar și cultural se transformă în secolele următoare și franceza își asumă, încet, rolul limbii latine și este recunoscută ca *lingua franca* în domenii precum: filozofia, medicina, științele tehnice și în afaceri. În secolul al XVIII-lea, franceza tinde să devină limba Europei, limba înaltei societăți, a noutăților, a modei. Treptat, ea devine și limbă de circulație în mediile intelectuale și limba diplomației; la curte și în cercurile aristocratice, franceza este aleasă pentru conversație. Elitele își însușesc ideile propagate de ziarele franceze și de lucrările enciclopedice, iar societatea de cultură aplaudă noutățile. În timpul Revoluției franceze, această pasiune a întregii lumi pentru limba franceza rămâne și se vede în lexicul altor limbi europene. Totuși, la sfârșitul secolului al XIX-lea și în prima parte a secolului al XX-lea, limba franceză nu are același rol al inițiativei lexicale în ceea ce privește limbile romanice și alte limbi, în special în domeniul științei și a tehnologiei, și este complet înlocuită de engleză.

Deși există anumite similitudini în adaptarea culturii și a lexicului francez în română și în slovenă, este necesar să subliniem în mare diferențele în ceea ce privește modul și timpul în care limba franceză a intrat în respectivele limbi.

1 »Rien n'est si mystérieux dans l'histoire de l'Europe, et maintenant, du monde, que la vocation de certaines langues à l'«universalité.» Différentes langues: »ont eu cette vocation, mais chaque fois dans des conditions si différentes, si incompatibles, si incomparables, qu'aucune explication commune ne peut pas être proposée.«

2. Relația franco-română

Istoricul și filosoful Neagu Djuvara (2002: 307) nota: „Nicăieri în Europa influența franceză nu va fi fost mai adâncă și mai durabilă decât în țările române și că legătura românilor cu Franța a fost un caz pasional se poate spune fără exagerare că, vreme de peste un veac, de la începutul secolului al XIX-lea și până după primul război mondial, românii au fost literalmente *colonizați* de francezi – fără prezența colonizatorului”.

2.1. Istoria relațiilor franco-române

Penetrarea limbii și a culturii franceze în societatea română a început încă din secolului XVIII-lea, în epoca fanarioșilor. Fanarioșii au fost membri ai unor familii aristocratice grecești, care locuiau în cartierul Fanar, principalul cartier al grecilor din Constantinopol și care au fost numiți de otomani să conducă Țările Române (Valahia și Moldova) în contextul instaurării stăpânirii habsburgice în Transilvania și a creșterii puterii Rusiei. Domnii fanarioși au facilitat deschiderea spre civilizația occidentală, în special spre Franța. Înainte de a fi domni în Principatele Române, fanarioșii (greci sau români grecizați) îndepliniseră funcția de mari dragomani ai Porții. Dragomanii erau oameni cultivați și inteligenți, cu biblioteci pline de autori francezi, responsabilitatea lor era să gestioneze relațiile Imperiului Otoman cu statele europene, prin urmare, erau obligați să cunoască și să vorbească mai multe limbi străine, în consecință și franceza care, în acest timp, a devenit limbă diplomatică. Datorită lor, franceza este introdusă mai întâi la curte și apoi printre boieri. Boierii români au fost foarte interesați de literatura franceză și știau limba franceza foarte bine la sfârșitul secolului XVIII-lea și la începutul secolului XIX-lea. Ana Goldis Poalelungi (Goldis poalelungi, 1973: 17) spune că societatea educată a fost practic bilingvă, având profesori particulari francezi. În 1775 franceza începe să fie introdusă și în școli și devine obligatorie atât în Valahia, cât și în Moldova (în școlile grecești), iar după 1821, franceza devine limbă străină obligatorie în sistemul educațional din Țările Române. Un alt factor care a contribuit la penetrarea limbii franceze în Țările Române vine sub forma ofițerilor, consulilor și funcționarilor ruși, care au venit în Principatele Dunărene în timpul Războiului Ruso-Turc și au adus cuvinte franceze pe teritoriul românesc.

Al treilea factor sunt aristocrații care au fugit din Franța postrevoluționară și care au primit azil și au fost primiți în Europa centrală, în special în România, unde își puteau câștiga viața ca preceptori și guvernante în casele boierilor. Însă, revoluția franceză i-a influențat pe români și într-un alt mod – prin tinerii intelectuali din Moldova și Valahia (unii dintre ei au și studiat în străinătate inclusiv în Franța), care au fost fascinați de ideile revoluționare franceze și care au visat la apartenența la civilizația occidentală atât de diferită de sistemul tradițional.

Ultimul factor este legat cel anterior și se produce în Transilvania. La începutul secolului XIX-lea, Școala Ardeleană, care sprijină teza că românii transilvăneni sunt descendenții direcți ai coloniștilor romani din Dacia, furnizează un sprijin suplimentar francofoniei românilor, încercând să facă o legătură mai profundă cu limba franceză. Sigur, influența franceză nu poate fi limitată doar la aceste exemple, dar ele sunt cele mai reprezentative și mai importante din istoria franco-română. În plus, din aceste exemple, putem să constatăm că influența francezei asupra românei a fost, în mare parte, (cu excepția unor elemente adoptate prin rusă și greacă) directă. Deși Franța și România sunt două țări la distanță geografică semnificativă una de cealaltă, fascinația română pentru tot ce este francez a fost mai mare decât oriunde în lume.

3. Relația franco-slovenă

Uitându-ne la influența franceză asupra culturii și limbii slovene, putem observa că, exceptând timpul provinciilor ilirice, țările slovene nu au fost în contact direct cu Franța. Dar, în ciuda îndepărtării geografice și limba slovenă a adoptat cultura și lexicul francez. Trebuie să subliniem totuși că influență a fost mult mai mică ca în cazul român.

3.1. Istoria relațiilor franco-române

Cultura și literatura franceză au început să intre în spațiul sloven în secolul XVIII-lea prin intelectuali sloveni (precum Žiga Zois și Karel Herbenstein), care aveau în bibliotecile lor cărți filozofice scrise în franceză. Putem să spunem că, în general, ideile și cultura franceză au fost trimise prin intelectuali care au studiat în Viena și prin aristocrație. Trebuie să subliniem că, în principiu, influența franceză asupra limbii slovene a fost indirectă, întrucât aceasta din urmă a împrumutat majoritatea cuvintelor de origine franceză

prin intermediul limbii germane (fapt care va fi observat din exemple, mai târziu), care a fost și limba administrației și a educației până la Războiul cel Mare din țările slovene.

Ar fi de așteptat ca limba slovenă să fi adaptat niște cuvinte din franceză în timpul provinciilor ilirice, dar, de fapt, cuvintele împrumutate în acest timp au fost puține și practic nu mai există. Se poate că influența franceză din această perioadă nu a fost atât de puternică (limbă oficială a fost franceza, dar a fost vorbită, în general, doar de ofițerii francezi, însă, la nivel inferior, se vorbea germana și italiana), sau că durata provinciilor a fost prea scurtă pentru ca franceza să se integreze în spațiul sloven.

Lumea slovenă a citit despre Franța și cultura franceză în jurnale și în cărți franțuzești, unde au aflat și despre Revoluția de 1789, care a influențat oamenii din punct de vedere ideologic, dar și lexical.

4. Analiza lexicului comun de origine franceză în limba română și în limba slovenă

Împrumuturile din franceză fac o mare parte a lexicului român. Pe baza *Dictionarului limbii romane moderne*, Dimitrie Macrea a stabilit în 1958 că dintr-un total de 49.649 cuvinte, 19.129 au fost de originea franceză (apud *Lexikon der Romanistischen Linguistik* 1998: 64). O astfel de analiză pentru limba slovenă nu a fost făcută, însă, probabil, procentul împrumuturilor franceze în slovenă este mult mai redus. Luând în considerare bogăția lexicului francez împrumutat în limba română, am decis ca în lucrarea de față să ne limităm studiul la lexicul de proveniență franceză, comun în slovenă și română. În următoarele pagini sunt prezentate date generale și exemple nominale interesante identificate în urma analizei lexicale franco-sloveno-române, limitându-ne la cuvintele care încep cu litera *a*.

4.1 Adaptarea gramaticală a substantivelor franceze în română și slovenă. Genul

În ceea ce privește genul neologismelor franceze în slovenă și română, am observat că slovena este mai loială genului cuvintelor originale decât română. În cazul substantivelor neanimate: dacă cuvântul în limba franceză este de gen feminin este foarte probabil că își va păstra genul atât în slovenă, cât și în română, dar

dacă cuvântul francez este de gen masculin, va fi tot masculin în limbă slovenă, dar va schimba genul în neutru în limba română, după cum se poate vedea și în tabelul de mai jos.

FRANCEZĂ	ROMÂNĂ	SLOVENĂ
abonnement (m)	abonament (n)	abonma (m)
atout (m)	atu (n)	adut (m)
aérodynamique (f)	aerodinamică (f)	aerodinamika (f)
aérodrome (m)	aerodrom (n)	aerodrom (m)
aéroplane (m)	aeroplan (n)	aeroplan (m)
affaire (f)	afacere (f)	afera (f)
accord (m)	acord (n)	akord (m)
acupuncture (f)	acupunctură (f)	akupunktura (f)
allée (f)	alee (f)	aleja (f)
altruisme (m)	altruism (n)	altruizem (m)
amendement (m)	amendament (n)	amandma (m)
annuitée (f)	anuitate (f)	anuiteta (f)
appartement (m)	apartament (n)	apartma (m)
artillerie (f)	artilérie (f)	artileriija (f)
aspic (m)	aspic (n)	aspik (m)
atelier (m)	ateliér (n)	atelje (m)
atmosphère (f)	atmosfēră (f)	atmosfera (f)
avant-garde (f)	avangărdă (f)	avantgarda (f)
avenue (f)	avenue (f)	aveniija (f)
avion (m)	avion (n)	avion (m)

Bineînțeles, există și niște excepții:

accumulateur (m)	acumulatór (m)	akumulator (m)
arachide (f)	arahídă (f)	arašid (m)
avance (f)	avans (n)	avans (m)

Genul substantivelor animate franceze rămâne la fel în slovenă și română.

attaché	atașat	Ataše
amiral	amiral	Admiral
amateur, amatrice	amator, amatoare	amater, amaterka
amiral	amiral	Admiral

4.2 Fonetica

Sistemul fonetic francez se diferențiază de sistemele fonetice ale limbii slovene și române. Fonetica română și slovenă nu cunosc consoane nazale, /ʁ/ uvular, /y/ și /œ/ și nici semivocalele ʏ/, /w/. De aceea, sistemul fonetic român și sloven au adaptat cuvintele franceze în conformitate cu sistemul lor fonetic.

R uvular [ʁ] a fost înlocuit cu [r] în slovenă și română.

aventure	aventură	avantura
----------	----------	----------

[œ] este înlocuit cu [o] sau [e] în română și cu [e] în slovenă.

amateur	amator	amater
amortisseur	amortizór	amortizer

[y] este înlocuit cu [u] și [i] în română și în slovenă.

ambulance	ambulánță	ambulanta
-----------	-----------	-----------

[Au] este înlocuit cu [av] în limbă slovenă.

autobus	autobuz	avtobus
---------	---------	---------

[S] se transforme în [z] în română și slovenă.

anesthésie	anestezie	anestezija
------------	-----------	------------

[Ch] se transformă în [h] sau în [š] în slovenă sau [ș] în română.

architecte	arhitect	arhitekt
arachide	arahídă	arašid
attaché	atașát	ataše

[Ce], [ci] este înlocuit cu [t] sau [c /č/] în română și cu [c] în slovenă.

association	asociáție	asociacija
audience	audiénță	avdienca

[Ge] se transformă în [j] în română și în [ž] în slovenă.

engager	angaja	angažirati
---------	--------	------------

[Qu] este înlocuit cu [c] în română și cu [k] în slovenă.

acquisition	achiziție	akvizicija
-------------	-----------	------------

Consoane nazale sunt denazalizate.

agent	agent	agént
ambition	ambîție	ambicija
engager	angaja	angažirati

4.3 Semantică

Cuvintele împrumutate din franceză și-au schimbat atât formă ortografică, cât și pe cea fonografică. La nivel semantic, pot fi observate, în anumite cazuri, schimbări de sens. În general, cuvintele franceze polisemantice își pierd unele dintre aceste sensuri. Înțelesul acestor cuvinte se restrânge sau se modifică. Analizând lexicul împrumutat din franceză în slovenă și în română, am observat că în limba română, în general, s-au păstrat mai multe sensuri ale cuvintelor decât limbă slovenă. O motivație pentru acest proces ar putea fi dată de felul în care cuvintele franceze au intrat în limbă slovenă, prin intermediul limbii germane.

Dacă examinăm următorul exemplu putem observa cum sensul primar se schimbă în procesul de împrumut.

Cuvântul *afera* din slovenă și cuvântul *afacere* din română provin din cuvântul francez (*l'*) *affaire*. Cum putem observa, atât în română, cât și în slovenă cuvântul a fost adaptat din punct de vedere ortografic și fonetic. Cuvântul românesc este creat prin derivare din cuvinte românești după exemplul francez (*affaire* = à + faire, *afacere* = a + face (re).)

În franceză, cuvântul *affaire* denumește:

1. ceea ce este de făcut, un lucru de care cineva trebuie să se ocupe
2. ceea ce privește cineva
3. ceea ce privește un lucru, o întrebare, o problemă
4. sursa dificultății, a preocupării, a situației periculoase...
5. situația mai mult sau mai puțin complexă care face obiectul unei analize
6. situația penală, a cărei soluționare este încredințată justiției; litigiu, proces
7. companie comercială sau industrială
8. tranzacție comercială, piață, speculație
9. tranzacție comercială avantajoasă
10. angajament militar, luptă localizată.

În limba română cuvântul *afacere* are sens de:

1. Activitate legală din domeniul agricol, industrial, comerț, financiar etc. desfășurată în scopul obținerii de profit
2. (Fam.) Întreprindere cu rezultat favorabil
3. Acțiune (importantă), îndeletnicire, ocupație. ◇ *Afaceri interne* (sau *externe*) = treburi obștești privind problemele interne (sau externe) ale unei țări.

Iar în slovenă cuvântul *afera* înseamnă:

1. Un eveniment sau o chestiune necinstită.

În ceea ce privește aspectele semantice ale cuvântului original și ale împrumuturilor din slovenă și română, sensul nu s-a schimbat mult. Dar este interesant că limbă română a împrumutat acest cuvânt cu sens pozitiv, pe când slovena a preluat doar sensul negativ.

5. Constatări

Cuvintele franceze împrumute și-au schimbat forma ortografică, fonetică și semantică. Sensul cuvintelor s-a restrâns și s-a modificat, fonemele franceze fiind înlocuite cu foneme slovene și române.

Datorită relațiile franco-române foarte bune, în limba română lexicul de origine franceză este foarte bogat în limbă. Fiindcă țările slovene nu au fost atât de fascinate de limba și cultura franceză, lexicul francez în limba slovenă este mai mic.

Putem să spunem că multe cuvinte care au fost împrumutate în germană și slovenă din franceză erau cuvinte denumind noutățile sau particularitățile care veneau din Franța. Cazul românesc este particular pentru că limba română a fost influențată mai mult de limba franceză și, în plus de lexicul francez, ea preluând elemente franceze la toate nivelurile: ortografic, fonetic, morfosintactic și semantic.

Trebuie subliniat că atât în limba română, cât și în limba slovenă există un lexic romanic din care fac parte și posibile împrumuturi din limba franceză, neștiindu-se dacă termenul a fost împrumutat din franceză, latina savantă sau din alte limbile romanice.

Galicismele în limba slovenă, în majoritate, nu au fost împrumutate direct din franceză, ci au venit în slovenă prin intermediul limbii germane, italiene și sârbe. Limba română a împrumutat cuvinte direct din limbă franceză.

Chiar dacă în anumite cazuri nu putem spune dacă un cuvânt a intrat în limbă română sau slovenă direct din franceză ori dacă a fost împrumutat prin intermediul unei alte limbi, este sigur că limba și cultura franceză au avut o mare influență în spațiu european și că au modificat imaginea lingvistică și socio-culturală europeană. Ideile revoluționare au intrat în mintea și mai ales în lexicul european și au schimbat societatea europeană. Literatura și cultura franceză au inspirat mari autori și artiști europeni. Astfel, putem să concluzionăm că franceza a schimbat societatea mondială și a lăsat urme vizibile în limbile lumii.

Bibliografie

Djuvara, Neagu. 2002. *Între Orient și Occident : țările române la începutul epocii moderne (1800 1848)*. București : Humanitas.

Fumaroli, Marc. 2000. *Quand l'Europe parlait français*. Paris: Éditions de Fallois.

- Gilder, Alfred. 1993. *Et si l'on parlait français? : essai sur une langue universelle*. Paris: Cherche Midi éditeur.
- Goldis Poalelungi, Ana. 1973. *L'influence du français sur le roumain*. Paris: Les Belles Lettres.
- Holtus, Günter, et al. 1998. *Lexikon der Romanistischen Linguistik. Band/Volume 7, Kontakt, Migration und Kunstsprachen. Kontrastivität, Klassifikation und Typologie/ Langues en contact, langues des migrants et langues artificielles. Analyses contrastives, classification et typologie des langues romanes*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Martinet, André. 1960. *Éléments de linguistique générale*. Paris: Librairie Armand Colin.
- Meillet, Antoine. 1938-1948. *Linguistique historique et linguistique générale, Tome II*. Paris : Champion: Klincksieck.
- Šumrada, Janez. 1989. *Po sledovih prijateljstva = Traces d'amitié*. Ljubljana: Cankarjeva založba : Francoski kulturni center „Charles Nodier”.
- Treps, Marie. 2009. *Les mots migrants : Tribulations du français en Europe*. Paris, Edition de Seuil.
- Unuk, Drago. 1997. *Osnove sociolingvistike*. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Walter, Henriette, și Gérard, Walter. 2009. *Dictionnaire des mots d'origine étrangère*. Paris: Larousse.

Surse electronice

<https://dexonline.ro/> Accesat în 29. 2. 2020

<https://fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar> Accesat în 29. 2. 2020

<https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=%2A>
Accesat în 29. 2. 2020

Povzetek

Francoščina je vse od srednjega veka počasi prevzemala vlogo latinščine ter se postopoma uveljavljala kot lingua franca. V obdobju med 17. in 19. stoletjem je bila tako jezik razvoja, znanosti, izobražencev, diplomacije, kulture in aristokracije. Njena zgodovinska pomembnost pa je še danes razvidna iz njenih

vplivov na jezike, s katerimi je bila v stiku. V članku bomo predstavili nekatere francoske jezikovne vplive v romunščini in slovenščini, pri tem pa se bomo omejili na besede, ki se začenjajo s črko a. Romunščina je francosko besedišče sprejemala neposredno, medtem ko je slovenščina veliko večino svojih francoskih izposojenk pridobila prek nemščine in avstrijske nemščine, s katerima je bila v zelo tesnem stiku. Prav tako je francoščina v romunščini vplivala na jezik kot celoto, torej tudi na njene pravopisne, fonetične in morfosintaktične prvine in ne samo na leksikalni aspekt jezika, kot se je to povečini zgodilo v slovenščini. Ta prispevek skuša analizirati skupno besedišče romunščine in slovenščine, prevzeto iz francoščine. Prek primerjave besed in besedišča skuša osvetliti glavne razlike in podobnosti pri prevzemanju besed francoskega izvora v slovenščino in romunščino, pri tem pa se omeji na besedišče, ki je bilo prevzeto v obeh jezikih.

Ključne besede: prevzete besede, francoščina, slovenščina, romunščina, jezikovni vplivi

Rezumat

Începând din Evul mediu, limba franceză a luat, treptat, locul limbii latine și s-a impus ca *lingua franca*. Între secolele al XVII-lea și al XIX-lea, franceza a fost limba științei, a diplomației, a culturii, a intelectualilor și a aristocrației. Importanța sa istorică poate fi observată și astăzi prin influența exercitată asupra limbilor cu care a intrat în contact. În articolul de față, ne vom opri asupra influenței lexicale exercitate de latină asupra slovene și românei, limitându-ne la cuvinte care încep cu litera *a*. Limba română a adoptat lexicul francez în mod direct, în timp ce slovenă a împrumutat elemente lexicale franceze indirect, prin intermediul germanei clasice și a germanei austriece. Spre deosebire de limba română care a preluat elemente franceze la nivel ortografic, fonetic și morfosintactic, limba slovenă a împrumutat din franceză doar elemente lexicale. În lucrarea noastră, vom analiza lexicul francez comun slovene și românei. Prin intermediul analizei comparative a cuvintelor de origine franceză, încercăm să evidențiam diferențele și similaritățile împrumuturilor franțuzești în slovenă și română, concentrându-ne asupra lexicul francez existent în ambele limbi.

Cuvinte cheie: împrumuturi, franceză, slovenă, română, influențe lingvistice

Slika 8: Naslovnica antologije *Drobci iz romunske književnosti*

Ideja nacionalnosti v poeziji zgodnjega 20. stoletja Luciana Blage in Srečka Kosovela

Ideea de naționalitate la începutul secolului al xx-lea în opera lui Lucian Blaga și a lui Srečko Kosovel

Klara Katarina Rupert

1 Uvod

Kadar se kot bralci-raziskovalci lotimo primerjave med dvema književnikoma zgodnjega 20. stoletja, ki sprva dajeta vtis popolne različnosti, se je najprej vredno ozreti ravno po skupnih lastnostih, ki povezujejo ideje in gonilo njunega dela. Tako Lucian Blaga kot Srečko Kosovel sta namreč rojena v isti državi, čeprav v razmaku nekaj let in brez skupne materinščine. Blaga leta 1895 v Transilvaniji (današnja provinca Alba), pokrajini, ki pripada skrajnemu vzhodu Avstro-Ogrske monarhije, Kosovel pa leta 1904 v Sežani blizu Trsta, torej na njenem skrajnem zahodu. Oba odraščata v izrazito intelektualno ozavešenem okolju, katerega kulturno gonilo predstavlja oče; Anton Kosovel, sežanski nadučitelj in zborovodja, je za svoj čas izjemno politično in kulturno ozavešen posameznik, ki izpostavlja pomembnost izobrazbe in znanja jezikov tudi pri svojih petih otrocih. Prav tako Isidor Blaga, ki je po poklicu sicer duhovnik, vendar so njegovo življenje

označevale izrazito akademske ambicije; te nato prenese na sina Luciana, ki jih tudi realizira – nenazadnje poleg pesniškega, pisateljskega in dramskega ustvarjanja tudi doktorira iz filozofije na Univerzi na Dunaju.

Tako Kosovel kot Blaga sta zagrizena študenta, ki zapustita dom že ob vstopu v srednjo šolo (Kosovel namreč obiskuje ljubljansko realko, Blaga pa pod nadzorom strica Iosifa, sicer raziskovalca teorije drame, srednjo šolo v Brašovu). Zaznamujejo ju tudi specifične travme, saj Blagi že mlademu umre oče, Kosovel pa se od blizu sooči s prvo svetovno vojno, ki kasneje z mejo loči njegov dom na Krasu in njegova študij in delo v Ljubljani. Ta dvojnost se bo pojavljala tudi kasneje, razumljivo pa je, zakaj bo motivika smrti prisotna ne zgolj kot eksistencialno vprašanje, temveč tudi kot osebna tragedija, ki se je pesnika lotevata vsak na svoj način. Zanimariti ne gre niti vsestranskosti obeh avtorjev, ki kljub afiniteti do poezije napeljuje na raziskovanje različnih področij literarnega izraza; oba sta se namreč posvečala študiju filozofije in tujih jezikov, kar ju je posledično oblikovalo v izjemno plodovita avtorja. Vsekakor pa ne smemo pozabiti tragične ločnice, ki jo med njima začrta življenje: Srečko Kosovel namreč umre že leta 1926, star 22 let, Blaga pa svoje ustvarjanje nadaljuje vse v leto 1961. To nikakor ne pomeni, da Kosovel v svojem delu ne bi bil sposoben zrelega izraza ali refleksije, vseeno pa je faktor vreden upoštevanja, ko se poglobimo v bistvo njune refleksije o življenju, smrti in času. Blaga namreč živi v veliko bolj mirnem in stagnirajočem »vaškem« času, Kosovela pa kljub površinski meditativnosti še vedno prevevata mladostna energija in bojevitost.

V tej kratki razpravi se bom v prvi vrsti posvetila razmerju med poezijo in ideologijo pri obeh avtorjih. Sprva bom razdelala glavne elemente motivike v njuni poeziji, predvsem pa se bom posvetila motiviki podeželja, smrti in vzorcem čustvovanja, izraženih v pesmih. Nato bom spregovorila tudi o ideji nacionalnosti, ki jo oblikujeta skozi svoje tekste, in o tem, kako se ta ista ideja izraža v njunem udejstvovanju izven literature, v dnevnikih ter korespondenci – ključnih elementih za razumevanje avtorjevega literarnega izraza, ki ponekod lahko deluje nekoliko hermetičen. Vsekakor pa ne smemo pozabiti, da – predvsem pri Srečku Kosovelu – govorimo o pesniku mnogih obrazov, ki kljub svoji zgodnji smrti ostaja eden izmed utemeljiteljev evropskega konstruktivizma v literaturi. Ukvarjamo se torej s polifonima pesnikoma, ki ju ne moremo preprosto zreducirati na skupni imenovalac; lahko pa njuno delo primerjalno obdelamo.

2 Motivika podeželja, smrti, čustvovanja

Kot v svojem članku *Lucian Blaga Between Words and Silence* opazi Rodica Grigore, je bilo obdobje med obema vojnama tako rekoč »zlata doba romunskega modernizma«, ki jo zaznamujejo velika imena mednarodnega slovesa: Tristan Tzara, Eugen Ionescu – nam bolj znan kot Eugène Ionesco, pa tudi Mircea Eliade in E. M. Cioran. Prav tako pa Blago skupaj z nekaterimi sodobniki, kar je za nas še nekoliko bolj zanimivo, v citatu Marcela Popa kvalificira za predstavnika konstruktivistične faze romunskega modernizma, saj ob pobiranju razbitih delcev dadaizma, futurizma in ekspresionizma ter ob izogibanju ekscesom nove francoske umetnosti (nadrealizma), njihovo delo sodeluje, čeprav indirektno, pri rekonstrukciji evropske umetnosti v post-dadaistični dobi (96).¹

Kar pa nas lahko pri razumevanju bistva njegove poezije intrigira še nekoliko bolj, je naslednja navedba, ki bi ga prav lahko primerjala z močnimi elementi poetičnega ustvarjanja Srečka Kosovele. Avtorica namreč zapiše: Blaga je v romunski kulturi nekoliko paradoksalen: želi namreč prodreti globoko v bistvo svoje rodne dežele, hkrati pa je željan stopiti v sozvočje z modernimi idejami /.../ (96).

Ravno to specifično opredeljuje tudi Kosovelovo poezijo; gre namreč za pesnika, ki čuti globoko povezavo z rodnim Krasom, vseeno pa ga pogosto obremenjujejo tudi težave modernega človeka, Evrope, ki vstopa v novo fazo kapitalizma, individualizacije in izgube čuta za sočloveka. Vse to v svoji najvišji izrazni moči vznikne ravno v zadnjih kriticah Kosovelove pretresljive ekspresionistične balade *Ekstaza smrti*:

Joj, v to pokrajino,
rosno zeleno pokrajino, še v to,
sonce večerno, boš zasijalo
s pekočimi žarki? Še v to?

Morje preplavlja zelene poljane,
morje večerne žgoče krvi,
in rešitve ni in ni,

1 Corins-Pop, Marcel. "A Rediscovered Circuit: The Romanian Literary Avant-Garde in Postwar Europe". V: *The European Studies Journal*, 3/1 (1986): 17–31. (vse navedbe iz angleščine prevedla Klara K. Rupert)

dokler ne padeva jaz in ti,
dokler ne pademo jaz in vsi,
dokler ne umremo pod težo krvi.
Z zlatimi žarki sijalo bo sonce
na nas, evropske mrliče.

Element, ki se ga pesnika poslužujeta enako pogosto, je tudi element molka in tišine. Pri obeh tišina namreč predstavlja neke vrste obrat, spremembo perspektive, ki se iz opazovanja zunanjih okoliščin obrne v pesnika in v njegov doživljajski svet. V primeru Luciana Blage je takšna pesem prav gotovo *Tišina* (*Linište*) iz leta 1919:

Obdaja me tako globoka tišina, da se mi zdi, da slišim
mesečino, ko se lomi skozi šipe na oknih.

V mojih prsih
se je zbudil tuj glas
in v meni poje pesem,
hrepenenje, ki ni moje.

Pravijo, da naši predniki, ki so umrli prezgodaj,
z žilami, polnimi krvi, ki je bila še mlada,
s krvjo, polno velikih strasti,
s strastmi, v katerih se zrcali sonce,
pridejo,
pridejo, da bi še naprej živeli
v nas
svoja nedokončana življenja.

Obdaja me tako globoka tišina, da se mi zdi, da slišim
mesečino, ko se lomi skozi šipe na oknih.

O, moja duša, kdo ve v čigavih prsih boš pela
tudi ti, čez dolga stoletja,

ob mehkih strunah tišine,
ob harfi temačnosti – o zadušenem hrepenenju
in strti sreči življenja? Kdo ve?
Kdo ve?

(1919)

Zelo podobna je Kosovelova pesem *Sredi noči*, ki je podrobneje od 19?? sicer ne moremo datirati. V njej se nazorno izriše motiv mesečine in nočne kontemplacije pesnika, prebujanja srca (ali duše), navsezadnje pa se v obeh delih prav tako izrazi ideja duše kot volje, ki se vrača in ki pripoveduje. V primerjavo:

Sredi noči, ko bori vzvršijo,
ko se drevesa iz sanj prebudijo,
kadar gre veter čez polje,
se prebudi moje srce.

Med mesečino se polje svetlika,
topol, jagned in trepetlika
tiho šepčejo preko polja
z nekom od onkraj sveta.

Sobice večnosti vse so odprte,
duše naše več niso potrte,
zlati odsevi sijejo k nam,
čutiš, da nisi več sam!

Kot rečeno se v obeh pesmih nazorno pokaže motiv mesečine; pri Blagi v prvi, pri Kosovelu pa v drugi kitici, prav tako pa smo lahko priča prebujenju pesnikove senzibilnosti. V pesmi *Tišina* se to najbolj razvidno nakaže z verzoma »V mojih prsih / se je zbudil tuj glas«, v *Sredi noči* pa nas v to vpelje celotna prva kitica, ki se zaključí z verzoma »kadar gre veter čez polje, / se prebudi moje srce«. Kot Blaga opisuje petje glasu, ki je v njem, hkrati pa pripada nekemu drugemu, ki je umrl še mlad in poln moči, tako Kosovel komunikacijo preda

drevesom, ki v vetru šepečejo kot da bi se pogovarjala z nekom iz onostranstva. Nazadnje pa bi bilo vredno spregovoriti tudi o ideji samote, ki je izražena v obeh delih. Opazimo lahko, da gre za nekakšno poetično stanje, ki ne zahteva aktivne udeležbe; samota je prisotna, vendar so prav tako prisotni tudi šepeti in sence duš, ki se vračajo. Tako bi lahko takšno samoto interpretirali kot nekaj dvoličnega in ne nujno dobesečnega – samota je veliko bolj kot odsotnost prisotnosti predstavljena kot metafizično stanje duha, ki se lahko le na tak način odpre intimnosti glasov drugih.

Kakšno vlogo pa ima v njuni poeziji podeželje? Za začetek bi se bilo najbolje obrniti na Blagovo pesem *Duša vasi* (*Suffletul satului*, 1924):

Dekletce, položi na kolena mi dlani.
Verjamem, da se je večnost rodila na vasi.
Tu je vsaka misel počasnejša
in srce ti bije počasneje,
kot da ne bi udarjalo v tvojih prsih
temveč nekje globoko v osrčju zemlje.
Tu je tvoja žeja po rešitvi pogašena,
in če ti stopala krvavijo,
usedeš se na ilovnati breg.

Glej, večer je.
Duša vasi frfota mimo naju
kot sramežljiv vonj pokošene trave,
kot pada dim s slamnatih streh,
kot otroška igra na visokih grobovih.

V pričujoči pesmi je jasno razvidna Blagova naklonjenost podeželju; v njem vidi sliko miru, idiličnosti, celo odrešitve. Takšen odnos ima tudi Kosovel do rodnega Krasa. Za zgled je lahko brez dvoma pesem *Vas za bori*:

V oklepu zelenih borovih rok
bela, zaprašena vas,
poldremajoča vas

kot ptica v varnem gnezdru rok.
Sredi dehtečih borov postanem:
ni to objem mojih rok?
Velik objem, velik obok
za tako majhno gručo otrok.

Za zidom cerkvenim je pokopan
nekdo. Na grobu šipek cvete.
Iz bele vasi bele poti –
in vse te poti v moje srce.

Ponovno lahko opazamo, da sta pesmi motivno zelo lahko primerljivi. V obeh tekstih smo jasno soočeni s kontrastom otroštva in smrti, ki ga predstavlja podoba otroške igre in grobov. Temu nasprotuje izrazita slikovitost narave; oba pesnika pa se prav tako poigravata z mnogoterostjo čutil – medtem ko Blaga opisuje vonj pokošene trave, Kosovel reminiscira o počitku med *dehtečimi* borovci. Do neke mere se nanašata na religiozni imaginarij; Lucian Blaga razmišlja o večnosti, o potrebi po odrešenju, medtem ko Kosovel poslednjo sliko vasice prepusti cerkvenemu pokopališču, kjer je nekdo pokopan v zemlji, iz katere raste razcvetel šipkov grm. Tudi tu nas podobe zemlje napeljujejo na mir, varnost, po Kosovelovo je to primerljivo z varnostjo gnezda ali objema. Čeprav se Kosovel ne pogloblja tako zelo v občutke vaškega miru – zadovolji se preprosto z besedno zvezo »poldremajoča vas«, ki je pomensko sicer zelo nabita – je njegova ljubezen do okolja jasno razvidna. To lahko brez pomislekov trdimo tudi za Luciana Blago, saj je bil njegov govor ob sprejemu v Romunsko akademijo zgovorno naslovljen *Elogiul satului românesc – Hvalnica romunski vasi*.

3 Ideja nacionalnosti

Zelo lahko je razbrati, da oba pesnika podeželje vidita kot nekakšno jedro naroda, v katerem ne prebiva samo njegova duša temveč tudi njegov jezik. Srečko Kosovel takšen sentiment najbolj radikalno izrazi v pesmi *Preproste besede*, saj opeva govorico podeželja kot bolj pristno celo od poetičnega izraza – predvsem pa ljubljanske meščanske poezije.

Ljubim jih, te preproste besede
naših kraških kmetov, ljubim jih,
o bolj jih ljubim od vas,
meščanskih poetov.

Kakor da vidim krajino jasno
nad tiho zeleno dolino,
kakor da vidim skale in bore,
ki stražijo to dolino.

Ljubim jih, njih ostro tišino,
kakor raskava roka vabijo zopet
in zopet me tja,
izgubljenega otroka.

Jasno je, da je Kosovel v poeziji zelo predan svojemu jeziku; ne pa nujno tudi kulturnemu okolju, ki ta jezik uporablja. V svojem delu (tako kot v drugih marginalijah in dnevniških zapisih) izraža otipljiv prezir do Ljubljane, saj jo po eni strani vidi kot oviro pri njegovem delu, po drugi pa kot edini slovensko govoreči prostor, v katerem se lahko kolikor toliko uveljavi. Pri tem pa ostaja izrazito kritičen do slovenskega naroda, ki ga velikokrat naziva s sintagmo »ovčji narod« ter, prav po cankarjansko, apelira na pozicijo hlapčevstva v kateri se vedno znova znajde.² Prav zato je pomemben del njegovega opusa otroška poezija, s katero se je, kot to opiše Janez Vrečko v monografiji *Srečko Kosovel*: »/.../ dotaknil najbolj ogroženega sloja v lastnem narodu, otrok, tistih, ki so bili predvsem v šoli tostran in onstran meje deležni raznarodovalnega pritiska« (480). Tu je zelo lahko razbrati, kako travmatičen vpliv je na pesnika imelo

2 Za zgovoren primer Kosovelove kritičnosti v poeziji lahko vzamemo sledečo pesem z naslovom *Rodovnik* iz posthumno objavljene zbirke *Integrali '26*:

Suženj.
Suženj Hlapec.
Suženj Hlapčevič Hlapec.
Suženj Sužnjevič Hlapčevič Ponižni.
Suženj II.
Suženj Ponižnjevič III.
Hlapčevič IV.
Janez Ponižni, Strahopetni, Velepotezni.

življenje na obeh straneh meje. Nacionalnost je v njegovem delu neizpodbitno slovenska, vendar jo le redko povzdiguje ali idealizira; do nje kljub svojim rosnim letom ostaja neusmiljeno kritičen. Veliko večjo vlogo je v njegovem delu igral humanistični ideal, h kateremu je želel spodbuditi svoje sonarodnjake, njegove težnje so bile izrazito narodnobuditeljske, saj je bil njegov primarni cilj porušiti intelektualne meje in dokončno opraviti z malomeščansko provincialnostjo, ki ji je bil priča v Ljubljani. Zdi se, da je najbolj od vsega sovražil pretvarjanje ter resnično cenil pristnost podeželanov, ki jo je videl na domačem Krasu. Do podobnega sklepa pride v monografiji tudi Vrečko: Ker pa se v otroški poeziji skrivajo pomeni, ki so značilni za celoten Kosovelov opus, ta pa je bil nenehno tudi narodnobuditeljski, še več, deloval je tudi za spremembo narodnega značaja Slovencev kot »ovčjega naroda« in odkrito pozival k uporabi proti fašizmu in srbski predomnaciji v SHS, je jasno, da je Kosovelov mladinski opus tako pri mladih kot starejših naletel na odlično sprejem in v »razčetrjenem slovenskem narodu« po Rapalu opravil svojo buditeljsko nalogo. Kosovel je velikosrbski ekstenzivni nacionalizem primerjal z italijanskim. Pri tem pa krivdo za slab položaj valil tudi na Slovence, ker »smo takšni podpetniki jugoslovenstvu«. (III, 323) V tem času je bilo na Primorskem slovenske knjige težko dobiti, večinoma so jih tihotapili iz matične Slovenije, posebno zaslugo za širitev slovenske književnosti med ljudmi pa so imeli slovenski duhovniki, čedermaci, ki so pretihotapljene slovenske knjige pogosto skrivali kar pod tabernakljem, na najsvetejšem mestu torej. Podobno se je godilo s posmrtno izdajo Kosovelovih pesmi leta 1927. K Primorcem je knjiga lahko prišla le ilegalno in je imela nanje velik narodnobudilni vpliv (481–482).

Kosovel torej jedro naroda povezuje z ljudstvom³ z govornici jezika, ki predstavljajo temelj njegovi identiteti. Zeleni hlad kraških planot je tako neke vrste protistrup rdečemu pekočemu soncu stare Evrope, ki temelji na izkoriščanju človeka (cf. *Ekstaza smrti*).

Lucian Blaga je v svojem delu (tako pesniškem kot filozofskem) za razliko od Kosovela veliko bolj usmerjen v preteklost. Kljub temu, da odrašča kot sin vaškega duhovnika, je v svoji filozofiji in pogledu na svet skorajda poganski; globoko verjame v povezavo romunskega ljudstva z dakijskimi predniki in išče tisto staro, mitsko preteklost, ki ljudstvo pravzaprav veže na zemljo. Kot v

3 Zanimivo bi se bilo ozreti tudi po njegovih predavanjih Umetnost in proletarec, ki jih je pripravil za občinstvo v Zagorju.

članku opaža Rodica Grigore: Tako se je v svojem iskanju osnovnih koordinat romunskega kulturnega sloga Blaga osredotočil na podeželje, saj je bil prepričan, da bo tam našel tudi sestavni faktor romunske duhovnosti. Zato je pravoslavju tudi omogočil organsko mesto v narodovi psihi, ne da bi se v svojih temeljih zanimal za religijske dogme; kot pravoslavje je namreč mislil etnično-geografsko področje, ki je njegove ljudi ločilo od protestantske ali rimokatoliške Evrope. Izraz, ki ga je uporabil, je treba razumeti »v kulturnem in ne v religioznem smislu« ter poudariti, da je edinstvenost romunskega duha »ne v pravoslavni dogmi, temveč v odstopanjih od le-te, ki jih je s seboj prinesel ‚duh krivoverstva‘, ohranjen v tej polpoganski folklori skozi mite in legende.« Blaga je bil prepričan, da so za masko pravoslavja Romuni ohranili svoja antična, predkrščanska prepričanja, šege in navade, še posebej pa njihov način občutenja in razumevanja eksistence, ki je po njegovo šla nazaj vse do trakijske dobe. (Lucian Blaga, 100–101)

Primere takšnega občutenja nacionalne identitete lahko najdemo v mnogih Blagovih prozih, eden izmed njih pa je tudi *Haronov brod*. V njem avtor v izrazito kontemplativnem slogu izpostavlja svoje občutenje zgodovine, ki se mu izrisuje kot dediščina dakijskih prednikov, ujeta v ruševine in neustavljivi tok časa. Če se ozremo po njegovih nadaljnjih filozofskih tekstih, je za naše dožemanje nacionalnega v Blagovi poeziji definitivno najpomembnejša druga knjiga iz njegove *Kulturne trilogije*, iz leta 1936, *Spațiul mioritic (Ovčji prostor)*, ki že v naslovu apelira na romunsko nacionalno pesnitev *Miorița (Ovčica)*. Tu seveda ne gre le za insinuacije romunskega naroda kot pastirskega naroda, temveč tudi na ključno upodobitev njihovega značaja; ko namreč eden izmed treh pastirjev od svoje ovčice izve, da ga druga dva nameravata iz zavisti umoriti in si prisvojiti njegovo čredo, konje in pse, svojo usodo sprejme mirno – skrbi ga le, da bo njegovim ovcam dobro in da njegova mati ne izve za tragično usodo, ki ga je doletela. Zato tudi naroči ovčici, naj po njegovem izginotju vsem pove, da je odšel in se med zvezdami in nebom poročil s prelepo princeso. V prvi vrsti torej razbiramo izrazito melanholičen podton pastirja, ki je tako zelo navezan na svojo zemljo in na svoje ovce, da si ne želi drugega kot biti pokopan na pašniku, zaviti v ovčji kožuh in s piščalko ob glavi.

Tako je koncept tega mioritskega, »ovčjega« prostora na poetični ravni lahko pravzaprav enakovreden konceptu romunske nacionalne identitete. Najpomembnejše pa je, da romunsko zavest izrisuje skozi povezavo med naravo in kulturo.

4 Zaključek

Zanimivo je, da v obravnavi dveh pesnikov, ki ju sprva ne bi mogli dojemati kot bolj različnih, lahko izpeljemo primerjave, ki ju zbližajo do te mere, da nazadnje opazimo pomembne tematske vzporednice v njihovih tekstih. Ali gre za nekakšno neimenovano sorodnost ali pa smo bili priča preprostemu odjeku modernosti, ki je zaznamoval dobo in evropski prostor v celoti? Dejstvo je, da sta tako Blaga kot Kosovel odraščala v podobnih okoliščinah, ki so ju zaznamovale vsakega na svoj edinstven način. Seveda pa ne moremo trditi, da smo lahko pristopili k njenemu delu kot k poglobljeni analizi; šlo je bolj za predstavitev romunske in slovenske kulturne krajine zgodnjega 20. stoletja, kar pa je nenazadnje lahko dovolj za vzpostavitev nadaljnjih raziskav.

Tako Blaga kot Kosovel v svojem delu ohranjata specifične svojega prostora; brez težav bi lahko zatrdili, da Kosovel najbrž ni bil seznanjen z mitološkim ozadjem romunske pokrajine, prav tako pa Blaga nikoli ni zares občutil prisotnosti kraških borovcev in slanega zraka, ki piha z morja in ki je tako očaral Kosovela. Vendar je v srži njihovih del vseeno opaziti nekakšno težnjo po distinkciji, ki bi v njunem bralstvu navdihnila tako močno ljubezen do pokrajine, kot sta jo občutila sama. In kje je bolje videti svoj narod kot v njegovi najbolj preprosti, idilični podobi podeželja? Čeprav se njuno delo razteza čez različne medije, osebne stiske in načine izražanja, sta si vseeno delila eno: ljubezen do literarnega ustvarjanja in globoko občutenje jezika, ki je odsevalo povsod okoli njiju. Predvsem v pokrajini in njenih ljudeh.

Bibliografija in viri

- Grigore, Rodica. 2015. "Lucian Blaga Between Words and Silence." *Theory in Action* 8, št. 4: 94–110.
- Kosovel, Srečko. 2013. *Zbrane pesmi*. Ur. Neža Zajc. Ljubljana: Študentska založba.
- Micu, Dumitru. 2000. *Istoria literaturii române : de la creația populară la post-modernism*. București: Saeculum I. O.
- Vrečko, Janez. 2011. *Srečko Kosovel*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Povzetek

Kot Lucian Blaga v pesmi *Duša vasi (Sufletul satului)* verjame, da se je »večnost rodila na podeželju«, tako se tudi Srečko Kosovel v poetičnih slikah Krasa sooča z globljimi vprašanji človeštva in človeške eksistence. Zdi se, da podoba vasi pri obeh pesnikih predstavlja sliko miru, ki ju globoko veže na nacionalno zavest. Kmečka populacija je prikazana kot vase umaknjena, samozadostna skupnost, razpeta med »nebo in zemljo«, in v svojem bistvu predstavlja nekakšno dušo naroda. Kljub mnogim razlikam v strukturnem in slogovnem pristopu k pisanju poezije je v samem bistvu njunega poetičnega toposa mogoče potegniti mnogo vzporednic med slovensko in romunsko poezijo zgodnjega 20. stoletja.

Ključne besede: Lucian Blaga, Srečko Kosovel, poezija, nacionalnost, modernizem, 20. stoletje

Rezumat

Așa cum Lucian Blaga în poemul *Sufletul satului*, consideră că „eternitatea s-a născut la sat”, la fel și Srečko Kosovel, în imaginile poetice ale Karstului și ale oamenilor de aici, se confruntă cu profunde probleme existențiale ale umanității. Pentru ambii poeți satul pare a fi o imagine a păcii care îi determină să înțeleagă conștiința națională. Populația țărănească este înfățișată ca o comunitate retrasă, autosuficientă, o ruptură între „cer și pământ”, iar în centrul ei se află sufletul unei națiuni. În ciuda numeroaselor diferențe în abordarea structurală și stilistică a celor doi poeți menționați anterior, există multe conexiuni între poezia slovenă și cea română de la începutul secolului al XX-lea care pot fi extrase din esența toposului lor poetic.

Cuvinte cheie: Lucian Blaga, Srečko Kosovel, poezie, naționalism, modernism, secolul al XX-lea

Sodobna mednarodna selitvena gibanja v izbranih državah: Romunija

Mișcarea migrațională actuală din România în context internațional

Nika Knez

1 Uvod

Romunija je tipična država izseljevanja, tradicija izseljevanja je v državi prisotna že vse od njenega nastanka. Ker je Romunija sestavljena iz zgodovinsko in etnično različnih teritorijev, je bila v preteklosti pogosto vzrok za migracije etnična pripadnost. Glede na čas in vzroke ločimo več obdobjev intenzivnih emigracij.

Prvi val emigracij je agrarno prenaseljeno Romunijo zajel na koncu 19. in v začetku 20. stoletja, izseljevali so se predvsem iz Transilvanije v ZDA. Glavna vzroka sta bila nezadovoljstvo etničnih skupin ter želja po novem boljšem življenju (v času »zlate mrzlice« se je v ZDA izselilo 200.000 Madžarov iz Transilvanije). V času pred komunizmom (do 1947) je prišlo do obsežnih preseljevanj narodov (npr. deportacija Judov iz območja današnje Romunije, deportacija 70.000 Nemcev v Sovjetsko zvezo, mnogi so bili preseljeni znotraj ozemlja Romunije) (Suciu, 2010).

V dobi komunizma (1947–1989) so bila vsakršna potovanja preko državnih meja strogo omejena in nadzorovana, zato izseljevanje v večjem številu ni bilo mogoče. Pojavile so se ilegalne migracije med ljudmi, ki niso podpirali režima, odhajali so predvsem v zahodno Evropo ali preko oceana (ZDA). Ena najbolj pogostih oblik so bile prisilne migracije, katerih tarče so bili predvsem disidenti in pripadniki etničnih manjšin. Ta oblika migracije (poleg redkih dovoljenih turističnih in ostalih potovanj) je bila edina legalna. Po drugi svetovni vojni so oblasti močno spodbujale selitev prebivalcev madžarskega, nemškega in judovskega porekla v izvirne države. Ena od legalnih oblik migracij je bila tudi izmenjava delovne sile za določen čas na podlagi dogovorov med državami (npr. z Nemčijo v 70. letih, z afriškimi državami, itd.). Med legalne oblike migracij so spadala še organizirana turistična potovanja v druge komunistične države, prečkanje meja s sosednjimi komunističnimi državami (to je bilo dovoljeno ljudem, ki so živeli ob meji, z namenom trgovanja ali obiska sorodnikov) ter zelo redka študentska mobilnost (predvsem je bilo to dovoljeno družinskim članom funkcionarjev iz komunistične partije) (Suciu, 2010; Lazaroiu, 2003).

Po padcu komunizma leta 1989 je število emigrantov močno naraslo kljub poskusom nadzora in omejitve mednarodnih selitev (plačevanje taks ob prehodu meje, zahteva po posedovanju zadostne vsote denarja, itd.).

V prvih treh letih po padcu komunizma je državo legalno zapustilo 170.000 oseb, največ leta 1990. Splošna, politična in ekonomska situacija je bila v tistem času zelo slaba, kar je bil glavni vzrok množičnih emigracij. Poleg tega so priložnost izkoristili tudi pripadniki etničnih manjšin. Leta 1990 je bilo tako kar 60.000 registriranih emigrantov nemškega porekla, od skupno 97.000. Sprva je državo zapuščala visoko kvalificirana mlada delovna sila, kmalu pa sta ji sledila še nizko kvalificirana delovna sila in prebivalstvo iz ruralnih območij. V obdobju tranzicije in prestrukturiranja gospodarstva je delež delovno aktivnega prebivalstva upadel za 44 %.

Sodobni migracijski trendi se še naprej nagibajo v prid emigracije, saj se še vedno izseli veliko več ljudi, kot se jih priseli. Profil migrantov je še vedno isti kot takoj po padcu komunizma. Državo večinoma zapuščajo dobro izobraženi mladi ljudje (t. i. »beg možganov«) in slabo kvalificirana delovna sila, ki zaradi nizkih dohodkov išče delo predvsem v državah EU. Romunska diaspora se je med letoma 2000 in 2015 povečala za 7,3 % na leto in je bila druga najhitreje rastoča diaspora na svetu, takoj za sirsko (Horváth, 2007).

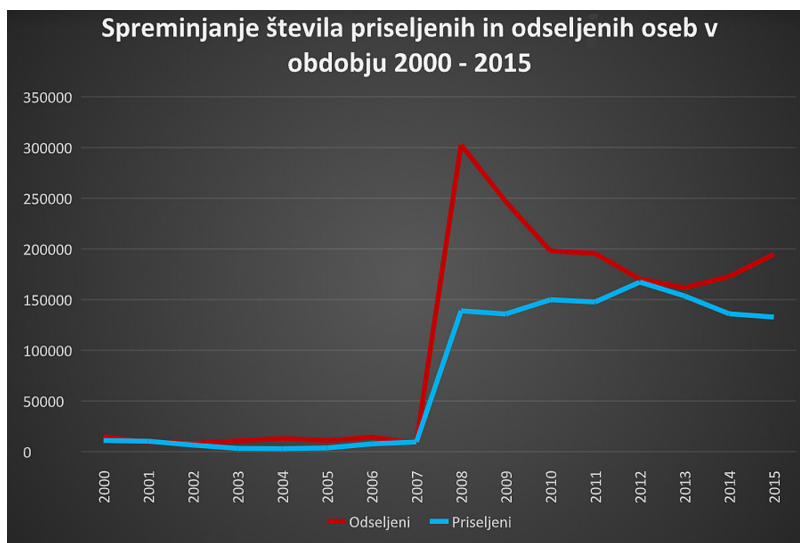
1.1 Namen

Namen članka je čim boljše predstaviti selitvene tokove v zadnjih 17 letih v Romuniji ter razumeti vzroke njihovega nastanka ter njihove posledice za ljudi in državo.

1.2 Viri in problemi pri pisanju

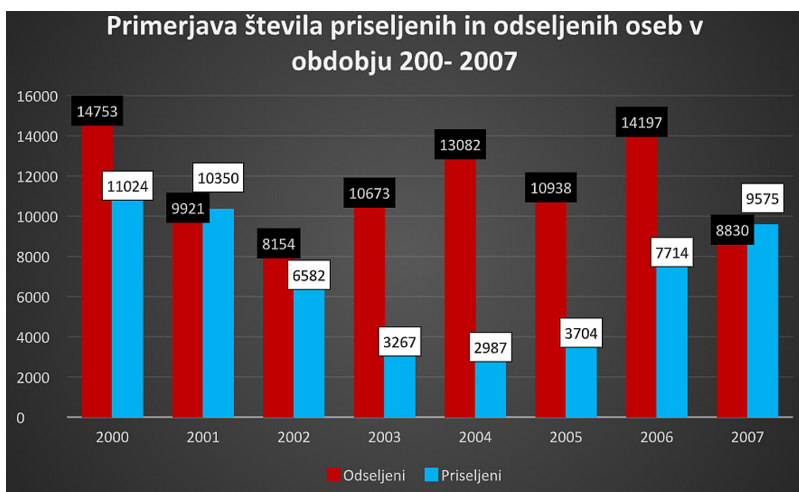
Glavni viri, uporabljeni pri pisanju, so bili strokovni in znanstveni članki, predvsem romunskih avtorjev. Uporabili smo tudi publikacije in poročila o migracijah različnih organizacij, tudi EU. Eden od glavnih virov o migracijski in integracijski politiki v Romuniji je bila knjiga »*European migration-A source book*«, ki vsebuje podatke za vse evropske države. Zdi se mi, da je bilo virov na to temo dovolj, saj je tematika migracij v Romuniji zelo prisotna in zato velikokrat obravnavana. Težav pri pisanju in iskanju virov ni bilo, razen pomanjkljivosti internetne strani romunskega Inštituta za statistiko. Podatki, ki so tam dostopni, so pomanjkljivi, saj beležijo le uradno odseljene in priseljene osebe, kar pa ne pokaže realnega stanja. Veliko podatkov, za katere piše, da jih imajo, pa ni dostopnih.

2 Statistični pregled priseljevanja in odseljevanja v obdobju 2000–2017

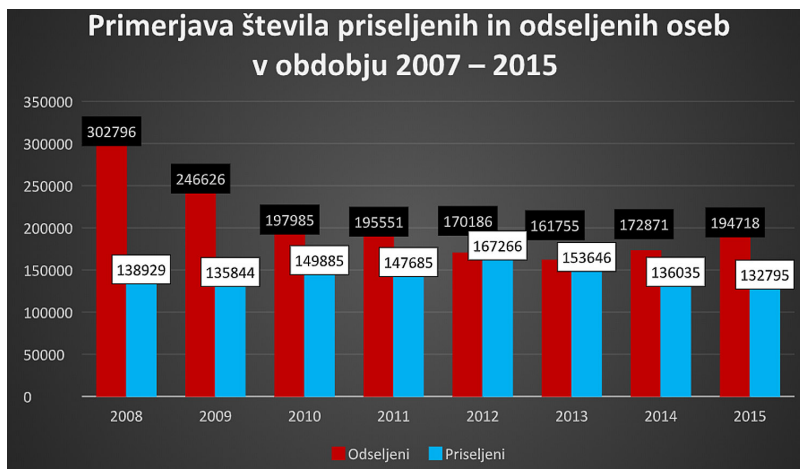

Grafikon 1: Primerjava števila priseljenih in odseljenih oseb v obdobju 2007–2015
(Vir podatkov: Eurostat, 2017; Institut Național de Statistică, 2007)

Zgornji grafikon prikazuje gibanje števila priseljenih in odseljenih oseb v obdobju 2000–2015; podatki za leti 2016 in 2017 namreč še niso javno dostopni. Iz grafikona je jasno vidno, da je leto 2007 prelomno, saj je Romunija v tem letu postala članica EU. Po letu 2007 se je močno povečalo število priseljenih in prav tako odseljenih oseb, saj z vstopom v EU ni bilo več tolikšnega nadzora nad selitvenimi gibanji. Razlika v številkah med tema dvema obdobjema je tolikšna tudi zato, ker so podatki za obdobje 2000–2007 pridobljeni iz romunskega Nacionalnega inštituta za statistiko, podatki za obdobje 2008–2015 pa so pridobljeni iz Eurostata. Ker Nacionalni inštitut za statistiko beleži le emigrante in imigrante, ki spremenijo kraj prebivanja, so te številke precej nižje kot v realnosti. Za boljši prikaz in večjo preglednost smo v nadaljevanju prikazali število odseljenih in priseljenih oseb ločeno za obdobji 2000–2007 in 2008–2015.

Grafikon 2: Primerjava števila priseljenih in odseljenih oseb v obdobju 2000–2007
(Vir podatkov: Institut Național de Statistică, 2007)

Grafikon 3: Primerjava števila priseljenih in odseljenih oseb v obdobju 2007–2015
(Vir podatkov: Eurostat, 2017)

2.1 Odseljivanje

V postkomunističnem obdobju je bil glavni vzrok za odseljivanje iskanje dela oziroma boljšega življenja. Odseljivanje je postalo zelo intenzivno predvsem po letu 2007, ko je Romunija vstopila v EU. Iz grafikona 3 je jasno vidno da je v letih 2008 in 2009 izseljevanje postalo še intenzivnejše zaradi t. i. »gospodarske krize«. Poleg tega je Romunija postala članica Evropske unije in omejevanja odseljivanja ni bilo več. Zadnje ocene kažejo, da izven meja Romunije živi okoli 3,5 milijonov ljudi z romunskim državljanstvom, največ v Italiji, Španiji in Nemčiji. Za večjo preglednost bomo v nadaljevanju obravnavali odseljivanje iz Romunije po posameznih obdobjih.

Za obdobje 1990–2002 so značilne precej omejene migracije, saj so romunski državljani za vstop v večino zahodnoevropskih držav potrebovali vizo v vrednosti 1000 €. Glavni razlog za migracije v tem obdobju je bilo delo. Odseljivanje lahko razdelimo v dve fazi. Vstop v veliko evropskih držav med letoma 1990 in 1995 je bil precej omejen, zato je večina romunskih državljanov v tem obdobju migrirala v Izrael, Turčijo, Madžarsko in Nemčijo. Večinoma so to bili pripadniki etničnih manjšin, Romunov je bilo med njimi malo. Okoli leta 1996 pa so se romunski selitveni tokovi usmerili proti zahodnoevropskim državam. Poleg migracij etničnih manjšin so se pojavile nove oblike emigracije,

kot so »beg možganov«, nedovoljena migracija (*ang. »irregular migration«*), periodična migracija (*ang. »shuttle migration«*), migracije zaradi porok, itd. Najprej so bili ti selitveni tokovi usmerjeni proti Nemčiji, postopoma pa so se preusmerili proti Franciji, Španiji, Italiji, Grčiji, Turčiji in Izraelu. Vedno več je bilo nedovoljenih migracij, pojavila se je trgovina z ljudmi ter programi novačenja emigrantov, predvsem za Nemčijo in Španijo (Horváth, 2007; Stan, 2009; Roman, 2016). Medtem je potekalo intenzivno odseljevanje v Kanado in ZDA (beg možganov). Leta 2001 je bilo tja usmerjenih kar 44 % selitvenih tokov. Italija se je seznamu glavnih gostiteljic romunskih migrantov pridružila leta 2000, tja so se Romuni naseljevali predvsem za stalno oziroma za daljše obdobje (Iara, 2007).

V obdobju med 2002 in 2007, ko so Romunijo povabili, da se priključi EU, se je odseljevanje močno povečalo. Tako je bilo od leta 2002 državljanom Romunije dovoljeno vstopiti v države EU le s potnim listom, vstopne vize niso več potrebovali. Migracije so postale cenovno dosegljivejše. Izseljevanje je zajelo celotno Romunijo, odseljevali pa so se z namenom, da ostanejo dlje časa. Obdobje so zaznamovale predvsem nedovoljene migracije (*ang. »irregular migration«*), katerih definicija ni čisto določena, vendar v grobem pomeni migracijo ljudi, ki v državi gostiteljici nimajo urejenih dokumentov za bivanje in delo. V tem obdobju glavni ciljni državi postaneta Italija in Španija, v Italijo je bilo usmerjenih 50 % emigrantov, v Španijo pa 24 %. Leta 2002 sta Španija in Romunija podpisali prvo bilateralno pogodbo o delovni sili (Horváth, 2007; Stan, 2009; Roman, 2016).

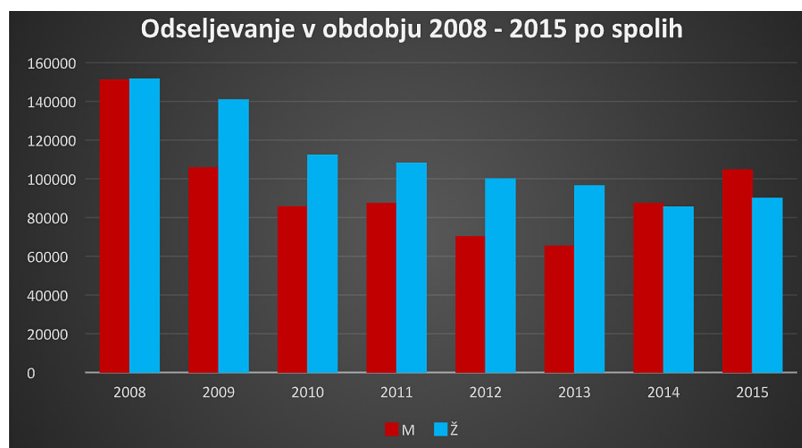
Spremenila se je struktura migrantov, prevladovali so moški (56 %), delež migrantov iz ruralnih območij je bil izenačen z deležem tistih iz urbanih območij, v povprečju so bili mlajši (48 % med 15 in 29 let), delež neporočenih pa je bil znatno večji. Leta 2006 naj bi Romunijo zapustilo 777.200 romunskih državljanov (Stan, 2009).

Za obdobje po letu 2007 so značilne začasne, vendar dolgotrajne migracije. V začetku leta 2007 je Romunija vstopila v EU, kar je pomenilo še večjo dostopnost ostalih držav EU za romunske državljane. Odseljevanje se je še povečalo (Stan, 2009). Po vstopu Romunije v EU so se selitveni tokovi usmerili tudi proti državam, ki do takrat niso bile tako zanimive za romunske državljane, saj so svoj trg dela za potencialne romunske kandidate odprle takoj. Te države

so Ciper, Češka, Estonija, Finska, Latvija, Litva, Poljska, Slovaška, Slovenija in Švedska (Suciu, 2010).

Leto kasneje je prišlo do ekonomske krize, ki je prizadela tradicionalne države gostiteljice (Italijo in Španijo), zato so se migracijski tokovi zopet preusmerili. Moški delavci v Italiji in Španiji so bili bolj prizadeti, saj so delali večinoma v sektorjih, ki so bili zaradi krize najbolj prizadeti (npr. gradbeništvo), medtem ko so bile ženske večinoma zaposlene kot negovalke, kar je v hitro starajoči se družbi več kot zaželeno, in so večinoma ohranile službe. Kar 71 % romunskih državljanov, ki so prebivali v s krizo najbolj prizadetih državah, se je želelo vrniti v domovino. Romunski migracijski tok se je usmeril predvsem proti zahodno- in severnoevropskim državam, dominirali sta Nemčija (sezonske migracije) in Velika Britanija (začasne dolgotrajne migracije). Pojavili so se t. i. dvojni migranti, ki so se iz Italije in Španije preselili v Nemčijo in Veliko Britanijo.

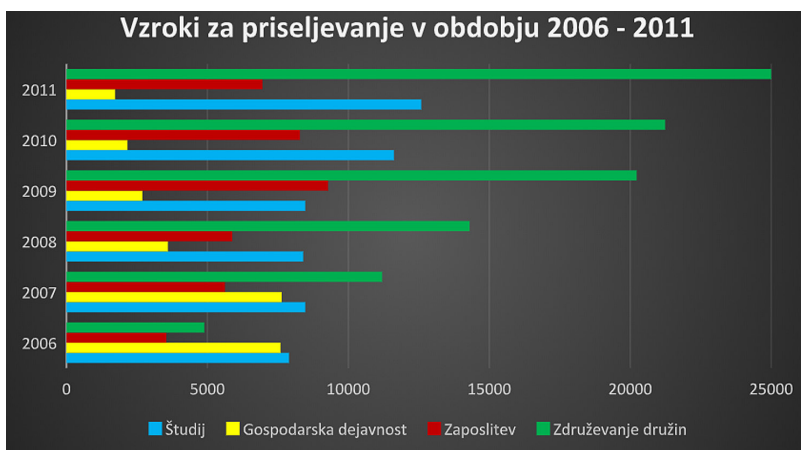
V obdobju krize so se nekatere države odločile, da najrevnejše romunske državljane, ki so beračili na ulicah (predvsem Rome), deportirajo nazaj v Romunijo (Roman, 2016).

Grafikon 4: Odseljevanje v obdobju 2008–2015 po spolih
(Vir podatkov: Eurostat, 2017)

2.2 Priseljevanje

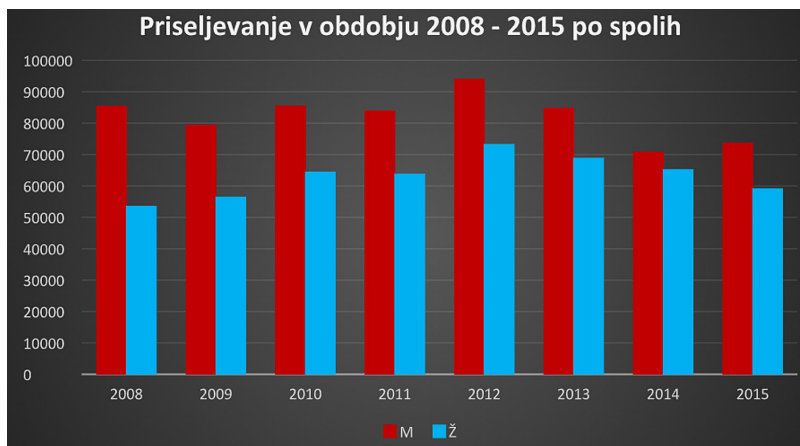
Romunija je vedno bila in ostaja država odseljevanja, vendar je v zadnjih letih opazen porast priseljevanja. V grobem ločimo dve obdobji: do leta 2004 je bilo število prišlekov relativno nizko in so prihajali predvsem moški zaradi dela; v zadnjih letih je Romunija postala bolj privlačna za priseljevanje, glavni razlogi pa so delo, združevanje družin ter izobraževanje. Tri najštevilčnejše skupnosti priseljencev so Kitajci, Turki in Moldavci. Medtem ko so Turki in Kitajci prihajali predvsem zaradi podjetništva, so Moldavci prihajali zaradi dela in študija. Število imigrantov se je še povečalo v zadnjih dveh letih (2016 in 2017), ko je nastopila t. i. »begunska kriza« (Flešer, 2012).

Grafikon 5: Vzroki za priseljevanje v obdobju 2006–2011

(Vir podatkov: Romanian Office for Immigration, the Ministry of Labor, Family and Social Protection, 2017)

Priseljevanje v obdobju 2000–2002 je bilo skromno, vendar večje kot v desetletju prej. Do konca leta 2000 je bilo izdanih 1.580 delovnih dovoljenj za tujce. V devetdesetih letih so se priseljevali predvsem Moldavci, število naj bi bilo višje od 250.000. Največ imigrantov v tem obdobju je bilo iz Turčije, Kitajske in arabskih držav (Horváth, 2007).

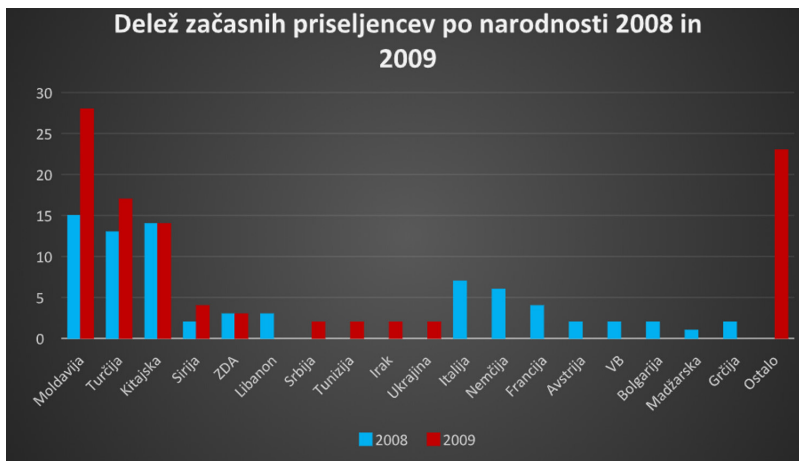
Grafikon 6: Priseljevanje v obdobju 2008–2015 po spolih
(Vir podatkov: Eurostat, 2017)

Priseljevanje v obdobju 2002–2007 je nekoliko naraslo, glavni razlog pa je bilo začasno delo. Leta 2005 je bilo v Romuniji 45.900 tujih državljanov, leta 2006 je to število naraslo na 48.200. Malo po tem, ko si je romunski trg dela opomogel, je prišlo do upada števila delavcev zaradi množične emigracije. Problem so rešili z uvozom tujih delavcev, ki so prihajali predvsem iz Turčije in Kitajske. 82 % tujih delavcev je bilo moških, 63 % pa je bilo prijavljenih v Bukarešti ali njeni okolici (Horváth, 2007).

Priseljevanje se je takoj po vstopu Romunije v EU precej povečalo, priseljevali so se tudi državljani držav Evropske unije in Evropskega gospodarskega prostora. Leta 2012 je bilo takih prebivalcev 40.946, od tega 51 % iz Italije, Francije in Nemčije. Prva leta po vstopu Romunije v EU je to število raslo, v zadnjih letih pa se hitro zmanjšuje. Število priseljencev iz neevropskih držav se je leta 2011 začelo zelo počasi zmanjševati.

Leta 2012 so zabeležili 58.372 takšnih priseljencev. 82 % teh ljudi je imelo začasno dovoljenje za bivanje, kar kaže na to, da se niso imeli namena ustaliti v Romuniji. Največ jih je bilo iz Moldavije, Turčije in Kitajske.

Leta 2015 je bilo v državi 104.100 legalnih priseljencev, od tega 60.600 iz neevropskih držav in 43.900 iz držav Evropskega gospodarskega prostora. Največ neevropskih priseljencev je bilo iz Moldavije, Turčije, Kitajske, Sirije in Izraela, največ evropskih pa iz Italije, Nemčije, Francije, Madžarske in Bolgarije (Gropas, Triandafyllidou, 2014; International migration outlook 2017).

Grafikon 7: Delež začasnih priseljencev po narodnosti 2008 in 2009
(Vir podatkov: Suci, 2010)

3 Glavna migracijska gibanja

3.1 Ekonomska migracija

Ekonomska migracija se je pojavila po padcu komunizma (po letu 1989), ko so ljudje spet imeli pravico do potnih dokumentov in s tem do prečkanja meje.

Večina selitvenih tokov iz Romunije v postkomunistični dobi ima ekonomske vzroke. Ekonomska migracija je potekala v več oblikah: npr. beg možganov, migracija nekvalificirane delovne sile, nedovoljena migracija ... V času tranzicije in prestrukturiranja gospodarstva iz centralno planskega v funkcionalno tržno gospodarstvo je prišlo do močnega zmanjšanja števila delovnih mest na trgu dela. To je številne državljane Romunije prisililo v iskanje zaposlitve v drugih državah. Do leta 2008 je bila gospodarska rast vsako leto okoli 5 %, po nastopu gospodarske krize pa se je ekonomska situacija močno poslabšala. V zadnjih nekaj letih se izseljujejo predvsem visoko izobraženi mladi in slabo kvalificirana delavna sila, saj so dohodki glede na ostale države EU še vedno zelo nizki. Minimalna plača leta 2017 je znašala 275 €, povprečna plača pa 465 €.

3.1.1 Nedovoljene migracije (»irregular migration«)

Nedovoljene migracije so oblika migracij, ko oseba nima urejenih dokumentov za bivanje in delo v državi gostiteljici in tam biva in dela ilegalno. Tovrstna

migracija je bila prisotna že v času komunizma, vendar je bila zaradi poostrelega nadzora zelo omejena. Po letu 1990 pa je bil ta tip migracije najpogostejši, saj so romunski državljani za vstop v zahodnoevropske države potrebovali vizo (stala je okoli 1000 €), to pa si je redkokdo lahko privoščil. Z letom 2002, ko je bila Romunija povabljen, da se pridruži EU, romunski državljani za vstop v šengensko območje vize niso več potrebovali. Nedovoljena migracija se je vseeno nadaljevala, saj je bil pogoj za selitev v drugo državo dokaz o nastanitvi in 500 € v gotovini ali dokaz o finančni pomoči v državi gostiteljici, ostali pa so lahko le 3 mesece. 53 % vseh romunskih emigrantov naj bi delalo brez pogodbe, torej ilegalno. Takšni delavci so izpostavljeni izkoriščanju, običajno so plačani premalo, nimajo zagotovljene varnosti in zdravstvene oskrbe ... V Italiji in nekaterih drugih državah so ilegalnim migrantom z romunskim državljanstvom kasneje dali dovoljenje za legalno bivanje v državi (Stan, 2006; Horváth, 2007).

Z nedovoljeno migracijo se je pojavila vrsta spremljevalnih negativnih procesov, kot sta tihotapljenje in trgovina z ljudmi. Romunija je v devdesetih letih postala vir trgovine z ljudmi ter tranzitna država za tihotapljenje ljudi predvsem iz Moldavije, Ukrajine in Rusije. Žrtve trgovine z ljudmi v Romuniji so predvsem ženske in otroci (zlasti Romi), ki jih izkoriščajo za spolne usluge ali za delo v kmetijstvu, gradbeništvu, gospodinjstvih, storitvah, hotelih, tovarnah ... Glavne države, kamor so ti ljudje prodani, so Velika Britanija, Italija, Španija, Francija, Češka Madžarska in Grčija. Svetovna organizacija za migracijo je ocenila, da naj bi v letu 2002 iz Romunije pretihotapili 20.000 žensk. Leta 2001 so sprejeli zakon o preprečevanju trgovine z ljudmi, od leta 2003 dalje so se osredotočili predvsem na preprečevanje trgovine z otroki. Ustanovili so celo posebne institucije za pomoč žrtvam (Lăzăroiu, 2003; Horváth, 2007).

3.1.2 Beg možganov

Tovrstna migracija je potekala vzporedno z delavsko migracijo v vsem postkomunističnem obdobju, predvsem v ZDA in Kanado ter Zahodno Evropo. Večino migrantov so predstavljali zdravstveni delavci (predvsem zdravniki), IT-strokovnjaki in študenti. Največ je odšlo zdravstvenih delavcev, zato so proces poimenovali beg zdravnikov (ang. »medical drain«). Od

vseh vzhodnoevropskih držav je največ zdravstvenih delavcev odšlo ravno iz Romunije. V 90. letih so zdravniki raje odhajali v ZDA in Kanado, po vstopu Romunije v EU pa so začeli migrirati v Francijo, Nemčijo, Veliko Britanijo in Belgijo. Leta 2010 so romunski zdravniki v Franciji predstavljali kar 15 % vseh tujih zdravnikov v državi, leta 2012 pa jih je bilo že 30 %. V zadnjih letih je število zdravstvenih delavcev, ki zapuščajo državo, le nekoliko upadlo. Romunija je bila leta 2013 država z najmanj zdravniki na prebivalca izmed vseh držav EU, kar je zelo zaskrbljujoče. Študija je pokazala, da se velik delež visoko kvalificiranih delavcev, ki so uspeli dobiti dobre službe v državah gostiteljicah, ne namerava vrniti v Romunijo. Med zdravstvenimi delavci je delež medicinskih sester in negovalk, ki se želijo vrniti v domovino, veliko večji kot delež zdravnikov (Roman, 2016).

3.1.3 Priseljevanje Moldavcev

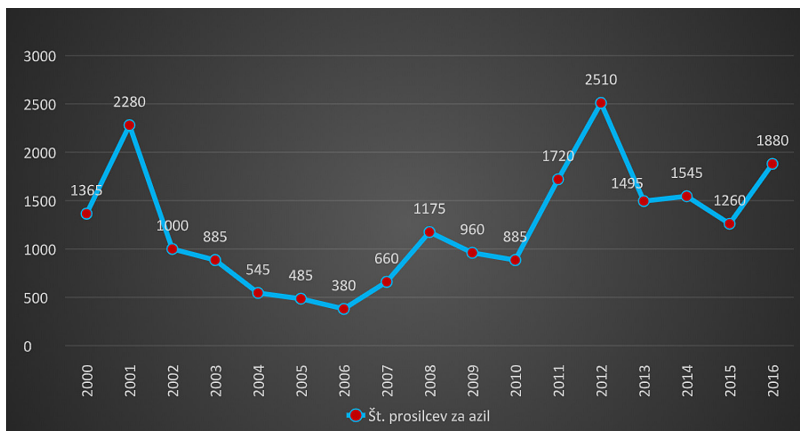
Priseljevanje moldavskih državljanov v Romunijo se je v drugi polovici devedesetih let močno okrepilo. Zaradi zgodovinskih vezi z Moldavijo je Romunija leta 1991 sprejela Zakon o državljanstvu, ki je določal, da lahko vsi potomci nekdanjih romunskih državljanov zaprosijo za državljanstvo v Romuniji, čeprav imajo drugo državljanstvo in niso bili rojeni v Romuniji. Po ocenah je zaradi tega zakona v devedesetih letih prejšnjega stoletja romunsko državljanstvo dobilo okoli 250.000 moldavskih državljanov. Zaradi pristopne pogodbe z EU je morala Romunija uvesti obvezne vize za moldavske državljane, zato se je število prijav za romunsko državljanstvo močno povečalo. Leta 2007 je zanj zaprosilo okoli 800.000 moldavskih državljanov. (Horváth, 2007). Moldavci so se priseljevali in se še vedno priseljujejo v Romunijo zaradi izredno slabe ekonomske in politične situacije v svoji državi. V Romunijo prihajajo zaradi dela in študija, saj imajo študentje s študijem na romunskih univerzah veliko večje možnosti zaposlitve, kot če bi dokončali študij v Moldaviji. Moldavski študentje v Romuniji predstavljajo kar 80 % vseh tujih študentov. Moldavci v Romuniji dobijo delo predvsem na področjih, kjer primanjkuje moške delovne sile: v gradbeništvu, predelovalnih dejavnostih, trgovini in kmetijstvu. Ker Moldavci na lahek način dobijo romunsko državljanstvo in imajo enak jezik ter kulturo kot Romuni, je njihova integracija izredno enostavna (Flešer, 2012).

3.2 Prosilci za azil in begunci

Do nedavnega je bila Romunija glavni vir prosilcev za azil in beguncev in ne država, ki bi takim ljudem nudila zaščito. V komunistični dobi so Romuni iskali azil predvsem na Madžarskem, v zahodnoevropskih državah, ZDA in Kanadi.

Prvih nekaj let po padcu komunizma so Romuni predstavljali drugo največjo skupino prosilcev za azil, takoj za državljani bivše Jugoslavije. Država je bila v gospodarski in socialni stiski, nove oblasti pa so se vedle nasilno do nekaterih skupin prebivalstva (predvsem Romov). Zaradi občutka nevarnosti in ranljivosti so številni Romi poiskali azil, predvsem v Nemčiji (Horváth, 2007).

Leta 1991 je Romunija ratificirala Konvencijo ZN ter protokol o statusu begunca. Med leti 1991 in 2006 je število prošelj za azil nihalo, vse skupaj pa so prejeli 15.605 prošelj za azil. Zaradi lege Romunije med državami EU, državami bivše Jugoslavije ter državami bližnjega vzhoda so leta 2006 pričakovali povečanje števila prošelj za azil. Zgradili so nove namestitvene in integracijske centre, ki lahko nudijo namestitev 1.312 ljudem. Do leta 2016 (1991–2016) je bilo število vseh prošelj za azil 26.442, 4.981 oseb pa je dobilo eno od vrst zaščite. Romunija loči 3 vrste mednarodne zaščite: status begunca (triletno dovoljenje za bivanje z možnostjo obnove vsaka tri leta), subsidiarno zaščito (enoletno dovoljenje za bivanje z možnostjo obnove za eno leto) ter dopustno bivanje (enomesečno dovoljenje za bivanje z možnostjo obnove za en mesec) (Hamberger, 2010; Ibrahim, Hamberger, 2016).

Grafikon 8: Število prosilcev za azil po letih (2000–2016)
(Vir podatkov: Eurostat, 2017)

3.3 Ostali vzroki

Poleg ekonomskih vzrokov in nestabilnih razmer v državi je bil vzrok za odseljevanje etnična pripadnost. Pripadniki etničnih skupin so se odseljevali že v dobi komunizma, saj je bilo to s strani oblasti celo zaželeno. Po koncu komunizma so se v prvih letih pripadniki etničnih manjšin vračali v svoje domovine, zlasti Nemci in Madžari. Leta 1990 je bilo od 97.000 registriranih emigrantov kar 60.000 Nemcev (Horváth, 2007; Roman, 2016).

4 Vpliv migracij na državo in odziv javnosti

4.1 Posledice migracij

Zaradi izrazitega odseljevanja se država sooča z veliko negativnimi posledicami, pozitivnih je bolj malo. Glavne socio-ekonomske posledice so denarna nakazila diaspore, hitro upadanje števila prebivalcev, beg možganov, povratna migracija, podjetništvo migrantov in trgovina z ljudmi. Kratkoročne selitve so običajno koristne za državo izvora in državo gostiteljico, medtem ko so dolgoročne slabe predvsem za državo izvora (odvisnost od migracij, depopulacija, odhajanje izobraženih ljudi ...) (Roman, 2016).

4.1.1 Ekonomske posledice

Ena glavnih posledic emigracije so nakazila, ki jih diaspora nakazuje sorodnikom v domovini. V zadnjih petnajstih letih je Romunija ena od prvih držav na svetu glede na število prejetih nakazil. Leta 2008 je bila vsota nakazil najvišja, znašala je 9,4 milijarde ameriških dolarjev ali 3,3 % BDP-ja Romunije. Po tem letu je vsota nakazil močno upadla, delno zaradi finančne krize v državah južne Evrope, od koder so nakazila večinoma prihajala, deloma pa zaradi združevanja družin v državah gostiteljicah. Študije so pokazale, da so ljudje, ki pošljejo več nakazil v domovino, z njo bolj povezani in imajo večjo željo, da se vrnejo domov. Večina nakazil se porabi sproti (največ za gospodinjske aparate), le majhen del je shranjen v bankah. Nakazila so močno vplivala na trg dela, posledice pa so tako pozitivne kot negativne. V najrevnejših delih so nakazila vzpodbudila lokalni ekonomski razvoj ter izboljšala življenjske pogoje tam, kjer je prišlo do izgube služb predvsem zaradi deindustrializacije. Ena od posledic nakazil je zmanjševanje delovne sile, saj ljudje nimajo motivacije za delo. Zaradi množičnega izseljevanja

prihaja do primanjkljaja delovne sile, kar negativno vpliva na gospodarsko rast. Največ delovne sile primanjkuje v oblačilni in tekstilni industriji, gradbeništvu ter gostinstvu (Roman, 2016).

4.1.2 Demografske in socialne posledice

V vaseh, od koder se je odselil velik delež ljudi, se je pojavil trend upadanja števila rojstev, s tem pa hitro staranje prebivalstva, saj se druga generacija izseljencev običajno ne vrne v domovino (Suciu, 2010). Med letoma 2000 in 2009 se je delež pripadnikov starostne skupine do 14 let zmanjšal za 21%. Velikokrat izseljenci v domovini pustijo otroke, bodisi v oskrbi drugega starša bodisi starih staršev. Leta 2008 je bilo otrok, ki so jih starši pustili v Romuniji, 92.000, vendar so to le uradni podatki, neuradne ocene so mnogo večje. OSF (*Open Society Foundation*) je leta 2007 poročala, da je največji delež otrok s psihološkimi težavami tistih, katerih matere ali oba starša delata v tujini (Roman, 2016).

Zaradi odhajanja mladih iz agrarnega okolja, kjer je glavna dejavnost kmetijstvo, se revščina na teh območjih pogloblja, saj ni nikogar, ki bi prevzel kmetije.

Poleg tega je bil opažen trend večanja števila porok in ločitev ter na novo zgrajenih hiš in stanovanj (Suciu, 2010).

4.1.3 Odziv javnosti

S strani običajnega prebivalstva nikoli ni bilo veliko razumevanja za tujce in s tem tudi begunce. Stanje izpred petnajstih let se do danes ni vidno izboljšalo. Ljudje ne ločujejo med ekonomskimi migranti in begunci, poleg tega ne razumejo, zakaj bi sprejeli še več revnih ljudi, če že imajo »dovolj svojih«. Veliko vlogo pri tem, kako Romuni vidijo priseljence, imajo mediji, saj poročajo le o kriminalu in slabih stvareh, ki so povezane z njimi (Lăzăroiu, 2003). Ker je bila Romunija od padca komunističnega režima dalje država odseljavanja, ljudje zanikajo vse bolj pogosto priseljavanje oziroma so za to tematiko bili do begunske krize nezainteresirani. Teme, kot so integracija beguncev, vzroki za njihov prihod v Romunijo, soočanje s težavami v državi gostiteljici, itd. javnosti niso zanimale in z izjemo nekaj raziskovalnih člankov niso bile obravnavane (Gropas, Triandafylidou, 2014). Predvsem v zadnjih dveh letih so v Romuniji zelo nastrojeni proti beguncem, do svoje države so zelo zaščitniški. Sprva Romunija ni želela sprejeti predpisane kvote beguncev, ki so prišli z begunsko krizo.

4.2 Glavne značilnosti migracijske politike

Romunija je prvo migracijsko politiko implementirala v svoj pravni red kot rezultat pristopnih pogajanj za vstop v EU. Leta 2001 so z osemletno zamudo sprejeli zakon, ki ureja vstop v državo, prebivanje v njej in izstop tujcev iz nje. Leta 2004 so sprejeli prvo imigracijsko strategijo, v uvodu katere je bilo jasno napisano, da bodo imeli romunski državljani prednost na trgu dela. Strategija je obravnavala dovoljeno migracijo, preprečevanje in nadzor nad nedovoljeno migracijo, azil, socialno integracijo tujcev ter prisilno in prostovoljno vrnitev tujcev. V istem obdobju so reformirali institucije, ki se ukvarjajo z migracijo, urejanje zadev, povezanih z migracijo, pa je kljub temu ostalo razdeljeno med več institucij in s tem neučinkovito. Tako se je Državni organ za tujce (*Authority for foreigners*) ukvarjal s tem, kdo ima pravico, da ostane, Urad za delovno migracijo je izdajal delovna dovoljenja, Nacionalni urad za begunce pa je bil odgovoren za implementacijo zakonodaje, ki obravnava begunce.

Leta 2002 so uvedli migrantske kvote, leta 2004 pa je vlada prvič omejila število izdanih delovnih dovoljenj za tujce na 1.500. Do leta 2008 so to število vsako leto povečali, leta 2006 so izdali kar 10.000 tovrstnih dovoljenj. Po vstopu Romunije v EU so sprejeli novo imigracijsko strategijo, saj so pričakovali večji delež priseljencev. Leta 2007 so povečali število delovnih dovoljenj za tujce na 12.000 in ga takoj naslednje leto spet znižali na 10.000, zaradi protekcionističnega pristopa. Ker je Romunija beležila gospodarsko rast in so se odpirala nova delovna mesta, je želela ta delovna mesta zagotoviti za svoje državljane.

Leta 2007 so ustanovili novo institucijo, in sicer Romunski imigracijski urad, ki je zadolžen za zadeve, povezane z imigracijo, azilom, tujci, integracijo v romunsko družbo ter zakonodajo s teh področij. Leta 2011 so sprejeli novo imigracijsko strategijo, saj so pričakovali porast deleža priseljencev, vendar predvsem tranzitnih, ki bi skušali preko Romunije priti v šengensko območje. Od leta 2009 so kvoto za priseljence vsaki dve leti znižali, predvsem zaradi finančne krize (Gropas, Triandafyllidou, 2014).

Pogoji za pridobitev romunskega državljanstva so precej zahtevni, zato ga ni lahko pridobiti. Pogoji so starost nad 18 let, neprekinjeno bivanje v Romuniji 8 let, dokaz zvestobe romunski državi, izkazane z vedenjem, dejanji in političnim stališčem, legalen vir dohodkov za spodobno življenje, neobsojenost v svoji državi

ali Romuniji, znanje romunščine, poznavanje romunske kulture in civilizacije, poznavanje ustave in državne himne (Hamberger, 2010). Z letom 2002, ko so romunski državljani lahko potovali po državah EU brez vize, je za romunsko državljanstvo zaprosilo še več Moldavcev, zato se je vlada odločila, da močno omeji število ljudi, ki lahko dobijo državljanstvo (Gropas, Triandafyllidou, 2014).

Pravice priseljencev v Romuniji so: pravica do bivanja in integracije v romunsko družbo, pravica do zaposlitve za romunsko državljanstvo, pravica do vključevanja v družbo in javno življenje s pomočjo programov, ki so financirani s strani države.

4.3 Glavne značilnosti integracijske politike

Leta 2001 je romunska vlada sprejela poseben program za socialno-poklicno integracijo tujcev, ki so imeli status begunca. V praksi ta ni delovala, kot bi morala, nemalokrat je prišlo do kršenja socialnih pravic beguncev. Leta 2002 je bil sprejet Odlok o nujnosti (*Emergency Ordinance*), ki je od države zahteval, da ljudem, katerim je bilo dovoljeno bivanje v Romuniji, zagotovi pogoje za socialno in ekonomsko integracijo ter integracijo v javno življenje. Velik premik se je zgodil leta 2004, ko je vlada sprejela odločitev, da bodo imeli begunci in ostali tujci, ki so zaprosili za katerokoli obliko mednarodne zaščite, enake pravice in dolžnosti kot romunski državljani. Posebej poudarjeno je bilo, da imajo begunci dostop do socialnih pravic na isti ravni kot romunski državljani (pravico do dela, bivališča, izobrazbe in socialne oskrbe). Poleg tega Urad za priseljence organizira brezplačne tečaje romunščine, izobraževanja o romunski kulturi in razna svetovanja.

Osebe pod mednarodno zaščito so upravičene do minimalnega delovnega standarda, vendar pogosto prihaja do nepravilnosti, predvsem zaradi neznanja jezika. Ker je splošna raven socialne varnosti v Romuniji precej nizka za celotno prebivalstvo, običajno uslug socialnih služb, socialne podpore in raznih denarnih nadomestil begunci niso deležni. Prav tako pogosto ostanejo izključeni iz raznih političnih dogodkov (volitve). Ker se je fenomen priseljevanja v Romuniji pojavil šele v zadnjih letih, je potrebno na tem področju storiti še veliko. Ravno zato Evropski sklad za imigracijo financira razne projekte na področju vključevanja priseljencev v kulturno, ekonomsko in socialno življenje, ozaveščanja javnih uslužbencev, ki delajo s priseljenci ... Takšne projekte običajno izvajajo nevladne

organizacije, kot sta Medkulturni inštitut v Timișoari in Filantropsko društvo Diana (Gropas, Triandafyllidou, 2014).

5 Trendi in napovedi za prihodnost

Romunija je bila od nekdanje države odseljevanja, izven meja Romunije naj bi po neuradnih ocenah živelo 3–4 milijone Romunov. Predvsem po padcu komunističnega režima je odseljevanje zelo intenzivno, v zadnjih nekaj letih ga je začel spremljati trend vse večjega priseljevanja. Predvsem v času begunske krize je prišlo nekoliko več priseljencev istočasno, česar prej Romuni niso bili vajeni. Splošen trend zadnjih let je naraščanje odseljevanja iz države in naraščanje priseljevanja v državo. Od leta 2012 dalje je razlika med priseljenimi in odseljenimi osebami precej majhna, še vedno je več odseljenih. Vsi strokovnjaki so mnenja, da bo tudi Romunija postopoma postala država priseljevanja.

Viri in literatura

- Eurostat, 2017. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat> (Citirano: 28. 8. 2017)
- Fleșer, A. 2012. Dimensions and characteristics of immigration in Romania. *Annals of the University of Petroșani, Economics*, 3, 12, str. 67–74. URL: <http://www.upet.ro/annals/economics/pdf/2012/part3/Fleser.pdf> (Citirano: 20. 8. 2017)
- Gropas, R., Triandafyllidou, A. 2014. *European Immigration A sourcebook*. European University Institute, Italy, 400 str.
- Horváth, I. 2007. Country profile Romania. *Focus migration*, 9, str. 1–9. URL: <http://focus-migration.hwwi.de/Romania.2515.0.html?&L=1> (Citirano: 20. 8. 2017)
- Hamberger, A. 2010. Immigration and the integration of immigrants in Romania. *Focus on Central and Eastern Europe*. 7 str. URL: <http://migrationonline.cz/en/immigration-and-the-integration-of-immigrants-in-romania> (Citirano: 25. 7. 2017)
- Hamberger, A., Ibrahim, N. 2016. Country: Romania, Migrant integration centre Brașov-România. 8 str. URL: http://www.hrl.sk/sites/default/files/files_downloads/country_presentation_romania.pdf (Citirano: 24. 7. 2017)

- Iara, A. 2007. Labour mobility within the EU in the context of enlargement and the functioning of the transitional arrangements. The Vienna Institute for International Economic Studies. 35 str. (Citirano 17. 7. 2017)
- International Migration Outlook 2017, 41. izdaja, 364 str. URL: http://www.oecd-ilibrary.org/socialissues-migration-health/international-migration-outlook-2017_migr_outlook-2017_en (Citirano: 27. 7. 2017)
- Lăzăroiu, S. 2003. More 'Out' than 'In' at the Crossroads between Europe and the Balkans. Migration trends in selected applicant countries, International organisation for migration. URL: http://publications.iom.int/system/files/pdf/migrationtrends_eu_4.pdf (Citirano: 20. 8. 2017)
- Roman, M. 2016, International Migration, Return Migration, and their effects: A comprehensive review on the Romanian case. Institute of labour economics, 49 str. URL: <http://ftp.iza.org/dp10445.pdf> (Citirano: 25. 8. 2017)
- Romanian Office of Migration, 2017. URL: <https://www.iom.int/countries/romania> Citirano: 2. 8. 2017)
- Stan, R. 2006. Irregular Migration of Romanian Workers to European Union : Factors, Practices and Management. International Policy Fellowship Center for Policy Studies Budapest. 41 str. URL: http://www.policy.hu/razvan/IPF_Research_Paper.pdf (Citirano 16. 8. 2017)
- Stan, S. 2009. Romanian Migration to Spain and Its Impact on the Romanian Labour Market, Working paper series. URL: https://ddd.uab.cat/pub/worpaper/2009/hdl_2072_243488/WP14_QUIT.pdf (Citirano: 15. 7. 2017)
- Suciu, O-V. 2010. Migration and demographic trends in Romania: A brief historical outlook, Migration in Europe: Case Studies: Bulgaria and Romania. 32 str. URL: <http://www.crce.org.uk/publications/demographics/part2.pdf> (Citirano 5. 8. 2017)

Seznam grafikonov

Grafikon 1: Primerjava števila priseljenih in odseljenih oseb v obdobju 2007–2015

Grafikon 2: Primerjava števila priseljenih in odseljenih oseb v obdobju 2000–2007

Grafikon 3: Primerjava števila priseljenih in odseljenih oseb v obdobju 2007–2015

Grafikon 4: Odseljevanje v obdobju 2008–2015 po spolih

Grafikon 5: Vzroki za priseljevanje v obdobju 2006–2011

Grafikon 6: Priseljevanje v obdobju 2008–2015 po spolih

Grafikon 7: Delež začasnih priseljencev po narodnosti 2008 in 2009

Grafikon 8: Število prosilcev za azil po letih (2000–2016)

Povzetek

Romunija je ena od tradicionalnih držav izseljevanja, vzroki za to pa so se skozi zgodovino spreminjali. Prvi val emigracij je agrarno prenaseljeno Romunijo zajel na koncu 19. in v začetku 20. stoletja, izseljevali so se predvsem iz Transilvanije v ZDA. Glavna vzroka sta bila nezadovoljstvo etničnih skupin ter želja po novem, boljšem življenju. V obdobju komunizma (1947–1989) so bila vsakršna potovanja prek državnih meja strogo omejena in nadzorovana, zato izseljevanje v večjem številu ni bilo mogoče. Pojavile so se ilegalne migracije med ljudmi, ki niso podpirali režima. Edina oblika legalnih migracij je bila prisilna migracija, ki je vključevala disidente ter pripadnike etničnih manjšin (Lazaroiu, 2003; Suci, 2010). Po padcu komunizma leta 1989 se je število emigracij močno povečalo kljub poskusom nadzora in omejitve mednarodnih selitev. Sodobni migracijski trendi se še naprej nagibajo v prid emigracije, saj se še vedno izseli veliko več ljudi, kot se jih priseli. Profil migrantov je še vedno isti kot takoj po padcu komunizma. Državo večinoma zapuščajo dobro izobraženi mladi ljudje (t. i. »beg možganov«) in slabo kvalificirana delovna sila, ki zaradi nizkih dohodkov išče delo predvsem v državah EU. Romunska diaspora se je med letoma 2000 in 2015 povečala za 7,3 % na leto in je bila druga najhitreje rastoča diaspora na svetu, takoj za sirsko (Horváth, 2007). Čeprav Romunija ostaja država odseljevanja, je v zadnjih letih opazen porast priseljevanja. V grobem ločimo dve obdobji: do leta 2004 je bilo število prišlekov relativno nizko in so prihajali predvsem moški zaradi dela; v zadnjih letih je Romunija postala bolj privlačna za priseljevanje, glavni razlogi pa so delo, združevanje družin ter izobraževanje. Tri najštevilčnejše skupnosti priseljencev so Kitajci, Turki in Moldavci. Medtem ko so Turki in Kitajci prihajali predvsem zaradi podjetništva, so Moldavci prihajali zaradi dela in študija (Fleşer, 2012). Število imigrantov se je še povečalo v zadnjih letih, ko je nastopila t. i. »begunska kriza«.

Ključne besede: *Romunska migracija, evropski kontekst, migracijske skupnosti, razlogi za izselitev.*

Rezumat

România este una dintre țările cu emigrație tradițională, iar cauzele sale s-au schimbat de-a lungul istoriei. Primul val de emigrare românesc este de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea și a vizat populația de la sat care a plecat din Transilvania în Statele Unite. Principalele cauze au fost nemulțumirea grupurilor etnice și dorința de avea o viață mai bună. În perioada comunistă (1947–1989), orice călătorie peste granițele naționale a fost strict restricționată și controlată, astfel că o emigrare în număr mare nu a fost posibilă. Migrația ilegală a avut loc în rândul persoanelor care nu susțineau regimul. Singura formă de migrare legală a fost cea forțată, implicând disidenți și minorități etnice (Lazaroiu 2003; Suci 2010). După căderea comunismului în 1989, numărul emigrărilor a crescut dramatic, în ciuda încercărilor de control și limitare a migrației internaționale. Tendințele contemporane de migrație continuă să încline în favoarea emigrării, întrucât, actualmente, multe persoane decid să migreze. Profilul migrantului este încă același ca imediat după căderea comunismului. Tineri bine educați preferă să plece din România (așa-numita „plecare a creierelor”), precum și forța de muncă slab calificată, care, datorită veniturilor reduse, caută muncă în principal în țările UE. Diaspora românească a crescut cu 7,3% pe an între 2000 și 2015 și a fost a doua diasporă cu cea mai rapidă creștere din lume, imediat după cea siriană (Horváth, 2007). Deși România rămâne o țară de emigrare, în ultimii ani a fost simțită și o creștere a imigrației. Distingem două perioade, până în 2004, când numărul de sosiri a fost relativ redus și, în România, au venit în principal bărbați pentru muncă. În ultimii ani, România a devenit mai atractivă pentru imigrație, motivele principale fiind munca, reunificarea familiei și educația. Cele mai mari trei comunități de imigranți sunt chinezii, turcii și moldovenii. În timp ce turcii și chinezii au venit în special pentru antreprenariat, moldovenii au venit pentru muncă și studiu (Fleșer, 2012). Numărul imigranților a crescut în ultimii ani o dată cu „criza refugiaților”.

Cuvinte cheie: *emigrația românească, contextul european, comunități migraționale, motivele emigrării*

O avtorjih / Despre autori

BRAGA ŠIMENC, PAULA je študirala francoski jezik in književnost ter romunski jezik in književnost na Univerzi v Bukarešti, na kateri je tudi doktorirala iz pedagogike. Bila je zaposlena kot raziskovalka na Pedagoškem inštitutu v Bukarešti, zdaj pa je samostojna prevajalka. V preteklosti je prevajala v romunščino iz angleščine in španščine, od leta 2009 pa prevaja književna dela iz slovenščine v romunščino. Med njenimi slovensko-romunskimi prevodi velja omeniti dela sledečih sodobnih avtorjev: Gorana Vojnovića, Borisa Pahorja, Draga Jančarja, Jane Putrle Srdić, Aleša Debeljaka, Katarine Marinčič.

BRAGA ŠIMENC, PAULA a studiat limba și literatura franceză și limba și literatura română la Universitatea din București și are un doctorat în Științele Educației obținut în cadrul Universității din București. A fost cercetător științific la Institutul de Științe ale Educației din București, iar în prezent este translator liber profesionist. A tradus din limbile engleză și spaniolă, iar din 2009 traduce literatură slovenă în limba română. Printre traducerile sale sloveno-române menționăm volumele scriitorilor contemporani: Goran Vojnović, Boris Pahor, Drago Jančar, Jana Putrle Srdić, Aleš Debeljak, Katarina Marinčič.

CIOBAN, FLORIN, Univerza ELTE Budimpešta, Madžarska/ Univerza v Oradei, Romunija, je doktoriral na Univerzi "Babes-Bolyai" v Cluju Napoci z doktorsko disertacijo iz folklore in na Univerzi ELTE v Budimpešti iz filologije. Je avtor številnih knjig, ki so izšle tako v Romuniji kot na Madžarskem in

obravnavajo področja poučevanja romunskega jezika in književnosti, književnosti za otroke, literarne folklore in kulturne antropologije. Je avtor mnogih znanstvenih člankov v romunskih in evropskih revijah. Univerzitetni profesor na Fakulteti za književnost Univerze v Oradei je 12 let delal kot lektor romunskega jezika, književnosti, kulture in civilizacije v Ljubljani in Budimpešti.

CIOBAN, FLORIN – Universitatea ELTE Budapesta, Ungaria/ Universitatea din Oradea, România. Doctor al Universității „Babes-Bolyai” din Cluj Napoca cu o teză în domeniul folclorului, doctor habilitat al Universității ELTE Budapesta în domeniul filologiei, autor a numeroase cărți publicate în România și Ungaria (în domenii precum metodică predării limbii și literaturii române, literatura pentru copii, folclorul literar și antropologia culturală) și a zeci de articole de specialitate publicate în reviste din România sau din alte țări europene. Profesor universitar, titular al Facultății de Litere din cadrul Universității din Oradea, în ultimii 12 ani lector de limba, literatura, cultura și civilizația românească la Ljubljana și Budapesta.

DIMKOVSKA, LIDIJA (1971, Skopje, Makedonija) je pesnica, pisateljica in prevajalka slovenske in romunske književnosti v makedonski jezik. Končala je študij primerjalne književnosti v Skopju in doktorirala iz romunske književnosti na Univerzi v Bukarești, kjer je delala kot lektorica za makedonski jezik. Od leta 2001 živi v Ljubljani. Objavila je šest pesniških zbirk ter tri romane. Njena dela so prevedena v številne tuje jezike, prejela je vrsto makedonskih in tujih nagrad, med njimi tudi nagrado Evropske Unije za književnost.

DIMKOVSKA, LIDIJA (1971, Skopje, Macedonia) este poetă, scriitoare și traducătoare a literaturii slovene și românești în limba macedoneană. Și-a încheiat studiile în literatură comparată la Skopje și a obținut doctoratul în literatură română la Universitatea din București, unde a lucrat ca lector de limbă macedoneană. Locuiește în Ljubljana din 2001. A publicat șase colecții de poezie și trei romane. Lucrările sale au fost traduse în multe limbi străine și au primit numeroase premii atât în Macedonia, cât și în străinătate, inclusiv Premiul Uniunii Europene pentru Literatură.

DOVČ, KATARINA, prof. slov., je na Filozofski fakulteti v Ljubljani študirala enopredmetno slovenščino, diplomirala (2015) pa z diplomsko nalogo *Alamut, Filio in Balerina v gledališču*. Ukvarja se s poučevanjem slovenščine kot tujega jezika, je lektorica na lektoratu slovenščine na Univerzi v Bukarešti. Zanima jo gledališče v vseh oblikah, v trenutnih okoliščinah tudi kot sredstvo spoznavanja in poučevanja slovenščine kot tujega jezika.

DOVČ, KATARINA, este profesor de limba slovenă la Facultatea de Litere din Ljubljana și a terminat specializarea Limba și literatura slovenă în 2015 cu lucrarea *Alamut, Filio in Balerina v gledališču*. Predă limba slovenă ca limbă străină și este lector la Departamentul de Limbi Slave din cadrul Universității din București. Este interesată de teatru sub toate formele, actualmente, ca mijloc de învățare și de predare a slovene ca limbă străină.

JIEANU, IOANA je lektorica romunskega jezika na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer trenutno poučuje romunščino za tujce, in docentka na Univerzi v Ploieștiju (UPG). Svojo raziskovalno dejavnost, ki se osredotoča na jezik romunskih preseljevanj, je strnila v doktorski disertaciji *Romunsko-slovenske jezikoslovne interference* in v svoji postdoktorski študiji *Onomastične in jezikovne interference v jeziku migracij*.

JIEANU, IOANA este lector de limba română la Universitatea din Ljubljana, Facultatea de Litere, în cadrul căreia predă cursuri de limba română pentru străini și lector universitar doctor la Universitatea din Ploiești (UPG). Activitatea ei de cercetare este centrată asupra limbajului migrației românești, temă dezvoltată în cadrul tezei sale de doctorat, intitulată *Interferențe lingvistice româno-spaniole* și în studiile sale postdoctorale, *Interferențe lexicale și onomastice în limbajul migrației*.

KNEZ, NIKA je specializacija iz geografije ter ruskega jezika in književnosti zaključila na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Sodelovala je v številnih prostovoljnih projektih v različnih predelih sveta: Kamerun, Litva, Ciper, Ukrajina, Romunija. Bori se za človekove pravice, zaščito živali in narave pred onesnaževanjem.

KNEZ, NIKA a terminat specializările Geografie și Limba și literatura rusă în cadrul Facultății de Litere, Universitatea din Ljubljana. De-a lungul timpului a făcut voluntariat în diverse zone ale lumii precum Camerun, Lituania, Cipru, Ucraina, România, luptând pentru drepturile omului, protecția animalelor, a naturii și împotriva poluării.

KOMPARA, META je diplomirala iz francistike in romanistike na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer trenutno končuje magistrski študij Francističnih in romanističnih študij. Svojo ljubezen do jezikov nasploh, še posebej pa do francoščine in romunščine, stalno neguje na mnogih dodatnih izpopolnjevanjih v Romuniji. V prostem času se ukvarja s prevajanjem književnih odlomkov del romunskih avtorjev v slovenščino.

KOMPARA, META a studiat Limba franceză și Romanistica la Facultatea de Litere, Universitatea din Ljubljana și este pasionată de limbile străine, în general, și de limbile franceză și română, în special. A participat la mai multe cursuri de perfecționare în România și, în timpul liber, se ocupă de traducerea unor fragmente literare românești în limba slovenă.

MARINČIČ, KATARINA je profesorica francoske književnosti in pisateljica. Po študiju anglistike in francistike je l. 2001 na Filozofski fakulteti v Ljubljani doktorirala z disertacijo o vlogi digresije v opusu Honoréja de Balzaca. Na Oddelku za romanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Ljubljani je zaposlena od l. 1994, od l. 2006 kot docentka za področje francoske književnosti. Težišče njenega strokovnega in pedagoškega dela je francoska književnost 18. in 19. stoletja. Je avtorica štirih romanov in zbirke novel. Za roman *Prikrita harmonija* je prejela nagrado Kresnik za najboljši slovenski roman leta 2001, za zbirko novel *O treh* nagrado Fabula (2007), za roman *Po njihovih besedah* pa nagrado Kritiško sito (2015). Roman *Po njihovih besedah* je v prevodu Paule Braga Šimenc izšel pri založbi Editura Casa Cărții de Știință (Cluj-Napoca).

MARINČIČ, KATARINA este profesor de literatură franceză la Universitatea din Ljubljana, Facultatea de Litere și scriitoare. După ce și-a terminat studiile de limbă și literatură engleză și franceză la Facultatea de Litere din Ljubljana,

a obținut titlul de doctor cu o disertație despre rolul digresiunii în opera lui Honoré de Balzac. Ulterior, a devenit membru al colectivului Catedrei de Limbi și Literaturi Romanice de la Facultatea de Arte din Ljubljana, ținând cursuri de literatură franceză. Activitatea ei profesională și pedagogică se concentrează asupra literaturii franceze din secolele XVIII și XIX. Este autoare a patru romane și a unei colecții de nuvele. A primit premiul *Kresnik* pentru cel mai bun roman sloven în 2001 și pentru volumul *O treh* (2007), premiul *Fabula*, iar pentru romanul *Po njihovih besedah (Din spusele lor)* a primit premiul Kriškiško sito în 2015 (romanul a fost tradus în limba română de Paula Braga Șimenc și a apărut în 2021 la Editura Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca.)

MARKIČ, JASMINA, redna profesorica za španski jezik in vodja Katedre za španski jezik na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, je diplomirala iz francoskega jezika s književnostjo in angleškega jezika s književnostjo, na Filozofski fakulteti v Zagrebu pa iz španščine. Diplomo podiplomske specializacije iz konferenčnega tolmačenja je dosegla leta 1978 na Polytechnic of Central London. Magistrski študij iz španskega jezika na Instituto Caro y Cuervo v Bogoti, Kolumbiji, je zaključila leta 1988. Iz španskega jezikoslovja je doktorirala na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani leta 1998. Izpopolnjevala se je v Lizboni, Madridu, Granadi, Ženevi in drugod. Pedagoško se ukvarja predvsem s skladnjo, z ameriško španščino, analizo diskurza, prevodoslovjem in tolmačeslovjem, pa tudi z diahronim jezikoslovjem. Osrednje področje njenega raziskovalnega zanimanja je špansko jezikoslovje, kontrastivne analize španskega, portugalskega in slovenskega jezika, besediloslovje z analizo diskurza in stilistika. Med drugim se posveča tudi vprašanju frazeologije, jezikovnega stika v prevodnih oz. tolmaških situacijah ter zgodovini in teoriji tolmačenja. Občasno tolmači kot konferenčni in kot sodni tolmač in prevaja literarna in znanstveno-tehniška besedila iz španščine in portugalsčine v slovenščino in obratno. Je sourednica znanstvene revije *Verba Hispanica* in članica uredniškega odbora revije *Ars et Humanitas*. Predava na tujih univerzah kot vabljen predavateljica oz. gostujoča profesorica (Buenos Aires, Bogota, Granada, Lizbona, Madrid, Trst, Zagreb, Kragujevac). Je urednica in soavtorica slovensko-španskih in špansko-slovenskih slovarjev, avtorica in soavtorica univerzitetnih učbenikov, znanstvenih in

stokovnih člankov, monografij in poglavij v monografijah. Redno se aktivno udeležuje mednarodnih konferenc v Sloveniji in v tujini.

MARKIČ, JASMINA este profesor universitar doctor de limba spaniolă și șefa Catedrei de spaniolă din cadrul Facultății de Litere, Universitatea din Ljubljana. A studiat Limba și literatura franceză și limba și literatura engleză la Facultatea de Litere din Ljubljana și Filologie spaniolă la Universitatea din Zagreb. În 1978 a obținut diploma de specializare postuniversitară în interpretare de conferințe, oferită de Polytechnic of Central London, Marea Britanie. A terminat studii postuniversitare la Institutul Caro y Cuervo de Bogotá, Colombia, iar în 1998, studiile doctorale de lingvistică spaniolă la Facultatea de Litere a Universității din Ljubljana. Ca lector universitar ține cursuri de sintaxă spaniolă, spaniola din America Latină, analiza discursului, traductologie și interpretare, lingvistică diacronică. Cercetările sale sunt axate pe lingvistica spaniolă, studii comparative de spaniolă, portugheză și slovenă, analiza discursului și stilistică. Este interesată de frazeologie, de contactul dintre limbi în contextul traducerii și al interpretării, în istoria și teoria interpretării. A lucrat ca interpret de conferințe, ca traducător autorizat și s-a dedicat traducerii de texte literare și tehnico-științifice din spaniolă și portugheză în slovenă și invers. Este coeditor al revistei științifice *Verba Hispanica* și membru al comitetului de redacție al revistei *Ars Humanitas*. A fost profesor invitat la universități din Buenos Aires, Bogotá, Granada, Lisboa, Madrid (UAM), Trieste, Zagreb, Kragujevac. Este editor și coautor de dicționare slovene-spaniole și spaniole-slovene, autoare și coautoare de manuale universitare, articole științifice, monografii. Participă activ la conferințe și simpozioane internaționale din Slovenia și din străinătate.

PRELESNIK DROZG, MARJETA je diplomirala iz španščine in etnologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Od leta 1992 je zaposlena kot bibliotekarka na Oddelku za romanske jezike in književnosti. Prevaja iz španske in katalonske književnosti. Od leta 2004 je konzultantka literarnega festivala Vilenica za špansko in hispanoameriške književnost.

PRELESNIK DROZG, MARJETA este bibliotecară în cadrul Departamentului de Limbi Romanice al Facultății de Litere, Universitatea din Ljubljana și traducător literar (spaniolă – slovenă, catalană – slovenă, română – slovenă).

A studiat limba și literatura spaniolă și etnologie la Facultatea de Litere, Universitatea din Ljubljana, iar din anul 2004 este consultant în literatură spaniolă în cadrul festivalului Vilenica din Slovenia.

RUPERT, KLARA KATARINA je magistrska študentka primerjalne književnosti in francoščine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Zanimajo jo predvsem povezave med romanskimi in drugimi evropskimi književnostmi 20. stoletja.

RUPERT, KLARA KATARINA este studentă la masterat la Literatură comparată și Limba și literatură franceză la Facultatea de Litere din Ljubljana. Studiile și interesele sale se concentrează asupra legăturilor dintre literaturile din limbile romanice și celelalte literaturi europene din secolul al XX-lea.

RUS, KLARA je diplomirala iz španske in angleške filologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Trenutno končuje magistrski studij omenjenih jezikov (pedagoški modul). Teme, ki jo zanimajo: poučevanje șpanșcine in angleșcine kot tujih jezikov (posebej v navezavi s čustvenimi dejavniki, ter gledalișce v povezavi s poučevanjem tujih jezikov), angleși jezik in (angleška, avstralska, amerișka) kultura, șpanska in hispanoamerișka literatura, șpanska in hispano-amerișka kultura, književno prevajanje, romunski jezik in kultura.

RUS, KLARA a studiat filologie engleză și spaniolă la Facultatea de Litere din Ljubljana, Slovenia. În prezent, își termină studiile de master în engleză și spaniolă (programul de învățământ pentru profesori). Cursurile de care este interesată sunt: Didactică spaniolă și engleză (în special factorul afectiv și teatrul în predarea limbilor străine), Limba și cultura engleză (australiană, americană), Literatura spaniolă și spaniolo-americană, Cultura spaniolă și spaniolo-americană, Traducere literară, Limba și literatura română.

SÂRBU, RICHARD je študiral na Pedagoșkem Inștitutu „Maxim Gorki” v Bukarești in Filoloșki Fakulteti (Univerza v Temișvarju). Je izredni profesor na Oddelku za moderne jezike in književnosti na Fakulteti za filozofijo, zgodovino

in teologijo, ki spada pod Zahodno univerzo v Temišvarju. Med letoma 1978 in 1982 je bil lektor romunskega jezika in književnosti na Univerzi v Ljubljani. Iz filologije je doktoriral l. 1974 z disertacijo z naslovom *Protipomenke v leksikalno-semantičnem sistemu*.

Glavna področja njegovega raziskovanja: splošno in kontrastivno jezikoslovje, slavistika, semantika in leksikologija, leksikografija, južnodonavska dialektologija, psiholingvistika.

Objavil je več strokovnih knjig (20) pri romunskih in tujih založbah, kot tudi številne študije ter več kot 120 člankov, ki se osredotočajo na različne teme.

PREVEDENA DELA: (1) Iz romunščine v slovenščino: Augustin Buzura, *Samoljubje* (v sodelov.), Murska Sobota, Pomurska založba, 1979, str. 565 ; Marin Preda, *Delirij* (v sodelov.), Ljubljana, Cankarjeva založba, 1981, str. 525; prevodi kratke proze, v revijah „Steaua“, št. 7/1981, iz Cluj-Napoce, „Sodobnost“, XXIX/6–7, 1981, iz Ljubljane, „Delo“, 2 okt. 1980, iz Ljubljane. (2) Iz ruščine v romunščino: Teofan Zatvornij, *Învățăături și scrisori despre viața creștină* (v sodelov.), Bukarešta, Založba Sofia, 2005.

Za svojo celotno didaktično raziskovalno aktivnost je prejel diplomu Diploma pro omni suo opere universitario. L. 2018 je prejel Diplomo odličnosti. Za doprinos k raziskovanju istroromunskega dialekta mu jo je podelilo društvo „Răsăritul Românesc” iz Kišinjeva. Prav tako mu je, v okviru Gala nagrad UVT 2018, za prispevek k povečanju akademske, didaktične in raziskovalne vrednosti Zahodne Univerze v Temišvarju ta univerza podelila Diplomo odličnosti.

SÂRBU, RICHARD – Absolvent al Institutului Pedagogic „Maxim Gorki” din București și al Facultății de Filologie a Universității din Timișoara; Profesor. universitar doctor asociat, la Departamentul de Limbi și Literaturi Moderne al Facultății de Litere, Istorie și Teologie din cadrul Universității de Vest din Timișoara; lector de limba și literatura română la Universitatea din Ljubljana – Slovenia (1978-1982); Doctor în filologie cu teza *Antonimele în sistemul lexico-semantic* (1974). Principalele direcții de afirmare profesional științifică: lingvistică generală și contrastivă, slavistică, semantică și lexicologie, lexicografie, dialectologie sud-dunăreană, psiholingvistică. A publicat mai multe volume de specialitate (20) la edituri din țară și străinătate, precum și numeroase studii și peste 120 de articole axate pe o tematică diversă.

Volume traduse: (1) din română în slovenă: Augustin Buzura, *Samoljubje* (în colab.), Murska Sobota, Ed. Pomurska, 1979, 565 p.; Marin Preda, *Delirij* (în colab.), Ljubljana, Ed. Cankar, 1981, 525 p.; traduceri de proză scurtă, în revistele „Steaua”, nr. 7/1981, din Cluj-Napoca, „Sodobnost”, XXIX/ 6-7, 1981, din Ljubljana, „Delo”, 2 oct. 1980, din Ljubljana. (2) din rusă în română: Teofan Zatvornyj, *învățăture și scrisori despre viața creștină* (în colab.), București, Ed. Sofia, 2005. Pentru întreaga activitate didactico-științifică i s-a conferit DIPLOMA PRO OMNI SUO OPERE UNIVERSITARIO, DIPLOMA DE EXCELENȚĂ 2018, din partea Asociației „Răsăritul Românesc” de la Chișinău, pentru contribuții la cercetarea dialectului istroromân și o DIPLOMĂ DE EXCELENȚĂ din partea Universității de Vest din Timișoara, în cadrul GALEI PREMIILOR UVT 2018, pentru aportul în creșterea valorii academice, didactice și de cercetare a UVT.

STANCIU, NICOLAE je lektor romunščine na Državni univerzi v Karagandi, Kazahstan. Ima dolgoletne izkušnje s poučevanjem romunščine v tujini in drugih, z romunščino povezanih disciplin na univerzah v Beogradu, Ljubljani in Karagandi. Njegove glavna interesna področja so etimologija, folklor in vloga jezikov pri izgradnji etnične identitete.

STANCIU, NICOLAE este lector de studii românești la Universitatea de Stat din Karaganda, Kazahstan. Are o lungă experiență în predarea limbii române peste hotare și a altor discipline corelate la universitățile din Belgrad, Ljubljana și Karaganda. Principalele domenii de interes sunt etimologia, folclorul și rolul limbilor în construcția identității etnice.

ŠEGA, AGATA je docentka za romansko jezikoslovje in lektorica za francoski jezik. Po študiju francoščine, španščine in latinščine na Filozofski fakulteti v rojstni Ljubljani je leta 2007 doktorirala iz romanskega jezikoslovja na temo starejših romanizmov v slovenščini. Poučuje francosko slovnico, srednjeveško francoščino, zgodovino in zgodovinsko slovnico francoščine in drugih romanskih jezikov ter romansko jezikoslovje. Znanstveno se ukvarja predvsem s slovansko-romanskimi jezikovnimi stiki, zlasti z najstarejšimi romanskimi izposojenkami v južnoslovanskih jezikih, a se njeno zanimanje razteza tudi na

druga področja, na primer na vpliv francoskega na druge jezike, srednjeveško francoščino, zgodovino romanskega jezikoslovja ter francosko in argentinsko književnost. Od leta 2010 je članica ekipe redaktorjev v okviru mednarodnega projekta *Dictionnaire étymologique roman*, od leta 2007 pa članica *Société de linguistique romane*. Občasno prevaja iz romanskih jezikov in latinščine.

ŠEGA, AGATA este lector universitar doctor la Facultatea de Litre din Ljubljana în cadrul căreia susține cursuri de lingvistică romanică, gramatică franceză, franceză medievală, istorie și gramatică istorică. După ce a studiat franceza, spaniola și latina la Facultatea de Litere din Ljubljana, a obținut doctoratul în lingvistică romanică în urma cercetării elementelor romanice vechi din limba slovenă. Cercetările sale se centreză pe contactele lingvistice slavo-romanice, în special, pe împrumuturile din limbile romanice în limbile sud-slave, dar interesele sale se exind și la influența francezei asupra altor limbi, franceza medievală, istorie și lingvistică românească, literatura franceză și argentiniană. Din 2010, este membru al echipei de cercetare din cadrul proiectului internațional *Dictionnaire roman etymologique*, iar din 2007 este membru al asociației *Société de linguistique*. Ocazional traduce din limbile romanice și din latină.

ŠORLI, METKA je študirala francoščino in slovenščino na Filozofski fakulteti v Ljubljani (FF), kjer je diplomirala leta 1982. Po nekajletnih izkušnjah v dokumentacijski službi in turizmu se je zaposlila na Filozofski fakulteti kot bibliotekarka (1988–1993) in strokovna tajnica (1988–2006) na Oddelku za romanske jezike in književnosti. V letih 1995–2004 je sodelovala pri več projektih v zvezi z zgodnjim poučevanjem francoščine. Od leta 2006 deluje kot bibliotekarka, odgovorna za francosko-italijanski fond oddelka, ter sodeluje pri različnih dejavnostih Osrednje humanistične knjižnice FF (OHK FF).

ŠORLI, METKA a studiat limba franceză și limba slovenă la Facultatea de Litere din Ljubljana. După câțiva ani de activitate în gestiunea informației și în documentare în domeniul turismului, a fost angajată de Facultatea de Litere din Ljubljana ca bibliotecară (1988-1993) și ca secretară generală a Departamentului de limbi romanice. Între 1995 și 2004, Metka Šorli colaborează în mai multe proiecte dedicate învățământului precoce în limba franceză. După anul 2006, a lucrat ca bibliotecară, responsabilă a fondului de carte francez și italian, luând

parte la diverse activități organizate de Biblioteca Centrală de Științe Umaniste a facultății.

ŠIFRAR KALAN, MARJANA, izredna profesorica za didaktiko španščine, je na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je študirala španščino in angleščino, leta 2011 doktorirala z disertacijo *Leksikalna razpoložljivost v španščini kot tujem jeziku* (2011). Pedagoško se ukvarja predvsem s poučevanjem španščine kot tujega jezika na magistrskem študiju. Ukvarja se tudi z izobraževanjem učiteljev tujih jezikov v okviru Centra za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete in Zavoda RS za šolstvo. Je avtorica priročnikov in člankov o poučevanju španščine in recenzij učbenikov za poučevanje španščine v osnovnih in srednjih šolah. Je dolgoletna sodelavka Državnega izpitnega centra in sooblikovalka splošne mature iz španščine ter ustanovna in aktivna članica Slovenskega društva učiteljev španščine. Je tudi predstavnica mednarodnega društva učiteljev španščine ASELE v Sloveniji. Osrednja področja njenega raziskovanja so učenje/poučevanje besedišča, leksikalna razpoložljivost, učne strategije, razvijanje ustnega sporočanja, testiranje in ocenjevanje, analiza učbenikov in izobraževanje učiteljev španščine.

ŠIFRAR KALAN, MARJANA, este conferențiar universitar de didactică spaniolă la Facultatea de Litere din Ljubljana, unde a studiat limba spaniolă și engleză și a obținut titlul de doctor în 2011 cu o disertație privind disponibilitatea lexicală în spaniolă ca limbă străină (2011). Din 2016, este director al catedrei de limbi și literaturi romanice. A scris numeroase articole, recenzii și studii despre limba spaniolă ca limbă străină, canalizându-se, în special, pe predarea și achiziționarea vocabularului, disponibilitatea lexicală, strategii de învățare, dezvoltarea exprimării orale, examinarea și evaluarea studenților, analiza manualelor de limbi străine și formarea profesorilor.

Imensko kazalo / Index de nume

A

Abăluța, Constantin 131
Abraham, Werner 116
Aimatov, Cinghiz 104
Alboiu, George 142
Albu, Florența 131
Alecsandri, Vacile 78
Alexandru, Ioan 131
Angelescu, Silviu 95
Anzeljc, Vojko 40, 42
Arafat, Jaser 127
Arnold, Jane Morgan 148–150

B

Babnik, Gabrijela 76
Bajc, Anton 51
Bakonsky, Anatol E. 75
Balázs, Kati 7, 11, 43, 45
Baltag, Cezar 131
Balzac, Honoré de 216–217
Barbu, Eugen 100, 142
Bartoli, Eleonora 33, 37
Bazin, Louis 92
Benkő, Loránd 92
Biondić, Ivan 53
Biriș, Gabriela 16, 20
Blaga, Iosif 180
Blaga, Isidor 179
Blaga, Lucian 9, 13, 16, 20, 179–190
Blandiana, Ana 78–79, 131–132,
134–136, 141, 143–144

Boj, Aleksandra 24
Boquete Martín, Gabino 148–149,
156
Boudreault, Chris 156
Božič, Boštjan 24, 26–27
Braga Šimenc, Paula 8, 12, 42, 76,
81, 213, 216–217
Brâncuș, Grigore 93
Broz, Josip – Tito 127
Brumaru, Emil 131, 142
Budagov, Budag 99, 101, 103–105
Buzea, Constanța 131
Buzura, Augustin 16, 20, 77,
220–221

C

Cahen, Luis 96
Călinescu, George 94, 100
Cankar, Ivan 25, 74, 77
Cantemir, Dimitrie 104
Caragiale, Mateiu 100, 102–104
Cârnci, Radu 75
Cărtărescu, Mircea 17, 21, 78–79
Carter, Jimmy 127
Catrinescu, Eva 7, 11, 16, 20, 23,
39–42, 77
Ceașescu, Elena 130
Ceașescu, Nicolae 128
Cihac, Alexandru 104
Chichio, Pasculus 50–51
Cidru, Petru 75

Cihac, Alexandru de 91, 97
Cioban, Florin 8, 12, 16, 20, 83,
213–214
Ciorănescu, Alexandru 99
Ciroan, Emil Mihai 181
Ciurezu, Bogdan Daniel 25
Claudel, Paul 138
Clauson, Gerard 99
Coman, Dan 79
Comba Otero, Mercedes 153, 157
Constantin, Ilie 131
Corins-Pop, Marcel 181
Corobca, Liliana 78–79
Coteanu, Ion 50, 91–92, 98
Creangă, Ion 98, 103

D

Dahmen, Wolfgang 51
Debeljak, Aleš 76
Densusianu, Ovid 58
Deșliu, Mihaela 75
Deșliu, Valentin 74–75
Dimkovska, Lidija 8, 12, 131, 214
Dimov, Leonid 131–132, 138–139,
141–144
Djuvara, Neagu 103, 105, 167
Dobrișan, Nicolae 103
Domínguez Vázquez, María José
116
Dovč, Katarina 7, 11, 23–24, 26–27,
215
Dragomir, Silviu 49
Dumbrăveanu, Anghel 131
Dumitrescu-Buşulenga, Zoe 137

E

Eliade, Mircea 101, 181
Eliot, Thomas Stearns 139
Ellis, Rod 149
Eminescu, Mihai 17, 21, 78, 82,
95

F

Ferlinghetti, Lawrence 139
Filimon, Nicolae 102
Fleșer, Alina 198, 202, 210–211
Flisar, Evald 76
Flora, Radu 51–53
Formagiu, Cristina 15, 20
Frankopan, Ivan 50
Frătilă, Vasile 50, 52, 55, 57
Freud, Sigmund 64, 136
Frye, Richard N. 102, 104
Fumaroli, Marc 166

G

Gaber, Mateja 158
Georgiev, Vladimir 92, 98
Gheorghe, Ion 131, 141–142
Gimbutas, Marija 104
Giurescu, C. Constantin 103
Golden, Peter B. 92
Goldis Poalelungi, Ana 167
Graur, Alexandru 92
Grigore, Rodica 181, 188
Grigurcu, Gheorghe 141
Gröber, Gustav 69
Gropas, Ruby 199, 205–208

H

Hamberger, Astrid 203, 207
Hasdeu, Bogdan Petriceicu 91, 100,
103
Heldenbrand, Brian 156
Herbenstein, Karel 168
Hidalgo Martín, Vanessa 153–158
Hirsu, Lia 74
Horváth, István 192, 196, 198–199,
201–204, 210–211
Hristea, Theodor 91, 94
Hristo, Petko 105
Hrubaru, Florica 16, 20

I

Iara, Anna 196
Ibrahim, N. 203
Ilius Oros, Marius 7
Ingolič, Anton 74
Ionesco, Eugène → glej Ionescu, Eugen
Ionescu, Eugen 181
Irimia, Alina 8, 12, 25, 76–77
Iuga, Nora 78–79
Ivănescu, Cezar 142
Ivănescu, Gheorghe 51
Ivănescu, Mircea 131–132, 139–144

J

Jakobson, Roman 133
Jančar, Drago 76, 213
Jereb, Elza 16, 20
Jesih, Milan 76
Jieanu, Ioana 7–8, 11–12, 16, 20–21,
50, 79, 113, 118, 215

Jiului, Valea 101
Johanson, Lars 101

K

Katarina Rupert, Klara 9, 13, 179,
181, 219
Kieran, Egan 83, 86, 89–90
Kis, Emese 119
Klyashtorny, Sergei 92
Knez, Nika 9, 13, 191, 215–216
Kompara, Meta 9, 13, 165, 216
Kosovel, Anton 179
Kosovel, Srečko 9, 13, 75, 179–181,
183–187, 189–190
Koštiál, Ivan 12, 63–69, 71–72
Kovačec, August 51
Kovačič, Lojze 76
Kovaz, Anton 49–50
Kramar, Johannes 51
Kresal, Gregor 40, 42
Kristeva, Julia 135
Kunanbaev, Abai 100

L

Lah, Andrijan 128
Lăzărescu-Zobian, Maria Mina 91,
100
Lăzăroiu, Sebastian 192, 201, 205,
210–211
Lipski, John M. 117
Lovinescu, Vasile 104
Lovrić, A. Z. 53
Lung, Dan 78

M

Macrea, Dimitrie 169
Maiorescu, Ion 50
Manolescu, Nicolae 134, 141
Marinčič, Katarina 7–8, 11–12, 125,
213, 216
Markič, Jasmina 7, 11, 31, 35,
217–218
Marler, Jeffrey A. 105
Melodul, Roman 137
Menges, Karl Heinrich 92
Meyer-Lübke, Wilhelm 66
Micu, Dumitru 132, 136, 138–139,
141
Mihăilă, George 51
Mihaljević Djigunović 150
Miklošič, Fran 50, 69
Miličević, Josip 50
Minatti, Ivan 75
Mincu, Marin 133, 139–141
Mishev, Georgi 105
Mistral, Frédéric 67
Molière, Jean-Baptiste Poquelin
66
Muck, Desa 77
Munteanu, Romul 135, 140
Murgić, Stjepan 53
Mustar, Aleš 8, 12, 73, 77–78
Myers-Scotton, Carol 117

N

Neiescu, Petru 50–51
Newmark, Leonard 94, 96, 99
Nodier, Charles 66

Nourai, Ali 93
Novak, Lemut 155–156

O

Oder, Irena 24, 26–27
Ofrim, Alexandru 101
Oztopçu, Kurtulus 98–99

P

Pacepa, Ion Mihai 8, 12, 126–128,
130
Pahor, Boris 76, 213
Pal, Peter 23, 26–27
Palamas, Gregor 136
Papahagi, Tache 94, 104–105
Păunescu, Adrian 131
Pavlin, Luka 148–151
Peroci, Ela 77
Petrovici, Emil 50–51
Pevce, Metod 40, 42
Planchard, Eluard 84
Pleșu, Andrei 94
Popovici, Iosif 50
Poruciu, Adrian 92
Pound, Ezra 139
Preda, Marin 16, 77
Prelesnik Drozg, Marjeta 8, 12,
73–74, 218
Proust, Marcel 129
Pușcariu, Sextil 49–50, 52
Putrle Srdić, Jana 76, 213

R

Rac, Mladen 53

Raicu, Lucian 135
Rajki, András 98, 104
Randolph, Vance 65
Roman, Monica 196, 202, 204–205
Román, Nicolás 156
Romero, Vaqueiro 156
Rosetti, Alexandru 51
Rožman, Irena 65–66
Rudnický, Jaroslav B. 92, 99
Rus, Klara 9, 12, 147, 219
Rus, Vida 23, 25–27, 74–75

S

Sadoveanu, Mihail 98
Șăineanu, Lazăr 92, 95–98, 100–
101, 103, 105
Sala, Marius 91–92, 98
Samec, Drago 64–66
Sánchez Carrón, Irene 148–150
Santoró, Irena 16, 20, 24, 26–27
Santos, Rosa Milagros 158
Sârbu, Richard 8, 12, 16, 20, 49–50,
52–53, 55, 57, 61, 73, 75, 77–78,
219–220
Sbogar, Jean 66
Scărlătoiu, Elena 51
Schliemann, Sophie 126
Sevortjan, Èrvand V. 92, 101
Sikimić, Biljana 105
Simion, Eugen 133, 136, 139, 142
SirisrimAngkorn, Lawarn 155–156
Skela, Janez 150–152
Skiba, Richard 115
Skok, Petar 92

Skubic, Mitja 7, 11, 15–16, 19–20,
31–33, 35–37, 67
Sorescu, Marin 131–134, 141–144
Spinei, Victor 92
Stan, Sabina 196, 201
Stanciu, Nicolae 8, 12, 16, 20, 91,
120, 221
Stanciu-Istrate, Maria 120
Stănescu, Nichita 131–132, 134,
136–144
Steinhardt, Nicolae 137
Stendhal → glej Beyle, Marie–Henri
129
Stevick, Earl W. 148
Stoca, Petre 131
Stoica, Gabriela 117
Suciu, Emil 91
Suciu, Oana-Valentina 191–192,
197, 200, 205

Ș

Șega, Agata 8, 12, 63, 65, 221–222
Șifrar Kalan, Marjana 7, 11, 15, 19,
149, 151, 223
Šmit, Jože 78
Šorli, Metka 7, 11, 39, 41–42, 222
Šoštarko, Mojca 24, 26–27
Špur, Katja 16, 20, 44, 77–78
Štefan, Anja 77

T

Tenishev, Édgem R. 92
Țepeneag, Dumitru 78
Țeposu, Radu G. 139, 141

Tiktin, Heimann 68
Torres, Julio 158
Tóth, Alfréd 96–101
Triandafyllidou, Anna 199, 205–208
Tzara, Tristan 181

U

Uroš III., kralj 50, 52

V

Vasmer, Max 92, 103
Vassilich, Giuseppe 49–50
Vernon, Shelley 157–158
Vinereanu, Mihai 97
Višniec, Matei 21, 158
Vojnović, Goran 76, 213
Vrečko, Janez 186–187
Vulpescu, Ileana 16, 20, 44

W

Whitman, Walt 132
Williams-Fleck, Alexandra 156

Z

Zatvornyj, Teofan 220–221
Zlobec, Ciril 75
Zois, Žiga 168
Živković, Mirko 23